

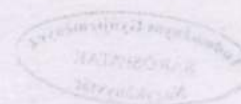
Megjelent
a diabolikus természetű diktatúra ellen felkelt magyar nép
forradalmának
és a Tiszáninneri Református Egyházkerület önállósága
visszaállításának

50.
évfordulóján

A Tiszáninneri Református Egyházkerület babiloni fogsága

Dokumentumok 1948 – 1957

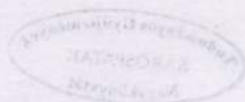
Miskolc – Sárospatak, 2006

A Tiszáninneni Református Egyházkerület babiloni fogsága

Dokumentumok 1948 - 1957

Miskolc – Sárospatak, 2006

Szerkesztették

*

Baráth Béla
Dienes Dénes
Misák Mariann

Technikai munkatárs

Tímári István

Kiadja a

*

Tiszáninneri Református Egyházkerület
Felelős kiadó: Csomós József püspök

Nyomta és kötötte a

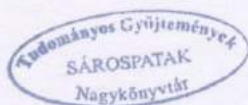
*

Maxima Cs – A Kft, Miskolc
Felelős vezető: Kundráth Csilla

ISBN-10: 963-06-1308-5

ISBN – 13: 978-963-06-1308-8

830./
2006.

ELŐSZÓ

... volt egyszer egy Egyházkerület.....

Sokszor mesének hisszük az egyháztörténet közelmúltjának eseményeit. Talán néha az az érzésünk, hogy a megszépítő emlékezet, a személyes érdemek kidomborítása, az egyéni büszkeség teszi olyan hihetatlenné a ma is élő szemtanúk beszámolóját azokról a dolgokról, amelyek ötven éve, vagy még régebben történtek a Tiszáninneni Református Egyházkerülettel, és az Egyházkerületben.

Most a kutatók és levéltárosok jóvoltából saját szemünkkel olvashatjuk a dokumentumokat, amik bizonyítják, hogy a tanúk, az átélők és túlélők nem túloznak.

Volt idő, amikor megpróbálták kényszeríteni ezt a közösséget, hogy adja fel iskoláját, de a kerület ellen állt. Volt idő, amikor ezért büntetésből megszüntették önállóságát, létezését.

És volt idő, amikor a Mindenség Ura lehetővé tette, hogy visszanyerje nevét és rangját.

Fél évszázaddal ezelőtt történt mindez. Egyszer volt egy Kerület, amely egyedülként mert nemet mondani az erőszakos hatalomnak. Aztán itt nem volt Kerület, mert a döntéshozói ragaszkodtak a hitük szerinti jogukhoz és igazságukhoz. Aztán 1956-ban mégis megszületett a döntés, hogy 1957. január 1.-től mégis van Tiszáninneni Református Egyházkerület.

A sokat panaszkodó mai nemzedéknek tanulságos olvasmány a kötet, hogy merítsünk belőle hitet, hűséget, helytállást és bátorságot.

...és ötven éve ismét van egy Egyházkerület.

Istennek legyen hála, hogy ma is van, mi benne élhetünk és szolgálhatunk.

Miskolc – Gönc, 2006. október 23.

Az Egyházkerület Elnöksége:

Ábrám Tibor s.k.
főgondnok

Csomós József s.k.
püspök

Az államhatalom kiküldötteinek megjegyzései a Sárospataki Református Főiskola ellen, 1948. március 8.

/Dr. Orbán István közleménye, feljegyzése nyomán/¹

Megjelentek: Dr. Kovács Máté államtitkár, Aczél György képviselő, Dr. Jánosi Ferenc v. ref. lelkész, miniszterhelyettes, és a főiskola egész tanári kara.

Vádak a főiskola tanári karai és ifjúsága ellen.

1. Rokonszenv a Horthy-rendszer iránt. A főiskolai állások betöltése volt Horthy-tisztekkel. (Trócsányi Pál, Dr. Kiss Zoltán, stb.) Általános rokonszenv a jobboldali eszmék és pártok iránt Vatai László és a többi volt kisgazdapárti összeesküvő iránti együttérzés. Két haladó szellemű gimnáziumi tanár, Nagy István és Dr. Bakos József elbocsátása állásából.

2. Maradt a régi vezetőség és közszellem. Az iskola főgondnoka ma is Farkasfalvi Farkas Géza cs. és kir. kamarás, a gondnoka Dr. gróf Bethlen Pál. Mindketten a régi rendszer arisztokratái. A tanárok és tanulók református létükre rokonszenveznek Mindszenty bíboros reakciós, népellenes politikájával. Kiközösítik, elszigetelik a haladó gondolkodású tanárokat.

3. Korszerűtlen a történelem- és társadalomszemlélet. A szabadságharcokról, a munkásmozgalomról, 1848-ról, Marxról, Engelsről, akár a Szovjetunióról idegenkedéssel, kényszeredetten, hivatalos formában nyilatkoznak. A történelemben a régmúltat dicsőítik, nacionalista szelleműek, a haladással szemben a reakciót értékelik. A nyugati, kapitalista, polgári államok iránt általános a rokonszenv. Fennáll a múlt iránti nosztalgia, s jelen lebecsülése. Demokráciát csak polgári értelemben helyeselnek, pedig csak „népi demokrácia” van. Hirdetik a „harmadik ut”-at, pedig ez népellenes nézet.

4. Patak szellemi fejlődése 1944-ben megállt! Pedig a felszabadulás óta hatalmas politikai, társadalmi, szellemi, gazdasági fejlődés és átalakulás történt. Lelkesednek a népi írókért, főleg Veres Péterért, akinek a kivárást, a passzivitást hirdető írásait méltatják. Ellenben nem hajlandók elismerni a szocialista írók, főként a szovjet irodalom értékeit. A tanári kar és ifjúság kompromisszumokra hajlamos, megalkuvó szellemű, sokszor nem vall színt. Nem igazi bátor, demokratikus kiállású. Egyikük sem iskolázott politikailag. Nem ismerik a valóságot, reális helyzetünket és helyünket a szocialista nemzetek között. Elítélik a népi, szociális haladást, a népi demokráciákat. Ellenséges érzésük a szomszéd szocialista nemzetek iránt.

Az átképzések formális jellegűek, hivatalos kényszerűségből fakadnak, nem termékenyek. Nincs reális politikai érzéke a tanári karnak, sem az ifjúságnak. Szólamokat hangoztatnak meggyőződés nélkül.

5. Papos, kegyeskedő szellemű nevelés folyik. Nincs igazán haladó szellem. Idejét múlt kegyeskedő, bibliai szólamokat ismételnek. Az ige hirdetés nem népi, mai irányú, hanem elvont, misztikus, irracionalista szellemű.

¹ Sárospataki Református Kollégium Nagykönyvtár: Analekta 8438.

6. Eleven a nacionalizmus gondolata. Igaz, szocialista, demokratikus hazafiság helyett a régi, úri Magyarország emlegetése folyik. A múlt érdemeit eltúlozván, a jelen hibáit felnagyítva, kiszínezve emlegetik.

7. Tagadják a materializmus és a természettudományok fontosságát. Humán jelleű, idealista, korszerűtlen, vallásos nézeteket vallanak. Nem ismerik a természettudományok fontosságát, a materializmus lényegét, főként pedig a marxizmust és a szovjet tudományt.

8. A tanulók között ma is fennáll az „úri-kaszt” kivételezettsége. Kevés a munkás- és parasztszármazású diák. Nincs kedvező utánpótlás, mert a szegény diákok tanulását megnehezítik. Pedig Patak „a szegények iskolájának” hirdeti magát, fitogtatván demokratikus érzését. Ma is a régi uralkodó osztályok, nagybirtokosok, mágnások, bankárok, magas hivatalnokok gyermekei élveznek elsőséget. Igazán paraszti eredetű, szegény diák kevés van. Nincs helyük a kollégiumokban. A tanári kar tagjai nem lépnek be a demokratikus pártokba. A kommunista pártban is csupán egy tanár van.

9. Nincs kapcsolat a népi kollégiumokkal. Az „angol internátus” ma is egy úri kaszt nevelőintézete. Ide még a kitűnően tanuló népi származású diákok sem juthatnak be. Az angol nyelvet örömmel, az orosz kényszeredetten, hivatalos utasításra tanulják. Az intézet neve is reakciós. Az internátusokban is hitbuzgalmi, reakciós nacionalista nevelés folyik igazi haladó helyett.

Dr. Jánosi Ferenc szerint a múltban alig tanulhatott Patakon szegény, tehetséges diák. Voltak itt a nagy urak gyermekeit kiszolgáló ún. szolgadiákok, megalázó körülmények között tanulva. Az iskola ma is a rosszlelkű múlt, maradi szellemét képviseli. Ezért van nagy változásra szükség, hogy az iskola legyen méltó hírnevéhez és korszerű feladatához.

1948. április 4-én Rákosi Mátyás a Rákóczi-vár kertjében országos emlékezetességű beszédet mondott. Utána látogatást tett a főiskolában, amikor a tanári karok előtt tette meg észrevételeit és nyilatkozott.

2.

*Az Egyetemes Konvent állásfoglalása a teológiai akadémiák összevonásáról
1951. július 25.*

Református Egyetemes Konvent²

Budapest, XIV. Abonyi-utca 21. Telefon: 226-408, 426-727

844/1951. I.

A Tiszáninnen Egházkerület Főtiszteletű Elnökségének

Miskolc

„Főtiszteletű Elnökség! Az Egyetemes Konvent Elnöksége felelősséggel és gondosan megvizsgálta a jelenleg négy teológiai akadémián folyó lelkészképzés problémáit. Szükségessé vált ez azért, mert mindnyájunk előtt világos, hogy a Magyar

² Sárospataki Református Kollégium Levéltára [a továbbiakban SRKLt] P. 64. 1172/1951.

Református Egyház anyagi erői elégtelenek négy megfelelő színvonalú theologiai akadémia fenntartására, és mert lelkészképzésünk feladatainak személyi és anyagi erőink két theologiai akadémiára való összpontosításával tudunk jobban megfelelni. Ugyanezekből az okokból merült fel a theologiak összevonásának kérdése az elmúlt évtizedek során ismételtelen. Most megvizsgáltuk theologiai oktatásunknak nemcsak jelenlegi helyzetét, hanem egyházunk érdekében szükséges fejlesztését is. Ennek eredményeként „feltétlenül elengedhetetlennek tartjuk”, hogy az új iskolai évre református egyházunk már két theologiai akadémiára koncentrálna folytassa a lelkészképzés munkáját.

Ennélfogva felhívjuk Főtitiszteletű Elnökséget, hogy a sárospataki kollégium régi jó és evangéliumi hagyományainak megőrzése érdekében is szíveskedjék megtenni a szükséges intézkedéseket aziránt, hogy a theologiai akadémia megnyitását – az egyházkerületi közgyűlés idevonatkozó határozatáig és az egyéb alkotmányos eljárások megtörténteig – elhalasszák. Egyúttal szíveskedjék aziránt is intézkedni, hogy a további határozatokig a theologiai akadémia eddigi hallgatói a debreceni és budapesti theologian kérjék felvételüket.

A Sárospataki Theologiai Akadémia tanárainak és alkalmazottainak ezen intézkedés folytán felmerülő személyi kérdési, a hallgatók továbbtanulásának ügye, valamint az épületekkel összefüggő és esetleg még felmerülő egyéb kérdések a négy egyházkerület együttes gondját alkotják.

Egyidejűleg felhívjuk a Dunamelléki és Tiszántúli egyházkerületek elnökségét, hogy az eddigi egyházkerületi theologiai akadémiajuk megszüntetése iránt a szükséges eljárást indítsák meg, és tegyenek javaslatot a református egyház egyeteméhez tartozó két új theologia létesítésére.

Atyafiságos köszöntéssel:

Az Egyetemes Konvent Elnöksége:

Kiss Roland s.k.főgondnok, világi elnök, Bereczky Albert püspök, lelkészi elnök.
Budapest, 1951. július 25.

Határozati javaslat³

A Magyarországi Református Egyház Zsinata Isten iránt mélyszéges hálával emlékezik meg azokról a szolgálatokról, amelyeket az egyes egyházkerületek kereteiben annyi időn át működött theologiai akadémiák, s azok tanárai a magyarországi református lelkészképzés érdekében és javára végeztek, valamint a gyülekezetek áldozatos támogatásáról, amelyek az egyházkerületek theologiai akadémiáinak működését elősegítették.

Felmérve a theologiai oktatás egyházi igényeit, az egyház helyzetét, jelentős elvi és anyagi szempontok miatt az országos theologiai akadémiákról szóló egyházi törvény alapján és annak állami jóváhagyásától feltételezeten, a zsinat a következő intézkedéseket teszi:

1. A zsinat az egyházkerületek által fenntartott budapesti, debreceni, pápai és sárospataki theologiai akadémiákat összevonja, s azokból két országos theologiai akadémiát létesít.

³ SRKLt. P. 64. 2192/1951.

A zsinat a két országos theologiai akadémiának – mint a Magyarországi Református Egyház kötelékébe tartozó valamennyi egyházközség, egyházmegye és egyházkerület közös intézményének a működési elvét Budapesten és Debrecenben jelöli ki.

2. A zsinat a négy egyházkerület egyesített theologiai akadémiáinak rendes tanárait és más olyan alkalmazottait, akiknek ez a főfoglalkozásuk, a Magyarországi Református Egyház alkalmazottainak minősíti, s úgy rendelkezik, hogy ezeket a tanárokat és más alkalmazottakat az egyetemes konvent a két theologiai akadémiához ossza be.

A zsinat felhatalmazza az egyetemes konventet, hogy azokat a theologiai tanárokat és más alkalmazottakat, akiknek beosztására a két theologiai akadémián nincs lehetőség, jogaik és illetményeik csorbitatlanul hagyásával más, megfelelő szolgálatra alkalmazza.

3. A zsinat úgy rendelkezik, hogy a dunamelléki és tiszántúli egyházkerület theologiai akadémiájának vagyona, illetőleg az említett egyházkerületek, valamint a debreceni kollégium vagyonának az a része, amelyik az egyházkerület theologiai akadémiájának fenntartását szolgálta, az országos theologiai akadémiák fenntartásának céljaira a Magyarországi Református Egyház kezelésébe megy át.

Indoklás az országos theologiai akadémiákról szóló törvényjavaslathoz⁴

A négy egyházkerület külön-külön kifejezett véleményének mérlegelése és értékelése után terjesztjük az országos theologiai akadémiákról szóló törvényjavaslatot a zsinat elé. A lelkészképzés céljait szolgáló személyi és anyagi erők koncentráálásával elősegíteni kívánja ez a törvényjavaslat azt, hogy az egyház életében a lelkészképzés iránt megmutatkozó növekvő igényeknek az egyház theologiai oktatása meg tudjon felelni.

Az országos theologiai akadémiákról szóló törvényjavaslatban az a helyes elvi szempont és állásfoglalás érvényesül, hogy a theologiai akadémiák fenntartása s azok fenntartásával a lelkészképzésnek a biztosítása elsősorban nem egyes egyházkerületek felelősség- és áldozatvállalásának a kérdése, hanem az olyan feladat, amelyért a Magyarországi Református Egyház egészének együttesen kell éreznie a felelősséget, s biztosítania a feladat lehető legjobb teljesítéséhez szükséges szellemi, lelki és anyagi erőket.

Az országos theologiai akadémiák létesítésével a lelkészképzés túlnő az eddigi egyházkerületi kereteken, s jelentőségéhez mérten magának a Magyarországi Református Egyháznak a feladatává lesz.

Ki fog tágulni a szemhatár úgy a lelkészképzés munkásai, mint az e munkát imádságban hordozó és áldozatos szeretettel támogató gyülekezetek előtt. Egyre inkább tudatosná lesz, hogy a lelkészképzésnek gyakorlati vonatkozásaiban is nemcsak egy tájegység, nemcsak egy egyházkerület sajátos viszonyaira és szükségleteire kell tekintettel lennie, hanem mindig és mindenben a Magyarországi Református Egyház egészét, egységes arculatát és szükségleteit kell szem előtt tartania. Másfelől az országos theologiai akadémiák az őket hordozó és eltető gyülekezetek

⁴ SRKLt. P. 64. 2313/1951.

számára is egységre nevelő erővel lesznek bizonyosságaivá a Magyarországi Református Egyház, mint egy test életének.

A lelkészképzésnek országossá tétele így jelentős lépés az egyházunk múltjában sokszor jelentkezett, kívánatosnak éppen nem mondható következményekkel járt, s olykor mindmáig kísérő partikularizmus megszüntetése s egyházunk egységének világosabban és erőteljesebben való érvényesülése felé.

A nagyon fontos elvi szempontokon kívül, melyek a lelkészképzésnek országos egyházi feladattá tételét indokolják, egy figyelmen kívül semmiképpen nem hagyható gyakorlati szempont, nevezetesen egyházunk és gyülekezeteink helyzetének tisztánlátása, a reájuk vonatkozó összes feladatokkal együtt a teljesítőképesség reális mérlegelése, nem utolsó sorban pedig a lelkészi utánpótlás szempontjából számba vehető valóságos szükséglet teszi indokoltá s theologiai akadémiák összevonását és számuknak kettőben való megállapítását.

Közismert dolog, hogy a Magyar Népköztársaság által egyházunk részére az Egyezményben hálára kötelező jóindulattal biztosított államsegély összege már két év múlva 25%-kal csökkenni fog, s hogy a további öt évenként csökkenő államsegély tizenöt év múlva teljesen megszűnik.

Világos, hogy ez az önfenntartó életre való berendezkedést, tehát az egyházhoz egyedül méltó életet fogja jelenteni, amikor végleg megszűnik a különböző külső segítségekre való kényelmes ráhagyatkozás, amely nagymértékben elaltatta a felelősséget, és betemette gyülekezeteink tagjaiban az áldozatosság forrásait. Viszont arra a gyökeres társadalmi átalakulásra is tekintettel, amely természetszerűen egyházunkat és gyülekezeteink tagjait is új helyzet elé állítja, világosan kell látnunk azt is, hogy az államsegély puha párnáján való alvásunkból lassan-lassan felébredő gyülekezeteink teherbíró- és teljesítőképességének is megvannak a határai, amelyekkel minden illúziótól mentesen számolnunk kell.

Hogy egy egyházkerület magában nem jelent biztos bázist a lelkészképzés s az azt végző theologiai akadémia számára, arra vonatkozóan – nem említve a más kerületbeli főiskolák életében is olykor-olykor bekövetkezett válságokat, amelyek akkor is csak országos akciókkal voltak leküzdhetők – cáfolhatatlan bizonyágként áll előttünk a pápai theologiai akadémia, ahol megfelelő anyagi erők hiánya miatt már évekre visszamenőleg mindmáig lehetetlen volt az összes theologiai tanároknak rendes tanárokkal való betöltése, ami a lelkészképzés szempontjából kívánatosnak éppen nem minősíthető helyzetet jelent.

A helyzetünkkel, feladatainkkal és a gyülekezetek teherbírásával számvetés egyházi életünk egész területén parancsoló szükségességgel kötelez az erők koncentrálására éppen azért, hogy egyházunk az Igéből folyó feladatit, ezek között a lelkészképzés első renden fontos munkájának biztosítását, ha lehet, még az eddigi méreteket is meghaladóan, teljesebb szellemi fegyverzettel és erősebb anyagi alátámasztottsággal, továbbra is jól elláthassa.

Helyzetünk, teljesítőképességünk reális mérlegelésének eredménye e törvényjavaslatban az országos theologiai akadémiák számának kettőben való megállapítása annál is inkább, mivel a lelkészi utánpótlás szempontjából számba vehető valóságos szükségletet a hosszú évekre visszanyúló átlagszámítások szerint tökéletesen kielégíti két országos theologiai akadémia működése.

Az életképesség dokumentálására kifejlődött versenyből bekövetkezett lelkeszi túltermelésnek sokszor orcapírítóan megsegélyező, s magára az egyházra is méltán súlyos vádakat jelentő tünetei és következményei még emlékezetünkben lehetnek.

Ha a helyzetünket kívülről szemlélő és ismerő, a jövőnk alakulása iránt testvéri szeretetből fakadó érdeklődést tanúsító ökumené is jónak látta szívünkre tenni e kérdést: nem kellene-e foglalkoznunk theologiai akadémiáink összevonásának kérdésével? – akkor a Magyarországi Református Egyház minden felelős órá-lójának s ezek között elsősorban a zsinat tagjainak kell helyzetünk valóságainak, a lelkeszi utánpótlás szempontjából felmérhető reális szükségleteknek teljes ismeretében, minden illúziótól megszabadulva, az egyház életében mindig újat készítő Isten iránt engedelmesen vállalni azt a megoldást, amelyik két országos theologiai akadémia felállításával teljes mértékben gondoskodik a lelkeszi succrescencia biztosításáról, s ugyanakkor lelkészképzésünket és annak jövődjét az egész magyar református egyház felelősségébe, szeretetébe és áldozatkészségébe ágyazza bele.

3.

Kivonat a Tiszáninnyi Református Egyházkerület Tanácsának 1951. augusztus 14-én tartott ülésének jegyzőkönyvéből⁵
1951. augusztus 28.

5. pont

Elnökség jelenti, hogy 844/1951. I. sz. alatt a konventi elnökségtől a következő felhívás érkezett: [Lásd az 1. számú dokumentumot!]

Elnökség bejelenti, hogy a felhívásban foglalt és sürgősnek jelzett intézkedéseket megtette.

Kerületi Tanács ismerve a felhívás előzményeit és körülményeit, annak eleget tesz. Az elnökség által eddig tett intézkedéseket tudomásul veszi, s elrendeli az ügynek az egyházkerületi közgyűlés elé terjesztését.

A kivonat hitelül: Miskolc, 1951. aug. 28.

Püspöki titkár

4.

Enyedy Andor püspök levele a debreceni és a budapesti teológiai akadémiák vezetéséhez
1951. szeptember 20.

Főtiszteletű Igazgató Úr!⁶

A mellékelt levelet az Igazgató Úrék vezetése és tanítása alá került, volt sárospataki hittan-hallgatóknak írtam. Könnyíteni kívánok ezzel tőlük megváló, búcsúzó szívünk fájdalmán. De egyúttal segíteni is kívánom az új keretben való elhelyezkedésüket és forgolódásukat.

Arra kérem az Igazgató Urat, hogy fogadja ezt a levelet szívesen, és adja át azt a mi volt hittan-hallgatóinknak azzal, hogy alkalom adtán, esetleg egy esti áhi-

⁵ SRKLt. P. 64. 1722/1951.

⁶ SRKLt. P. 64. 1660/1951.

tat keretében olvassák fel; de mindenesetre gondoskodjanak arról, hogy a levelet minden volt hittan-hallgatónk megláthassa és olvashassa.

Felhasználom ezt az alkalmat is, hogy volt hittan-hallgatóinkat Igazgató Úrék jóindulatába, Igazgató Úrékat pedig, vagyis a tanári kart, a hallgatókat és az egész iskolát Isten segítő és ihlető kegyelmébe ajánljam.

Atyafiúi szeretettel:

Miskolc, 1951. szept. 20.

Enyedy Andor püspök.

5.

*Enyedy Andor püspök levele a volt sárospataki teológusokhoz
1951. szeptember 20.*

Kedves Ifjú Testvéreim!

Évszázadok alatt Isten dicsőségét hirdető, az ő palántáló és öntöző munkáját végző sárospataki főiskolánk szünetelő állapotba kerülván, Tinektek más főiskolákban kell folytatnotok tanulmányaitokat, a lelkipásztorságra való előkészületeiteket.

Minket, a Tiszáninnyi Egyházkerület népét és vezetését szeretetünk, ragaszkodásunk, áldozatkészségünk drága szálai fűznek sárospataki főiskolánkhoz. Ez a szeretetünk természetesen nemcsak az intézményt öleli át; hanem Titeket is, kik e drága keretnek kitöltői, ez áldott kaptárnak méhecskéi voltatok. S amikor a szeretet a szívünkben fájdalomra változott; ez a fájdalom is felétek száll: körükből és közelükből eltávozott Ifjú Testvéreinkhez.

Fájó szívünkkel mit mondhatnánk, mit írhatnánk Nektek, mint azt, hogy áldjon meg az Isten az új helyen, az új keretben is mindnyájatokat. Segítsen megismerni az Ő jóvoltának egész mélységét és magasságát, szélességét és hosszúságát. Segítsen naponként növekedni abban, aki fő, a Jézus Krisztusban és eljutni Benne a halottak feltámadására, az új életben járásra. Segítsen a hitetek mellé jócselekedetet, tudományt, mértékletességet, türelem, kegyességet, atyafiakhoz való hajlandóságot, mindenek felett pedig szeretetét ragasztani. Áldja meg tanáraitokat, hogy jókedvvel, az élő hitnek, a gazdag és gazdagító tudománynak, a példaadó életnek ékességével forgolódhassanak előttetek és körültek. Áldja meg társaitokat, hogy befogadjanak Titeket nemcsak soraikba, hanem a szívükbe is. Áldja meg benneteket és veletek azokat a főiskolákat, amiknek a kapui, lelki és szellemi kincstárai megnyílnak előttetek. Mi más kívánságunk lehetnek, minthogy legyetek az új keretben sárospataki főiskolánk ajánlólevelei; a hittől, tudásvágytól, lelkiismereti szabadságtól, testvéries és családi bensőségtől áthatott pataki szellemnek a megismerésítői. És legyetek majd mindmegannyi felelet, beteljesedés ama teremtet világnak, amely ma is, drága magyar földünkön is sóvárogva várja az Isten fiainak megjelenését. Mit kérhetnénk Tőletek, minthogy az új falak között se felejtétek a régi szent falakat, s hordozzátok hálaadó és könyörgő imádságokban, hogy a visszametszett szőlőtőkéből, a sárospataki iskolából a megszűkült keretek között is áradjanak bőséges áldások a megújuló magyar életbe.

S ha él, ha felújul szívetekben az elhagyott fészek után emlékező, vágyó szeretet, azt kérjük, hogy írjatok. Mi nem szününk meg Titeket a magunkéinak tartani, sorsotok után érdeklődni, érettetek imádkozni, hozzátok tartozni. Ha pedig lehet, amikor lehet: jöjjetek. Szupplikáció, legáció, vakáció alkalmi, haza, visszavárnak, s mi is mindig visszavárunk, hogy a régi szeretet dédelgetésével pihentesünk, s az otthonból kapott új erővel, ihletéssel, ösztönzéssel, az egybetartozás megerősödött érzésével, meg aztán egy kis zsebbe való pénzzel is bocsáthassunk vissza.

Isten kegyelme, az Úr Jézus szeretete, a Szent Lélek közöltetése és a mi szívbeli együttérzésünk, áldáskívánásunk legyen Mindnyájatokkal.

A Tiszánineni Egyházkerület, volt édesanyátok nevében küldi köszöntését idősebb testvéretek és szolgatársatok:

Enyedy Andor s.k. püspök

Miskolc, 1951. szeptember 20.

6.

*Fügedi Erik levele Esze Tamás levéltári előadóhoz
1951. szeptember 20.*

*Kedves Barátom!*⁷

E hónap elején személyesen kértelek arra, hogy a sárospataki megszüntetett theologia épületével kapcsolatban tájékoztatni szíveskedjél. E tájékoztatás birtokában történt meg Borsa Ivánnak veled együtt tett sárospataki kiszállása.

Kötelességemnek tartom jelezni, hogy a Köznevelésiügyi Minisztérium, illetve Ügyosztálya, bár a sárospataki volt Erdélyi-kollégium és tápintézet helyiségeit levéltári célra alkalmasnak találta, úgy döntött, hogy egyelőre nem költözteti a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Közlevéltárat Sárospatakra.

Hadd fűzzem hozzá, hogy a magam részéről még mindig nem látok ennél jobb megoldást, s igyekszem a dolgot napirenden tartani.

Addig is azonban, ameddig a végső döntést a Köznevelésiügyi Minisztériumtól sikerül kieszközölni, hálásan köszönöm fáradságaidat, melyekkel Borsa útjának előkészítésével segítséget nyújtani szíves voltál.

Budapest, 1951. IX. 20.

Esze Tamás úrnak, levéltári előadó.

Budapest, Abonyi u. 21.

Igaz barátsággal köszönt: Fügedi Erik s.k.

7.

*Volt pataki teológusok levele Enyedy Andor püspökhöz Debrecenből
1951. szeptember 25.*

*Debrecen, 1951. szeptember hó 25-én.*⁸

Főtiszteletű Püspök Úr!

⁷ SRKLt. P. 64. 2020/1951.

⁸ SRKLt. P. 64. 1722/1951.

Hallottuk hozzánk intézett meleg sorait. Úgy érezzük meg kell köszönnünk az Édesatyának szavait, mely egy pillanatra megállást parancsolt, hogy annál erősebb lendülettel, szilárdsággal, Istenbe vetett hittel menjünk tovább.

Első szavunk a hála és a magasztalás a mi Urunk felé, Aki nem szűnt meg kegyelmes szeretetével vezetni és irányítani. Aki gondoskodik, hogy az idegenben sem legyünk idegenek, hanem az otthon szavát küldi hozzánk az idősebb testvér szerető szavain keresztül. Dicsőítjük a mi Urunkat azért, hogy tovább is gazdag lehetőségek birtokosaivá tett s tesz elrejtett titkainak részeseivé.

Az Úr Isten elvette tőlünk Patakot, mindnyájunk otthonát és fészket. Azonban nem vette el tőlünk a hitet és a reményt. Jöttünk Debrecenbe, mert Istennek ez a két ajándéka elegendő arra, hogy az egész embert kívánó rohanó életben mi sem állhatunk meg tétovázva s egy pillanatig sem aggodalmaskodhatunk. Győztes Urunk van” „Az a győzelem, amely legyőzte a világot, a mi hitünk.” Látjuk a célt: „Nincsen itt maradandó városunk, hanem a jövődöt keressük”. Jöttünk, mert tudjuk, hogy az Úr a mi őriző pásztorunk. Tudjuk, hogy akik az Istent szeretik, minden javukra van. A legnagyobb vigasz számunkra az, hogy ezt nemcsak tudjuk, hanem meg is éljük.

Erősek azok a szálak, amelyek minket Patakhoz, a Tiszáninneni Egyházkerülethez kötnek. Hiszen ott második otthonra találtunk. A családi otthon melegségét, gondoskodását, a szeretet lebilincselő, minden nehézséget legyőző erejét, gazdagságát, ismertük és éreztük meg ott, de merünk a tengeren járni, mert diadalmas Krisztusunk van. Merünk széles perspektívában nézni a jövő felé, kitekinteni a nagy munkamezőre, s merjük vállalni Krisztusban a munkát. Merjük rábízni magunkat Istenre, s követni Krisztust. Tudjuk, „valaki az eke szarvára veti a kezét, és hátra tekint, nem alkalmas az Isten országára”.

Menetelünk a cél felé úgy, hogy mégis Patakon van a tekintetünk. Az idegenben éreztük, éreztetik velünk, hogy nem vagyunk egyedül. Felénk száll Atyánknak fogadott Főtiszteletű Úr, a szünetelő Pataki Alma Mater, a Tiszáninneni Egyházkerület meleg, gondoskodó szeretete, biztatása s rajtunk van mindnyájuk szeme.

Patak otthonunk, fészkünk maradt az új otthon mellett, amikor távol kerülünk tőle, amikor Isten új keretek közé állított. Ezzel együtt új felelősséget rakott vállainkra, de erőt is ad hozzá, hogy teljesíthessük. Itt is Pataki diákok maradunk, akiket Patak visszavár, s mi várjuk hittel, hogy Isten kegyelmes lesz hozzánk. Tegnapunknál drágább a holnapunk. „Aki győz, örökségül nyer mindent...”

Isten gazdag kegyelmét kérjük Főtiszteletű Úr további munkájára, Patakra, a Tiszáninneni Egyházkerületre.

Volt pataki theologusok köszöntjük a Főtiszteletű Urat, Főiskolánk jelmondatával: „Féljétek az Istent és néki adjatok dicsőséget...”

Testvéri szeretettel:

Csonka Júlia, Pándy András, Szabó Gabriella, Veress Borbála, Tóth Gabriella, Juhász Zsófia, Semsey Klára, Horváth Lajos, Gidófalvy Andor, Tóth Árpád, Tankó István, Bögödi Dezső, Keresztessy László, Ötvös Károly, Körössy József, Kotsis István, Nagy Tibor, Farkas Zoltán, Juhos János, Benke György, Varga József, Iszlay Jenő, Sóhajda Béla, Bottka György, Béres Balázs, Komjáthy György, Ta-

kács Béla, Orosz Imre, Janka Lajos, N. Kovács János, Ágoston István, Soós Lajos, Pálóczy Bertalan, Szondy Péter, Tózsza László, Makó Dezső, Szabó Zoltán, Szombathy Gyula, Benke József, Mózes Mihály, Hajdu Lajos, Gál Győző, Szabó Albert, Bacsó Bertalan, Major Gyula, Hézsér Lajos, Tóth Gábor, Száz Béla, Várady József, Móre László, Vadas Gyula, Tímár Pál, Kulcsár István, Mészáros István, Bartha Béla, Szaniszló László, Barcza József.

8.

*Pap László budapesti dékán levele Enyedy Andor püspökhöz
1951. szeptember 26.*

*A Budapesti Református Theológiai Akadémia Igazgatója*⁹

Budapest

IX. Ráday utca 28.

562-1951. szám

Dr. Enyedy Andor püspök úrnak

Miskolc

Főtiszteletű Püspök Úr,

Köszönettel vettem Püspök úrnak 1560/1951. számú levelét, s annak a hozzánk került pataki diákokhoz szóló mellékletét. Tanévnyitó ünnepélyünkre meghívásomra eljött hozzánk Dr. Nagy Barna igazgató-professzor testvérem, s így ezt az alkalmat használhattam fel arra, hogy a pataki diákokat nálam összegyűjtsem, s Nagy Barnát kértem meg a levél felolvasására.

Szeretném megnyugtatni Püspök Úr atyai szívét afelől, hogy fiait nálunk a professzorok és a diákok egyaránt testvéri szeretettel fogadták. Mindazok a fiúk, akik nem szüleiknél laknak, a Ráday utca 28. alatti internátusunkban nyertek elhelyezést.

Még egyszer megköszönve Püspök Úr atyai jóságát, mely levelének minden sorából áradt, életére és szolgálataira Isten áldását kérve vagyok atyafiságos köszöntéssel

Budapesten, 1951. szeptember 26-án.

Dr. Pap László igazgató

9.

*Az 1951. szeptember 28-án tartott konvent elnökségi tanács egyes határozatai*¹⁰

1. Elnökségi tanács tudomásul veszi, hogy a Dunántúli és Tiszáninneni Egyházkerületek közgyűlései teológiai akadémiájuk működésének szüneteltetése ügyében a következő egyöntetű határozatot hozzák: „Egyházkerületi közgyűlés az elnökségnek és az egyházkerületi tanácsnak a teológiai akadémia működésének szüneteltetésére vonatkozó intézkedéseit, illetve határozatát jóváhagyólag tudomásul veszi. A lelkészképzés törvényes és alkotmányos új rendezését az erre illetékes zsinattól várja.”

⁹ SRKLt. P. 64. 1722/1951.

¹⁰ SRKLt. P. 64. 2076/1951.

2. Az egyetemes egyház a szünetelés alatt levő theologiai akadémiák tanárainak létfenntartását a maga ügyének tekinti. Létfenntartásukról és foglalkoztatásukról theologiai tanári minőségükben kíván továbbra is gondoskodni. Hogy azonban ezen álláspontja és jószándéka érvényesítésében milyen lehetőségek nyílnak vagy esetleg milyen nehézségek merülnek fel, azt előre nem tudhatja.

3. Elnökségi tanács felkéri a konventi elnökséget: járjon el az egyházi hivatalnál, hogy a megyékhez kijelölt egyházi hivatali megbízottak a lelkészekre vonatkozó kívánalmaik érvényesítésénél vegyék igénybe az illetékes püspök eljárását, vagy esetleges intézkedését.

10.

*Volt pataki diákok levelei Koncz Sándorhoz
1951. szeptember 24-28.*

Kedves Sándor bátyám!¹¹

Ma volt az első nap, melyet mi volt pataki diákok együtt töltöttünk a debreceniekkel. Csendes nap volt. Azonban nem akarom a nap programját ismertetni végig, csak egy kérést szeretnék eljuttatni a „mindig szerető Édesanyánkhoz”.

Általános benyomásunk az itteniekről kedvező. A szeretet hangján szóltak az előadók. Pákozdy professzor úr zöldellő fának nevezte a mi kedves Alma Materünket. „Ha Isten megcsinálja azt, hogy a zöldellő fát kivágja, akkor mit vár az ember a száraztól” (Az enyészetről, az elmúlásról beszélt). A mi Főiskolánk jó irányáról beszélt. Fájt nekünk ez az utólagos elismerés.

Nagyon jól esett, és megkapó volt az esti záró áhítat. Püspök úr végezte az Ige szolgálatot, és felhasználta az alkalmat arra, hogy a mi kedves apánk, Enyedy püspök úr levelét felolvassa.

Most jutottam el a kérésünk tárgyához. Szeretnénk, ha mód volna rá, hogy ezt a levelet minden volt pataki teológus személyesen megkapja. Ismétlem: nagyon megkapott. Gondolom, hogy Sándor bátyámék is olvasták ezt a levelet, de nagyon sokunknak könnybe lábadt a szemünk ettől a levéltől, illetve abból a levélből sugárzó szeretettől.

Nem lehet elfelejteni Patakot. Nem frázis ez. Nem pusztá szó. Nagyon szeretjük Patakot. De hiányzik nekünk, hogy nincs itt egy darab Patak. Nagyon jó lenne, ha valaki itt lehetne a mi kedves professzoraink közül. Így tudnánk csak átplántálni az isteni szeretet pataki formáját. Itt nincs családi élet. Nem tartozik senki senkihez. Nagyon hiányzik Patak. Reméljük, hogy a mi Istenünk kiegyengeti útjainkat. Mert a professzor urak szeretettel fogadtak. Csak így folytatódna.

Ne tessék haragudni, hogy ismét kéréssel fordulok Sándor bátyámhoz. De a püspöki levél ezzel bíztat. Bizalommal fordulunk tehát Sándor bátyámhoz.

Szívésségét előre köszönöm, és azzal a reménységgel, hogy mint debreceni professzorral ismét nemsokára találkozunk, zárom leveletem.

¹¹ Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei Kézirattár (továbbiakban: SRKTGy Kézirattár) Lgy. 24,652.

Isten gazdag áldását kívánom szeretett professzorainkra, Lajos bácsira, a közösségre, s szereteteinket üdvözlöm az itteni tartózkodásunk vezérigéjével: Fil 1:21-30.

Szeretettel: Ötvös Károly

Nem tudok ezen az estén úgy lefeküdni, hogy ne könnyítsek szívemen, és ne mondjam el, még ha levélben is azt, amit érzek – olyanoknak, akiket az megillet – s akikre szívem minden szeretetével gondolok.

Az Úr Isten áldjon meg titeket drága jó Professzoraim, akik Isten szeretetét plántáltatok bele a szívembe.

Itt jók és kedvesek hozzánk, szinte példaképül állítanak minket, de örömmünk mégsem teljes, mert földi szereteteink nincsenek velünk. Hiszem és tudom azt, hogy mi Urunk látja szívünk sóvárgását, s meghallgatja alázatos könyörgésünket.

Szeretettel: Komjáthy György

Debrecen, 1951. szept. 24.

Én is csak azt tudom mondani, amit Karcsi és Gyurka írt. Fáj a szívem, hogy ott kellett hagyni Patakot, különösen nekem nehéz megszokni, hiszen sok mindent ott kellett hagynom. Hiányzik a Főiskola, Darányi Nagytiszteletű Úr, Koncz professzor úr, szóval minden. De az imádság még megmaradt, azzal hidaljuk át a távolságot.

Takács Béla

Debrecen, 1951. szept. 24.

Debrecen, 1951. IX. 25.¹²

Kedves Professzor Úr! Kedves Sándor Bácsi!

Hazudnék, ha azzal kezdeném leveletem, hogy mi már debreceni theologusok vagyunk. Mert nemcsak hogy még nem vagyunk azok, de kérdés az is, hogy egyáltalán – már amennyire az illendőség megkíváná – debreceni theologusokká tudunk-e lenni. Hogy miért tartom ezt képtelenségnek, arról beszéljen levelem további részében néhány eddigi élményem.

A Református Kollégium – bár ezt biztosan jól tetszik ismerni – egy hatalmas, rideg épülettömb a mi kedves, diákjai számára meleg otthont nyújtó Pataki Főiskolánkhöz képest. És milyen nehéz ide bejutni! Legalább három hivatalos szervhez kellett bekopogtatnom, és csak miután a klerikális bürokrácia ez öserdején áthatoltam, sikerült végre a harmadik emeleten lévő, pont 100 lépcső megmászása árán elérhető, télen megfagyással fenyegető, nem éppen kedves szobámba bejutni. És még ráadásul nem is lakhatom együtt Timár Palival. Az ételmezés elég jó. Csupán a reggeli körül van egy kis baj. Míg Patakon csak Koncz professzor úrénál feketéztünk egy-egy látogatás alkalmával, addig itt minden reggel fekete-kávét iszunk, persze nem bakkávéból.

¹² SRKTGy Kézirattár. Lgy. 24,650.

Arról, hogy milyenek a professzorok, nem írhatok, mert velük találkozni, és nem is beszélve arról, hogy szót váltani, nem igen lehet. A diákokról nem tarthatok egyelőre beszámolót, mert egyszerűen nem merünk velük szóba állni, úgy értesülvén, hogy közöttük több besúgó, ilyen meg olyan párti van.

A hétfői csendes nap koronája – már ami az élményszerűséget illeti – a záró áhítat volt, amit P. J. püspök úr tartott. Soha nem láttam még őt, éppen ezért most magam akartam tisztázni a róla eddig hallottak félretételével az Ő személyiségét. Nagyon figyeltem minden mozdulatát, minden szavát. Alapige a Luk 19:10 volt. Az első, amit észrevettem – és ettől az észrevételemtől nem is tudtam mindig megszabadulni – az volt, hogy milyen szomorú ember is az, aki itt nekünk a minden elvesztett bűnöst megkeresni és megtartani akaró Isten Fia evangéliumát szólja. Egy görcsösen vonagló, mosolytalan, szenvtelen arc és tekintet meredt rám és ránk egész idő alatt. Kérdés, hogy vajon a népe bűnei, engedetlensége felett síró és Isten közelgő rettenetes ítéletét látó próféta szomorúsága húzódik meg ez arc mögött, vagy pedig az Úr elől menekülő ember félelme. Sajnos inkább az utóbbi feltevés mellett szól az, hogy az egész igehirdetés nagyon kedves, nyájas hangulatú, de mondanivalója megfoghatatlan, teljesen homályos és ködbevesző volt, és művészi kétnyelvűségre vallott. Az áhítat végeztével a Püspök Úr felolvasta Enyedy Püspök Úr hozzánk intézett pásztorlevelét, és végül kezét fogott minden Patakról jött theologussal.

Igen. Hamar és nagyon komoly élmények árán kellett megtapasztalni, hogy bizony Debrecen nem Patak. Mégis lehet egészséges módon viszonyulni a Kollégiumhoz, annak diákjaihoz, tanáraihoz, elsőrendű vezetőségéhez, ha az embernek egészséges a viszonya Urával, Istenével. Ma is azt tanultam meg az Igéből, hogy el lehet viselni mindazt, amit ez a szó magába foglal, hogy „Debrecen”, – a becsületes, csendesen elvégzett, komoly munkával. „Mert akik jól szolgálnak, szép tisztességet szereznek magoknak, és sok bizodalmat a Jézus Krisztusban való hitben.”

Mindig szeretettel emlékezem Professzor Úrra és az egész családjára, Kati-kára, Évikére és a kis Gáborkára.

Tóth Gábor

Ui. Pali azért nem lakhat bent velem, mert őt a negyedik díjfokozatba sorolták be, és ezt nem bírja fizetni. Így az öccse fogja otthon eltartani, míg be nem hívják katonának. Hogy azután mi lesz, azt nem tudjuk. Érthetetlen e furcsa intézkedés: Pali is szeretettel küldi üdvözlését professzor úréknak.

Debrecen, 1951. IX. 28.¹³

Kedves Sándor bácsi!

Pár napja készülök néhány sort írni, s most végre sikerül is. Már ma volt hatodik napja annak, hogy itt éljük új életünket. Megérkezésünk után az első benyomásaink nagyon rosszak voltak. Legjobban szerettünk volna megszökni azok elől a rideg órák elől, amelyek itt fogadtak bennünket. De aztán a nehéz percek is elmúltak, és lassan barátságossá kezdett válni minden. A hétfői csendes nap megmutatta azt, hogy mi sem vagyunk idegen fiak, hanem éppen ellenkezőleg, úgy a

¹³ SRKTGy Kézirattár. Lgy. 24,649.

professzori kar, mint a fiúk nagyon kedvesen nyilatkoztak meg irányunkban. A csendes napot Péter János atyai köszöntője zárta be. Közben elolvasta Enyedy püspökünk hozzánk intézett levelét, melyet bizony alig tudtunk száraz szemmel végig hallgatni. Most tudjuk igazán mi is volt számunkra Patak, amikor már nem lehetünk ott. Ha Isten segít, akkor el sem fogjuk felejtetni, hanem épp ellenkezőleg: megmutatjuk mire képes a pataki diák; a theologus. Tanulni fogunk, nemcsak azért mert kell, hanem becsületből is. Tudom jól, hogy tavaly sem vettem komolyan egész hivatásomat, tanulni se tudtam úgy, ahogy szerettem volna. Most Isten újját érzem a megpróbáltatás között, Aki így figyelmeztet bennünket arra, hogy „nincsen itt maradandó városunk, hanem a jövődöt keressük”.

Ami az elmúlt két nap előadásait illeti, mint előbb is mondtam, úgy látom nagyon komolyan kell tanulni. Úgy mondtuk ezt egymás között, hogy mese nincs. Már most hozzá kellett fognunk a görög szavak preparálásához az első Timótheusi levélből. Jó, hogy a nyelvtant nagyjából tudjuk, mert ez nagy könnyebbség. Héberből más a helyzet, már nem elég a Módis-féle nyelvtan, valami 300 oldalasat kell tanulmányoznunk. De hát mindegy, beletörődünk a megváltozhatatlanba, hogy a diáknak tanulni kell. Egyébként hadd mondjam el, ismét együtt lakunk mi hárman: Jóskával, Dugóval.¹⁴ Itt lakik még egy idősebb, 39 éves III. éves fiú, aztán egy első éves is. Jól kijövünk egymással, békességben megvagyunk.

Az internátus rendjét nagyon szigorúan veszik. Esti áhítatokról, órákról igazolatlanul nem lehet elmaradni.

Ma olyasmit hallottunk, hogy 2 pataki professzor jövetele felől döntöttek Pesten, nagyon jó lenne, ha utánunk tetszenének jönni. Mégis másképp lenne, és nem a nagy bizonytalanságban tetszenének élni.

Reméljük Isten nemcsak rólunk, hanem Sándor bácsiékról is gondot visel, és ha nem is lehet mindnyájuknak eljönniük, akkor is velük lesz.

Még egy kérésem van, ha lehet tessék segíteni rajtam. Szeretnék venni egy Kittel héber Bibliát, most azt kell mindenkinek beszerezni, s tudom, hogy az szemináriumunkban volt egynéhány darab. Szeretnék egyet kérni, ha van még belőle. Jelenleg nincs pénzem, de remélem, hogy idővel az is lesz, s majd ki tudom fizetni. /Dugó is szeretne egyet/ Ha tetszik tudni küldeni, akkor Tankó Pista el is hozhatná.

Köszönöm Sándor bácsi szívességét, és abban a reményben, hogy 2 hét múlva találkozhatunk, Isten áldását kívánom Életére és Kedves Családjára, sok-sok szeretettel köszönti és köszöntik volt tanítványai:
Józsi, Dugó, Jóska.

11.

*Tóth Endre debreceni dékán levele Enyedy Andor püspökhöz
1951. október 3.*

ad 28/1951-52. theol. sz.¹⁵

*Főtiszteletű Dr. Enyedy Andor püspök úrnak, Miskolc
Főtiszteletű Püspök Úr!*

¹⁴ Száz Béla

¹⁵ SRKLT. P. 64. 1741/1951. X.6.

Mély tisztelettel bejelentem, hogy Főtiszteletűségednek a Sárospatakról Debrecenbe jött theologus atyafiakhoz intézett üzenetét a theologiai akadémia csendes napján, szeptember 24-én a befejező áhítat keretében – az egész ifjúság jelenlétében Péter János püspök úr olvasta fel, s Főtiszteletűséged búcsúszavaihoz s maga köszöntő szavait is hozzáfűzte. Péter János püspök úr alapigéje Lukács evangéliuma 19. rész 10. verse volt, s különös nyomatékkal hangsúlyozta az Ember Fiának jövetele célját, hogy „megtartsa, ami elveszett”. Püspökünk beszédét gyorsírással is lejegyezték, s talán lesz mód reá, hogy a beszéd szövegét a püspöki hivataltól megszerezhessem, s ez esetben óhajtanám azt Főtiszteletű Püspök Úr kezeihez is eljuttatni. Püspök úrnak beszéde könnyekig megható volt, s Főtiszteletűséged atyai üzenete szívekhez talált, főleg a Patakról jött atyafiaknál. A csendes napokról rövid beszámolókat kértem a IV.-V. éves hallgatóktól. A név nélkül beadott írásokból hadd idézzek itt néhány sort. S ezek a sorok talán válaszul is szolgálhatnak Főtiszteletű Püspök Úrnak ama kérésére, hogy fogadjuk szeretettel elbocsátott fiait:

„Püspök úr igemagyarázata számomra nagyon áldott volt. Dr. Enyedy Andor püspök úr levele és a pataki iskolának szeretete sokáig emlékként él. Jó volna, ha itt is olyan szeretetközösség alakulni ki, ezért Istenhez könyöröghetünk.”

„Kedvesek és szeretetteljesek voltak a Főtiszteletű Püspök Úrnak hozzánk intézett szóbeli és levélbeli szavai. Az egyik, aki nagy szeretettel fogad, a másik, aki mindig visszavár... Patakról jött theologus vagyok. Mi mindnyájan, akik onnan jöttünk, kissé csüggedten, szomorúan, lehangolva, de mégis az Úr akaratában megnyugodva tudtuk vállalni új helyzetünket. Mindenképpen kellemesen csalódtunk az itteniektől nyert kedvességben és szeretetben. Hiszen éppen azt tapasztaltuk meg, hogy itt is ugyanazon Megváltó vérén megváltott diák és professzor testvérekkel találkoztunk, ugyanaz a Lélek munkálkodott és munkálkodik itt is, mint Patakon...”

„...Enyedy püspök úr levelének felolvasásakor arra gondoltam, igazuk van az együgyűeknek, bölcsen mondják: „nincs olyan rossz, amiben valami jó ne volna”. Ha a pataki iskola nem költözik, nem születhet meg az a levél. Milyen szép virága a szív jóságának, a lélek nagyságának. Imádkozni fogok, hogy mennél több hívó református olvassa el, vagy hallja meg azokat a féltő szeretettel írt sorokat.”

„... Isten szeretete s ezen keresztül az egymáshoz való szeretet, amivel minket pataki diákokat fogadta ... Véleményem szerint e versengések megoldása az igazi közösség. Volt egy közösségünk, ahol mit számított az, hogy bethánista, stb. Megvoltak a feladataink, volt egy közös Urunk, volt egy csodálatosan megáldott földi irányító mesterünk Darányi Lajos, s eltűnt, felolvadt mindenféle színárnyalat azért, hogy Jézus Krisztus ragyogjon fel előttünk a maga, ember számára is meglátható fényességében... Délután ... jól esett, mit Patakról mondott Pákozdy professzor úr: „Patak – cukros doboz!” Én most ennek a „cukros doboznak” vagyok a tartalma. Vajon Isten mennyi erőt ad hozzá, hogy itt Debrecenben is jó tartalmat mutassak? ... Péter János püspök úr az Isten kegyelmét mutatta meg abban, hogyha megszükültek is a keretek, - ezek arra szolgálnak, hogy még inkább megke-ressen és megtartsen benne és általa Isten... Jól esett az a szeretet, amivel mind a professzorok, mind a theologusok fogadtak bennünket. Azért imádkozom, hogy ez

a szeretet ne hidegüljön el, hanem növekedjék. Ha ez a jövőben is így lesz, otthunk, kedves hajlékunk lesz nekünk is Debrecen.”

Folytathatnám még az idézeteket. De talán nem szükséges. Még annyit szeretnék csak megemlíteni, hogy a beszámolókat azzal kértem, hogy azokat nem teszem publikussá, csak a magam számára kértem őket. Mégis úgy gondolom, hogy e néhány rész idézése nem vádol engem azzal, hogy indiszkréciót követtem el. Másrész – Főtiszteletű Püspök Úr felé többet mondanak ezek így, mintha közvetlenül írták volna meg ezeket.

Kérem Főtiszteletű Püspök Urat, legyen meggyőződve róla, hogy mi mindannyian, amennyire csak tőlünk telik, nagy szeretettel vesszük fel a reánk bízott theologus testvérek ügyét. Néhány nappal ezelőtt tartott kari ülésünkön, ahol Főtiszteletű Püspök Úr levelét jegyzőkönyvünkben is megőriztettük, tanári karunk minden tagja ugyanez érzésének adott kifejezést. Egyben mindannyiunk nevében is mondok hálás köszönetet Főtiszteletűségednek, az ifjú atyafiakhoz intézett soraiért. Meg vagyunk róla győződve, hogy nem tévesztették el hatásukat s eleven útváló lesz számukra új helyükön.

Kérem fogadja Főtiszteletű Püspök Úr atyafiságos tiszteletem kifejezését, mellyel vagyok Debrecen, 1951. október 3. készséges híve
Dr. Tóth Endre e.i. dékán

12.

*Volt pataki teológusok levele Enyedy Andor püspökhöz Budapestről
1951. október 4.*

Főtiszteletű Dr. Enyedy Andor püspök úrnak, az első pataki diáknak, Miskolc¹⁶
Kedves Püspök Úr!

Nehéz feladat elé állított bennünket Isten akkor, amikor az Ő ítéletes kegyelmének döntéséről szívbemarkoló könnyes valóságként megkaptuk az értesítést: megszűnt a pataki teológia. Meg kell vallanunk, hogy a szomorú hír sokkal inkább a mi emberi szívünk fájalmát, mint az Isten ítéletének alázatos vállalását váltotta ki bennünk. Tudjuk azt, hogy nekünk, szétszórtságban élő pataki teológusoknak elsősorban Istennek bűneink, mulasztásaink, engedetlenségeink miatt megnyilvánuló ítéletét kell tudomásul vennünk. Arra tanít bennünket az Úr mostanában, hogy nekünk Őt az ítélet ösvényén kell várnunk (És.26:8). Mivel pedig Ő az ítéletét bűnbánattal elfogadó gyermekeihez lehajlik, ezért mi előre reménykedünk Istennek ebben a felmentő kegyelmében.

Hogy Ő bűneink ellenére is hordoz bennünket, azt misem bizonyítja jobban, mint hogy az új életkörülmények között megvigasztalt bennünket az Ő vigasztalásával, amikor a tanulás munkájába, szolgálatba, közösségbe állított és sorsunkat megértő s méltányoló tanárok kezébe adott bennünket.

Mikor idejöttünk, az elveszett főiskola utáni fájdalom volt az uralkodó érzés bennünk. Azóta egyre inkább azt teszi világossá előttünk a mi Urunk, hogy teljes odaadással, engedelmesen kell járnunk az elénk adott új úton.

¹⁶ SRKLt. P. 64. 2019/1951.

Nagyon jól esett nekünk a Tiszáninneri Egyházkerülettől, volt édesanyánktól és idősebb testvérünktől érkezett eligazító körlevél. Jó tudnunk azt, hogy vannak, akik imádkoznak érettünk, vannak, akik távollévő gyermekeiket is magukénak vallják; van hely, ahová mindenkor hazamehetünk, megpihenhetünk, és ahol anyagi nehézségeink között az atyafiak áldozatos szeretetét megtapasztalhatjuk.

Tisztán látjuk azt is, hogy Isten és emberek előtti forgolódásunkban kettőzött felelősséggel kell most járnunk ahhoz, hogy sem az Úr nevére, sem a pataki főiskolára szégyent ne hozzunk. A tanulásban és az Úr útján való becsületes járásban is meg kell mutatkoznia annak. Hogy mi az Ő dicsőségére kívánunk élni.

Másrészt pedig még mindig előttünk áll az imádkozásnak korlátlan lehetősége. Esti szobaáhitatainkon megemlékezünk professzorainkról, egyházkerületünk gyülekezeteiről, közösségeiről és lelkipásztorairól. Így az Úr előtti imádságban továbbra is egyek vagyunk, és együtt vagyunk. Éppen ezért, ha az Úr megengedi, szeretnénk a legáció és a szupplikáció szolgálatain kívül is szolgálni egyházkerületünk gyülekezeteiben.

Szolgálatainkhoz, tanulásunkhoz, az Úr előtt és az emberek között való bölcs forgolódásunkhoz mi is kérjük a hívő testvéreink buzgó imádságát és az I. Thess. 5:23-28. verseivel búcsúzunk a viszontlátásig:

Budapest, 1951. október 4-én

Vizi István, Hubay Margit, Asbóth Mária, Juhász László, Bárczay Gyula, Borbély László, Cseh Lajos, Matos János, Erdősi János, Pándy György, Csősz Lajos

13.

Jegyzőkönyv¹⁷ a Tiszáninneri Egyházkerület Miskolcon, 1951. október 15-én tartott rendkívüli közgyűléséről

Jelen vannak: Dr. Enyedy Andor püspök és Horváth Elemér főgondnok elnökle mellett: Farkas Elek, Román Ernő, Janka Péter, dr. Filep Gusztáv esperesek, Harsányi Gyula, Kun András, dr. Idrányi Béla egyházmegyei gondnokok, Nádházy Bertalan, Kiss József, Svingor Jenő, Nagy József, Köveshegyi Ferenc, dr. Nagy Sándor Béla lelkési tanácsbírák, dr. Horváth Zoltán és dr. Molnár József világi tanácsbírák, dr. Nagy Barna és dr. Egey Antal a teológiai akadémia és gimnázium tanárképviselői, Darányi Lajos kollégiumi lelkési gondnok. Az abaúji egyházmegyeből: Ujj Lajos, Benke Imre, Csabay István és Ballay Károly, az alsóborsodi egyházmegyeből: Benke József, Tóth Sándor, Técsy Béla és Tornallyay Bertalan, az alsózempléni egyházmegyeből: Benke Kálmán, Faragó György, Bánya Lajos és dr. Gulyás József, a felsőborsodi egyházmegyeből: Dóczy Antal, Kérészy István, Veress Károly, Bónis Bertalan és Thury Ferenc, a középborsodi egyházmegyeből: Fodor Lajos, Szabó Dániel, dr. Szilágyi István, Osváth Lajos, Rivó Károly, dr. Tolnay Ferenc és dr. Novák István egyházkerületi ügyészek, Arday Janka László lelkési jegyző, dr. Dienes István világi jegyző, Szabó Gyula és dr. Borsovai Lengyel Gyula világi jegyzők, dr. Tussay János egyházkerületi missziói előadó,

¹⁷ SRKLT. PK. 28.

Ilosvay Ferenc egyházkerületi pénzügyi előadó, Pónus Lajos egyházkerületi pénztáros, Illyés Bertalan egyházkerületi tanácsos, Csorba László püspöki titkár, dr. Koncz Sándor kollégiumi gazdasági választmányi elnök, Dabóczy István, Arday László, Kóris Lajos, Kolláth József lelképásztorok és dr. Szabó Zoltán egyházkerületi lelkész jegyző.

1. Énekeltük a 89. zsoltár 1. versét, majd dr. Enyedy Andor püspök Ézsaiás 43:18-21. alapján magyarázta az ígét.

„Ne emlékezzetek a régiekről, és az előbbiekről ne gondolkodjatok! Imé, újat cselekszem; most készül, avagy nem tudjátok még? Igen, a pusztában utat szerzek és a kietlenben folyóvizeket. Dicsőíteni fog engemet a mező vada, a sakállok és struccok, hogy vizet szereztem a pusztában; hogy választott népemnek inni adjak. A nép, amelyet magamnak alkoték, hirdesse dicséretemet!”

Az élő isten, minden élőnek és életnek teremője és Ura, többször vetette pusztába a választott népet. Nemcsak akkor, amikor kivezette őket Egyiptomból, a szolgálatnak házából. A pusztát nemcsak térbelileg kell érteni. Pusztá minden olyan állapot, vagy helyzet, amikor az ember vagy egy nép kijön valahonnan és megy valahová. Izrael népe, a választott nép többször volt ilyen állapotban. Hóseás próféta magyarázata szerint Isten azért vezette népét a pusztába, hogy ott szívére beszéljen. A pusztá az a hely, vagy az az állapot, amelyben Isten az ő gyermekének vagy népének a szívéhez tud szólni.

Illyés Gyula a „Puszták népe” című könyvében leírta az egykori mezőgazdasági cselédek helyzetét, életsorsát. De azt hiszem az egész magyarságra, az egész népünkre reáillik, hogy a puszták népe vagyunk. Sokszor voltunk mi is olyan állapotban, amikor kijöttünk valahonnan, kimozdultunk egy állapotból, és még nem jutottunk el az újba. Most is ilyen pusztában vagyunk. Kijöttünk a feudál kapitalizmus társadalmi rendjéből, és átmenőben vagyunk egy új társadalmi rendbe.

A pusztában lévő néphez az élő Istennek egy parancsa és két ígérete van. A parancs arról szól, hogy: „ne emlékezzetek a régiekről, és az előbbiekről ne gondolkodjatok!” A pusztába vetett zsidóságnak, a választott népnek is az volt a legnagyobb kísértése, hogy visszajárt a lelkük a múlthoz: az egyiptomi sorshoz, amely rabszolgaság volt, de megvolt benne a húsos fazék inycsiklando párolgása, a beépített és kiépített, megszokott élet a maga viszonylagos, szilárd kereteivel, egyenletességével. Mai pusztai vándorlásunkban, átalakuló életünk vajúdásában is ez a legnagyobb kísértés: emlékezni arra, hogy mink volt és mik voltunk a múltban. Minden mai embernek annál nagyobb a fájdalma, minél kevésbé tudja lelkében az elhagyott múltat felszámolni. A múltba nézés, a hátratekintés, az emlékekből élés öreges tulajdonság. Pedig Isten az ő gyermekeitől, az ő népétől nem öreges, hanem fiatalos magatartást kíván. Az Úr Jézus, az élet fejedelme is azt mondja: „aki az ekeszarára veti kezét és hátratekint, nem alkalmas az Isten országára”. (Luk 9:62)¹⁸ Pál apostol is így szól: „Azokat, amelyek hátam megett vannak, elfelejtve, azoknak pedig, amelyek előttem vannak, nélkül dölvén, célegyenest igyekszem az Istennek a Krisztus Jézusban onnét felülről való elhívása jutalmára”. (Filippi 3:14) Ma minden figyelmünket arra az újra kell összpontosítani és ír-

¹⁸ Eredeti Károli fordításban: „Valaki az ekeszarára...”

nyozni, amit az Isten készít. Mindnyájunknak meg kell érezni és érteni, hogy maga Isten dolgozik itt emberi törekvések és erőfeszítések mögött. Nekünk az Ő embereinek és az Ő népének ez Isten által készített új világ építésébe kell minden erőnkkel beállni.

Aki Isten parancsát teljesíti, tekintetét a múlttól a jövő felé veti, annak a számára Istennek nagy ígérete és nagy áldása van. Isten utat készít a pusztában az övéinek. Ez az út természetesen nem országút és nem autó-strada. A pusztában legfeljebb ösvényt lehet vágni. Ez az út keskeny, könnyű rajta jobbra vagy balra letérni. De nemcsak keskeny ez az út, hanem ködbevesző és rejtelmes is. Csak a legközelebbi lépést lehet látni rajta, meg legfeljebb a véget, a célt. Ezen az úton csak úgy lehet járni, ha nézünk arra, aki ezen az úton előttünk jár: a hitnek elkezdőjére és bevégezőjére: Jézus Krisztusra, s az ő kezét fogjuk. Minél jobban nézünk ő reá, annál élesebben látjuk azt a vonalat, amelyen túl az útról se jobbra, se balra letérni nem szabad. Ő ad erőt ahhoz, hogy az úton el ne fáradjunk, le ne roskadjunk, célt ne tévesszünk, meg ne álljunk.

S Isten folyóvizet is fakaszt a pusztában az övéi számára. Erről a vízről mondta az Úr Jézus: aki én bennem hisz, élő víznek folyamai ömlenek annak belsejéből. Ez a víz, amelyet Jézus Krisztusból az ő igéjében és Szentlelkében kapunk: tisztít, üdít és táplál. A keresetségekben a víz jelképe, egyúttal pecsétje és záloga a Jézus vérenek, amely megtisztít minket minden bűntől. A Jézusból jövő élő víz segíti az embert arra a csodálatos felfrissülésre, megújulásra, amelyről Ézsaiás próféta így ír: „Akik az Úrban bíznak, erejük megújul. Szárnyra kelnek mint sasok: futnak és nem lankadnak meg, járnak és nem fáradnak el.” (Ézsaiás 40:30) Az Úr Jézusból jövő kegyelem mondatja Pállal: „Mindenre van erőm a Krisztusban, aki engem megerősít”. (Filippi 4:13) S a lelket tápláló kegyelemnek ez az élő vize az, amely Ezékiel próféta látomása szerint kiindult az oltártól a templom környékére, s amerre elfolyt, mindenütt életet, tenyészetet, gyümölcsözést támasztott.

Isten utat készít és vizet fakaszt az ő választottjai számára a pusztában úgy, hogy még a pusztá vadjai, sakáljai is kénytelenek dicsérni őt. De főképp annak a népnek a dicséretét várja, amelyet magának alkotott.

Hogy kell a pusztában dicsérni az Urat? Úgy, ahogy a kegyes, jó és a többi megpróbált hívő emberek tették. Úgy, ahogy Jézus Krisztus tette. Ha megfigyeljük az ő utolsó szavait a keresztfán, nagy tanúságokat meríthetünk belőlük. Abból is, amit mondott, és abból is, amit nem mondott: nem mondott átkot gyilkosaira és üldözőire. Nem vitatkozott gúnyolóival, ellenfeleivel. Imádkozott értük. Nem jajveszékelt a saját kínjai, fájdalmai miatt. A hozzá közelállókkal törődött. Anyját Jánosra, Jánost anyjára bízta. A mellette megfeszített gonosztevőnek azt mondta: „Te pedig ma velem leszel a paradicsomban”. Mindennél jobban az fájt neki, hogy lazulni érezte mennyei Atyjával való összeköttetését, és mindenben az nyugtatta meg, hogy az ő kezében ajánlhatta lelkét. Mi is így dicsérhetjük Istent a pusztában. Nem átokkal, nem vitatkozással, hanem egymásért és másokért mondott imádkozással. Saját egyéni fájdalmunk és sérelmünk legyőzésével, az igazság, az örökélete, az Isten utáni szomjúhozással és sóvárgással, a hozzánk közel állók iránti szolgálattal és azzal, ha nem csüggedünk, és nem esünk soha kétségbe, mert látjuk a láthatatlant. Látjuk a kezet, amelybe mindig oda ajánlhatjuk vergődő lelkün-

ket. Látjuk a helyet, ahol Isten majd eltöröl az ő választottjai szeméről minden könnyet, és ahol: „amit szem nem látott, fül nem hallott, embernek szíve meg sem gondolt, azt készítette Isten az őt szeretőknek”. Ámen.

Mennyei Édes Atyánk! Hálás szívvel köszönjük Neked minden adományod felett azt a nagy ajándékot, hogy Te minket magadnak, a magad szolgálatára és dicsőségére teremtetted, és amikor a bűn elszakított és elidegenített Tőled, Te mindent elkövettél, és ma is mindent elkövetsz, hogy minket magadhoz téríts, és egészen a magadévá tégy. Tudjuk, hogy ennek a minket magadhoz vonó nagy szeretetnek az eszköze a pusztaság, a keresztség, a próba, a szenvedés. Ó segíts, hogy ostororzásodban mindig féltő és megváltó szereteted jelét lássuk. Segíts halk imádat mondani, amikor rajtunk van ostorod, és segíts parancsodnak és hívásodnak engedelmeskedni: a múlttól elfordulni, s a jövőbe nézni. Segíts utadat meglátni, tétovázás nélkül járni, a megmutatott lépést mindig megtenni, a többit, a jövőt, a még nem látottat Reád bízni. Segíts élni a Krisztusban megjelent kegyelem áldásával. Segíts mindig erősnek, mindig bízónak, mindig hűnek lenni. És segíts egyszer Tehozzád menni a Jézus Krisztusban. Ámen.

2. Az alkotó tagok névsorának felolvasása, és a beküldött tagok számbavétele után a határozatképesség megállapított.

3. A határozatképesség megállapítása után elnöklő püspök a rendkívüli közgyűlést a megjelent tagok meleg köszöntésével megnyitja.

4. Horváth Elemér főgondnok jelenti, hogy az egyházkerület püspöke aug. 16-án megbetegedett. Súlyos és fájdalmas betegsége után szeptember 13-án gyógyultán és jó egészségben tért vissza közénk. Jelenlétét mindig éber és mindig cselekvő vigyázását nehezen nélkülöztük az anélkül is válságos hetekben. Most annál inkább hálával köszönjük Istennek, hogy visszajöhetett, és szolgálatba beállhatott.

Püspökünk felhasználja az alkalmat, hogy bizonyosságot tegyen az Istentől kapott megpróbáltatás lelki hasznairól: az egyéni méltatlanság érzésének átéléséről, a felülről jövő kegyelem kétségtelen megtapasztalásáról és a szeretet emberi oldaláról is jövő sok jelének erősítő vételéről. Különösen a szeretet jeleiért hálás Istennek, a kerületnek, a kerület gyülekezeteinek. Valóban igaz az, hogy „a hitből való imádság megtartja a beteget”. Ezt a betegségből megépült életet Istennek kívánja szentelni, s míg Isten akarja: a kerületnek is.

Kerületi közgyűlésünk szívből osztozik főgondnoka által kifejezett érzelmeiben, és testületileg kifejezi örömét a maghallgatott imádságokért, püspökének gyógyulásáért, akit bizalmáról, szeretetéről és teljes együttérzéséről ez alkalommal is biztosít.

5. Az újonnan megalakuló zsinat tisztségeinek betöltésére a konventi szabályrendeletben foglalt felhívás alapján egyházkerületi elnökségünk szavazást rendelt el. A szavazatbontó bizottság beterjesztett jelentése a bizottság üléséről a következőket tartalmazza:

a. A zsinati lelkészi rendes képviselői helyek betöltésénél dr. Szabó Zoltánra 248, Janka Péterre 245, Farkas Elekre 235, Szabó Dánielre 235, dr. Filep Gusztávra 231, Tóth Jánosra 227, Nádházy Bertalanra 223 szavazat esett. A többi szavazat többek között oszlott meg.

b. A zsinat világi rendes tagsági helyek betöltésénél dr. Gálffy Imrére 251, Harsányi Gyulára 243, dr. Horváth Zoltánra 235, dr. Novák Istvánra 233, dr. Idrányi Bélára 230, Kun Andrásra 212, dr. Dienes Istvánra 135 szavazat esett. A többi szavazat megoszlott.

c. A tanügyi rendes képviselői helyek betöltésénél dr. Nagy Barna 251, Szabó Gyula 248 szavazatot kapott.

d. Zsinati lelkeszi pótképviselői helyek betöltésénél dr. Nagy Sándor Béla 247, Dóczy Antal 246, Nagy József 245, Kövér Pál 245, Benke József 244, dr. Benke Imre 240, Arday Janka László 238 szavazatot nyert, a többi szavazat többek között oszlott meg.

e. A zsinati világi pótképviselői helyek betöltésénél dr. Borsovai Lengyel Gyula 252, Kiss Bertalan 252, Patay József 250, Rivó Károly 246, Kutasy Béla 244, Kopácsy József 242, Ruszkay András 124. A többi szavazat megoszlott.

f. A zsinati tanári pótképviselői helyek betöltésénél Ujszászy Kálmán 254, dr. Egey Antal 250 szavazatot kapott.

Az egyházkerületi elnökség a zsinati, világi pótképviselői helyek betöltésénél megállapította, hogy Ruszkay András nem kapta meg az abszolút szavazat többséget, és így közötté és az utána legtöbb szavazatot nyert Mészáros József tapolcai lakos között új szavazást rendelt el. A szavazatbontó bizottság folyó hó 12-én tartotta szavazatbontó ülését, amelyen megállapította, hogy Ruszkay András Mészáros Józseffel szemben 201/48 szavazatot nyert, és így a szükséges szavazat-többséget megkapta.

A szavazatbontó bizottság javasolja az egyházkerületi közgyűlésnek, hogy a három, szavazatot nem küldött egyházközség lelkészét, és pedig Égerszög, Kelemér és Zádorfalva 20-20 forint rendbírsággal sújtsa az egyházkerületi közgyűlés. A három, hibásan szavazott egyházközség lelkészét az egyházkerületi közgyűlés 10-10 forint rendbírsággal sújtsa. Ez a három egyházközség Rakacaszend, Szikszó, Kiskinizs. Rakacaszend kétszer szavazott ugyanarra a személyre más-más tisztségnél, Czeglédy Zoltán szikszói helyettes lelkész nem szavaztatott egy világi pótképviselőre, és a kiskinizsi lelképásztor nem töltötte ki a szavazólevél első részét és nem irt keltezt.

A szavazatbontó bizottság az egyenlő szavazatokat nyert zsinati képviselők között sorshúzást tartott, amelynek eredményeként a fenti sorrend változatlan maradt.

A zsinati, világi pótképviselői hely betöltésével szükségessé vált új szavazással kapcsolatban szavazatbontó bizottság javasolja az egyházkerületi közgyűlésnek, hogy a 16, szavazatot nem küldött egyházközség lelkészét, és pedig Abaújszántó, Szemere, Andornaktállya, Sály, Karos, Monok, Révleányvár, Borsod, Martonyi, Nekézseny, Rakacaszend, Rudabánya, Sajóivánka, Aggtelek, Szuhafő, Zádorfalva lelkészeit 20-20 forint; a hibásan szavazott 5 egyházközség és pedig Golop, Füzérkajata, Harsány, Szilvásvár és Újcsanáros lelképásztorait 10-10 forint rendbírsággal sújtsa az egyházkerületi közgyűlés.

Az egyházkerületi közgyűlés köszönetet mond a szavazatbontó bizottság munkájáért, az alábbi zsinati képviselőknek az igazolást kiadja.

a. Szabó Zoltán dr-t, Janka Pétert, Farkas Eleket, Szabó Dánielt, dr. Filep Gusztávot, Tóth Jánost és Nádházy Bertalant zsinati lelkészi rendes képviselőikül igazolja.

b. Dr. Nagy Sándor Bélát, Dóczy Antalt, Nagy Józsefet, Kövér Pált, Benke Józsefet, dr. Benke Imrét és Arday Janka Lászlót a Tiszáninneni Egyházkerület zsinati rendes lelkészi pótképviselőikül igazolja.

c. Gálffy Imrét, dr. Harsányi Gyulát, dr. Horváth Zoltánt, dr. Novák Istvánt, dr. Idrányi Bélát, Kun Andrást és dr. Dienes Istvánt, mint a Tiszáninneni Egyházkerület világi rendes képviselőikül igazolja.

d. Dr. Borsovay Lengyel Gyulát, Kiss Bertalant, Patay Józsefet, Rivó Károlyt, Kutasy Bélát, Kopácsy Józsefet és Ruszkay Andrást a Tiszáninneni Egyházkerület zsinati világi pótképviselőikül igazolja.

e. Dr. Nagy Barnát és Szabó Gyulát a Tiszáninneni Egyházkerület zsinati rendes tanügyi képviselőikül igazolja.

f. Dr. Újszászy Kálmánt és Dr. Egey Antalt a Tiszáninneni Egyházkerület zsinati tanári pótképviselőikül igazolja.

Az egyházkerületi közgyűlés felkéri és felhatalmazza az elnökséget, hogy nevezetteknek a megbízólevelet adja ki. A szavazatot nem küldött vagy hibásan szavazó gyülekezetek lelkipásztorainak rendbírságával kapcsolatban a szavazatbontó bizottság javaslatát azzal a módosítással emeli határozati erőre, hogy a rendbírság alól Andornaktállya és Révleányvár újonnan alakult gyülekezetek lelkipásztorait ezúttal felmenti.

6. Szabó Dániel a zsinati rendes lelkészi képviselővé megválasztott hejőcsabai lelkipásztor bejelenti, hogy zsinati tagságáról, amelynek súlyos egyéni gondot is jelentő felelősségét semmiképpen nem tartja a maga részéről elhordozhatónak, lemond. Ez álláspontján az elnökség kérése után is megmarad.

Egyházkerületi közgyűlés Szabó Dániel lemondását elfogadja, s felkéri az elnökséget, hogy rendelje el a szavazást egy lelkészi rendes zsinati képviselői hely betöltésére. A küszöbön álló zsinatra, mint első póttagot, dr. Nagy Sándor Bélát küldi ki helyére.

7. Elnökség bejelenti, hogy f. év július 26-án a konventi Elnökségtől 844/1951.1. szám alatt a következő iratot kapta:

„Főtiszteletű Elnökség!

Az Egyetemes Konvent Elnöksége felelősséggel és gondosan megvizsgálta a jelenleg négy theologiai akadémián folyó lelkésképzés problémáit. Szükségessé vált ez azért, mert mindnyájunk előtt világos, hogy a magyar református egyház anyagi erői elégtelenek négy megfelelő színvonalú theologiai akadémia fenntartására, és mert lelkésképzésünk feladatainak személyi és anyagi erői két theologiai akadémiaira való összpontosításával tudunk jobban megfelelni. Ugyanezekből az okokból merült fel a theologiak összevonásának kérdése az elmúlt évtizedek során ismételt. Most megvizsgáltuk theologiai oktatásunknak nemcsak jelenlegi helyzetét, hanem egyházunk érdekében szükséges fejlesztését is. Ennek eredményeként feltétlenül elengedhetetlennek tartjuk, hogy az új iskolai évre református egyházunk már két theologiai akadémiaira koncentrálva folytassa a lelkésképzés munkáját. Ennélfogva, felhívjuk főtiszteletű Elnökséget, hogy a sárospataki kollégium régi, jó

és evangéliumi hagyományainak megőrzése érdekében is szíveskedjék megtenni a szükséges intézkedéseket aziránt, hogy a theologiai akadémia megnyitását – az egyházkerületi közgyűlés idevonatkozó határozatáig és az egyéb alkotmányos eljárások megtörténteig – elhalasszák. Egyúttal szíveskedjék aziránt is intézkedni, hogy a további határozatokig a theologiai akadémia eddigi hallgatói a debreceni és budapesti theologian kérjék felvételüket. A Sárospataki Theologiai Akadémia tanárainak és alkalmazottainak ezen intézkedés folytán felmerülő személyi kérdései, a hallgatók továbbtanulásának ügye, valamint az épületekkel összefüggő és esetleg még felmerülő egyéb kérdések a négy egyházkerület együttes gondját alkotják. Egyidejűleg felhívtuk a Dunamelléki és Tiszántúli Egyházkerületek elnökségét, hogy az eddigi egyházkerületi theologiai akadémiajuk megszüntetése iránt a szükséges eljárást indítsák meg, és tegyenek javaslatot a református egyház egyeteméhez tartozó két új theologiai akadémia létesítésére. Atyafiságos köszöntéssel az Egyetemes Konvent Elnöksége. Budapest, 1951. július 25. Bereczky Albert s.k. püspök, lelkési elnök, Kiss Roland s.k. főgondnok, világi elnök.”

Elnökség megjegyzi még, hogy az irat tartalmát a konventi elnökség folyó év július 24-i konventi elnökségi tanácsülésen szóbelileg is közölte. A közlés kísérő körülményeinek ismeretében egyházkerületi elnökség és a sárospataki theologiai akadémia igazgatósága az iratban a konventi elnökség által elkerülhetetlennek és haladéktalanul szükségesnek ítélt intézkedéseket megtették. Ezekről a folyó év aug. 14-én tartott egyházkerületi tanácson jelentést tettek. Az egyházkerületi tanács ezt határozta: „Kerületi tanács ismerve a felhívás előzményeit és körülményeit, annak eleget tesz. Az elnökség által eddig tett intézkedéseket tudomásul veszi. Elrendeli az ügynek az egyházkerületi közgyűlés elé terjesztését.” (5. pont)

Egyházkerületi közgyűlés az elnökségnek és a sárospataki theologiai igazgatóságnak, valamint az egyházkerületi tanácsnak a theologiai akadémiaira vonatkozó intézkedéseit tudomásul veszi. Egyben pedig, a theologiai akadémia megszüntetése tárgyában elfoglalt álláspontját a következő határozatban juttatja kifejezésre, és terjeszti az egyetemes konvent és országos zsinat elé:

A Tiszáninneni Református Egyházkerület közgyűlése az egyetemes konventi elnökség 844/1951. I. szám alatt Budapesten, 1951. július 25-én kelt, s a Dunántúli és Tiszáninneni Egyházkerületek elnökségéhez intézett iratával, vagyis a theologiaiak összevonásának és két országos theologiai akadémia felállításának kérdésével kapcsolatban szükségesnek tartja, hogy a következőket kinyilvánítsa:

Az bizonyos, hogy „a theologiaiak összevonásának kérdése az elmúlt évtizedek során ismételten felmerült”. (Így 1915-ben a debreceni egyetem létesítésével kapcsolatban, a 30-as évek végén a Csikesz-Révész-Vasady-féle javaslatok; az Egyházak Világtanácsa újjáépítési osztályának kérdésfelvetése; valamint Ferenczy Károly tiszántúli egyházkerületi főjegyzőnek az egyetemes konventhez 1950. tavaszán benyújtott javaslata kapcsán.) Azonban ezek a javaslatok – akármilyen tiszteltetelméltó indokok is állottak mögöttük és bármennyire helyes szempont jutott is szóhoz bennük – lényegében annyi irreális elgondolást tartalmaztak, hogy célszerűtlenségük egyházunk közvéleménye előtt is nyilvánvalóvá vált. Egyházkerületi közgyűlésünk megállapítja, hogy egyenesen orvosolhatatlan csapást jelentett volna pl. lelkészképzésünknek 1915-ben javasolt összpontosítása, de nem kevésbé a 14

évvel ezelőtt felmerült elgondolások realizálása is. Ami pedig az Egyházak Világtanácsa álláspontját illeti: ez az 1947. végén felvetett testvéri kérdésre kapott válasz alapján maga is kinyilvánította, hogy teljes mértékben meggyőződött a magyarországi négy református theologiai főiskola fenntartásának szükségességéről. Végül Ferenczy Károly múlt évi beadványával kapcsolatban (melyre egyházkerületi közgyűlésünknek ugyan a konventi felhívás szerint csak 1952. december 31-ig kellene véleményét nyilvánítania és javaslatait megtennie) egyházkerületi közgyűlésünk kinyilvánítja, hogy teljes mértékben magáévá teszi a legutóbbi országos theologiai tanári konferencia e tárgyban nyilvánított véleményét, melynek alapján ez: „A négy theologia fenntartása éppen egyházunk új helyzetében nem erőtekozlás, hanem fokozott életszükséglet, amelyről való gondoskodás akkor is elháríthatatlan feladatunk marad, ha emberileg úgy látnék, hogy nem vagyunk illetve nem leszünk képesek reá.” Tehát ami theologiai akadémiánk összevonása, illetve theologiai oktatásunk egységesítése kérdésének eddigi történetét illeti, azt mondhatjuk: Vestigia terrent! E kérdés előtörténete éppenséggel nem indokolja az ilyen, vagy ehhez hasonló formában való újra felvetését, hanem mindenkit a legnagyobb óvatosságra, körültekintésre és fokozott felelősségre kötelez.

Anyagi és szellemi erőink összpontosítására, valamint theologus képzésünk és lekipásztor nevelésünk fejlesztésére valóban szükség van (Sárospatak a reformokat e téren is mindig inkább kezdeményezte, mint ellenezte). Azonban a négy egyházkerületi theologiánkból kettőnek a megszüntetése és a másik kettőnek országos theologiává való átalakítása csak látszólag jelentene anyagi és szellemi erőkoncentrációt, mert – amint egyházunk négy évszázados múltja mutatja, – mindegyik egyházkerületnek, illetve az azokat alkotó egyházmegyéknek és gyülekezeteknek szükségük van a maguk szellemi centrumára. Ezek a centrumok csak együttesen, de mindegyik a maga helyén maradva, végezhetik el az egyetemes lelkész-képzés és theologus nevelés terén rájuk váró feladatokat. Nem lehet szó a személyi erőknél olyan áron való összpontosításáról, hogy ugyanakkor két egyházkerület egyházmegyéi és gyülekezetei elveszítsék azt a nélkülözhetetlen életfunkciót teljesítő szellemi központot, amelyet számukra theologiai akadémiájuk négy évszázadon át jelentett. Az ilyen személyi erőkoncentráció a szellemi hatás kisugárzás nagymértékű elsovadását jelentené, tehát eredménye nem a fejlődés, hanem a visszafejlődés volna. A pápai és a sárospataki theologiai akadémiák megszűnése a dunántúli és tiszáninneni gyülekezetek százaiban hatásukban még előre ki nem számítható következményekkel járhatna.

De a dolog természete szerint két országos theologiai akadémia nem pótolhatja azokat a szellemi és lelki hatásokat, amelyeket a pápai és sárospataki theologiák a maguk helyén, egyházkerületük gyülekezeteinek sajátos szelleme és szolgálatrendszere összefüggésében kifejtettek. Éppen annak a két theologiának volt és van a legtöbb s legelevenebb kapcsolata a maga kerületének gyülekezeteivel, melyek számára országos theologiai intézmények nem tudhatnak olyan odaválól, ottani szolgálatra termett lekipásztor nemzedékeket nevelni, és már csak a rop-pant nagy távolság miatt sem ápolhatják tovább akkora intenzitással a gyülekezetekkel való kapcsolatokat, és nem végezhetnek ezek között annyi szolgálatot. Egyébként is a nagyváros eleve alkalmatlanabb műhely a túlnyomórészt kisebb,

falusi gyülekezetekben élő reformátusság lelkipásztorainak képzésére és nevelésére, aminek éppen Sárospatakon termékenyebb légkör, kiforrott formái és intézményes lehetőségei vannak.

Ugyancsak megoldhatatlan feladattá nőne a lelkésztovábbképzés, valamint a kántorképzés és más gyülekezeti munkások képzésének szolgálata. Két theologiai akadémia még kevésbé láthatja el ezeket a szolgálatokat, amelyeknek teljesítéséhez még a négy akadémia is kevés. Ha valóban fejleszteni akarjuk theologus képzésünket és lelkipásztor nevelésünket, akkor semmi esetre sem két theologia beolvasztásán, hanem a meglévő négy theologiai akadémia életének és szolgálatának erősítésén kell gondolkoznunk, és érte minden áldozatot meghoznunk. Annyival is inkább, mert theologiai akadémiáink nemcsak a falai közt tanuló 60-80-100 ifjú képzésére és nevelésére, hanem egyúttal az illető egyházkerület több száz lelkipásztorának intézményes továbbképzésére, theologiai-, tudományos- és gyakorlati művelésére szolgálnak. Egyházkerületünk ebben a tekintetben nem nélkülözheti a sárospataki theologiai akadémia jól bevált szolgálatát, hozzávéve lelkipásztorainak theologiai-tudományos, önképzésének és továbbképzésének azt a példászerű és sok szép reménységre jogosító megszervezését, amelyre éppen a legutóbbi időkben kerülhetett sor. (Milyen óriási visszaessél kellene ezen a ponton is számolni!)

Egyházkerületünk közgyűlése nem tudja osztani a konventi elnökségnek azt az álláspontját, mely szerint „mindnyájunk előtt világos, hogy a magyar református egyház anyagi erői elégtelenek négy megfelelő színvonalú theologiai akadémia fenntartására”. Sőt, egyházkerületünk meggyőződése szerint a négy kerületi theologianak két országos theologiává való összevonása még anyagi erőink elfecsérlésével is járna, mert sem a dunántúli, sem a Tiszáninneni Egyházkerület gyülekezetei nem volnának hajlandók – minden lelkes rábeszélés és meggyőző érvelés mellett sem – oly odaadó és nagymérvű áldozatokat hozni más egyházkerületek területén létesülő országos theologiai akadémiák fenntartására, mint amilyen hűséggel négy századon át a pápai, illetve a pataki főiskoláért minden áldozatra készek voltak. Egyébként egyházunk anyagi ereje és teljesítőképessége még megközelítő pontossággal sincs felmérve, s teljességgel tervszerűtlen eljárás volna összes anyagi problémánk végiggondolása nélkül éppen ezzel a fájdalmas operációval kezdeni az anyagi helyzetünkön való könnyítést, ami csak látszólag lenne az, valójában egyházunk létérdekeivel ellenkező s pótolhatatlan szellemi, lelki és anyagi veszteségeket okozó lépés volna. Nincs okunk abban kételkedni, hogy amit egyházunk, illetve református népünk századokon át államsegély nélkül teljesített, tudniillik többek között a négy theologiai akadémia fenntartását, azt a jövőben is fogja teljesíteni. Semmi kétségünk nincs aziránt, hogy egyházkerületünk az államsegély csökkenése, illetve megszűnése esetén is vállalja és bírja a századokon át szívéhez nőtt sárospataki theologiai akadémia fenntartását. Aminthogy Tiszáninneni Egyházkerületünk nagyon illetékes egyénei és gyülekezetei máris számításokat végeztek és megható áldozatkészséget nyilvánítottak. Egyébként is kerületünknek az a meggyőződése, hogy az egyház összes funkciói közül a legelső között éppen a lelkészképzés az, amely az egyház önfenntartó tevékenységének gyümölcse kell legyen.

A theologus ifjúság két országos theológián való taníttatása – már csak a nagy távolságokra való tekintettel is – olyan költségtöbbleteket jelentene, amelyek az anyagi megtakarítást egyenesen illuzórikussá teszik. Egyházkerületünknek már az eddigi jelek szerint is többbe kerül a kebelbeli theologusok budapesti és debreceni tanulása, mint a sárospataki, ahol a kiépített és máshol rendelkezésre nem álló, sokoldalú segélyezési rendszer a legfőbb anyagi nehézségek megoldását mindenkor biztosította. Mindezt summázva, egyházkerületi közgyűlésünk anyagi tekintetben is osztja a theologiai tanárok országos konferenciájának véleményét, amelyet a hit beszédének ismer: „Bízzuk Istenre, aki theologiai képzésünk műhelyeit századokon át fenntartotta és minden emberi forgandóság közepette megőrizte és megáldotta, hogy most is mutassa meg rajtunk gondviselő kegyelmét és megtartó irgalmát” –, de osztozik abban a biztos reménységben, „hogy amilyen mértékben fog fogyni az államsegély, ugyanolyan mértékben fog növekedni közöttünk megtartó Istenünk csodatevő kegyelme, s e kegyelem gyümölcseként: a gyülekezetek áldozatkészsége és a lelkészképzés szolgálatában forgolódnak végsőig menő önmehtagadása”.

Fentiekre tekintettel egyházkerületi közgyűlésünk az egyetemes konventi elnökség által felhozott érveket nem találja olyan súlyosoknak és olyan meggyőzőeknek, hogy azok alapján vállalni tudja a felelősséget az egyházkerület gyülekezetei előtt az egyházkerület theologiai akadémiájának megszüntetéséért. Már pedig a theologiai akadémia nemcsak az egyetemes egyházé, s a kerületé, hanem elsősorban a gyülekezeteké. Egyben sajnálattal állapítja meg, hogy mindazokat az intézkedéseket, amelyek ebben az ügyben eddig történtek sem egyházi törvényünkkel, sem egyházalkotmányunk szellemével nem találja összeegyeztethetőnek. Ugyanezért arra kéri az egyetemes konventet és az országos zsinatot, hogy a theologiai akadémia megszüntetése kérdésében eddig kiadott rendelkezéseket és intézkedéseket törvényeinknek és alkotmányunknak szellemében vizsgálja felül.

Az egyházkerületi közgyűlés azt is megállapítja, hogy a lelkészképzés összevonását célzó konventi elnökségi intézkedések szükségességének és sürgősségének indoklásánál az is ismételtlen és nyomatékosan elhangzott, hogy a római egyház papnevelő intézeteinek fele megszűnt, - holott tudomásunk szerint mind a tizenkettő ma is folytatja működését a református egyházkerületeknél jóval kisebb területű összes katolikus egyházmegyében. De még ha be is következnek az, hogy a római egyház papneveldéinek száma a felére csökken, akkor sem szabad egyházunknak ezt a lépést gépiesen követnie, mert hiszen református egyházunk létérdekei a theologus-képzés és lelkésznevelés szempontjából a római egyházaitól lényegesen eltérnek, annyiival is inkább, mert a lélekszám arányához képest a református egyházban több lelkipásztorra van szükség, mint a római egyházban. Ez egyházunk hitvallásos lényegéből, igehirdetői s lelkigondozói szolgálata természetéből folyik.

Azt is aggályosnak tartja egyházkerületi közgyűlésünk, hogy az egyházunk és az állam között 1948. októberében kötött egyezményt, amely a négy régi református kollégium keretében működő négy theologiai akadémia fenntartását biztosította, s amelynek az állam részéről való betartására a legilletékesebb állami tényezők ismételtlen hivatkoztak, most egyházunk a maga részéről ilyen indokolatlan és súlyos veszteséget jelentő intézkedéssel csonkítsa meg, holott a négy theologiai

főiskola fennmaradásának biztosítása minden ilyen egyezmény egyik legnélkülözhetetlenebb pontja.

Mindezek alapján az egyházkerületi közgyűlés kinyilvánítja, hogy továbbra is ragaszkodik sárospataki theologiai akadémiájának fennmaradásához, nem járulhat hozzá annak megszüntetéséhez, s fenntartását Istenben bízó hittel és a végsőkig menő anyagi áldozatkészséggel vállalja. Egyben kéri annak lehetővé tételét, hogy a sárospataki theologiai akadémiát egyházkerületünk már a folyó iskolai év második felében, de legkésőbb a jövő iskolai év elején, vagyis 1952. szeptemberében Deo volente újra megnyithassa.

Egyházkerületi közgyűlés kéri az országos zsinatot, hogy a lelkészképzéssel kapcsolatos bármilyen döntésének meghozatala előtt Isten és az Ő Anyaszent-egyháza előtti felelősséggel, igaz lelkiismerettel fontolja meg mindazokat a szempontokat és indokokat, amelyeket egyházkerületi közgyűlésünk alapos megfontolás után, jó lelkiismerettel elfogadott és ebbe a határozatába belefoglalt.

Ha pedig a zsinat mindezek ellenére egyházkerületi közgyűlésünk előtt ismeretlen vagy általa kellőképpen figyelembe nem vett indokok alapján úgy döntene, hogy lelkészképzésünk jelenlegi törvényes rendjét törvényhozási úton megváltoztatva az egyházkerületi theologiai akadémiák helyett országos jellegű theologiai akadémiák szervezését rendeli el, az esetben egyházkerületi közgyűlésünk azt kéri, hogy Sárospatakon is feltétlenül szerveztessék ilyen országos jellegű akadémia. Mert a maguk szellemi centrumára, az Ige tiszta tudománya művelésének és terjesztésének, a lekipásztorok nevelésének és továbbképzésének műhelyére a Tiszánineni Egyházkerületet alkotó egyházmegyéknek és gyülekezeteknek is szükségük van, és ezeknek a feladatoknak a vállalására és végzésére az egyházkerületi közgyűlés a sárospataki főiskolát, amelyet már Bocskay István és II. Rákóczi Ferenc országgyűlései is „ország oskolájának” tituláltak, mind a lelkésznevelés terén évszázadokon át Isten kegyelméből végzett munkája, mind lelki, szellemi és természeti adottságai alapján, országos jelleggel is kiválóan alkalmasnak tartja. Kerületi közgyűlés kimondja, hogy ezen határozatot a zsinat minden tagjának megküldi.

8. Dr. Tussay János egyházkerületi missziói előadó tájékoztatta az egyházkerületi gyűlést a missziói ügy jelenlegi helyzetéről.

Egyházkerületi közgyűlés a jelentést tudomásul veszi.

9. Dr. Szabó Zoltán egyházkerületi főjegyző a rendkívüli közgyűlést imádsággal fejezi be.

10. Dr. Enyedy Andor elnök az ülést bezárja.

Hitelesítjük:

Főgondnok, főjegyző, püspök.

Miskolc, 1951. október 18.

Folyó hó 18-án, csütörtökön a kollégiumi igazgató-tanácsi ülés után, kb. 13.45 órakor Medgyessy István akadémiai titkár azzal fogadott a dékáni hivatalban, hogy a késő délelőtti folyamán telefonhívás jött Sárospatakról. Farkas László professzor volt a telefonnál, s közölte vele (tudniillik az akadémiai titkárral), hogy Debrecenből táviratot kapott „Imre” aláírással, véleménye szerint talán Orosz Imrétől, amelynek tartalmát nem érti, s így beszélni szeretne vagy nevezettel, vagy pedig Kotsis és Körössy nevű volt Sárospataki hallgatókkal. Az akadémia titkára előadásról hívta ki az említetteket, illetve közölők csak kettőt. Egyikőjük (a titkár nem ismeri még őket név szerint) a telefonhoz lépett, s beszélt Farkas professzorral. A titkár a beszélgetésre nem figyelt egyéb teendője miatt, de annyira emlékszik, hogy főleg Patakról beszéltek, s a telefonnál álló sárospataki diák csak néha-néha mondott egyes szavakat közbe. Rövid beszélgetés után Farkas professzor újra az akadémiai titkárt kérte a készülékhez, s arra kérte, hogy Kotsist, Körössyt és Orosz Imrét engedje el dékán Sárospatakra, mert a megbeszélni valót csak személyesen intézhetik el.

A dékáni hivatalban dékán visszaérkezésekor valóban a megnevezett három theologus atyafi várakozott, s engedélyt kért Sárospatakra való távozáshoz. Arra a kérdésemre, hogy miért akarnak elmenni, azt válaszolták, hogy a Sárospataki professzorokkal óhajtanak beszélgetni. Kérdeztem: miről? Erre választ nem kaptam. Csak egymásra néztek, s hallgattak, majd ismételt kérdésre azt válaszolták, hogy kerületi gyűlésről, zsinatról, s szupplikációról. Újabb ismételt kérdésre, hogy de mindezekről mit, vagy hogy miért nem lehet ezt elintézni levélben, s miért kell ezért iskolát mulasztani, az volt a válasz, hogy ők megtehették volna azt is, hogy valamilyen más címen kérnek eltávozást, de azt nem találták volna becsületesnek, azért mondják meg nyíltan, hogy a professzorokkal akarnak beszélni. Hivatkoztam arra, hogy mi szeretettel és bizalommal fogadtuk őket, s talán legelemibb az volna, hogy ők is bizalommal legyenek irántunk. Erre megint csak pirulás és hallgatás volt a válasz. Minthogy Farkas professzor kérése a telefonban elhangzott, tovább nem kísérleteztem, hanem azt mondtam nekik, hogy hát menjenek és beszélgesse-

Még aznap s másnap is a szeniorral beszélve tőle érdeklődtem, hogy mit tud erről a dologról? Itt maradt sárospataki társaik nem beszélnek-e róla? A szenior utánakérdezésének az volt az eredménye, hogy minden Sárospatakról jött theologus tud a dologról, de egyik sem hajlandó semmit sem mondani róla.

Pénteken táviratot kaptam, mely a jelzés szerint 18-án este 7 órakor adatott fel Sárospatakon, melyben „Szabó [Gyula] igazgató azt kérte, hogy mivel szupplikációba 27-én indulnak, 25-én délre a Sárospatakról jött theologusok érkezzenek meg oda.” (Már előbb megjött a sárospataki tanári kar kérése, hogy a

¹⁹ SRKLt. P. 64. 1722/1951. Minden bizonnyal Tóth Endre dékán feljegyzése.

szupplikáció előtt pár nappal engedjük el a theologusokat, hogy indulás előtt csoportjaikkal összegyakorolhassanak.)

Szombaton reggel jelentkezett nálam Orosz Imre azzal, hogy visszatértek Sárospatakról, s hozta magával Nagy Barna igazgató levelét, melyben az a kérés volt, hogy a theologusokat az előző napon elküldött távirati kéréstől eltérően már 22-én hétfőn délután engedjem el, mert bár csak a hét végén indulnak szupplikálni, „mindamellettszükségessé vált a Sárospatakra jövetelük időpontjának előbbre tolésa, mert a szupplikációra való előkészületek a gimnáziumi ifjúsággal való öszszetanulás miatt hosszabb időt vesznek igénybe, mint ahogy azt korábban gondoltuk”.

A dékáni hivatalba jövelelem előtt a lelkésztestület ülésén voltam, ahol Péter Zoltán igazgatótól megtudtam, hogy előző nap Pesten volt a konventen, ahol döntöttek a szupplikáció egységes lefolytatásának időpontjáról, tudniillik november 11-i időpontban állapodtak meg a kezdést illetően. Megtudtam azt is, hogy Péter Zoltán igazgató a püspök úr tudtával írt Sárospatakra, s értesítette őket erről, kérve egyszersmind, hogy a theologusokat se kérjék előbb Sárospatakra. Ennek tudatában kaptam kézhez Nagy Barna már ismertetett levelét. Amikor rögtön meg is mondtam Orosz Imrének, hogy erről szó sem lehet most már, hogy tudniillik hétfőn elmenjenek. Mindazáltal felkerestem Péter Zoltán igazgatót, s elolvastam a Sárospatakra küldött levél kópiáját, s megmondtam ismételtam Orosz Imrének, hogy várják meg a további utasítást indulásuk időpontjára nézve, s addig maradjanak nyugton.

Még aznap délben Péter János püspök úrnak is jelentettem a dolog állását, aki megígérte, hogy hétfőn beszél Enyedy püspök úrral, s Sárospatakra vagy távirat vagy telefon értesítés megy, hogy a Sárospatakról jött theologusokat várakozásra intsék onnan is. (Akkor már kezemben volt a Tiszáninneni Egyházkerületi közgyűlés határozata, de a dolgok között összefüggést annyival kevésbé kereshettem, mivel Nagy Barna igazgató levele, mint egyben a három theologus Sárospatakra menetelének indoklása is, kifejezetten csak a szupplikációra szólott.)

Püspök úrtól csak egy óra után jöhettem el, s akkor 2-3 Sárospatakról jött theologussal is beszéltem, s debrecenieikkel is küldtem nekik üzenetet, hogy várjanak az expressz levélre adandó válaszra, illetve Enyedy püspök úr intézkedésére.

A szombati nap folyamán csak annyi tűnt fel, hogy a Sárospatakról jött atyafiak kisebb csoportokba verődve állandóan beszélgetnek. Különösebb jelentőséget a megtett intézkedések után nem tulajdonítottam a dolognak. Még annak sem, mikor ellenőrizhetetlen forrásokból az a hír terjedt el a theologián, hogy a Pápáról Budapestre ment atyafiak visszamentek Budapestről Pápará. Aznap délután öcsémtől, Tóth Kálmántól kaptam levélapot, amelyben többek között ezt is írja: „A pápai theologusok igen el vannak keseredve a pesti, különösen a Pap L.-féle kezelés ellen, nagy memorandummal jöttek most a püspökhöz, s mivel ő nem állt szóba velük, egyenesen a zsinat elé készülnek deputációval. Hiába mondtam nekik, hogy úgy sincs értelme, de csak csinálják.” (Még akkor sem kerestem összefüggést az itteni helyzettel.)

Ma, hétfőn reggel, az első óra urán két professzor is jelentette, hogy az órákon a Sárospatakról jött atyafiak nem jelentek meg. Erre megkértem az összes óratartó professzorokat s előadókat, hogy olvassanak katalógust, s jelentsek be a

hiányzókat. Ekkor jött Bacskay László, a teológus gyülekezet főgondnoka, aki elmondta, hogy ma reggel 6 óra után a Sárospataki atyafiak nagyobb része, mint ő elmondta 90%-a, kettenként, hármanként elhagyta a kollégiumot, s néhány itt maradtól úgy értesült, hogy Sárospatakra mentek. Ekkor a következő óraszünetben behívtam az itt maradt atyafiakat, s Pákozdy prodékánnal együtt csaknem 2 óra hosszáig beszélgettem velük. A beszélgetésről akkor feljegyzést nem készítettem, csak így utána próbálom összegezni az egészet:

Arra a kérdésre, hogy hol vannak kollégáik, azt felelték, hogy elmentek a reggeli vonattal Sárospatakra. Az itt maradtak miért nem mentek el? Nem értettek egyet az eltávozottakkal, felelték. Mi célból mentek el a többiek? Értesültek – mondták – hogy az egyházkerület nem szünteti be a teológiát, s ezért visszamentek az évet ott megkezdeni, illetve folytatni. Ismerik-e az egyházkerület határozatát? Igen – felelték – megvan nekik is, megküldték részükre. Ekkor prodékán felolvasta előttük a határozatnak azokat a sorait, melyekben a második félév, illetve a jövő iskolai év engedélyezésére vonatkozó kérelem van. Erre így feleltek: a többiek mégis így látták jónak, azt gondolva, hogy akkor, ha már ők Sárospatakon lesznek, ez a zsinat döntését befolyásolni fogja. Kitől kapták az utasítást arra, hogy így tegyenek? Utasítást nem kaptak – felelték – csak egymás között beszélgettek róla. Mondtuk, hogy valakitől mégis ki kellett indulni az ügynek. Azt felelték, hogy erről ők nem tudnak semmit: mivel ők kijelentették, hogy nem tartják jellemes dolognak ezt, velük nem voltak bizalmasak. Kérdeztük, hogy talán Sárospatakról visszajött 3 atyafi hozott ilyen utasítást? Erre azt felelték, hogy csak Orosz Imre jött akkor vissza, a másik kettő, nekik úgy mondták, a szupplikációt előkészíteni maradt ott. Viszont vasárnap kaptak telefonon értesítést is. Erről nem tudnak, hogy mi volt benne. Estefelé távirat is jött a professzoroktól, hogy maradjanak, és ne induljanak. Este viszont 9 óra után megérkezett Kotsis István, de vele ők már nem beszéltek. Azt tudják, hogy reggel 6.50 órakor a Dóciiban is megjelent Kotsis, s hívta a leányokat, s azok egy kivételével, anélkül, hogy valamit is vittek volna magukkal, eltávoztak. Kérdés: személyes dolgaikat itt hagyták-e vagy elvitték? Válasz: azt mondták az eltávozottak, hogy holnap autóbusz jön, s szállítják utánuk holmijaikat. Újabb kérdés: mit mondtak az eltávozottak, miként képzelték az iskolai év megnyitását, az előadások tartását? Válasz: ezt még nem tudták, mert a professzorok azt mondták nekik, hogy ne menjenek, ők nem biztatják őket, de annyi mégis kiérzett a válaszokból, hogy legalább is úgy képzelték, hogyha ők megérkeznek oda, akkor a professzorok kényszerhelyzetben talán mégis foglalkoznak velük. Ez nem tisztázódott. Említették, hogy Darányi Lajos, akitől talán a vasárnap esti sürgöny is jött, ellene volt elutazásuknak. Újabb kérdés: hát a Pesten lévő Sárospataki atyafiakról mit tudnak? Válasz: Pénteken járt itt Cseh Lajos nevű Pesten tanuló Sárospataki teológus (ha jól emlékszem nevére!), de hogy mit csinált itt, s kikkel beszélt, arról nem tudnak. Újabb kérdés: Honnan volt útiköltségük? Válasz: a szupplikációba való utazásra már régebben megkapták az utiköltséget, s azt használták fel. További kérdés: ha bármire készültek is, miért nem jöttek be, s miért nem beszéltek legalább a szeniorral, vagy a dékánnal, miért nem voltak őszinték? Válasz: úgy tudták, hogy a püspök úr is, a dékán is elutaztak Budapestre. Különben is jobbnak látták úgy, hogy nemcsak a sárospataki tanári kart, hanem a debrecenit

is kihagyják a felelősségből! Vagyis, hogy jobb, ha nem tudnak róla. Ők ifjúi hévvel határozták el magukat, s vállalnak érte minden következményt – így mondták a többieknek –, de nem szeretnék, ha tettük miatt a professzoroknak valami kellemetlenségük lenne. Ők csak az egyházkerületi közgyűlés határozatát akarták aláíratni a maguk cselekedetével. Újabb kérdés: ha már engedélyt nem kértek, illetve be nem jelentették távozási szándékukat, valami levelet vagy üzenetet nem hagytak-e? Erre az egyik theológus elővett tárcájából egy kis papírlapot, s felolvasta annak szövegét, amelyen kb. ez volt: az egyházkerület nem szüntette meg a theológiát, megyünk vissza, jöjjetek utánunk ti is...

A beszélgetés során tudomásukra adtam, hogy az, ami itt történt, súlyos fegyelemsértés, amit kötelességem jelenteni főhatóságomnak. Viszont ennek súlyos következményei lehetnek. Feltártam előttük, hogy milyen következményekre gondolok, hangsúlyozván, hogy az eltávozottak veszélyeztetik saját maguk továbbtanulását, de volt professzorai helyzetét is. Erre többen is azt kérdezték, hogy nem lehetne-e helyrehozni, míg nagyobb baj nem lesz belőle. Sok beszéd után azt mondtam, hogy két atyafi menjen utánuk, a gyorsvonattal szinte utolérhetik őket, mondják el nekik, hogy mi következménye lehet tettüknek, s azután adják tudtukra, hogy a holnap reggel 9 órakor érkező vonatig várni fogok, s ha addigra mind viszszaajönnek, úgy fogjuk tekinteni a dolgot, mint amit éretlen meggondolatlanságból tettek, s azon a címen, hogy a szuplikációs ügyben félreértették a sárospataki professzorok hívását, fegyelmi nélkül s szeretettel fogadjuk őket vissza. Viszont ma estig már táviratot kérek útjuk eredményéről. Ezzel távoztak el.

Később a szeniorral beszéltem, aki a már ismert tényeket mondta el, hogy ő még nem jött ki szobájából, amikor az eltávozás megtörtént, olyan csendben távoztak, hogy semmire sem lehetett figyelmes. Viszont 6.45 órakor az esküdt járt nála s jelentette, hogy 39 Sárospatakról jött atyafi nincs a szobájában, s az itt maradtaktól értesült, hogy Sárospatakra mentek. Elmondta még a szenior, hogy tegnap délelőtt Bacskay László a főgondnok a postán járt, s ott éppen akkor szólt a postai telefonalkalmazott, hogy Sárospatak itt van, s lehet beszélni. S ekkor látta, hogy egyik sárospataki atyafi megy be a telefonfülkébe, s még hallotta a beszélgetésből, hogy este 10-kor érkezik valaki. Ezt meg is mondta Bacskay a szeniornak, aki utasította a kapust, hogy kora reggel pontos jelentést adjon a későn jövőkről, vagy bárkiről, aki be akar menni az internátusba kapuzárás után. A kapus nem jelentett reggel senki ilyet. Csak a ma megtudottakból hihető, hogy Kotsis jött meg az este, aki azonban megérkezhetett még kapuzárás előtt.

Ismét később bejött egyik sárospataki atyafi, aki az előző beszélgetésen nem volt jelen, s több kérdésre általában ugyanazokat mondta, mint az előbbiek, hozzátéve, hogy ő nem volt az előző években Sárospatakon, s így őt nem is nagyon tekintették maguk közül valónak, bár szobatársa mondta, hogyha velük akarna menni, az ő útiköltségét is kifizetik. De ő határozottan ellene volt az egésznek, s figyelmeztette is őket, hogy ilyet ne tegyenek. Vele aztán többet nem is beszéltek a dologról.

Péter Zoltán igazgató lázas betegen fekszik, s mikor utána érdeklődtem, azt a választ küldte, hogyha nem elkerülhetetlenül szükséges az ő részvétele, hagyjuk őt nyugton. Így vele nem beszélhettem.

A szeniort s az itt maradt sárospataki atyafiakat is figyelmeztettem, hogy az eltávozottak itt hagyott holmijára ügyeljenek, s általában minden jelenségről értesítsenek.

Ma délben rövid levelet küldtem püspök úrnak a pusztá tény jelentésével, s táviratoztam a konventre, hogy a püspök úrnak express levele van a Bethesdában.

Jellemző körülmény: délelőtt, mikor a püspöki hivatalban aziránt érdeklődtem, hogy nem jött-e telefon a püspök úrtól, már azzal fogadtak, hogy ott is tudnak az egész dologról. Sőt ma délután már a városban is beszéltek róla!

Este 6.45 órakor távirat érkezett Nagy Barna professzortól (feladatott 14,20 órakor) ezzel a szöveggel: „Szupplikációs engedély kérése miatt ifjúságunk további intézkedésig várjon.”

Tóth Lajos kollégiumi kapustól viszont arról értesültem, hogy vasárnap délután Körössy József címére Sárospatakról 2 távirat s 1 ajánlott levél érkezett. Az egyik távirat szövegét a kapus látta is, s abban ez volt: „Ne jöjjetek Pista” – a kapus emlékezete szerint.

Hétfőn a 9 órai vonattal Sárospatakról ideérkezett 2 atyafi, akik dékáni engedéllyel voltak Sárospatakon. Egyikük még a délelőtti folyamán vissza is utazott Sárospatakra.

15.

*Kivonat a Debreceni Református Theologiai Akadémia 1951. évi december hó 4-én, kedden délután 16 órai kezdettel tartott III. rendkívüli ülése jegyzőkönyvéből*²⁰

ad 73. theol. sz. Elnöklő Dékán jelenti, hogy a mostani rendkívüli kari ülés tárgya Püspök úrnak 2172/1951. sz. leirata tárgyában való határozathozatal. Jelenti, hogy a leiratot már a legutóbbi rendes ülésen ismertette, de most is felolvassa: „A Debreceni Theologiai Akadémia növendékei egy csoportjának engedély nélküli eltávóztatása ügyében a vizsgálatot elrendelem. A vizsgálat iratait a dékán úrtól megkaptam. Ez iratokat a Főtiszteletű Tanári Karnak megküldöm azzal, hogy az ügyre vonatkozó határozatát hozza meg.” Bemutatja dékán az ügyre vonatkozó összes eddigi iratokat, melyek a 73/1951-52. sz. – iratjegyzékkel is ellátott – iratcsomóban vannak elhelyezve. Bejelenti, hogy a legutóbbi gyűlés óta az ügyben szereplő theologusokkal úgy ő, mint Dr. Pákozdy László prodékán és D. Dr. Illyés Endre professzor beszélgetéseket folytattak. E beszélgetések lényege írásba foglaltatott, s ismerteti ezeket is, - bejelentvén, hogy mindezek az ügyirathoz csatoltatnak. Ezek után kéri, hogy a Kar az ügyben hozza meg határozatát.

Tanári kar mélyen beható, az egész ügy lefolyását s annak érdemét felölelő tanácskozás után a történetek lefolyását a következőkben látja rövid átmetszetben. (Az egyes részletek az iratokban minden vonatkozásban előadva lévén, részleteiben nem látta szükségesnek határozatába belefoglalni.)

Október 17-én, szerdán délután érkezett meg a Tiszáninneri Egyházkerület határozata Orosz Imre V. é. theologus címére, akinek Darányi Lajos sárospataki lelkipásztor küldötte meg azt. Ugyanakkor Nagy Tibor IV. é. theologus is kapott

²⁰ SRKLt P.64. 2367/951.

értesítést édesapjától, Dr. Nagy Sándor Béla sátoraljaújhelyi lelkipásztortól arról, hogy az egyházkerületi közgyűlés kurucos határozatot hozott. Akkor este néhányan már beszélgettek a határozatról.

Október 18-án, csütörtökön reggel ideérkezett Cseh Lajos budapesti theológus, aki Körössy Józseffel és Kotsis Istvánnal beszélt, s ismertette a pápai vonatkozásban történeteket, s a Budapesten tanuló sárospatakiak visszautazásra vonatkozó határozatát, - a Budapesten készült kérvényeket, s az egész tervet. Később bevonták a megbeszélésbe Nagy Tibort is, - majd a régi sárospataki ifjúsági vezetőket: Janka Lajost, Orosz Imrét és Kulcsár Istvánt. A megbeszélés után aláírták, s a többi Sárospatakról jött ifjakkal is aláírtatták a Budapesten tanuló sárospatakiakkal már előzőleg aláírt íveket. Megegyezésük alapján táviratot írtak a sárospataki szeniorhoz, melyet Nagy Tibor adott fel. A táviratra következő telefonhívásra Kotsis István, Körössy József és Orosz Imre dékántól eltávozási engedélyt kértek azzal, hogy a Sárospatakon lévő professzorokkal akarnak beszélni. Beszélgetésük célját ismételt sürgető kérésre sem árulták el. Ugyanaznap délután a három említett theológus Cseh Lajossal együtt elutazott.

Október 19-én, pénteken, nevezettek Sárospatakon az ott lévő professzorokkal beszéltek, akiknek előadták tervüket. A még Debrecenben történt megállapodás szerint délután Sárospatakról táviratot küldtek ide Nagy Tibor címére, amely azt tartalmazta, hogy a professzorok a döntést az egyházkerületi elnökségtől várják. Ugyanaznap délután a három theológus – Cseh Lajos nélkül - Darányi Lajos és Dr. Nagy Barna kíséretében Miskolcra utazott Dr. Enyedy Andor püspök úrhoz, ahol előadták kérésüket. Püspök úr helytelenítette a tervet, de nem utasította el szándékukat. Este visszaérkeztek Sárospatakra.

Október 20-án, szombaton reggel Orosz Imre visszatért Körössyvel együtt Debrecenbe – Kotsis pedig Budapestre utazott, - mindenik magával vitte Dr. Nagy Barna levelét az igazgatókhoz, szupplikációba való elutazásra engedélyt kérve a theológusok számára. Közben dékán értesítette az ifjúságot, hogy a szupplikációba még nem lehet indulni, maradjanak nyugodtan.

Kotsis István a Budapesten tapasztaltakról beszámolni még aznap este visszatért Debrecenbe. Elmondta az ifjúság előtt, hogy Budapestről Dr. Pap László igazgató nem engedi az ott tanuló sárospatakiakat, s azok nem mernek indulni, s hogy a pápai dolog meg összezavarodott. Elhatározták, hogy Kotsis menjen át Sárospatakra tájékozódni. Egyúttal elhatározták, hogy vasárnap délután fognak indulni.

Ez nap délután érkezett meg Miskolcra a püspöki hivataltól az egyházkerületi határozat Körössy címére – az egész ifjúságnak szólóan. A sárospatakiak nagyobb része ekkor és másnap olvasta el a határozat szövegét.

Október 21-én, vasárnap hajnalban Kotsis Sárospatakra utazott. Ezalatt itt a szupplikációs utazásra kapott pénzt szétosztották, miután előbb kisebb csoportokat alakítottak az utazás előkészítésére, a pénzt elosztására, jegyváltásra, stb. Kotsis üzenetet ígért a sárospataki helyzetről. Miután ez délig nem jött, az ifjúság kívánságára Orosz felhívta telefonon Darányi Lajost, s érdeklődött a helyzetről. Darányi üzenete az volt, hogy maradjanak. Később Kotsis hívta fel Körössyt. Közölte, hogy a professzorok aggódalmaskodnak, tehát ne induljanak. Délután távirat is érkezett

Sárospatakról Kotsistól, ebben is az volt, hogy maradjanak. Az ifjúság délután nem indult. Este megjött Sárospatakról Kotsis. Elmondta, hogy mit tapasztalt: a professzorok óvatos magatartását. Az ifjúság arra gondolt, hogy a professzorok csak a felelősséget akarják ezzel elkerülni, s elhatározták, hogy reggel indulnak.

Október 22. hétfő. Reggel elment az egész csoport. Nagy Tibor itt maradt, s közölte az esküdtel, hogy kik mentek el, s hogy le lehet szedni azok terítékeit. Dékán reggel 9 órakor értesült a dologról. Nagy Tiborral s néhány itt maradt társával prodékán jelenlétében beszélt, mely alkalommal Nagy Tibornak – ennek ajánlkozása után – engedélyt adott, hogy utánuk menjen, s őket visszahívja.

Sárospatakra érkezve a csoport küldötteket választott: Körössyt, Kotsist és Kulcsárt, hogy a Budapesten tartózkodó egyházkerületi elnökséghez menjenek a megnyitási engedélyért. Ezek elutazása után érkezett meg Sárospatakra Nagy Tibor, aki előbb a professzorokkal beszélt, majd az egész ifjúsággal. Az ifjúság válasza a dékáni visszahívásra az volt, hogy előbb megvárják a Budapestre küldöttek visszaérkezését, remélve, hogy sikerrel járnak. Ugyanez volt az ifjúság válasza Dr. Nagy Barna arra irányuló felhívására, hogy térjenek vissza.

Október 23-án, kedden reggel Nagy Tibor levelet vett át Dr. Nagy Barna igazgatótól, hogy azt hozza el Dékánnak. Ugyanakkor Dr. Nagy Barna táviratot küldött Dékánnak Debrecenbe, s Budapestre is, várakozást kérve.

A küldöttek Budapestre este érkeztek meg. Ott a Ráday Kollégiumban lakó sárospatakiakat rá akarták venni, hogy ők is utazzanak el. Ezek eleinte nem akartak – később megígérték, - de reggelre azt határozták, hogy megvárják Dr. Enyedy Andor püspök úr döntését. 23-án reggel beszéltek a küldöttek Dr. Enyedy Andor püspök úrral, velük együtt ott volt Cseh Lajos is. Püspök úr válasza az volt a neki átadott kérvényre, hogy ő erre engedélyt nem adhat. Mire a küldöttek azt mondták, hogy ők mégis Sárospatakon akarnak maradni. Erre a püspök úr megmondta, hogy nemcsak maguknak, hanem az egyháznak is kárt okoznak ezzel. Így nehezen, de belenyugodtak. Aznap még beszéltek a Budapesten tartózkodó Darányi Lajossal és Dr. Nagy Barnával is.

Október 24-én, szerdán kora reggel a küldöttek Dékánnal is beszéltek. Majd visszaindultak Sárospatakra. Délben Dr. Nagy Barna telefonált Sárospatakra, közölte az ifjúsággal, hogy térjenek vissza, s megmondta, hogy Péter János püspök úr milyen táviratot küldött Debrecenbe. A telefonhírt vevő Tankó Istvánnak nem hittek, s az ifjak kívánságára Orosz Imre felhívta Cseh Lajost. Mikor tőle is ugyanezt a választ kapták, felkészültek a visszaindulásra. A Budapestről visszatérő küldöttekkel a sárospataki állomáson találkoztak, akik újból megmondták, hogy vissza kell menni. Így az egész ifjúság visszatért Debrecenbe.

E rövidre fogott ténymegállapítás után a tanári kar a következőket állapítja meg:

Az ifjúság körében Debrecenbe jövetelüktől kezdve volt bizonyos levertség, magukba zárkózás, szomorúság. De semmiféle olyan reménység nem volt bennük, ami az eseményekkel összefüggésbe hozható. Október 17-én délután is, az egyházkerületi határozat részbeni megismerésekor is csak az eshetőségeket latolgatták. Ebben azonban még szó sem volt az ifjúságnak bármi szerepéről. Cseh Lajos megérkezése indította meg, s hozta létre az egész elhatározást. Ekkorra már a

kerületi határozat egész szövegét is megismerték, ha nem is mindannyian. Cseh Lajos elmondta a Budapesten tanuló pápai ifjak vállalkozásának a hírét, az általuk Varsányból küldött távirat szövegét, a Budapesten tanuló sárospatakiak határozatait. Mindezeket csak megerősítette az újabb budapesti távirat, mely a pápaiak útnak indulásáról adott hírt.

A kiküldötteknek Sárospatakról feladott távirata is azt erősítette bennük, hogy a professzorok nem utasították el a tervet, s az ifjak abban sem kétségeskedtek, hogy Dr. Enyedy Andor püspök úr is hozzá fog járulni ahhoz. A visszatérő küldöttek tájékoztatása s az általuk is ismert Dr. Nagy Barnától Dékánnak hozott szupplikációs tárgyú levél is erről győzte meg őket. Ezért készültek fel, ezért alkottak csoportokat, osztották szét a pénzt, s határozták el a vasárnap délutáni indulást.

Kotsis Budapestről, majd Sárospatakról megérkezése nyugtalanságot okozott ugyan, de mégis az utazás mellett döntöttek.

Sárospatakon a professzoroknak az elnökségre való hivatkozása megint újabb lehetőséget mutatott. Ezek visszatértéig való várakozás oka s így a dékáni hívásnak való engedetlenség oka is az volt, hogy nem akarták cserben hagyni a kiküldötteket, bízva azok küldetésének sikerében. Dr. Nagy Barna újabb levele pedig megnyugtatta őket az esetleges következmények tekintetében is.

A budapestiek bizonytalanságát a kiküldöttek megérkezése újból az elhatározás felé hajtotta, de ezeket a józanság mégis visszatartotta.

A Sárospatakon levőknek feltétlen bizakodását mutatja, hogy még a Dr. Nagy Barna telefonüzenetének sem hittek, bizonyos hírt Cseh Lajostól vártak.

Továbbmenőleg megállapítja a Kar, hogy a kezdeményezés az egyházkerületi határozatra, annak megismerésére és Cseh Lajos Debrecenben való megjelenésére vezethető vissza. Az íveket Cseh Lajos készen hozta, valamint az egész Budapesten elkészített tervet is. Ezt beszélte meg itt Kotsissal és Körössyvel. Ezek egyetértettek vele. Azután csatlakozott hozzájuk Nagy Tibor is, aki szintén magáévá tette azt. Négyük megállapodása után hívták be a sárospataki ifjúság volt vezetőit: Janka Lajost, Orosz Imrét és Kulcsár Istvánt, akik szintén egyetértettek az elgondolással. Ezek után adtak hírt az ifjúságnak, amely egyöntetűen csatlakozott az ügyhöz. A titoktartásra való kérés megerősítette bennük, hogy itt „közös ügy”-ről és csak sárospatakiakat érdeklő ügyről van szó. A Sárospatakra kiküldöttek visszatérte után értesültek a professzorok szavainak tolmácsolásából a készülő vállalkozás minden esetleges lehető következményeiről. De ekkorra már jobban belelovalták magukat, sokkal nagyobb volt a lelkesedés, semhogy ezt kellőleg mérlegelhették volna. Hasonlóképpen akkor sem, amikor Nagy Tibor és Szondy Péter akkor már „hitbeli meglátásra” hivatkozva engedetlenségnek minősítették az indulási tervet. Annál inkább nem, mert Körössynek meg az volt a „hitbeli látása”, hogy ha nem mennek, az az engedetlenség. Így az elindulás melletti álláspont győzött a nagy többségnél. Jellemzőleg még odáig is elmentek, hogy akik nem utaztak el, azokat nem tartották igazi sárospatakiaknak, még a budapesti sárospatakiak sem, akik szerint az ő Budapesten maradásuk rajtuk kívül álló körülmények miatt történt, s éppúgy minősül, mintha elutaztak volna!

A vizsgálat megindulása után – esetleges ítéletre gondolással – egyformán készek viselni a következményeket még odáig is, hogy egyesek büntetése esetén

valamennyi osztozni akar abban. E tekintetben nem kivétel az el nem utazottak közül is egyik-másik, pl. Nagy Tibor, aki komolyan gondolkodik azon, hogy nem kellene-e neki is velük osztozni egy ilyen esetben, mint aki az indítás kezdetén mégis egy volt velük. A kik kezdettől fogva szerepet vállaltak, készek magukra venni az egész felelősséget, de a többiekkel azt megértetni, hogy ilyen következménynek esetén a felelősség nem tartozik rájuk, szerintük kevés eredménnyel járhat.

Megállapítja a tanári Kar azt is, hogy csak az akció megindulása után, tehát október 18-tól kezdve beszélgettek az ifjak arról, hogy miről is van szó. Egész addig, ha nehéz szívvel is, de tudomásul vették, hogy Debrecenben kell tanulniuk: ennek így kell lenni. Mikor a határozatról értesültek, akkor gondoltak rá, hogy nem lezárt ügy a Sárospataki Theologia bezárása, sőt lehetőség van az újból való megnyitására. A pápaiak példája is lelkesítette őket, nem akartak lemaradni mögöttük. A professzorok bizonytalankodását tartózkodásnak értelmezték, s nem gondolták, hogy tervük ellenükre van, ugyanúgy vélekedtek Dr. Enyedy Andor püspök úr magatartásáról is.

Ameddig úgy látták, hogy az egyház vezetői egyöntetűen szükségesnek tartják a két főiskola megszüntetését – ebben meg tudtak nyugodni, - amikor azonban a Tiszáninneni Egyházkerület határozata tudomásukra jutott – ebből arra következtettek, - hogy az egyház vezetőinek magatartása nem egységes, közöttük a főiskolák megszüntetését illetően véleménykülönbség van, úgy érezték, hogy ebben a vitában a saját egyházkerületük vezetőit kötelesek támogatni. Azt remélték, hogy Sárospatakra átvonulásukkal előmozdíthatják azt a célkitűzést, hogy a Sárospataki Theológia újból megkezdje működését.

A volt Bethánia vezetőire való hivatkozás nem befolyásolta őket tervük végrehajtásában. Szikszai Béni véleményéről már innen eltávozásuk után értesültek, Borbély Bélánál bent voltak ugyan (a három kiküldött), de nem tudtak vele beszélni a tervről, mert bibliaórája volt.

A titoktartásra, a csoportok alakítására kielégítő magyarázatot adni nem tudtak. Szerintük ez egyrészt természetes volt a terv sikere érdekében, másrészt egyik a másikból folyt. Más magyarázatát a tanári Kar sem látja ennek.

A pénz felhasználása nem okozott náluk lelkiismereti kérdést. Sárospataki utazásra kapták, tehát felhasználhatónak vélték. E tekintetben, utólag sem látja súlyosnak az ügyet sem Körössy, akitől a pénz szétoztására való utasítás eredt, sem K. Kovács János, aki a Janka Lajos által őrizetére bízott pénzt a csoportok vezetői között kiosztotta.

Általában elmenetelüket ma sem látják olyan nagy vétségnek, amely súlyos büntetést vonhatna maga után. Mikor Dékán rámutatott arra, hogy cselekedetük több részlete is sérti az iskolai fegyelmet, azt megdöbbenéssel fogadták ugyan, de megint csak az volt a véleményük, hogy az ügyet csak egészében lehet nézni, mert ők rosszat nem akartak, senkinek kárt okozni nem volt szándékuk – volt iskolájuk és egyházkerületi vezetőik iránti ragaszkodásukat akarták kifejezni – még ha nem volt is utólag megítélve: helyes.

Mindezek alapján a Kar megállapítja, hogy az iskolai fegyelem megsértésének olyan ténye áll előtte, mely büntetés kiszabását teszi szükségessé nemcsak

azokra a theologusokra, akik engedély nélkül Sárospatakra távoztak, hanem általában mindazokra, akik a sárospataki theologiai akadémia tanári karához, illetve a Tiszáninneni Egyházkerület Elnökségéhez intézett kérvényt aláírták. Az utóbb nevezettek között – a Kar véleménye szerint – fokozati különbség mutatkozik a vétség súlyossága tekintetében. Volt ugyanis olyan theologus (Nagy Tibor), aki bár a nevezett kérvényt aláírta és a távozás megindításában eleinte részt vett, később álláspontját megváltoztatva, és dékáni engedély nélkül Debrecenből nem távozott. Volt közöttük olyan, aki eltávozott ugyan, de a Dékán üzenetére azonnal visszatért (Hézsér Lajos). Voltak olyanok, akik aláírták ugyan a nevezett kérvényt, de a távozás elhatározásában kiemelkedő szerepet nem játszottak, és Debrecenből tényleg el nem távoztak (Pándy Anrás, Szondy Péter, Horváth Lajos és Farkas Zoltán). Voltak, akik a terv készülése idején dékáni engedéllyel távol voltak, s a csoport Sárospatakon léte alatt érkeztek vissza Debrecenbe, de utánuk mentek (Iszlay Jenő, Keresztessy László és Takács Béla). (NB. sem alá nem írták az ívet, sem el nem távoztak: Csonka Júlia, Szabó Zoltán Aladár, Tóth Gabriella, Veress Borbála; az eltávozás egész ideje alatt távol voltak Debrecenből heten: Kovács Pál, Makó Dezső, Móré László, Száz Béla, Tankó István, Tóth Árpád és Tózsza László. Közülük Makó, Móré, Száz és Tankó előzetes engedéllyel Sárospatakon tartózkodtak.)

A legsúlyosabb felelősség azokat terheli, akik a Budapestről jött kiküldöttel első alkalommal érkeztek, és a Budapesten elgondolt tervet elsőként magukévá tették: Körössy József, Kotsis István, illetve Nagy Tibor, Orosz Imre, Janka Lajos és Kulcsár István. Mivel ezek a sárospataki ifjúságnak a múlt tanévben megválasztott vagy természetes vezetői, állásfoglalásuk hatással volt az ifjúság többi részére. Kisebb, de aránylag mégis jelentős felelősség terheli azokat, akik az uticsoportok élén álltak (Barcza József I., Tóth Gábor II., K. Kovács János III., Szabó Albert III., Batka Ferenc IV., Kulcsár István IV., Janka Lajos V. évesek). Egyébként az akcióban részt vettek egyéni felelősségének, illetve felelőssége mértékének pontos megállapítása az ítélethozatal előtt még további mérlegelést igényel.

A Kar szükségesnek tartja annak megemlítését, hogy amennyiben a debreceni és budapesti engedély nélküli távozás ügye kapcsolatosnak tekintetik – a debreceni eltávozásban a következő és komolyan mérlegelendő enyhítő körülmények állapíthatók meg:

1. A debreceni ifjúság távozását a Tiszáninneni Egyházkerületi közgyűlés határozata mellett Cseh Lajos Budapestről Debrecenbe érkezett szervezőnek a működése indította el.

2. Nyilvánvaló a vallomásokból, hogy az ifjúság a Nagy Tibor által vitt üzenettel kapcsolatosan elhatározta: amennyiben a Tiszáninneni Egyházkerület vezetősége és egyházkerületi közgyűlésnek a Sárospataki Theológiai Akadémia újra megnyitása tárgyában hozott határozatát azonnal nem tudja megvalósítani, visszatér Debrecenbe.

3. Amint meggyőződött arról, hogy próbálkozása sikertelen, azonnal visszatért Debrecenbe, és az iskolai rendnek újból alávetette magát.

4. Az egész eltávozási cselekmény során különös gondot fordított arra, hogy minden közfeltűnést kerüljön.

Jelen jegyzőkönyvi pont az ügy sürgősségére való tekintettel a helyszínen hitelesítettett.

Kiadta: Debrecen, 1951. december hó 5.

Dr. Tóth Endre e.i. dékán

16.

*Nagy Sándor egyházkerületi tanácsos levele Enyedy Andor püspökhöz
1951. december 5.*

3614-1951. szám²¹

Főtiszteletű Dr. Enyedy Andor püspök úrnak

Budapest

Főtiszteletű Püspök Úr! Bereczky Albert püspök úr megbízásából mellékelten megküldöm a budapesti teológiai akadémia fegyelmi székének a volt pápai és volt sárospataki theologusok ügyében készített jelentését a holnapi elnökségi tanács előtt szükséges tájékozódás céljából.

Budapest, 1951. december 5.

Mély tisztelettel: Dr. Nagy Sándor egyházkerületi tanácsos

A zsinati és konventi elnökségi tanács meghallgatta a budapesti és debreceni teológiai akadémiai tanári karok jelentését a volt pápai és sárospataki theologusok Budapestről és Debrecenből engedély nélkül történt eltávoztása tárgyában. A fegyelemsértés mérlegelése után a zsinati és konventi elnökségi tanács megállapítja és javasolja a következőket:

a./ A fegyelemsértés összefüggéseinek és kihatásainak következtében meghaladja a budapesti és debreceni teológiai akadémiai tanári karok fegyelmi illetékességét.

b./ A teológiai főiskolák fegyelmi rendtartása az egyházi törvények 5. tc. 125.§-a és a Konventi Theológiai Főiskolai Tanulmányi-, Nevelési- és Vizsgálati Szabályzat 12. §-a előírásainak megfelelően még nem jött létre.

c./ A konventi fegyelmi rendtartás hiányában a budapesti és a debreceni teológiai akadémiaíknál életben lévő fegyelmi gyakorlat a most tárgyalt ügy rendkívüli természetére tekintettel nem alkalmazható megnyugtató eredménnyel.

d./ A zsinati és konventi elnökségi tanács a fegyelemsértés káros hatásának enyhítésére, az egész teológiai ifjúság közösségben, kölcsönös engedelmességben, evangéliumi fegyelemben való nevelése érdekében rendkívüli eljárást tart indokoltnak.

A fentiekre való tekintettel a zsinati és konventi elnökségi tanács a konventi elnökség útján felkéri a Dunamelléki és a Tiszántúli Egyházkerületek elnökségét, hogy a budapesti és a debreceni teológiai akadémiai karok jelentése alapján a fegyelemsértést elkövető theologusokra nézve döntését hozza meg, és arra a zsinati és konventi elnökségi tanácsnak tegyen jelentést.

²¹ SRKLt P.64. 2367/951.

Jelentés a Budapesti Református Theológiai Akadémia Tanári Széke által a volt pápai és volt sárospataki theológusok ellen indított fegyelmi eljárás eredményeiről.²²

Theológiánk Tanári Széke, mint a theológus ifjúság fegyelmi hatósága eljárást indított Theológiánk Szervezeti, Rendtartási és Vizsgálati Szabályzata 107., 111. és 115. §§ alapján a Pápáról, illetve Sárospatakról Budapestre került theológusok ellen, mivel az akadémiai hatóság tudta és engedélye nélkül gyűlést tartottak, a Theológián kívül álló hatósághoz a theológiai igazgatóság megkerülésével, beadvánnyal fordultak, többen a theologia székhelyét engedély nélkül elhagyták, s részben az igazgató felszólítására sem tértek azonnal vissza. A Tanári Szék e fegyelmi ügy kivizsgálása céljából október hó 29-én és az azt követő napokon maga elé idézte mindazokat a theológusokat, akikkel szemben a fent idézett §§ valamelyike ellen elkövetett vétség gyanúja fennforgott, s részletesen kihallgatta őket. Ezekről a kihallgatásokról gyorsírói feljegyzés készült. (L. az f. alatti mellékletet.)

A Tanári Szék, mielőtt az ügy érdemi elbírálására térne, megállapítja, hogy a theológusok egy részének a vád tárgyává lett megmozdulása rendkívül szerencsétlen és súlyos következményeket magába rejtő volt. Theológiánk folyó fél évének munkáját súlyosan megzavarta, előbb az ifjúság egy részének eltávozása, majd a hosszadalmas és időrabló-, idegörlő fegyelmi vizsgálat. Nem hallgatható el az a kellemetlen következmény sem, hogy megoszlást eredményezett magában az ifjúságban, nem is szólva arról, hogy az egyházi közvéleményben feleslegesen nagy izgalmat idézett elő, sőt a hatóságok nem is állottak meg az egyházi élet határánál. Ugyancsak nem hallgatható el e fegyelmi esetnek az a vonatkozása sem, amelynél fogva a theologia professzorai és az idekerült félszáz theológus között kialakítandó egységes viszony létrejötte elé rendkívüli nehézséget gördített az a körülmény, hogy mindössze két hete együttlét után a professzoroknak fegyelmi vizsgálat kapcsán kellett megismerkedniük tanítványaikkal.

A Tanári Szék vizsgálatának eredménye egyébként az alábbiakban foglalható össze:

1. Mrázik István baráti levélből értesülve arról, hogy a Dunántúli Egyházkerület közgyűlése nem szándékozik olyan határozatot hozni, mely a Pápai Theológiát megszüntesse, Adorján István pedig exmisszióból visszarendelve útközben szem és fültanúja lévén a Dunántúli Egyházkerület Közgyűlésének mindezt közlik a Pápáról Budapestre került ifjúsággal, s felvillantják előttük annak lehetőségét, hogy esetleg az egyházkerület határozata alapján kérhetnék a Pápai Theológia megnyitását. Ezt a lehetőséget az érdekelt ifjúság osztatlan örömmel fogadta, aminek különböző okai voltak:

a. anyagi szempontból helyzetüket tisztázatlannak, bizonytalannak és a pápáinál sokkal hátrányosabbnak érezték

b. a pápai kisvárosi élet után Budapesten nem érezték magukat jól

c. sok közülük már 8-10 éve pápai diák volt, s a főiskola iránti ragaszkodás rendkívül erősen jelentkezett bennük

²² SRKLt P.64. 2367/951

d. sok Pápára, vagy Pápa közvetlen környékére való, s a Budapestre kerülése e miatt érintette kellemetlenül

e. többnek mennyasszonya pápai, vagy Pápán tanul, s ilyen érzelmi szálak kötik Pápához.

2. Mrázik és Adorján szavai alapján ilyen lehetőségeket látva, október 15-én a Lónyay utcai internátusban összejöttek, s ott egy a./ alatt csatolt memorandumot szerkesztettek. Ezt a memorandumot, mint az ifjúság szeniora, Kiss Gyula írta, valamennyi Budapesten lévő volt pápai diák – 36-an – aláírta, s október 15-én éjszaka Adorján István, Málík László és Molnár Sándor vitte el Pápára Győry Elemér püspök úrhoz.

3. Október 16-án előbbieket és az engedéllyel Pápán tartózkodó Hegyei Sándor kihallgatáson jelentek meg Győry püspök úrnál és átadták neki az a./ alatti memorandumot. E kihallgatás lefolyására vonatkozólag lásd a püspök úr b./ alatt csatolt feljegyzését. A kiküldöttek találkoztak Pápán Benedek Sándor dr. igazgatóval is, de vallomásuk szerint vele nem beszéltek menetelük céljáról, s dr. Benedek teljesen passzív magatartást tanúsított velük szemben. Amikor dr. Benedek a püspök úron keresztül megkapta a memorandumot, a c./ alatt csatolt levelet küldötte az ifjúságnak Budapestre. Az ifjúság szándékáról, s a küldöttség Pápán jártáról a Budapesti Theologia igazgatója és professzorai nem értesültek.

4. Október 17-én Adorján hazautazott igazgatói engedéllyel ki- és bejelentése ügyében, Málík és Mrázik Budapest felé indultak. Útközben Veszprémvársányban Málík fogalmazásában, Molnár aláírásával táviratot küldtek Budapestre Kiss Gyulának ilyen tartalommal: „Patakiak is hasonlóképpen cselekedjenek, mint mi.” E távirat eredményeképpen Cseh Lajos hasonló memorandummal, melyet a volt pataki theologusok aláírtak, útnak indult Debrecenen keresztül Sárospatakra.

5. Október 18-án Málík és Molnár Budapestre érve beszámolnak kiküldetésük eredményéről, de beszámolójukból az ifjúság nagyobbik része nem azt a benyomást kapja, hogy ez az út teljesen járhatatlan, hanem úgy érzi, hogy az Egyházkerületi Tanács elrendelheti a Pápai Theologia megnyitását, mivel a közgyűlés nem szüntette meg, s a professzorok is régi helyükön vannak. Kiss Gyula és Balla Tibor, akik – anélkül, hogy az ifjúság megmozdulás lehetőségét említették volna –, megkérdezték az igazgatótól, mi a véleménye az egyházkerületi közgyűlés határozata utáni helyzetről, nem tenné-e lehetővé ez a Pápai Theologia megnyitását, kérdésükre a leghatározottabb negatív választ kapva, igyekeztek az ifjúságot lebeszélni minden további lépésről, de eredménytelenül. Az ifjúság elhatározta, hogy megbízottakat küld az Egyházkerületi Tanács tagjaihoz azzal a kéréssel, hívassák össze a Tanácsot és rendeljék el a Pápai Theologia megnyitását. A küldötteket aszerint válogatták össze, hogy kiknek van szabadjegye, vagy félárú jegye. E kiküldöttek voltak: Merétey Sándor, Mrázik István, Tamás Dénes, Hadházy József és Dezső Gábor. Egyben megállapodtak, hogy 20-án jelentkezzenek Pápán a tanév megnyitására.

Ugyanezen a napon Vizi István táviratot küldött Debrecenbe Cseh Lajosnak, amelyben jelezte, hogy a pápaiak az elmenetel mellett döntöttek. Cseh Lajos ilyen értelemben tárgyalt a Tiszáninneni Egyházkerület határozatát már ismerő és

lelkileg felajzott Debrecenben tanuló volt patakiakkal, aminek következtében vele három debreceni diák még 18-án éjszaka Sárospatakra ment az ottani theologia megnyitását előkészíteni.

6. Október 19-én Cseh Lajos Sárospatakon találkozik az ottani kar tagjaival, s még aznap este Budapestre jön a Kar által kiküldött dr. Farkas László professzorral. Ugyanezen a napon Budapestről eltávoznak Kiss Gyula és Lébényi Pál igazgatói engedéllyel, Csizmadia Lajos V., Balla Tibor, Málík László, Hadházy József, Szabó Zsigmond, Tóth Károly, Szász Károly, Jánovszky István, Szakál Elemér, Kurucz György, Körösi Gábor, Csizmadia Lajos I., Kalmár Lajos, Merétey Sándor és Véghy Károly pedig az igazgató tudta és engedélye nélkül. Október 20-án még utánuk ment Kovács György és Molnár Sándor. A többi 10 hallgató ekkor már részben dr. Benedek levele, részben a kiküldöttek beszámolója alapján céltalannak látott minden további lépést és nem ment el Budapestről.

7. Október 20-án Győry püspök úr fogadja az ifjúságot, felolvassa előttük a b./ alatt csatolt levelet, majd utasítja a köztartást, hogy másnap délig lássa vendégül a theologusokat.

Ugyanezen napon dr. Farkas László professzor megjelenik a budapesti igazgatónál s közli vele, hogy tudomása szerint a theologusok elutaztak Budapestről Pápára. Az igazgató e hír valódiságáról megbizonyosodva – miután Bereczky püspök úr időközben telefonon már érdeklődött ez ügy felől – táviratot küld dr. Benedek igazgatónak Pápára, amelyben azonnal visszarendeli az ifjúságot. Az ifjúság ennek ellenére úgy határoz, hogy 25-ig Pápán marad, illetve a környéken lakók akkor oda bemennek, mivel részben az akkor összeülő zsinattal kapcsolatban voltak reménységeik – azt gondolták, hogy mivel a kerületi tanács tagjai csaknem kivétel nélkül zsinati tagok is, így Budapesten meg lehet tartani a kerületi tanács ülését, mely elrendeli a Pápai Theologia megnyitását – részben szupplikáció megkezdését remélték. Egyben elküldötték Szabó Zsigmondot Sárospatakra, hogy az oda távozott debreceniekkel a kapcsolatot felvegye, s róluk hírt hozzon. Mindössze Hadházy József, Kalmár Lajos, Balla Tibor és Merétey Sándor tértek vissza 21-én Budapestre.

8.22-én éjszaka Budapestre érkeznek Körössy, Kulcsár és Kotsis debreceni theologusok, mint a Sárospatakra távozottak küldöttei és Kotsis rá akarta beszélni az itteni volt pataki diákokat, hogy másnap hajnalban ők is menjenek Sárospatakra. Ezek engednek is Kotsis rábeszélésének, de később Cseh, Matos és Vizi itteni theologusok befolyására mégis a maradás mellett döntenek.

9. Október 22-én Lébényi Pál visszatér Budapestre. 24-én a budapesti igazgató őt azzal a megbízással küldi le Pápára, hogy szólítsa fel a még ottlévőket az azonnali visszatérésre. A Pápán maradtak válasza azonban: megvárják dr. Benedek igazgatót.

10. Október 23-án visszatér Kovács György.

11. Október 25-én este dr. Benedek igazgató lemegy Pápára a zsinat végeztével s közli az ifjúsággal, hogy azonnal, de legkésőbb október 28. estig jelentkezniük kell Budapesten. Mivel 27-én még mindig hiányzik az ifjúság zöme, igazgató kéri telefonon Győry püspök úr azonnali intézkedését, mire 28-án és 29-én minden eltávozott visszatér Budapestre.

Az eddig előadott tények alapján megállapítja a Tanári Szék, hogy mind a 36 volt pápai theologust és 10 volt sárospataki theologust egyetemleges felelősség terhel a szabályzat 111. §-ának megsértésében. Egyetemleges felelősség terhel ezen túlmenőleg 26 volt pápai és 1 volt sárospataki theologust a 115. § megsértésében, végül 20 volt pápai theologust a 107. § megsértésében is. Az egyetemleges felelősségen túl még külön felelősség terheli Adorján Istvánt, az egész akció megindításában, melyet elsősorban az ő beszámolója váltott ki, Málik Lászlót, a Veszprémvarsányból küldött távirat miatt, Mrázik Istvánt, az akció részbeni megszervezése miatt, Cseh Lajost, mivel a debreceniek mozgalmát részben az ő megjelenése váltotta ki, továbbá Molnár Sándort és Szabó Zsigmondot, előbbi mint a pápai küldöttség tagját, utóbbit, mint aki Pápán kívül Sárospatakra és Debrecenbe is elment.

A 107. § elleni vétség már első esetben is kizárást vonna maga után. Mivel azonban ez az ügy nem tekinthető úgy, mint a Budapesti Theologia vezetősége elleni rosszindulatú szembehelyezkedés, így nem lenne bölcs és igazságos a §-t teljes szigorral alkalmazni. Az is kétségtelennek látszik, hogy az ifjúság ezt a lépést a Dunántúli, illetve Tiszáninneni Egyházkerület határozatai nélkül nem követte volna el. Visszont nem látja tisztázhatónak a Tanári Szék – hatáskör hiányában –, hogy az ifjúság e megmozdulásáért, illetve a Pápára elmentek azonnal vissza nem téréséért mennyiben hárítható a teljes felelősség az ifjúságra. Mindezek alapján a fegyelmi vétség kétségtelen megállapítása és a fokozott felelősség kiemelése ellenére sem tud a büntetés mértékére nézve határozatra jutni.

17.

Megbüntetett diákok levele Sárospatakra
1951. december 8.

Pest, 1951. december 8.²³

Kedves Nagytiszteletű Úr!

Annak az ítéletnek az eredményét, amit ma hoztak tudomásunkra, már valószínű tetszik tudni.

Mi Pesten lévő „patakiak” súlyosabbat vártunk, mint kaptunk. Igen ebbe az enyhébbé engedelmesen, zokszó nélkül belenyugodtunk. Az ítélethirdetés alatt a „patakiak” a lehető legrendezettebben viselkedtek – hallgattunk.

A szupplikáció után folytatott beszélgetés tárgyára szeretnék a továbbiakban kitérni, és néhány elvi természetű dolog leszögezése után annak konkrét tételének lehetősége után szeretnék érdeklődni.

Munkát akarunk vállalni, mert másképpen nem tudunk megélni. Ha ilyen munkalehetőség kínálkoznék a pataki könyvtárban, akkor nagy örömmel és szívesen mennék és mennénk oda. Itten az a közelebbi kérdés, hogy a mi eltartásunkra van-e lehetőség.

Másodszor: nem menekülni akarunk Patakra, hanem dolgozni.

²³ SRKTGy Kézirattár. Lgy. 24,647. Koncz Sándor professzornak címzeve.

Pestről azonban nemcsak egyedül vagyok, hanem Vizi Pista is. Igaz, hogy ő csak félévvesztést kapott, de itt akarja hagyni a teológiát, és ha lehetne, szívesen dolgozna tavalyi munkakörében.

Én a magam részéről Kecskemétre megyek, és ezzel kapcsolatos döntést kérem, hogy a (Bem u. 9. sz.) tessék küldeni. Vizi Pista a félév végéig Pesten marad.

I.Sámuel 20:20-24 verseivel szeretettel köszöntöm Professzor urat.

Cs. Lajos

Vizi Pista

Ui. A levelet a debrecenieknek továbbküldve küldjük Patakra.

18.

*Kivonat a Tiszáninnen Református Egyházkerületi Tanács Miskolcon 1952. június 27-én tartott ülésének jegyzőkönyvéből.*²⁴

3. pont.

Főgondnok ismerteti az Egyetemes Konvent Elnökségének a sárospataki kollégium felajánlása ügyében íratát, amivel kapcsolatban az egyházkerületi tanács a következő határozatot hozza:

A Tiszáninnen Református Egyházkerület Tanácsa a Református Egyetemes Konvent Elnökségi Tanácsának 1952. évi június hó 19. napján az egyházi iskolák fenntartása tárgyában hozott határozatában kifejezett szempontok figyelembevételével és a Sárospataki Református Kollégium igazgatótanácsának 1952. évi június 27-én megtartott gyűlésének határozata alapján a következő határozatot hozza:

Az egyházkerületi tanács felkéri az Egyetemes Konventet, tegyen lépéseket aziránt, hogy a Magyar Népköztársaság Kormánya Sárospataki Kollégiumának Gimnáziumát illessze be a Magyar Népköztársaság egységes iskolarendszerébe, vegye át azt, valamint a vele szervesen összefüggő internátusokat, az ezek céljára szolgáló és az igazgatótanács határozatát mellékletét képező leltárban megjelölt épületeket, berendezési és felszerelési tárgyakat, az iskola céljaira szolgáló és leltárba felvett egyéb vagyontárgyakkal és az ezekkel összefüggő terhekkel együtt. Megállapítja az egyházkerületi tanács, hogy az ebben a leltárban fel nem sorolt ingó és ingatlan vagyon továbbra is az egyházkerület tulajdonában marad.

Az egyházkerületi tanács kéri, hogy a Magyar Népköztársaság Kormánya a felajánlott intézeteket a jövőben is közoktatásügyünk szolgálatára és fejlesztésére használja fel, hogy azok az egyetemes iskolarendszer keretében végezdhessék szolgálatukat tovább, haladó történelmi hagyományaink értékesítésével.

Az egyházkerület tanácsa az Egyetemes Konvent útján kéri a Magyar Népköztársaság Kormányát, hogy az átadandó gimnáziumnak és tanulóotthonoknak összes nevelőit és egyéb munkavállalóit 1952. augusztus hó 1. napjával állami alkalmazottakká minősítse át, a fennálló rendelkezéseknek megfelelően sorolja be és állásukat minden vonatkozásban tekintse úgy, mintha korábbi állásukba beszámítható szolgálati idejüket is állami szolgálatban töltötték volna. Az egyházkerületi

²⁴ SRKLt. P.65. 1234/952.

tanács kéri a beszámítható szolgálati idő megállapításánál a hasonló állásban lévő állami alkalmazottakra vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazását.

Az állam által átveendő kollégiumi alkalmazottakra vonatkozó részletes adatokat az igazgatótanácsi határozat külön melléklete tartalmazza.

Kéri az egyházkerületi tanács, hogy Szabó Zoltán és Kalydy Miklós jelenlegi lakásaikban mindaddig benne maradjanak, amíg a folyamatba lévő elhelyezésük végleges elintézését nem nyer. A kollégium jelenlegi alkalmazottai eddigi lakásaikban hagyassanak meg mindaddig, míg megfelelő lakásigényeik nem nyernek más módon biztosítást. Hasonlóképpen kéri az egyházkerületi tanács, hogy az egyházkerületi gyűjtemények azon alkalmazottai, akik a főiskola eddigi tulajdonában lévő valamelyik épületben laknak, lakásaikat továbbra is megtarthassák. Kalydy Miklós kollégiumi vallástanárra vonatkozólag az egyházkerület úgy határoz, hogy gondolkodni fog Kalydy Miklósnak más megfelelő egyházi beosztásban való foglalkoztatásáról és kéri az Egyetemes Konventet, hogy eszközöljön ki Kalydy Miklós eddigi személyi államségélyének új egyházi beosztásában való további folyósítását.

Az egyházkerületi tanács a Debrecenben tovább működő fiú gimnázium és internátus felszerelésének kiegészítésére átadja az ezek részére szükséges berendezés és felszerelési tárgyakat, amelyeknek kiválasztását és leltárba foglalását az érdekelt intézetek igazgatói, illetve a kiküldendő vegyes bizottság végzi.

Az egyházkerületi tanács megállapítja, hogy az egyházkerületi Nagykönyvtár, Levéltár, Adattár és Régiségtár mind egyházkerületi intézmények, az iskolával nem függenek össze. Ezek tehát mint egyházkerületi tudományos gyűjtemények továbbra is az egyházkerület tulajdonában és kezelésében maradnak. Ennek megfelelően nem kerülnek állami tulajdonba, a gyűjtemények célját szolgáló felszerelési és berendezési tárgyak, valamint a kollégiumi főépület jobbszárnya az első emeletre vezető lépcsővel együtt, továbbá az úgynevezett küldöttségi szállás az ettől délre fekvő udvarral együtt, tehát a Besenyey köz és az egyházkerület tulajdonában maradó be nem épített terület a volt fertőző kórház épületéig, hasonlóképpen a kollégiumi főépület által bezárt udvarnak az a része, amely az egyházkerület tulajdonában maradó épület, illetőleg épületrész között fekszik.

Az egyházkerületi tanács a felajánlandó gimnázium /tanulóotthonok/ céljaira szolgáló vagyontárgyak átadásával kapcsolatos részletkérdések tisztázására és a tényleges átadás lebonyolítására, egyben a közoktatásügyi minisztérium kiküldöttével alakítandó vegyes bizottságban való részvételre Janka Péter esperes és Dienes István dr. egyházmegyei gondnok tagokból álló bizottságot küld ki, felügyelője és az egyházkerület pénzügyi előadója a bizottságban szakértőként vegyenek részt. A bizottság eljárása során jogosult az átadással kapcsolatos kisebb jelentőségű kérdésekben (pl. egyes vagyontárgyaknak átadásra kijelölése tárgyában) az egyházkerületi tanácsot megillető hatáskörben intézkedni.

Kéri az egyházkerületi tanács az Egyetemes Konventet, kövessen el mindent, hogy az oktatás zavartalanságának és az iskola további munkájának biztosítása érdekében az átadás és az ezzel kapcsolatos kérdések elintézése minél rövidebb idő alatt megtörténjék.

Az egyházkerületi tanács kéri továbbá az Egyetemes Konventet, eszközölje ki a Magyar Népköztársaság Kormányánál, hogy az 1952/53. iskolai évre már megtörtént beiratkozásokat ismerje el.

Az egyházkerületi tanács – az igazgatótanáccsal egyetértve – maga is kifejezi azt a reménységét, hogy a Sárospataki Kollégium Gimnáziumának nevelői és egyéb alkalmazottai derekasán meg fogják állni helyüket a Magyar Népköztársaság iskolarendszerében is és komoly szolgálatokat fognak végezni az egyetemes magyar művelődés érdekében.

Az egyházkerületi tanács az iskola további életére Isten megsegítő oltalmát kéri.

A kivonat hitelül

Miskolc, 1952. június 27.

Egyházkerületi jegyző

19.

1952. évi III. egyházi törvénycikk
az egyházkerületek beosztásának megváltoztatásáról²⁵
1952. október 30.

1.§. A Magyarországi Református Egyház Zsinata a Tiszáninneni Egyházkerület Hevesi Egyházmegyéjét valamennyi egyházközségével a Dunamelléki Egyházkerülethez, az egyházkerület többi (abaúji, borsodi és zempléni) egyházmegyéjét pedig valamennyi egyházközségével együtt a Tiszántúli Egyházkerülethez csatolja.

2.§. A Tiszáninneni Egyházkerületben a presbitériumok szavazataival választott egyházkerületi lelkészi és világi tisztségek megszűnnek.

A határozott időre választott egyházkerületi tisztségviselők tisztségüket a Dunamelléki, illetve a Tiszántúli Egyházkerületben tartandó legközelebbi általános tisztújításig megtartják. Ezek az egyházkerületi tisztségviselők abban az egyházkerületben folytatják működésüket, amelynek területén megválasztásuk alaptisztségét (lelkészi, presbitéri tisztséget) viselik, illetve viselték. Ha a világi részről választott egyházkerületi tisztségviselő presbitéri tisztséget nem viselt, az egyházkerületi hovatartozást az utolsó állandó lakóhely nem a Dunamelléki, Tiszáninneni vagy Tiszántúli Egyházkerület területén van, tisztsége megszűnik.

A Tiszántúli Egyházkerület jogosult még egy lelkészi és egy világi főjegyzőt választani.

A Tiszáninneni Egyházkerületnek és intézményeinek javadalmas tisztségviselői és egyéb alkalmazottai a Tiszántúli Egyházkerület javadalmas tisztségviselőivé és alkalmazottaivá válnak.

A Tiszáninneni Egyházkerület szakelőadói (missziói, pénzügyi, sajtó, stb.) a Tiszántúli Egyházkerületben folytatják működésüket az egyházkerületi közgyűlés további működéséig.

3.§. Annak érdekében, hogy a Tiszántúli Egyházkerületi Tanácsban az egyházkerülethez újonnan csatolt terület megfelelő képviselést kapjon, az egyházkerületi ta-

²⁵ SRKLT. P. 66. 2039/1952.

nács tagjainak száma az 1933. évi I. egyh. tc. 142. §-ának harmadik bekezdésében foglalt szabályozástól eltérően legfeljebb húszra felemlhető.

4.§. A Hevesi Egyházmegye választott egyházkerületi közgyűlési képviselői a Dunamelléki Egyházkerület közgyűlésének, az abaúji, borsodi és zempléni egyházmegyék választott egyházkerületi közgyűlési képviselői pedig a Tiszántúli Egyházkerület közgyűlésének válnak tagjaivá.

5.§. A Tiszáninneni Egyházkerület választott konventi képviselőinek a megbízatása megszűnik.

A Tiszántúli Egyházkerület választott konventi képviselőinek a száma két lelkészi és két világi taggal összesen tizenkét tagra emelkedik.

6.§. A Tiszáninneni Egyházkerületből lelkészi és világi részről választott zsinati tagok megbízatását ez a törvény nem érinti.

7.§. A Tiszáninneni Egyházkerület vagyona a Tiszántúli Egyházkerületre száll át. Az ezzel kapcsolatos jogutódlási és felmentési kérdésekben, valamint a számadások lezárása ügyében az Egyetemes Konvent intézkedik.

8.§. A törvény életbe lépésének napján megszűnő Tiszáninneni Egyházkerületi hatóságok és bíróságok előtt folyamatban lévő és a törvény életbe lépésének napjáig be nem fejezett ügyeket a jelen törvény értelmében illetékessé váló Dunamelléki, illetve Tiszántúli Egyházkerületek hatóságai és bíróságai folytatják tovább. Az előzően eljárt illetékes hatóságok és bíróságok rendelkezései és intézkedései az ügy további intézésénél éppen olyan hatályúak, mintha a tovább eljáró hatóságtól, vagy bíróságtól származtak volna.

9.§. Ez a törvény az állam jóváhagyását követő napon lép életbe. Végrehajtásáról az Egyetemes Konvent gondoskodik.

Megállapította a Magyarországi Református Egyház 1951. évi október hó 24. napján megnyílt zsinata.

Kelt Debrecenben, 1952. évi október hó 30. napján.

Kiss Roland s.k.
egyházkerületi főgondnok
a zsinat világi elnöke

Bereczky Albert s.k.
püspök, a zsinat lelkészi elnöke

Dr. Harsányi György s.k.
előadó

Farkas Pál s.k.
jegyző

A Magyarországi Református Egyháznak engedelmemmel összehívott és 1951. október 24-én megnyílt hatodik budapesti zsinata, második debreceni ülészakán 1952. évi október 31-én alkotott, a zsinati elnökség által elem terjesztett 1952. évi III. egyházi törvényeket jóváhagyom és megerősítem.

Budapest, 1952. november 19-én

Horváth János s.k. az ÁEH elnöke.

A másolat hitelül: Harsányi György zsinati jegyző.

*A Tiszántúli Református Egyházkerület Elnökségétől²⁶
1953. január 7.*

2712/1952. szám

Tárgy: A Tiszáninneni Egyházkerület elnökségi és püspöki jogkörének gyakorlása és adminisztráció ellátása.

Végzés:

A Tiszántúli Református Egyházkerület Elnökségi Tanácsának 1953. január hó 6. napján kelt határozata alapján felhatalmazzuk a volt Tiszáninneni Egyházkerület elnökségének tagjait, hogy az egyházkerületi elnökség hatáskörébe tartozó ügyeket helyettesi minőségben, az abaúji, borsodi és zempléni egyházmegyékre kiterjedő jogkörrel a Tiszántúli Egyházkerület közgyűlésének határozataig lássák el. Ugyancsak megbízzuk Dr. Benke Imre egyházkerületi jegyzőt a lelkeszi főjegyző törvényes hatáskörébe tartozó ügyek ellátásával, a volt Tiszáninneni Egyházkerület püspöki hivatalát pedig az egyházkerületi közgyűlés határozataig az adminisztrációs teendők ellátásával.

Erről a volt Tiszáninneni Egyházkerület Elnökségét, Dr. Benke Imre lelkeszi jegyzőt és a volt Tiszáninneni Egyházkerület püspöki hivatalát értesítjük.

Debrecen, 1953. január 7.

Egyházkerületi főgondnok h., püspök h.

21.

Benke György naplójegyzetei

Részletek naplóból

Kutasi Béla debreceni látogatása

146.o. Kutasi Béla bácsi február végén volt itt (már nem itt a kollégiumban, hisz ilyen „rovottmúltú” embereknek nincs ide szabad bejárása, még megfertőzné az ifjúságot), a Csapókertben lakik a bátyja, ott szállt meg, és hozzájuk jött disznótorra. Egy délután Nagy Tibivel és Tóth Gáborral kimentünk hozzá beszélgetni és imádkozni. Megígérte, hogy majd fogunk valamelyik gyülekezettől kapni csomagot, amit meg is kaptunk később Csátról. Pogácsa, szalonna volt benne főképpen, amit közösen elfogyasztgattunk. Jól jött, mert a tápintézetben nem valami jó a koszt. De nem panaszkodhatunk, bárcsak mindenki asztalán ilyen lenne az országban!

Erzsi néni²⁷ debreceni látogatása

²⁶ SRKLt. P. 68. 84/1953.

²⁷ Holicsné Ilkó Erzsébet, gyümölcsáros. A pataki diákok kedvence volt a friss pecúroktól kezdve az öregdiákokig. Mindennap a gimnázium előtt árulta a friss gyümölcsöt az évszakoknak megfelelően. Télen sült gesztenyét és sült tököt. Az órák közötti szünetekben mindig nagy diákgyűrű vette körül. A diákok nagyon szerették őt. Ha valaki névnapjára megköszöntötte, azt ő mindig süteménnyel viszonzotta.

146.o. Márciusban Erzsí néni újra eljött, egy csomó kajával persze. Jóska nem volt itt, amit nagyon sajnált. Itt is aludt a Jóskaék szobájában (Benke J.). Másnap, vasárnap elmentünk vele a Nagytemplomba, majd itt összejöttünk Ablonczynéekkel (A. Györgyné, volt pataki gimnáziumi tanár özvegye), és hozzájuk is elmentünk. Nagy szél fújt délután, amikor kikísértük az állomásra, a kalapommal gurigázott a szél a vonatok alatt.

195.o. Erzsébet napra írtunk ezúttal is Patakra Erzsike néninek. A következő héten úgy válaszolt erre, hogy el is jött, felpakolva nagy kosarakkal, hozott sült tyúkokat, fasírozottat, süteményeket, cigarettát, kb. 5 l bort. Összeszaladt az ifjúság (a patakiak) köréje, vagy inkább a hozománya köré. Iszlay Jenőék szobájában szállt meg, és ott terítette meg az asztalt. A szokásos vidám hangulatban telt el a vendégség, különböző nyelven felköszöntötték Erzsí nénit, énekeltünk neki, stb. A vendégszobában szállásoltam el, ugyanis másnap du. ment vissza. Du. elkísértem városlőrészre. Este pedig meghívtam egy szeretetvendégségünkre a homiletika szemináriumba... ahol őt is köszöntöttem külön is. Jól érezte magát. És azért is örültem, hogy itt is részt vehetett, ahol az ige köré gyűltek egybe a teológusok (nemcsak az enniváló köré), és úgy voltak együtt, ahogy ő maga is elképzelte a „kispapokat”. Kocsis Elemért is behívtuk Jenőék szobájába, és megkínáltuk Erzsí néni hozományából. Úgy mutatták be, mint egyik professzorunkat. Erre Erzsí néni elcsukló hangon kérte őt, hogy szeresse a patakiakat, és ne legyen szigorú hozzájuk, és tolmácsolja ezt a kar felé is. Mikor elbúcsúztattuk Erzsí nénit, egy bibliajelzőt adtam át neki emlékül. Az állomásra is sokan kísérték (nekem talán óráim volt, és nem mentem ki vele).

Erzsí néni látogatásának dokumentumai

1. Levele. „Kedves kis tiszteletes Urak! – Bocsánatot kérek, hogy zavarom a tiszteletes Urakat. De már napok óta akarok írni. Meg akarom írni a szomorú hírt, amit ugyan már biztosan tetszenek is tudni, hogy meghalt Marton nagytiszteletű úr. Nagyon szép nagy temetés volt, ott voltam én is. Kedves levelüket megkaptam, nagyon örültem neki. Bocsássonak meg, hogy csak most köszönöm azt meg, és most válaszolok Maguknak. A lányokat is tisztelem. Mindnyájuknak a legjobbakat kívánom, erőt, egészséget, a jó Isten minden áldását. Kérem a tiszteletes Urakat, hogy Isten segítségével tessenek jól tanulni. Tessenek jók lenni. Sokat gondolkodom Magukra és imádkozom Magukért. Csókolok mindenkit. Megvagyok csendesen. Még az árulást nem kezdtem meg. Kérem a jó Istent, hogy jöjjön már el a kikelet, a jó idők. Maller igazgató úrékat és Mindnyájukat üdvözlöm, tisztelem. Sok szeretettel csókolom, üdvözlöm Mindnyájukat. Sp. 1955. márc. 9. Erzsí néni.”

2. Képeslapja. Címzés: Teológia – Debrecen – Református. Szöveg: „Lapot megkaptam, csütörtökön a hajnalival megyek. Várjanak. Erzsike néni.”

Mindkét levelet más-más valaki írta.

3. Gyűjtőív. Magunk között gyűjtöttünk, hogy Erzsí néni szállásdíját kifizessük. Az ív szerint 19-en adakoztak 2-3-5-10 Ft-ot.

4. Fénykép Erzsí néni debreceni látogatásáról. (Ez a Gyűjteményben is megvan).

hanem egész egyházi ügy volt már úgy, hogy mindenütt foglalkoztak ezzel, sőt az Egyházak Világtanácsa főtitkára Visser't Hooft is tudott róla, és érdeklődött iránta... (stb.).

213.o. Pünkösds után (1955) évfolyamunknak az a része, akik Patakon kezdtük a teológiát (Czinke Zoltán, Bögödi Dezső, Szabó Gabriella, Csonka Júlia, Móre László, Iszlay Jenő, Gidófalvy Andor, Makó Dezső, Tóth Árpád, Hajdu Lajos és én) egy csoportos-fényképet készítettünk Golyó-fotóval magunkról, s ezt a fényképet levelezőlap nagyságban elküldtük a volt profjainknak (Nagy Barna, Konecz Sándor, Újszászy Kálmán, Szabó Zoltán, Darányi Lajos és Erzsike néninek, ezzel is szeretettel emlékezve rá, s válaszolva szeretetére – lásd előbb, az általa házhozszállított agapékra), úgy, hogy a fénykép hátlapjára mindenki aláírt e szöveg alá (kb!): A Sárospataki Református Teológiai Akadémián 1950-51-ben kezdett, és a Debreceni Református Teológiai Akadémián 1954-55-ben végzett teológusok, s mindegyik kép hátlapján küldtük még a főiskola jeligéjét (Jel 14,7), s ezen kívül személyhez szólóan még kinek-kinek azt, amit tőle kaptunk egy évi együtt tanulásunk ideje alatt, hálásan emlékezve erre. E fényképekre, illetve levelekre kaptam is választ, s e válaszokból is ugyanaz a szerető és közvetlen hang érződött ki, amelyet első éves korunkban az előadásokból kihallottunk. (E leveleket lásd az 1954-55. évi leveleim között.)

A kapott levelek szövege a következő:

Szabó Zoltán

„Kedves Gyurkám! A 11 arcot, a 11 nevet, a keretező két drága, ősi ígét megkaptuk, szívből köszönjük. Elnéztük a képeteket. Mind olyan ismerős arc, mintha tegnap váltunk volna el, s mégis ott van mindeniken – a nevető vonások mögött is – a felnőttéérés. Számomra mindig feszült, izgalmas felvontságot jelentett egy-egy ilyen kilépő csoport: mire megy, hová ér – egyenként – lélekben, szolgálatban. A régieknek mindig adtam ilyenkor egy jelképes, felbélyegzett borítékot, üres levélpapírral annak jelzésére, hogy hát az írásbeli, olykor-olykor beszámoló kapcsolat ne szakadjon meg közöttünk. (Tavalyelőtt pl. egy 20 évvel ezelőtt adott ilyen eredeti levélborítékban kaptam levelet.) Jól esnek Rólatok is hallani ezután is, ha Isten a pályavégzés s új pályakezdés stációin továbbsegít Benneteket.

Gyurkám, neked külön köszönöm, hogy a családdal oly jó fiú, kedves családtagképpen voltál a Mátrában, s kísérted őket hazafelé is.

Kísérjen az Élő Isten mindőtöket tovább a mindig elégséges testi és lelki útvaló, erőtaplálás és erőnevelés áldásaival.

A család nevében is bensőséges és meleg szeretettel, Zoltán bátyátok. Ó(fehér)tő, 55. VI. 9.”

Újszászy Kálmán

„Kedves Gyurka!

Nagyon meglepett és nagyon jól esett a figyelmességük. Köszönöm mind a fényképet, mind pedig a kedves sorokat.

Örülök, hogy nem felejtették el a Patakon megkezdett első évet, és hogy nem is tartják teljesen haszontalannak azt teológiai képzésük, emberré alakulásuk

folyamatában, hogy több-kevesebb időt ennek a városnak és az itteni iskolának a falai között töltöttek.

Kérem adja át mindnyájuknak hálás köszönetemet és baráti köszöntésemet.
Szeretettel: Ujszászy Kálmán s.k.
Sárospatak, 1955. június 9.”

Nagy Barna

„Kedves Gyurkám!

Igen nagy örömet szereztek nekem kedves megemlékezéseikkel. Köszönöm a fényképet és a leveledet. Legmelegebb emlékeim közé teszem mind a kettőt.

Bizony arról sem ti, sem mi nem tehetünk, ha sem nem tudunk, sem nem akarunk felejteni. Ahol a kövek sem felejtene, hanem kiáltanak, ott az emberi szív sem lehet keményebb és némább a kőnél. Veletek együtt Istennek adok hálát, ha az alatt az egy év alatt én is közvetíthettem valamit számotokra az Ő üzenetéből, akaratából. És Ő gondoskodott róla, hogy amit ott Patakon tanultatok, meg amit azóta Debrecenben kaptatok Tőle, egy legyen: az Ő Igéje igazsága és semmi más.

Jól emlékszem mindnyájatokra. Rólad mindig örömmel hallottam, hogy olyan szenior-féle lettél, nemcsak a pataki kolónia, hanem az ős-debreceniek is szeretnek, respektálnak. Csak a testi egészségedre is ügyelj ám, mert az Úr nemcsak keresztszertben, hanem hosszszerzetben is az egész életünk szolgálatát kívánja tőlünk. Remélem, azóta Júlia is „megemberesedett”, amióta teológiából is „mazuranda” lett, s már nem „cilikészkedik” többet. Hanem jókedvvel, keményen lép az élet útjára. Gabiban mindig együtt láttam az édesapja komolyságát meg a pataki diáklány derűjét. Dezsőre neheztelek egy kicsit, hogy amikor Kajárra megy vagy onnan jön, sohasem tér be hozzánk, igaz, mi nem tudnánk hirtelenében olyan jó kacsasülttel megvendégelni, mint amilyen a ő édesanyja traktált minket, amikor náluk jártunk, de amink van, szívesen megosztjuk. Ez egyébként mindnyájatokra vonatkozik, ha erre visz utatok! Czinke Zoli, remélem, csak a fényképen néz olyan savanykásan a jövőbe, egyébként holtig megőrzi a bodrogi közeli jókedvét. Úgy látom, „Pufi” teljes terjedelmében virul. Örültem, hogy tavaly nyáron a Balatonnál találkozhattunk vele. Szívesen gondolok vissza a Jenővel együtt végzett szupplikációra, remélem, ő sem felejtette el, amiket igehirdetői szolgálatairól mondtam. Szeretem hinni, hogy „Gidó” sem olyan „szűkkeblű” már, mint amilyen Patakra jövelekor volt, s a „vámszedőket, a publikánusokat” is szereti, jobban, mint azokat, akiknek „nincs szükségük megtérésre”. Makó Dezső egy kicsit mindig „irreguláris guerilla-harcos” volt a teológián, lám, mégis kántusjegyző lett. Neki is azt mondom, amit Pali fiamnak szoktam: hála Istennek, nem lehet „büntetlenül” theologusnak lenni. Egyszer mindnyájan rájövünk, hogy a kegyelem végsőleg el-lenállhatatlan: „gratia irresistibilis!” Árpi hűségesen fel-felkeresett, amikor erre járt. Szeretem, hogy olyan vidáman néz a holnap elébe a képen. Amikor 51. őszén hazaperegrináltak, vele találkoztam először. Hajdu Lajos úgy marad az emlékezetemben. Mint aki jó vizsgát tett a katonaságnál teológiából, még mielőtt jöszével theologus sem volt.

„Militia Christi” – ez a mi dolgunk. Ennek hűséges teljesítéséhez adjon az Úr kegyelmet mindnyájunknak.

1 Kor 16,13-14; Jel 14,7.

A tizenkettedik tanítvány: Bárczay Gyuszi éppen nálam volt, amikor a leveledet megkaptam. Ő is olvasta és örült. Remélem, hogy ő továbbra is közelemben maradhat. De mindnyájan maradjunk együtt az egymásért való könyörgésben!

Isten veletek! Kedves Mindnyájatokat meleg szeretettel köszönt, s életetekre, szolgálatotokra, szeretteitekre áldást kíván hűséges bátyátok: Nagy Barna.”

Darányi Lajos

„Kedves Gyurkám!

Úgy Neked, mint a Debrecenben lévő „Vén Pataki Diákoknak” nagyon szépen megköszönöm a visszaemlékezést és a küldött képet. Amint az emlékezés által a távolság négy éves porát letörölgetem Rólatok, olyan jó megszámolni ezt a 11-et. Egy labdarúgó csapat, mondhatná valaki. De én így mondom: a 12 Júdás nélkül. Az Uruk is itt van, de láthatatlan.

És az a láthatatlan Úr a pataki sebet is gyógyítgatja. Azzal gyógyítgatja, hogy nagyobb ügy képviselőjére küld mindig. De a reménység is megmarad, hogy a nagyobb ügy szolgálatában is van és lesz hely Pataknak.

Kívánom, hogy Isten adjon Nektek tisztább igelátást, mint nekünk volt és van. És szívetek az Úr iránt való szerelmétől magasabb hőfokra izzék, mint a miénk képes volt. És kívánom, hogy kevesebb ellenszemet kapjatok és többet a Lélek – irányát maga megszabó – fuvallatából. És azt is kívánom, hogy tudásunk, tapasztalatunk és igelátásunk legyen számotokra emelvény, hogy messzebb lássatok és feljebb érjete.

Be is fejezem. Mindnyájatokat igaz, az Úr Jézus Krisztusban idősebb testvéri szeretettel köszöntelek: Darányi Lajos s.k.
Sárospatak, 1955. június 10.”

22.

*Névtelen levél Péter János püspökhöz*²⁹

1952. november 2.

Meghallgattam Püspök Úr okt. 31-iki ünnepi beszédét. Egész héten készültem az Úrvacsora felvételére. Megbékélt, csendes lélekkel léptem át a templom küszöbét. Püspök Úr beszédét közepétől kezdve mind inkább nehéz volt hallgatni. Politikai beszéd volt és nem reformációi emlékbeszéd. Beszédének hatását észre vehette Püspök Úr is, hiszen feltűnően élénk mozgolódás támadt, az emberek arcára kiült a fájdalom és a csalódás, már beszéde alatt többen kimentek a templomból, sokan olyanok is, akik Úrvacsora vételre készültek.

Püspök Úr gyermekkorom óta kenyérkeresője vagyok magamnak és drága jó Anyámnak, az élet már nagyon sok kemény próba elé állított. Munkahelyén is az ember nagyon sokszor nehéz és szomorú helyzetbe kerül, politikai beszédet is hallunk eleget. Amikor eljutok én is és nagyon sok hasonló helyzetben lévő testvérem

²⁹ TtREL I. 1. e) 95. d. 289/1953

az Isten házában békességet, megnyugvást találni megyünk oda, az Egyház igazi kincsét az Evangéliumot hallgatni, erőt nyerni abból életünk további harcához.

Püspök Úr beszéde nyomán az én lelki nyugalmam is teljesen elveszett. „Tebenned bízunk” kezdetű drága zsoltárunkból egy hangot nem tudtam énekelni, mert hullottak a könnyeim. Úgy éreztem, hogy ilyen lelki állapotban nem is járulhatok az Úrasztalához.

Könyörögtem az Úr Istenhez, adjon lelki csendességet, nyugalmat, hogy bent tudjak maradni és részesülhessek az Úrvacsorában.

Nekem ez a nyugalom megadatott, de nagyon sokan fájó, csalódott, kiábrándult lélekkel, lecsüggesztett fejjel hagyták el az Úrnak házát.

Nagyon szépen kérjük Püspök Urat – akit, amikor közénk jött, olyan nagy szeretettel, imádságos lélekkel és bizó reménységgel fogadtunk –, prédikációiból hagyja ki a politikát, nem az Isten házába való az. Azzal nem térít egy tévelygő lelket sem az Úrhoz, ellenkezőleg, sokakat eltaszít az Ige hallgatásától, az Egyháztól, és attól, hogy templomba járjon.

Nagyon szépen kérjük Püspök Urat, az Isten szent házát csak az Egyház igazi kincsének, az Isten dicsőségét szolgáló tiszta Evangéliumnak a hirdetésére használja, amellyel erősíti hitünket, lelki békességet, szeretetet szól nekünk, akik az élet küzdőterén élünk, akiknek olyan nagyon nagy szükségünk van mindezekre.

Ezeket nagyon sok fájó hívő szív kéri Püspök Úrtól.
Debrecen, 1952. november 2.

23.

Névtelen levél Péter János püspökhöz³⁰

Püspök Úr!

A Szabad nép mai számából értesültem, hogy a legnagyobb keresztyén ünnepünk, Jézus Krisztus születésének emlékére – a karácsony másodnapját munkanappá nyilvánította a mai kormányzat. Minden évben elsikkad a keresztyén ünnepek egy-egy napja. Most a karácsonyra került már sor. Ezt nem lehet tétlenül tűnni! Ön a Tiszántúl és a magyar „Kálvinista Róma” püspöke. Hivatásánál fogva, de lelkiismereti kötelessége is Püspök Úrnak, hogy szót emeljen a karácsony maradéktalan megünneplése érdekében. Ön kiállt a béke mellett, most álljon ki a hite mellett. Elvárjuk eredményes közbelépését. Nyilatkozott ön már a béke ügyében a Szabad Népeknek, most tegyen vallást a hite mellett. Elvárjuk, hogy jövő vasárnap ezt olvassuk. Ha nem mer kiállni, úgy mondjon le haladéktalanul, mert bábra nincs szükségünk. Van még, aki mer cselekedni. Tehát: Talpra Magyar!
Egy magyar református.

³⁰ TtREL I. 1. e) 95. d. 289/1953

Illyés Bertalan egyházkerületi előadó levele Péter János püspökhöz³¹
1952. november 11.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Mi, a volt Tiszáninneni Egyházkerület püspöki hivatalának tisztviselői tiszteletteljes fiúi bizalommal járulunk a Főtiszteletű Úr elé, mint új főnökünk és vezetőnk elé, hogy bennünket fogadjon szeretetébe, tegye magáévá nehézségeinket, és mutasson utat nekünk életünk, munkahelyünk új lehetőségei felé. Szívesen dolgozunk anyaszentegyházunkért, családjunkért és hazánkért.

Szeretnénk minél előbb személyesen jelentkezni a Főtiszteletű Úrnál, de úgy hallottuk, hogy Főtiszteletű Úr fog ide jönni közénk. Nagy szeretettel várjuk és kérjük, hogy jöjjön minél előbb.

Főtiszteletű Úr életére, munkájára Isten áldását kérve mély tisztelettel vagyunk:

Miskolc, 1952. nov. 11. a hivatal alkalmazottai nevében Illyés Bertalan egyh. ker. előadó.

Kövér Pál református lelkipásztor levele Erdei Ferenc főgondnokhoz³²
1952. november 15.

Mélyen tisztelt Főgondnok Úr!

Bocsásson meg, hogy országépítő és az egyházkerület bővülése által is megnövekedett elfoglaltságában terhelem. Erre azonban felbátorít az a tény, hogy számomra életkérdésről van szó és az, hogy Főgondnok Úrnak a miskolci konferencián történt megnyilatkozása alapján bizalommal merem segítségét kérni.

Engem a napokban kulákká minősítettek azzal, hogy 1945-ben még megvolt a magántulajdont képező hajdúböszörményi határban fekvő, az 1945. évi földbirtokreform korlátozó hatálya alá nem eső földem. Ezzel kapcsolatban megjegyzem, hogy édesanyám 1944. novemberében, az akkori harcok következtében halt meg, s szülőföldemre csak 1945 őszén tudtam hazamenni, így a föld megléte érthető. Azonban, már évek óta az erre lehetőséget nyújtás alkalmával átadtam az államnak. Semmi magántulajdont képező földem nincs. Nem is voltam kulák, csak most akarnak azzá tenni.

Voltam a járási tanács elnökénél, de nem tudtam vele beszélni, mert mire a vonat oda beérkezik, ő már állandóan vidéki útra megy. Bementem a megyei tanácshoz, s az illetékes osztály előadója vidéki kiszálláson volt, elmondtam azért az ügyemet egy másik tisztviselőnek és sürgettem a dolgot, de most lelki nyugalmat felborítja, s engem, családomat bizonytalanságnak tesz ki ez a helyzet, melyben ártatlannak tudom magam, s mert a megnyugtató elintézés a miniszter úr jóindulatától remélem, ezért kérem szíves közbelépését. Hogy így engem a kulákság-

³¹ TIRÉL I. 1. e) 94. d. 261/1952

³² TIRÉL I. 1. e) 94. d. 359/1952

tól, aki igyekszem a népi demokráciát pozitíve szolgálni, megszabadítani szíveskedjék.

Előre is hálás köszönetet mondok, életére Isten áldását kérem.

Ziliz, 1952. nov. 15-én. Kövér Pál ref. lelkipásztor, Ziliz (u.p. Boldva) Borsod-A-Z Megye.

26.

*Novák István presbiter levele Péter János püspökhöz*³³
1953. január 20.

Kedves János!

Előjáróban is szíves elnézésedet kérem, hogy sokirányú elfoglaltságod között soraimmal zavarlak, de merem ezt tenni azért, mert nem személyes ügyemben, hanem kizárólag egyházközségünk közösségi érdekében fordulok Hozzád szíves támogatásért és segítségért.

A miskolci csabai-kapui egyházközségünknek egy, az egyháztagok, egyházi testületek és részben az állam támogatásával alig néhány esztendeje épült imaterme volt Miskolcon. Ezt az épületet az Egészségügyi Minisztérium a megyei tanács útján kisajátította, minthogy az épülőben lévő SZ.T.K. rendelőintézet építési vonalába esett. Az imatermet 1952. szeptember 4-én lebontották, s ugyanebben a hónapban az egyházközség kártalanítását 200.000 forintban és telekben állapították meg. Egyházközségünk azóta istentiszteleti helyiség nélkül áll, s bár a kártalanítási határozat jogerős s az ügyet a Konventnél, valamint az Állami Egyházügyi Hivatalnál ismételtlen sürgettük, érdemben immár öt hónapja semmi sem történt.

Ily körülmények között egyházközségünk tagjainak tekintélyes része azt kívánja, hogy vessünk véget az ígéretes halogatás hovatovább valóban tarthatatlan állapotának, amint hogy az erre illetékesektől – a jelek szerint – a jogerős határozat végrehajtása nem várható, forduljunk kérelmünkkel Rákosi Mátyás miniszterelnökhöz, akiről köztudomású, hogy ilyen ügyekben is igazságosan, méltányosan és főként gyorsan intézkedik. Egyházközségünk lelkipásztora és presbitériuma elkerülni kíván minden olyan lépést, amely fölöttes egyházi hatóságaink és az Állami Egyházügyi Hivatal megkerülésével óhajt méltányos és megítélt követelésének érvényt szerezni, ezért ezt az elgondolást határozottan ellenzi. Kérdés azonban, vajon az egyre erősödő közhangulattal szemben a presbitérium álláspontja meddig lesz tartható, s az igazuk tudatában élő egyháztagok a presbitérium megkerülésével nem szánják-e rá magukat erre, a hivatalos egyházi vezetők által ellenzett lépésre?

Ezért arra gondoltunk, hogy ebben az ügyben a Te tapintatos és bölcs útmutatásodat és eligazító segítségedet kérjük. Minthogy pedig az ügy behatóbb megbeszélésénél nélkülözhetetlennek látszik, hogy helyzetünket a közvetlen érintkezés kapcsán is megismerd, arra kérnélek, tedd lehetővé, hogy egyházközségünk lelkipásztora és én, ezt az ügyet – egy Átlatad megjelölendő időpontban – személyesen referálhassuk. Magam, hivatali elfoglaltságom folytán, bármikor nem mehetek, ezért az volna a kérésem, szíveskedj a megbeszélés napját február első hetére, vagy ha ez nem lehetséges, február bármely vasárnapjára kitűzni.

³³ TtREL I. 1. e) 95. d. 4/1953

Abban a reményben, hogy kérésünk meghallgatásra talál Nálad és szíves támogató segítségével ezt a régóta vajdó ügyet sikerül majd eredményesen elintéznünk, a viszontlátásig őszinte tisztelettel és szeretettel köszönt Dr. Novák István Miskolc, 1953. január 20.

27.

Péter János püspök levele Illyés Bertalan egyházkerületi tanácsosnak³⁴
1953. február 13.

Nagytiszteletű Illyés Bertalan úrnak,
egyházkerületi tanácsos, Miskolc

Kedves Bertalan!

Arra kérek, hogy az egyházkerület törzskönyvi lapjaival felszerelve, légy szíves Debrecenbe utazni úgy, hogy jövő héten tizenkilencedikén, csütörtökön délelőtt a püspöki hivatalban tárgyalhassak Veled. Érkezésed idejéről értesítsd a hivatalt, hogy szállásodról tudjon gondoskodni.

A két páncélszekrény szükséges lesz Debrecenben, ennek következtében egyiket se adjátok el.

A viszontlátásig is szeretettel köszönt:

Debrecen, 1953. február 13.

PJ
püspök.

28.

Fekete Sándor Péter János számára készített feljegyzése³⁵
1953. június 12.

Feljegyzés a június 7-én tartott sátoraljaujhelyi egyházmegyei presbiteri konferenciáról és a június 8-án Sárospatakon tartott egyházmegyei lelkesítő értekezletről.

1. A sátoraljaujhelyi presbiteri konferencián 37 egyházközségből, mintegy 140 presbiter vett részt. Az istentiszteleten Janka Péter prédikált a Jakab levele alapján az igazi istentiszteletéről. Kifejtette, hogy a Biblia szellemével és a református egyház tanításaival ellenkező, ha képmutató módon kétfelé osztjuk életünket: egy templomon kívüli és egy templomon belüli világra. Az igazi istentisztelet: az Isten dicsőségére való szolgálat – az emberek javára mind ünnepnapon, mind hétköznapon. Az első előadást én tartottam, melyben Jézus uralmának tartalmáról szóltam, s különösen kiemeltam az egység gondolatát és az ő uralmából eredő szeretett többirányú elkötelezését. Sz. Gavallér Lajos debreceni egyházmegyei gondnok volt a következő előadó, akit nem hallgattam végig. Végül Farkas József a saját gyülekezetének presbitériumáról beszélt, s ismertette azt az utat, amelyen a

³⁴ TtREL I. 1. e) 95. d. 261/1953

³⁵ TtREL I. 1. e) 95. d. 188/1953

presbiterek egyre alkalmasabbakká váltak a szolgálatra: bűnbánat, hálaadás, szeretet, szolgálat. Többször idézte Bereczky Albert egy-egy igehirdetését.

A felszólalások sorát egy dr. Gerőcz nevű nyugalmazott jogakadémiai tanár nyitotta meg, aki elég ködösen és nehezen érthetően akart valamit bizonyítani. Kijelentette, hogy „a lelki élet két mestergerendája: a hívő vágyakozás és a kétely félelme”, stb. Utána különösen kitűnt egyszerűségével és érthetőségével Kiss Bertalan megyasszói gondnok, Tszcs. elnök, aki elmondta hogyan lett vezérigéjévé Jézus mondása: „Aki engem követ, tagadja meg magát...” Elmondta, hogyan szegyenítette meg több alkalommal is őt az a tény, hogy azok, akik nem keresztyének és nem presbiterek, több szeretetet árasztanak maguk körül, mint ő maga. A többi felszólalás inkább formális volt és az előadásokat dicsérte.

A másnapi lelkészértekezleten több lelkésszel beszéltem, akik a résztvevőknél érdeklődtek a konferencia felől. Általában az volt a vélemény, hogy jó hatást tett a presbiterekre az összefogás.

Hibája volt az, hogy terhes volt a három előadás, amely közvetlenül az istentisztelet után, 10-től 12-ig zajlott le. Ekkor ugyanis már utazniuk kellett a presbitereknek. Máskor elegendő lenne az istentiszteleten kívül egy előadás is. Másik hibája az volt a konferenciának, hogy a három előadás témaköre nem volt megfelelő módon megkülönböztetve.

2. A Sárospatakon tartott lelkészértekezleten a zempléni lelkészek majdnem kivétel nélkül megjelentek. Darányi Lajos tartott igetanulmányt. Elvont és általánosságban mozgó volt. Krisztus szenvedéseiről és a keresztyén ember kereszthordozásáról beszélt, de nem jelölte meg az irányt, amely felé a kereszthordozás tart, sőt ezt a szót, hogy önfeláldozás és odaadás, ki sem ejtette. Farkas József előadásának címe: „A kijelentés és az igehirdetés” volt. Kifejtette, hogy Isten kijelentése egyfelől bölcsesség, másfelől erő, majd egyházunk helyes magatartásának, igehirdetésének és szolgálatának konkrét kérdéseit vette elő. Utána én tartottam előadást. Lényegében egyházunk helyzetképét adtam. Az előadás a teljesebb evangéliumért és a mélyebb hitért, a hit és a cselekedetek közti helyes kapcsolatért, a Magyar Református Egyház evangéliumi közvéleményének kialakításáért, egyháztörténelmünk tanúságainak megismeréséért és megértéséért, a belső és külső egységünkért, a teljesebb reménységért, s a határozott irányú szeretetért folyó fáradozásainkról szólt.

Az előadások után néhány jelentéktelen felszólalás után Kereszturi László tarcali lelképásztor fejezte ki azt az aggodalmát, hogy a régi lebontása és az új felépítése közben az egyház is lebontásra kerül. Erre részletesen válaszoltam. Miután több pozitív felszólalás elhangzott, és azokra reflektáltam, Koncz Sándor jelentkezett szólásra. Koncz nem tartozik az egyházmegyéhez, mert Alsóvadászton (abaúji egyházmegye) lelképásztor, de egyenlőre még Sárospatakon lakik a parókia építése miatt. Hosszú és teljesen értelmetlen felszólalásának az volt a magja, hogy nem biztos, hogy a Magyar Református Egyház érvényes egyházi szót mond ki. Nem sokra megy az egyház, mert itt lenne az ideje, hogy értelmesen beszéljen. Péter János püspök egyik kijelentésére, amelyet Farkas József idézett előadásában „A Magyar Református Egyház és a magyar protestantizmus állásfoglalása szinte a világkeresztyénség iránytűjévé vált” – azzal válaszolt Koncz Sándor, hogy a mér-

leg nyelve nem nálunk van, hanem a fiatal egyházaknál. A jelenlévő lelkészek – bár nem értették miről van szó -, megéreztek, hogy hosszan és ködösen, de tagadón viszonyul az elhangzott előadásokhoz. Mikor én röviden azt válaszoltam Koncz Sándornak, hogy mindezt rövidebben is elmondhatta volna, megkértek a lelkészek, hogy magyarázzam meg, mit mondott Koncz Sándor. Röviden megmagyaráztam és válaszoltam rá. Mire ő ismét felállt és ismét ellentmondott. Ez adott alkalmat Kis Pál segédlelkésznek, aki a Nagykönyvtárba van beosztva, mint alkönyvtáros, hogy Farkas József egyik mondatába kapaszkodjék bele. Farkas József azt mondta, hogy Isten a világtörténelemnek csak egyes eseményeit tette kijelentéssé. Kis Pál kifejtette, hogy a kijelentés azáltal a csoda által lett kijelentés, ahogyan az Isten azt a szent iratokban megfogalmazta. Farkas József természetesen az előadásában a Szentírásról bőven beszélt, és az egyházi vezetők a gyülekezetek érdekeit képviselik. Kérte, hogy fogadják el őt „jóindulatú harmadik utasnak”, s kifejezte köszönetét, hogy őt – bár nem fogadja el az egyházi vezetőség, tanítását -, mégis megtűrik az egyházban. Mivel az idő már nagyon előrehaladt, nem volt mód a részletes válaszadásra. Előbb én, azután Farkas József válaszolt. De a vonatindulások sürgettek. Farkas József nagyon helyesen rámutatott arra, hogy az előadások teológiát képviseltek és adtak, a Kocz Sándor felszólalása pedig, a teológiával szemben gnoszticizmust, a Kis Pálé pedig defetizmust képviselt. Megkérdezte Farkas József a lelképászorokat, hogy a teológia útján, vagy a gnoszticizmus és a defetizmus útján kívánnak-e menni. Úgy láttam, hogy Farkas József válasza jó hatást keltett. Bár Koncz Sándor tekintélye és Kis Pál álszerénysége is nagy hatást tett.

Janka Péter esperes mind Koncz Sándor, mind Kis Pál felszólalása után kijelentette, hogy ne hivatkozzanak a felszólalók arra, hogy sokan így gondolják, mint ők (mert erre hivatkoztak), mert ő biztosan tudja, hogy az egyházmegye lelkészeinek többsége nem osztja véleményüket. Ő maga sem.

Budapest, 1953. június 12-én Fekete Sándor.³⁶

29.

Szabó Lajos református lelképászor levele Péter János püspökhöz³⁷

1953. szeptember 14.

Magánlevél Péter János Püspök Úrnak

Kedves János!

Hadd írjam meg Neked bizalmas magánlevélben a következőket: ösztövért pénztárcám ősz jöttével fájlalni kezdi, hogy hónapok óta elmaradt 3 éven át rendszeresen kapott tápláléka: az Út pénzküldeményei.

Ennek egyedül oka egy Sallai nevű szerkesztő. Kegyelmes volt hozzám a Sors és megkímélt attól, hogy személyesen kelljen megismernem ezt a férfit, aki nekink inkább volna helye az Unintelligent Service-nél, mint az Út szerkesztőségénél. Nem ismerem, de hozzám írt hányaveti és modortalan leveleiből mégis teljes képet alkottam róla.

³⁶ A rendszer szolgáltatásban álló esperes hivatali idejéről (1956-ban lemondott) mondogatták a kortársak: „elhulltanak legjobbaink a hosszú Schwarz alatt”.

³⁷ TtREL I. 1. e) 95. d. 444/1953

Ez tette lehetetlenné számomra a további cikk-küldést, mert pökhendi leveleivel, silány manővereivel (márciusban beküldött cikkemre júniusban közölte, hogy küldjek másikat helyette, s addig szüneteltetett) és hasonlóan silány dialektikájával olyan dühökbe hajszolt, hogy én is megnyomtam a pennát neki, s közöltem vele, hogy ilyen szerkesztőnek többet nem írok.

Az Útnak ez az él-elszikesítője, a lap elszürkítésének ez a sztahanovistája, ez a magyar református újságírás nagy Defektje, ez a hullafolt az Úton, az Útnak ez a nagy Kátyúja, olyan dühöket lobbantott bennem, aminőre szelíd természetemet s humánummal telt mívoltomat mindig képtelennek hittem eddig.

Ezért nem dolgozom az Útnak már hónapok óta.

Tekintve azonban a sovány erszényt, továbbá azt, hogy rengeteg anyagom fekszik íróasztalomban, köztük nagyon sok aktualitás is, amelyeknek íze elvész az állásban, azt gondoltam, hogy újra dolgoznék az Útnak, ha a velem való érintkezést egy másik szerkesztő venné át. Hiszen úgy tudom, hogy vannak ott többen is.

Ez a szerkesztő egyetlen felszólító mondatot írhatna, pld.: „Felhívom, hogy az Út részére küldjön 15 db – bő – kéziratot, melyekből a közlésre alkalmasokért a szokásos tiszteletdíjat (cikkenként az eddigi 120 Ft,-ot) rövidesen átutaljuk.”

Így évente csak 2-3 levelet kellene váltanunk, s ők is egyszerre nagyobb tömeg kézirathoz jutnának, s nekem is jobb egyszerre 10-15 kéziratot beküldeni, mint hetenként egyet. Így nem történhetne meg a Sallai silány manővere sem, hogy márciusban beküldött cikk helyett júniusban kérnek másikat.

Egy másik szerkesztői tag felhívására tehát azonnal hajlandó vagyok küldeni a kéziratokat. Csak ne Bottyán legyen az a másik szerkesztő, a magyar református újságírásnak ez a másik végzete, és a században már kiheverhetetlen ficama, mert bár nem egy anyaméh hordozta őket, de lelkileg egyhasiak ezek: Sallai és Ő. (Remélem, Esze T. ez a Thaly-pelikán – visszaöklendező, ez nem visel szerkesztői rangot. Mert ez esetben ennek mellőzését is hön óhajtom a hozzám küldött felszólító mondat alól.)

Hadd írom meg végül azt is, hogy a pénzbeli szükség mellett még azért is hajlandó vagyok tovább írni az Útban, mert igazán megható az a szeretet, amellyel azok a papok és civilek sokasága (akik ismerik, hogy a – bő – alatt én rejlek) kérték és igényelték további írásaimat.

Szíves intézkedéseted köszönve, szeretettel köszöntelek: Lajos.

Taktaszada, 1953. szeptember 14.

PS. Az ide csatolt hiv. levél kedvező elintézését is kérném.

30.

Virágh József református lelkipásztor levelei Péter János püspökhöz³⁸
1953. október 14.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Sietek előre bocsátani, hogy jelen sorok célja nem kegyelem kérés, hanem bűcsúvétel, amire onnan bátorkodom venni a jogot, hogy én Főtiszteletű Püspök Úr

³⁸ TtREL I. 1. e) 95. d. 345/1953

íránt mélységes és leróhatatlan hálával tartozom azért a nagy szeretettől vezetett, de mély bölcsességet, kitartást és diplomáciát kívánó eljárásért, amellyel engem négy évi börtöntől megszabadítani kegyes volt. Ma ti. beadtam a nyugdíjaztatásom iránti kérelmemet.

35 évi szolgálatom ez év december 31-én telik be. Ebből 30 év a reakciós korra esik, amelyben alacsony származásom miatt, - „béresfattyu” – nem tudtam érvényesülni. Most vártam egy kis figyelmet, most pedig el kell mennem.

A sok fájó pont között egyik fő az, hogy soha egyetlen egyházi hatóság meg nem kérdezett: miért is ítélték el négy évre, és akkor sok minden más színben tűnt volna fel rólam.

Így most már ez az utolsó alkalom, hogy főtiszteletű Püspök Úr iránt érzett és soha el nem múló hálámnak kifejezést adjak: Istennek bőséges áldását és kegyelmét kérve Főtiszteletű Püspök Úrra, kedves szeretteire és minden jó munkájára.

Fogadja kérem Főtiszteletű Püspök Úr mély tiszteletem, őszinte nagyrabecsülésem és leghálásabb köszönetem ismételt megnyilvánítását.

Nagybarca, 1953. október hó 14-én.

Virágh József ref. lelkész

Nagybarca, 1953. december 10.³⁹

Főtiszteletű Püspök Úr!

Ezer bocsánatot kérek, hogy ismét alkalmatlankodom és terhelem, de ismét olyan dolog jutott a tudomásomra, amely kényszerít e sorok megírására.

Tegnap közölte velem Nádházy esperes úr, hogy a barcai gyülekezetből beadvány ment be, hogy nyugdíjazzanak, mert nem járnak a templomba, stb. A beadványban foglaltak sajnos megfelelnek a valóságnak. Csak az indoklás ne csússzon félre. Utána járván a dolognak, ezt tudtam meg: elég nekik mindennap a dobszót hallgatni, nem akarják még a templomban is azt hallani, hogy teljesítsék zúgolódás nélkül a hatóság rendelkezéseit. Amint én bennem végbement az örvendetes szekularizáció, úgy akartam a gyülekezetet is lassan átalakítani, amint azt Fekete Sándor nagytiszteletű esperes úrnak hűségesen leírtam. Ámde a barcai nép túlságosan konzervatív. Ami magot most elvetettem, az tíz év múlva fog beérni.

Ez a való helyzet Barcán, s ezt, ha nagyon röviden is, meg kellett írnom, mert könnyebben viselem el felsőbb hatóságomnak a sorsom feletti döntését, ha tudom, hogy a dolgok helyes ismeretében ítélt.

Fogadja kérem Főtiszteletű Püspök Úr mély tiszteletem, őszinte nagyrabecsülésem és leghálásabb köszönetem ismételt nyilvánítását.

Főtiszteletű Péter János Püspök Úrnak, Debrecen Virágh József.

³⁹ TtREL I. 1. e) 95. d. 345/1953

*Kivonat a zempléni református egyházmegye Sárospatakon, 1953. november 19-én tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyvéből.*⁴⁰

13/d. pont

Esperes jelentésével kapcsolatban:

Egyházmegyei közgyűlés megemlékezve az április 23-i egyházkerületi közgyűlésről, melyen megtörtént a volt Tiszáninneri Egyházkerületnek a volt Tiszántúllal Tiszavidéki Egyházkerület néven való egyesülése, szeretettel és tisztelettel köszönti az új, egyesített Egyházkerületet, annak vezetőit, tisztségviselőit és alkotó tagjait, szívből kívánva, hogy az Egyház Ura fogadja el és áldja meg ennek a kerületnek is az Ő országlásáért végzendő szolgálatát.

Jegyzette: Benke Kálmán s.k.

A kivonat hitelül: Benke Kálmán egyházmegyei lelkészi főjegyző

*Fakas Elek esperes levele Péter János püspökhöz*⁴¹
1953. december 31.

Az Abaúji Református Egyházmegye Esperese

Gönc, Telefon: 4.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Az ó esztendő végén és az új esztendő küszöbén hálás érzésekkel gondolok azokra az áldásokra, amelyekben részünk volt a Főtiszteletű Úr bölcs vezetése alatt és határozott, evangéliumi lelkületű iránymutatása mellett.

Istenünknek gazdag áldása kísérje továbbra is Püspök Úrnak minden szolgálatát, és kegyelme tartsa és őrizze meg mindnyájunknak oly drága életét szeretett családjá és egyházkerületünk javára.

Áldott új esztendő kívánásával vagyok, Gönc 1953. december 31. tisztelő munkatársa Farkas Elek esperes.

*Névtelen levél Péter János püspökhöz*⁴²

Hol vannak a vastagnyakú kálvinisták?

Tiltakozzanak az embertelen deportálások ellen. Tiltakozzanak az embereket a saját lakásaikból való kitevése ellen. Tiltakozzanak az embereknek a saját házukat való elvétele ellen. Tiltakoznak még az ellen, hogy szolgálatban lévő katonák házasság alkalmával egyházi házasságot nem köthetnek. Azok az emberek, akiket az oroszok kifosztottak és női hozzátartozóikat meggyalázták, más véleménnyel van-

⁴⁰ TtREL I. 1. e) 95. d. 373/1953

⁴¹ TtREL I. 1. e) 95. d. 1/1953

⁴² TtREL I. 1. e) 96. d. 1/1954

nak arról a horda népségről, azok az emberek nem dicsérik az oroszokat, hanem átkozzák őket.

34.

*Péter János püspök levele Virágh József egyházi főelőadóhoz*⁴³
1954. március 31.

Főelőadó Úr

Április 6-7-re a miskolci református gyülekezeti teremben konferenciára hívtam össze a borsodi református egyházmegyék vezetőit és a lelkészi kiskörök vezetőit.

Erre az alkalomra Főelőadó Urat tisztelettel meghívom.

A konferencia programját levelemhez mellékelem. A konferencia előtti és utáni napon szeretném Főelőadó Úrral az ottani egyházmegyék időszerű kérdéseit megbeszélni. Örölnék, ha erre alkalmat tudna adni. Ugyanezen a két napon az egyházmegyék espereseivel is szeretnél külön értekezletet tartani.

Remélem, hogy Miskolcon tartózkodásom alatt lesz alkalmam arra is, hogy a megyei pártbizottságot és a megyei tanácsot meglátogassam.

Kiváló tisztelettel: Péter János.

Debrecen, 1954. március 31.

Virágh József Úrnak, egyházi főelőadó, Miskolc.

35.

*Janka Péter esperes levele Péter János püspökhöz*⁴⁴
1954. szeptember 20.

A Zempléni Református Egyházmegye esperese
442/954.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Örömmel értesültünk arról, hogy a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság legfelsőbb nemzetgyűlésének elnöksége magas kitüntetéssel adományozott azokért a kiemelkedő szolgálatokért, amelyeket egyházunk vezetői a béke ügyében kifejtettek.

Amidőn hálás szívvel gondolunk arra, hogy Isten áldott eszközként használta fel Főtiszteletűségedet eddig is a béke munkában, egyúttal hadd tolmácsoljam egyházmegyén és a magam szeretetteljes jó kívánatait: kérve Istent, adja továbbra is kegyelmét és Szent Lelkének segítségét népünk és a népek érdekében végzendő, ezutáni jószolgálataihoz is!

Áldás kívánással és szeretetteljes köszöntéssel:

Nagyrosvágy, 1954. szeptember 20. Janka Péter esperes

⁴³ TtREL I. 1. e) 96. d. 42/1954

⁴⁴ TtREL I. 1. e) 96. d. 122/1954

Főtiszteletű Püspök Úr!

Méltóztassék megengedni, hogy soraimmal zavarjam, gyötrő éjszakák hosszú óráiban érlelődött meg bennem annak a gondolata, hogy ne hordozzam egyedül terhetem, hanem vigyem oda Főtiszteletű Úr elé, s ha szabad így írnom, megosztani, sőt reá is rakni.

Az indítást erre közvetlenül négy dolog adta meg. Az egyik egy miskolci presbiter testvér látogatása, majd Bereczky A. püspök úr beszéde a Hazafias Népfront gyűlésén, s ugyanezen gyűlésen Szabó Pál írónak zárószavai, s végül annak a reménysége, hogy nemcsak az Úr, de szolgálja is meghallgatja az „együgyűek” szavát.

1. Napokban egy miskolci presbiter testvér látogatott meg, új szívet nyert ember, egyházat szerető, ipari munkában megbecsült dolgozó. A „ma” kérdéseiről beszélgettünk. Ujjongással mondotta el, hogyan kezd megmozdulni a magyar élet, s ugyanakkor az egyház néptelenedik, élettelen, s amíg a Kormány már egy év óta nagyon komolyan végzi az önvizsgálatot, s bűnbánatot tartva ad a maga módján bűnbocsánatot, s még az elbocsátottak fele is komoly szociális gondoskodással van, addig a papok nálunk civódnak, s értékes lelkipásztorokat fegyelmi végzés és kárpótlás nélkül bocsátanak el, s még az Sztk-jukat sem biztosítják. Kérdésemre megmondotta, hogy Fekete Péterről van szó, akinek felesége kórházba került, s az Sztk hiányában csak bútorai elzálogosításával kaphatott felvételt, pedig F. P.-t az Isten a halálból hozta vissza a szolgálatba, s fiatalon is sokaknak tanítómestere volt, így neki is. Tetszik látni, folytatta, ilyen dolog az államba nem történhet meg, pedig az materialista, Istent tagadó, s mégis gondoskodik az elbocsátottakról, és az egyház nem. Ha az egyházat keresem az irgalmasság útján, mondotta tovább, akkor azt az irgalmat sokkal inkább az államban találom meg.

Rendkívül megerthelve hallgattam, s ebben a kérésében magam is egy voltam vele, s azóta hallom: sokaknak nagy sebévé vált ez az eset. Főtiszteletű Úr is talán tölem tudja meg ezt a kórházi ügyet!

A másik, ami indít: Bereczky A. Püspök úrnak a Népfront gyűlésén mondott beszéde: „Egy nyelven beszélünk: az őszinteség és bizalom nyelvén”. Amit a Szentlélek a Krisztus testén valamikor elvégzett, most a világban végzi ezt, s nem nálunk. Hála az Úrnak, hogy valahol helyet kapott, de rendkívül fáj, hogy ugyanakkor ebből a szempontból a Szentlélek elkerült bennünket, mert mi legalább három nyelvet beszélünk az egyházon belül. Ennek a következménye, hogy amíg körülöttünk szinte harsonázik az élet egy nyelven, mi tépetten, megoszolva vagyunk, amíg ott táborok nőnek, nálunk erősen üresedik a templom, s az igehirdetés lassan halálra menő öregek találkozója lesz, s amíg ott messze lakók találkozhatnak, mi a szomszéd gyülekezetekkel sem vagyunk együtt, mert egyházilag elzárt életet kell élnünk.

⁴⁵ TtREL I. 1. e) 96. d. 150/1954

Az Állam kezdi félreállítani a csacsogókat és szakembereket keres, nálunk az Úrtól elhívott és elpecsételt missziói munkások, evangelizátorok a világban kaptak szolgálatot és megbecsülést, s a „leviták” nem azért nem szolgálnak, mert nem kapták meg fizetésüket, hanem azért, mert nem kellett a szolgálatuk, s így „ki az ő mezejére tévedt el”. Neh 13,10.

Bereczky püspök úr említette az őszinteség és bizalom kérdését is. Hadd írhassem meg: nálunk mindkettő sok híjával találkozok, mert amíg az Atyák a világot járva szolgálták az egész világ ügyét, addig a „bojtárok”-tól rettegő beszédek hallottunk, ahogy Veres Pétert idézem: „nem kerültünk emberközelségbe, s így nem értettünk szót”, s a félelem még most is itt vibrál az egyházon belül, amikor a „világ”-ban kezd feloldódni.

A harmadik: Szabó Pál író zárószava volt, ami egészen megrázott. Bűnbánatot tartott. „Ezek a harcok, mondotta, igen nagy sebeket hagytak a lelkekben. Ez a seb fáj. A lélek sebe jobban fáj, mint a testé, a fizikai seb, a sérülés. A Hazafias Népfrontnak legelső feladata ezek a sebeket begyógyítani, mert be lehet gyógyítani!” Szabó Pálban az Úr szolgálja jelentkezett, aki bűnbánatot tart és gyógyítani akar.

Mi ezt Berekfürdön így kaptuk: meghirdetjük az egyházi amnesztiát, s mindenki élete fehér lap előttünk, s újból kezdheti szolgálatát velünk. Ez bizony azt jelenti: ti bűnösök, tévelygők, mi csalhatatlanok s tiszták. Szerintem a Szabó Pálé, a Nagy Imréék bűnbánata volt az egyházi hang, s a miénk: a hatalom birtokosáé, aki csak hódolatot ismer és nem bírálatot.

Pedig a kegyelem és hálaadás sokasága mellett vétünk is van bőven, ami bűnbánatot és rendezést vár.

Van az Állam felé: nem voltunk lelkiismeretes ébresztője, figyelmeztetője, hibáit testvéri szívvel nem tártuk fel, s nélkülünk kellett rájönnie, hogy kárhoztatnia kellett a hortobágyi, stb. táborokat s más dolgokat. Ha mi tudtunk volna egyház lenni felé is, akkor nem jutottunk volna ilyen mélyre népünk igazán hősi küzdelmében, s hamarabb indulhatott volna el az út felfelé. „Nem bízunk az egyházban - mondotta egy eminens párttag -, mert a hibáinkat is dicsérte!” Nagy ítélet ez rajtunk az örállói szolgálatban.

Van megbánni valónk szűkebb népünk felé is: csak ítélni tudtuk a foglyok seregét látogatás és enni adás és lelki vigasztalás helyett. A deportáltak táborában az egyház nem gondolt az újjászületettekre a szent keresztség sákramentumával, nem a bűnbánókra az úrvacsorával, nem a haldoklókra a vigasztalás lelkével. Ha a hortobágyi táborban nincs egy hívő textiles segéd, aki mindezeket végezte, akkor csak egyet éreztek volna: nincs egyház, még az Ige is elvételétől tőlünk. Ennek a textiles segédnek, amikor halálos betegséggel a debreceni kórházba vitték, bizonyágtételére orvosok, rendőr tért meg, de sok százan deportált társaival lelkipásztori látogatást soha nem kaptak. Ezrek voltak szerte az országban különböző táborokban, akik a nyomorúság idején azt érezték: nincs egyházunk! Roppant fájdalommal hordják ma is ezt.

Van megbánni valónk: az Állam fegyelmi vétség nélkül senkit sem bocsát el, az egyházban indoklás nélkül máról-holnapra fosztottak meg értékes munkásokat a szolgálattól. Az Állam rehabilitált, amikor amnesztiát adott, nálunk a katasztró-

tottak továbbra is megbocsátás nélkül vannak, s Fekete Péter pénzért írógép, Kovács Tibor szemet hord vagy gépet pucol az Ige szolgálata helyett⁴⁶, s a lévíták se-
regei mindenütt kapnak szolgálatot, csak az egyházon belül nem.

Főtiszteletű Püspök Úr, itt a panasszal is, a váddal is magamat terhelem
először, s hiszem, Püspök Úrnak ez jobban és tisztábban fáj. Szorongok erősen
azért, hogy amit az Állam már egy év óta áldásosan végez, s ezekben a szent dol-
gokban megelőzött bennünket, végképp elkészítettünk! De – ha késve is –, amire
Isten nekünk mai időben a Szabó Pálokön, Nagy Imréken keresztül oly szép példá-
kat adott: akkor nézzük mi is ne csak a múlt hibáit, bűnét, hanem azt is, amit már
mi vétettünk, a sebeket, amiket mi ejtettünk, s kezdjük el a gyógyítást, mert akkor
egészen bizonyos: az egyházban is eljön a felüdülés ideje, különben irigykedve kell
nézni „Cyrus” udvara felé.

Hadd említsem meg az igazság kedvéért hálaadással, hogy a Berekfürdői
záró összejövetelen Békefi Benő testvérünk így szólt: sem az ébredés népének
nincs igaza, sem nekünk, hanem Krisztusnak, aki arra tanít, kezdjük meg egymás
felé is a szeretet szolgálatát.

Főtiszteletű Úr, bocsánatát kérem, ha tudatlanul is bánatára lennék. Szor-
ongásom, aggodásom mondatta el mindezeket velem és annak a bizonyossága: „a
rosszból is származhat jó.”

Lehessen az én „rosszam” valami jónak az elkezdője. A jó Isten áldja meg
Főtiszteletű Urat. Mély tisztelettel vagyok
Ónod, 1954. okt. 29. híve és szolgatársa az Urban
Szabó Dániel lelkipásztor.

37.

Győri József lelkipásztor levele Péter János püspökhöz⁴⁷
1955. január 30.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Tisztelettel kérem, hogy tengernyi elfoglaltsága között is szíveskedjék
alábbi kérésemet meghallgatni.

Hozzám is eljutott a hír az elmúlt tavaszon, hogy Fekete Pétert és Kovács
Tibort az ismert okok miatt, mellőzték az egyházi szolgálatban. Azt is megtudtam,
hogy ők később sértő hangnemüket megbánták, és ezt tisztességesen ki is fejezték
egyházi felsőségük felé, fenntartva igei meggyőződésüket. Azonban tudomásom
szerint egyházi felsőségük mindez ideig nem vette igénybe szolgálatukat.

Nékem fáj ennek a két embernek a mellőzése. Azért mert tőlem, és sok
más lelkipásztor társamtól sokkal inkább felkészült és szolgálatra érett gyermekei
az Úrnak, akiken keresztül sokan sok jót kaptak. És valószínű, hogy nemcsak né-
kem fáj az ő mellőzésük, hanem fáj a mi Urunknak is, aki a gyertyát a gyertyatar-
tóban szereti látni és nem a véka alatt.

⁴⁶ Fekete Péter és Kovács Tibor segédlelkészek tiltakoztak az úgynevezett forma-
prédikációk ellen, amelyek a meőpgazdaság kollektivizálása mellett agitáltak. Előbb
felfüggesztették, majd pedig letartóztatták őket. Nyolc hétig voltak vizsgálati fogságban.

⁴⁷ TtREL I. 1. e) 97. d. 222/1955

E hó 6-án Debrecenben jártam és részesültem a lelkész-szentelésben. Néhány szót váltottam e két atyámfiával. Örültem annak, hogy panasz és sértődöttség nélkül járják útjokat, és az új élethelyzetben a régi hűséggel szolgálják az Urat. De találkoztam gyülekezeti tagokkal akik anélkül, hogy kérdeztem volna, hálaadással emlegetik őket, mint Isten szolgáit az ő életök elrendezésében, és üdvösségük munkálásában. Ezek után méginkább megerősödött bennem, hogy a fent leírtakat ki kell fejeznem.

De a végső indítást, mondhatom: biztatást e levél megírásához mégis a Főtiszteletű Úr maga adta, a kézfogás előtti szavaiban, amikor megígérte, hogy segítsége, illetve az egyházkerület elnökségének segítsége mindig készen lesz felénk. Én ezt a kézfogással is megerősített segítséget elhittem. És most ezt kérem a két gyertya számára. Hadd kerülhessenek vissza egy-egy gyertyatartóba és világíthassanak úgy, ahogy az Úr meggyújtotta őket. Ezt a segítséget kérem a gyülekezetek számára. Ne hiányozzon belőlük Fekete Péter és Kovács Tibor, hiszen „az aratnivaló sok, de a munkás kevés”. És azt a segítséget kérem a magam számára anynyiban: hadd örülhessek az örülőkkel.

Én erről a levélről sem nekik, sem másnak nem kívánok szólni. Isten előtti komolysággal és az evangélium szolgálata iránti szent felelősséggel írtam. Isten végezze el általa, amit jónak lát.

Főtiszteletű Úr türelmét és segítségét előre is hálásan megköszönöm. Életét és szolgálatát naponként az Úr előtt könyörgésemben emlegetem.

Maradok szeretettel és atyafiúi köszöntéssel:

Lak. 1955. január 30.

Győri József lelkipásztor

38.

*Bárány István lelkipásztor Péter János püspökhöz⁴⁸
1955. szeptember 7.*

A Tokaji Református Egyházközség lelkészi hivatalától, 97/1955. sz.
Főtiszteletű Püspök Úr!

Kötelességemnek tartom, hogy az Országos Béketanács folyó hó 8-i dátummal hozzám intézett levelének másolatát Püspök Úrnak megküldjem:

„Tisztelt Békeharcos Barátunk! A Borsod megyei Békebizottság útján eljuttott hozzánk a híre annak, hogy néhány héttel ezelőtt, amikor Tokaj község határát árvízveszély fenyegette, az Ön buzdítására sok békeharcos ment árvízvédelmi munkára a gátakra, s erőink összefogásával, kemény munkával sikerült 600 kh. megmunkált területet megmenteni az ártól. Lelkes munkájáért fogadja ön az Országos Béketanács elismerését. A béke és édes hazánk erősítése érdekében végzett munkájához további sikereket és jó egészséget kívánunk. Békeharcos üdvözléssel: Berki Mihályné s.k. az Országos Béketanács tagja.”

Miért hozom ezt Főtiszteletű Úrnak tudomására? Azért, mert egyházunk helyes látásának és döntésének a bizonyosságát látom benne. Érthetővé teszik állí-

⁴⁸ TIREL I. 1. e) 97. d. 169/1955

tásomat a körülmények. Időpont 1955. augusztus 14. vasárnap d.e. 9 óra. Készültem a 10 órakor tartandó istentiszteletre. És akkor jöttek az Igék. A Jakab szerinti szeplő nélküli istentisztelet és a misszió értelmezése, mely szerint köteles vagyok Isten javait közölni a világgal. A jó szolgálat elvégzése. És kértem Istentől bölcseséget. És szemrehányás nélkül adta. (Döntésem az is megkönnyítette, hogy Major Gyula exmittált teológus itt volt, és a gyülekezeti öregeket reá bízhattam.) És én azon a vasárnapon lapáttal a kezemben a nyúlgaón a szennyes hullámokat fékezve végeztem el istentiszteletemet. Mikor sikerült a mintegy 600 kh. kukorica és krumpli táblát megmenteni az ártól, én odamentem a gátparancsnokhoz és mondtam neki, hogy hazamegyek, mert vár a templom. És úgy hátam mögött még hallottam a megjegyzést. Ennek az embernek lehet hinni, mert nem csak beszél, hanem tesz is. Ezt a levelet is úgy szemlélem, mint engedelmes egyházi döntés Istentől küldött jutalmát.

Tokaj, 1955. szeptember 7.

Atyafiúi szeretettel: Bárány István ref. lelkipásztor.

39.

Debreceni teológiai hallgatók levele Péter János püspökhöz⁴⁹

1955. szeptember 13.

Bizalmas!

Főtiszteletű Püspök Úr! Nagyon megdöbbenett bennünket Fekete Péter és Kovács Tibor segédlelkészeinknek az államhatalmi szervek által történt letartóztatása. Azért fordulunk a Főtiszteletű Püspök Úrhoz, mert úgy gondoljuk, hogy letartóztatásuk valamiképpen összefüggésben van a részükről felvetett teológiai kérdésekkel, s egyházi vezetőink iránt tanúsított magatartásukkal. Ezért tisztelettel kérjük főtiszteletű Urat, szíveskedjék segédlelkész testvéreink szabadon bocsátása érdekében eljárni.

Kérjük továbbá tisztelettel az általuk felvetett teológiai kérdések tisztázását, mivel ezek mindnyájunknak égető és megoldatlan kérdései.

Kérésünket bizalommal előterjesztve maradunk mély tisztelettel:

Debrecen, 1955. szeptember 13.

Benke György abs. teol., Fekete Szűcs Gyula abs. teol., Gidófalvy János abs. teol., Szakács Sándor abs. teol., Pásztor Gyula IV.é. th., Szabó Dániel IV.é. th., Iszlay Janó abs. teol., Tóth Zoltán V. é. th., Szabó Gabriella abs. teol., Pápay Katalin II. é. th.

40.

Czegléd Zoltánné lelkipásztor feleség levele Péter János püspökhöz⁵⁰

1955. szeptember 30.

Főtiszteletű Püspök Úr!

⁴⁹ TtREL I. 1. e) 97. d. 222/1955

⁵⁰ TtREL I. 1. e) 97. d. 248/1955

Ma érkezett hozzánk felhívása a Békekölcson pótjegyzéssel kapcsolatban. Úgy érzem, nem hagyhatom válasz nélkül a körlevelet, nem mintha amúgy is erőnket meghaladó 400 Ft értékű jegyzést pótolni kívánnánk, hanem mert vannak dolgok, melyekre fel szeretném hívni Püspök Úr figyelmét.

Nem hiszem, hogy Főtiszteletű Püspök Úr tisztában van a törpe gyülekezetek lelkipásztorainak helyzetével, amikor azt az igényt támasztja, hogy egyetlen biztos anyagi támpontunk, a kongrua erejéig jegyezzünk Békekölcson. A mi számunkra már úgy is azt jelenti, hogy a havi 40 Ft levonása következtében, napi fél liter tejjel kevesebb jut a családnak. Ugyanakkor, mikor Főtiszteletű Püspök Úr kevesli az általunk, s más lelkipásztorok által jegyzett összeget, ami helyi tanácsunk részéről a legteljesebb megértést, s tiszteletet tapasztaltuk, mert ők tudják, hisz jól ismerik körülményeinket, hogy micsoda áldozat ez is részünkről.

Nyilvánvaló, hogy ennek a második körlevélnek kibocsátása azért történt, mert katolikus atyánkfiai számára a kongrua teljes összege volt irányadó már kezdettől fogva. Vannak azonban szempontok, melyeket figyelembe kell venni. A katolikus lelkészek magános, egyedül élő emberek, akiket nem éget a gond gyermekeik mindennapi kenyerét, ruházatát, neveltetését illetően. Ennek ellenére, már a helyi javadalom, magasabb stóla, misepénz, stb. még a legkisebb gyülekezetben is meghaladja a miénket, kongruájuk is több. Tehát a mi szerényebb jegyzésünk is nagyobb áldozat. Csak a szegény özvegy 2 fillére talán?

Örvendetes, hogy az irántunk való szeretet és gondolkodás ennyire kiterjed. Szeretnénk, ha ugyanilyen figyelemmel és szeretettel hordoznák a mi gondjainkat, bajaikat is szívükön. Hogy elhatna a lelkészcsaládok panasza is önökig. Sajnos azonban ezt nem tapasztalhatjuk. Sőt úgy érezzük, saját példánkából, hogy a mi sorsunkat sokkal kevésbé viselik szívükön. A mi ügyünk három éve húzódik. Mikor férjemet a kásmárki gyülekezet megválasztotta lelkipásztornak, sem lakást, sem a körülményeket nem ismertük. Amikor már megláttuk a dolgokat, késő volt. Becsületügy volt, hogy helytálljon, hiszen az előttünk megválasztott lelkipásztor cserbenhagyta már a gyülekezetet. De Isten iránt való hálával és hittel fogtunk munkának, de már első évben érezni kezdtük a rossz levegő, egészségtelen lakás, meszes víz káros következményeit. Akkor férjem azzal fordult vezetőinkhez, hogy a körülményekre való tekintettel, áthelyezését kérje. Ígértet is kapott, sőt intézkedések is történtek, de részben gyülekezetünk önzése miatt, igyekeztek áthelyezésünket meggátolni, hogy havi 200 Ft-ért lelkipásztoruk és kántoruk is legyen, részben előttünk ismeretlen oknál fogva, hisz az egyik gyülekezet, mint tudomásunkra jutott most is fájjalja, hogy nem mi kerültünk oda, nem sikerült egyik terv sem. Közben jöttek a betegségek több ízben tüdőgyulladás, strúma, tbc fertőzés, s orvosi vélemény szerint minden itt töltött idő végzetes lehet számunkra. De az orvosi vélemény bemutatása ellenére is csak ígéretet, türelemre intést kaptunk, de történni máig sem történt semmi. Anyagi helyzetünk a betegségek, gyermekeink növekedése következtében egyre romlott, szegény, akkor még nagy beteg édesapám az orvosra szánt pénzét adta nekünk, hogy legyen a gyermekeknek kenyérre. De amikor az ő betegsége annyira jutott, hogy már csak bizonyos külföldi gyógyszerben bízhattunk, Isten csodálatos irgalma mellett ezért egyházunk vezetőihez fordultunk, hogy legyenek segítségünkre megszerzésében, még csak válasza sem

méltattak. Így aztán bár tudtuk, hogy van gyógyszer, ami ugyan segíthetne, meghalt anélkül, hogy hozzájutottunk volna. Most kislányom anyósomnál van, ők iskoláztatják, hogy fiatal, fejlődésben lévő szervezetét ne rombolja, pusztítsa tovább a vizes lakás. De a nagyszülők, akik diplomát adtak fiuk kezébe, joggal élvezhetnék a segítséget tőle, nemhogy még ők támogassák, s nagy beteg, idős apósomnak azért kelljen dolgoznia, hogy legyen miből áldozni gyermekükre. Közben a sürgető körülmények elvezették férjemet addig, hogy a Máté 25,14-36 alapján Istentől áldott zenei tehetségét felhasználva, mint zeneszerző gyümölcsöztesse képességeit, s ezúton keresse anyagi helyzetünk javulását. Államunk, s a zenei körök vezetői részéről minden mellékkörülménytől eltekintő megértésre, és jóindulatra talált, s érvényesülését már csak a nagy távolság, s anyagi kiút hiánya gátolta. Ezt azonban úgy oldottuk meg, hogy a nyáron munkát vállaltam a fővárosban, s anyagi segítséget teremtettem, ugyanakkor az adminisztrációt is végeztem ezen a téren. Az eredmények már is megmutatkoznak, de az illetményekre csak jövő tavaszra számíthatunk. Akkor természetesen tudni fogjuk, miként fejezzük ki hálánkat Népköztársaságunk iránt. Férjem mikor zenész úton elindult, kérte vezetőinket, hogyha eddig nem történt semmi ügyében, akkor úgy intézzék, hogy valahol a főváros közelében bármilyen szerény parókiára, vagy akár segédlelkésznek helyezték el, hogy kevesebb anyagi áldozattal könnyebben megközelíthető legyen Budapest, s ha nehéz körülmények között ott kitartunk addig, míg munkájával kiérdemelt jogdíjait megkapja, s utána már nem gyülekezetre szorulva, de hivatását betöltve helytálljon. Péter János Püspök Úrral közvetve folytatott beszélgetés során szóba jött, hogy esetleges cserével megoldják ezt a kérdést, de itt sem történt azon az ígéreten kívül semmi több. Most újra itt állunk a fenyegető tél előtt, s én újra kénytelen leszek elszakadni a családtól, hogy egyik oldalról [...] könnyebbitést teremtsék, másik oldalról a magam és kisfiam egészségét biztosítsam. Férjemet, addig míg ügyében nem történik intézkedés idekötő hivatása, annak ellenére, hogy egészsége fokozatosan romlik, azt vallja, hogy itt a helye. Bár nagy kérdés, hogy amikor megfélemeztek róla, nem törődtek vele, van –e joga egy két gyermekes családapának az életét kockáztatnia, mikor azok, akik Isten által kijelölt vezetőkként az Ő általa kezükbe adott hatalommal képesek lennének helyzetén változtatni – nem tesznek semmit. Mit tegyen? Váljon meg az oly forrón szeretett palástjától, induljon el 40 éves fejjel egy más úton, amely ugyan éppen olyan áldásos lehet, de nem hivatása? Vagy sikasszon ...? Botrányos utcai jelenetet rendezzen ...? Részegeskedjen ...? Hogyha már belátásból nem is, de büntetésből elhelyezzék innen?

Amikor szinte gyermekként lelkipásztor felesége lettem tele hittel, akaratlanul, hogy megvalósíthassam a lelkemben élő papné ideált, a mindig segítségre kész, áldott lelkű asszonyt, alázatos szolgáját az Úrnak, aki úgy életével, mint tetteivel bizonyoságtévként hirdeti az Igét. Ehelyett magam lettem a segítségre, jó szóra szoruló, a számkivetett. Ezért emelek most szót, hogy ezt a gyermeki lángot ne oltsa el bennem az élet könnyörtelensége.

Férjem nem tudja, s nem is egyezne bele talán ennek a levélnek az elküldésébe, de én mégis megteszem, hogy megmutassam a Főtiszteletű Püspök Úrnak, hogyan élnek lelkészcsaládok, és hogy mint legilletékesebbnek letegyem a mi sor-

sunkat is. Remélem válasza éppen olyan hamar ránk talál, mint a második körlevél a Békekölcsönnel kapcsolatban.

Kázmárk, 1955. szept. 30.

Isten áldó és megszentelő kegyelmét kérem úgy a Főtiszteletű Úrra és családjára: Czeglédy Zoltánné

41.

Péter János püspök levele az AEH elnökhelyettesnek⁵¹

1955. október 21.

A Tiszavidéki Református Egyházkerület Püspökétől

Debrecen, 1955. október 21.

Varga József úrnak,

Az Állami Egyházügyi Hivatal Elnökhelyettese,

Budapest

Elnökhelyettes Úr!

Csatoltan tisztelettel bemutatom a Tiszavidéki Református Egyházkerület Debreceni Nagykönyvtárának, valamint Sárospataki Gyűjteményeinek 1956. évi költségvetés tervezetét.

A tervezetből kitűnik, hogy a Debreceni Nagykönyvtárnál az eddig rendszeresen kapott 35,460-, forint személyi és 85.000-, forint dologi államsegély mellett 100.000-, forint fedezetlen, a Sárospataki Gyűjteménynél pedig, az eddig kapott 56.000-, forint államsegély kellett 136. 000,- forint fedezetlen.

Tisztelettel kérem Elnökhelyettes Urat, szíveskedjék a két intézmény működésének minél szakszerűbb biztosítása érdekében mindkét intézmény számára a lehető legnagyobb összegű államsegélyt engedélyezni.

Kiváló tisztelettel: Péter János püspök

42.

Nyilatkozat az ébredési mozgalmat pártfogoló lelkészek, egyháztagok részéről a

Magyar Református Egyház kormányzata felé⁵²

Valószínűleg 1956 nyara

Bev. Kik, kihez, miért?

Mi, a Magyarországi Református Egyházban (MRE) élő felébredt lelkészek az ország különböző gyülekezeteiben felébredt egyháztagok ezreivel együtt – sok megpróbáltatás és szorongatás között megújulva –, a következő nyilatkozat megtételét tartjuk szükségesnek a MRE mai kormányzata felé:

1. Különösen az elmúlt hét esztendő folyamán az egyházkormányzat részéről bennünket ért sok jogtalanságot, nyomorgatást, meghurcoltatást Isten kezéből, mint fájdalmas nevelő eszközt, megpróbáltatást és megrostáltatást fogadtuk el, melyek-

⁵¹ TtREL I. 1. e) 97. d. 214/1955

⁵² Sárospataki Református Kollégium nagykönyvtár: Analekta 3752. *Koncz Sándor iratai* között.

ben egyrészt bűneinket ítélte meg, másrészt Iránta és egyházunk, valamint egymás iránt való szeretetünket, hűségünket próbálta meg, de mindezek mellett kegyelmenesen megtartott, megújított, és a Lélek kötelékében még inkább összeforrasztott bennünket ébredési múltunk és kegyességi különbözőségeink ellenére is egy néppé.

2. A MRE-t mindvégig egyházunknak tartottuk és tartjuk minden sömörgözése mellett is, s éppen ez a tény fokozta fájdalmainkat a szorongatások idején, és még ma is, hogy ti. saját egyházunk vezetőitől kellett és kell ezeket szenvedni.

3. Éppen, mint ilyenek – egyházhűségünkben is megpróbált református keresztyén hívők –, nem hallgathatjuk el egyházunk és az evangélium ügye iránti komoly felelősségből a mai MRE, s főleg annak kormányzata életében mindmáig meglévő súlyos hibákat, vétségeket, tévelygéseket, törvénytelenégeket, túlkapásokat. Amikor tehát ezeknek kiküszöbölését, jóvátételét sürgetjük, nem személyi érdekek vezetnek.

I. rész

Vádjaink

1. Teológiai, tanbeli jellegűek:

Fájdalommal állapítjuk meg, hogy egyházkormányzóink és megbízottaik előadásokban, sajtócikkekben, nyomtatásban és litografált formában megjelent prédikációikban, vezérfonalakban nem egyszer a teológiai akadémiákon, különösen az elmúlt hét esztendő folyamán olyan tanítások láttak napvilágot, melyek a Biblia és református hitvallásaink tanításaitól idegenek. Ezekre több alkalommal és többben részletesen is rámutattak püspökeinkhez írott levelekben, beadványokban, lelkészgyűléseken történt felszólalásaikban. Tudunk arról is, hogy külföldi nagy teológusok, közöttük a világhírű református Barth Károly professzor is, ismételten felhívták ezekre a ferdeségekre, veszedelmekre illetékes egyházkormányzóink figyelmét, de minden tapasztalható eredmény nélkül. Itt nagyon röviden a következőkben summázzuk a MRE közelmúlt „hivatalos” teológiájának jellegzetes vonásait, melyeket bármikor készek vagyunk részletesen is kifejteni szóban vagy írásban.

a. "Bábeli nyelvezavar" a mai teológiában

Érthetlenségig fokozódott, mesterkéltné, bonyolult fogalmazás és stílus sajtóban, előadásokban. A használt szavak többértelműsége (megújulás, döntés, stb.), mely megnehezíti a teológiai harcot, másfelől a megalkuvók, „semlegesek” számára sok álnokságra, hamisságra, „hintázásra” ad lehetőséget: értse ki-ki a maga szájíze szerint az általánosan használt – de többértelmű – kulcsszavakat.

b. Hazugsággá tett igazságok

Nagyon sok teológiai megnyilatkozás tartalmi igazságát sokszor csak az teszi kérdésessé, hitelképtelenné, aki által, vagy ahol, vagy ahogyan, amilyen okból vagy célból használtatott. Sok visszaélés történt és történik a „helyén mondott ige” (Péld 25:11) körül. (Idézetek, textusfelhasználások, applikálások.)

c. Hangsúlybeli eltolódás

Megállapítható, hogy Istenről az emberre (antropológiára), az odafelvalókról a földiekre, a különös kegyelemről az általános kegyelemre, a „megigazító” igehirdetésről az ún. „eligazító” igehirdetésre, az igehirdetésről a diakóniára, a hitről a cselekedetre, az üdvözenet hirdetéséről a megszentelődés

követelésére, az individuumból a kollektívumra tolódott át sokszor végzetes méretekben a hangsúly. Következésképpen a történetileg meghatározott evangelizáció elvesztette polgárjogát a hivatalos körökben, a teológiában hiányzik az igehirdetésből az eszhatológikus feszültség: Krisztus visszajövetelével és végítetével való komoly számolás és számoltatás, az üdvösség-kárhozat kérdése elbagatellizálódott; ezekkel szemben üdvuniverzalista tendenciák és racionalisztikus-liberalisztikus kultúrprotestáns evolúció-elméletek kaptak lábra hol nyitabb, hol rejtettebb formában. Ezzel szemben a következő bibliai tanítások komolyan vételét állítjuk: Mt 6:33, Kol 3:1kk, Ef 2:8k, I.Kor 1:21b, Róm 10:9-17, II.Tim 4:2, Mt 16:26, Ján 3:16,18,36, Tít 2:11-15.

d. Régi teológiai formulák, terminológia új/idegen tartalommal

Egész sereg ilyen formula van: megújulás, megtérés, engedelmesség, engedetlenség, misszió, hiteles, érvényes, jó, stb., mely fogalmak általában az új teológiai vonalhoz és társadalmi rendhez való viszonyulás kifejezői elsődlegesen és alapvetően, nem pedig a Jézus Krisztushoz való viszonyulási, mint ahogy a Biblia és hitvallásaink használják. Különösen végzetes a misszió fogalmának tartalmi kicserélése és eláltalánosítása.

e. A bibliai-reformátori teológiától eltérő tanítások

Például említjük: az egyházfogalom értelmezése s ennek folytán főleg a gyakorlati következmények is egyre inkább pápistás irányban tendálnak: „ex cathedra” /megfellebbezhetetlen nyilatkozatok, rendelkezések, episkopalizmus, zsinat-presbiteri elv elsikkadása főleg gyakorlatban (melynek teol-professzori szentesítése is történt! Pákozdy L. M.), teológiai eszmecserék lehetetlensége, tanítói hivatal, klérus, „laikusok”, gyülekezet alattuk. Az általános és különös kegyelem tanának feloldása, elmosása egymásban: a gondviselés tényeiben is Krisztus megváltói munkájának gyümölcseit látni. Üdvuniverzalizmus – tévtanok beütése különösen az ún. kozmikus váltság tanának fejtegetéseiben.

f. A keresztyén üzenet részévé tett idegen elemek

Itt is csak például említjük összefoglalóan: a leghumánusabbnak vélt politikai tendenciák, az emberek és a nemzetek önmagukra-ébredéséből táplálkozó, elemi erővel feltörő mozgalmak támogatása, propagálása az igehirdetésben is. Helyzet-igazolás, mely sokszor a hamis próféta-ság vétkéig ment: a fennálló hatalom hibáit is csak dicsérni és helyeselni tudta, melyeket az azóta esetleg beismert és korrigált.

g. Teljes bűnbánat hiány 1945 óta, annál több vád, mert nem saját bűneinknek megbánása, hanem egy előző egyházkormányzat munkájára vonatkozik az, amit bűnbánatként emleget a mai teológia! – az 1945 előtti dolgokkal kapcsolatos.

h. Történetfilozófia, történetteológia

A MRE hivatalos teológiájának fentebb felsorolt jellemző szimptomái egy alapbajnak. Magyarázatunkat egyfelől a korunk gondolkodására bélyegét egyre inkább észrevétlenül is rányomó ún. „exisztencialista” filozófia, másfelől pedig egyszerűen a politikai helyzet és körülmények közvetlen, vagy közvetett hatásaiban kell keresnünk. A mai MRE hivatalos teológiáját alapvetően jellemzi és meghatározza egy sajátos történetfilozófia, melynek lényegét talán a „kairos-teológia” (a korszakok váltásának teológiája, történetteológia, események teológiája) műkifeje-

zéssel lehetne legjobban megjelölni. Ez karakterisztikus jellemzője a mai MRE teológiájának. E szerint a világtörténet eseményeiben valamilyen fokon, de direkt értelemben Isten országa realizálódik, s a világtörténet bizonyos szakaszai (ma pl. a szocializmus kora) direkt módon egyenlő a kijelentés-történettel, melyből Isten aktuális akarata olvasható ki. Így a történelemből kielemezhető, kiolvasott kijelentés a Jézus Krisztusban adott páratlan kinyilatkoztatással egyenlő normatív szerepet tölt be az egyház életében, minden élettevékenységében ez a mérvadó, irányt szabó. Ennek alapján határozták meg az egyház lényegi szolgálatát, misszióját is így: „jóra segíteni ezt a történeti folyamatot”. Persze a „jó” is ugyanebből a történelmi kijelentésből meríti tartalmát. Ezzel a tévtanítással szemben a más körülmények között, de hasonló tévelygéssel szemben létrejött ún. Barmeni Nyilatkozathoz tartjuk mi is magunkat. Nekünk mindig a Biblia felől szabad közelednünk és „viszonyulnunk” a történelem eseményeihez, nem pedig megfordítva: az események felől a Bibliához, annak értelmezéséhez, amint azt látásunk szerint a MRE mai hivatalos teológiája teszi.

2. Egyházkormányzat konkrét intézkedései elleni tiltakozások

a. Az 1953-as Missziói Szabályrendelet (MSZR): misszió, evangelizáció lényegi értelemben vett leállítása, az igehirdetés korlátozása, a karizmatikus „laikusok” félreállítása a szolgálatból, a gyülekezési szabadság lehetetlenítése (evangelizáció), konferenciák leállítása, lelkeszi konferenciák egyoldalú beállítottsága, stb.

b. A zsinat-presbiteri elv megtiprása: centralizáció, eposzkopalizmus teljes eluralkodása. A Missziói Felügyelő Bizottságok hatalmaskodása, uralkodása a lelkeken, törvényellenes ténykedései: választások, állásbetöltések, elhelyezések, fegyelmezések, stb.

II. rész

Követeléseink:

1. Teológiai korrekció: nyilvános teológiai párbeszéd és sajtó megnyilvánulások formájában is.

2. Sajtóban is közzétett önbírálat az egyházkormányzat részéről, mely presbiteri gyűléseken is megtárgyalandó, esetleg szószéki hirdetésben is felolvasható.

3. Teológiai Akadémiákon és a sajtó-szervekben való képviselőnk arra alkalmas embereinkkel.

4. Az 1948-as Egyezmény szövegének lelki és szövetszerinti értelmezése maradtalanul.

5. Az 1953-as MSZR hatályon kívül való helyezése: szabad evangelizáció, körzeti, kerületi, országos (evangelizáló és hitmélyítő) konferenciák rendezésének lehetősége a karizmatikus „laikus” munkások (Kutasi Béla, Dr. Szabó Mihály, Erdélyi János, stb.) visszaállítása a szolgálatba.

6. A Missziói Felügyelő Bizottság minden eddigi intézkedésének egy közös bizottság által való felülvizsgálata, újjászervezése, képviselőinkkel való kibővítése. A jogtalanul és törvénytelenül elmarasztaltak, hátrattettek, meghurcoltak, büntetettek azonnali teljes rehabilitálása, teljes jóvátétel.

7. Az egyházkormányzat „baloldali” szektás elemeinek a leváltása, akik iránt a bizalom már helyreállíthatatlan.

8. Közvetlen és személyes tárgyalás sürgős lehetővé tétele az egyházkormányzat vezetői és kiküldött képviselőink között.

Befejezés: II.Kor 6.

43.

Koncz Sándor

*Feljegyzés a Magyarországi Református Egyházban szükséges átrendeződésről*⁵³
1956. augusztus 31.

1. Az átrendeződés alapja: az 1948-ban kötött Egyezmény szövege és szellemi tartalma. Az Egyezmény és annak lelkiisége biztosítja a Magyar Református Egyház missziói és szervezeti szabadságát.
2. Az átrendeződés perspektívája: a missziói népegyház teljes szolgálatának felszabadulása.
3. Az átrendeződés módszere: az Egyezményben jogszerűsített keretek figyelembevétele azokkal a konkrét módosulásokkal, melyek azóta bekövetkeztek (pl. fakultatív hitoktatás).

Az átrendeződés egyes konkrétumai:

1. A Missziói Szabályrendelet hatálytalanítása. Ezzel egyházunkon belül helyreáll az igehirdetés nyilvánossága és szabadsága.
2. A teológiai kritika érvényesülése az egyházi sajtón belül. A cél annak az egyházi szellemiségnek a kidolgozása, amely megfelel a bibliai realizmus elveinek. Az ehhez vezető út: egyházunk megnyilatkozásainak, jelenségeinek, rendjének, szervezetének felülvizsgálata, a jövő felé mutató építő módon.
3. Az egyházkormányzat nyilvános bűnbánata. A társadalmi sérültek ügyeiben való hivatalos hallgatás, az egyházon belül a kegyesség ellen irányított támadások, az egyházkormányzat által elkövetett adminisztratív törvénytelenések – egyebek mellett – nem maradhatnak ki a bűnbánatból.
4. Egyházi rehabilitáció. Szükséges nyilvánosan igazságot szolgáltatni mindazoknak, akikkel hátrányosan bántak el. Ide tartozik az alkalmatlanná vált egyházi funkcionáriusok felmentése.
5. A presbiteri rendszer érvényének visszaállítása. Ez lehetővé teszi az intézmények (kollégiumok, missziói telepek, stb.), szervezetek (pl. Tiszáninneni Egyházkerület), szervek (alsóbbfokú egyházi szervek) rekreálását.
6. Az egyházi sajtó problematikája: missziói és néplap, hivatalos és tudományos ágazatok (Út és Református Egyház).
7. Az ökumenikus szolgálat: külsőleges túlméretezettségének lebontása belső egyházi életünket erősítő intenzitássá.
8. Anyagi ügyek: nyilvánosság részletekben, arányosság, takarékoság.
9. Az ún. hivatalos egyház (egyházkormányzók) és az egyháztársadalom különböző színezeteinek az? éves értekezlete.

⁵³ Sárospataki Református Kollégium Nagykönyvtár: Analekta 3717.

Ezen a felemlített konkrétumokon kívül szélességben és mélységben egyebek is megtárgyalhatók.

44.

Koncz Sándor

*Feljegyzés a Tiszáninnyi Református Egyházkerület visszaállításáról*⁵⁴
1956. augusztus 31.

1

A Tiszáninnyi Református Egyházkerület /Kerület/ lebontása 1951-ben azzal kezdődött el, hogy a Kerület határozata ellenére felszámolták a Sárospataki Theológiai Akadémiát.

A rákövetkező években a Kerület formálisan megszűnt. A formális megszüntetése azonban hiába kapott jogi keretet, a Tiszáninnyi Református Egyházkerület ma is él.

Él evangéliumi gyökerű közvetlenségében, őszinte egyszerűségében, az ébredés és hagyományos egyház harmóniájában, patriarchális viszonylataiban, stb.

Él történeti hagyományaiban a reformáció színeinek, a Rákócziaknak, a szabadságharcoknak, Kossuth Lajosnak, Kazinczy Ferencnek, Szemere Bertalannak, stb. ősi földjén.

Él jogérzékében. Bizonyára nem véletlen, hogy egyetemes egyházunk életében az adminisztratív intézkedések, egyházi törvényellenességek elharapózása összefüggésbe hozható Tiszáninnyi felszámolásával is.

2

A Kerület visszaállítása lényegében az élő érzelmi-tartalmi helyzet újra való formális elismerése.

3

A visszaállítás ugyanazon az adminisztratívnak is nevezhető módon mehet végbe, ahogyan a megszüntetés történt.

A Kerület megszüntetésének még a gondolatával sem foglalkoztak sem a gyülekezetek, sem a presbitériumok. A Tiszántúli Egyházkerület jogkörének a Tiszáninnyire való kiterjesztésével tehát nem „alulról” induló, az egyházi demokráciának, a presbiterianizmusnak megfelelő akarat érvényesült. Ez – a Dunamellékhez került terület minoritásának mértékéig – jóval kisebb arányban a Dunamelléki Egyházkerületre is vonatkozik. Mivel adminisztrációs egybeolvasztás történt, adminisztrációs különválasztás is lehetséges. A visszaállításban például szolgálhatnak a Szovjetunióban és a népi demokratikus államokban, közöttük hazánkban is végbement /a katolikus Grösz érseki jogköre, az evangélikus Ordas püspöki személye, református vonalon – 0/, vagy végbemenő egyházi rekreációk.

4

A Kerület visszaállításának ügyében informatív jellegű kérést intéztünk a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsához, a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségéhez és az Állami Egyházügyi Hivatalhoz.

⁵⁴ Dienes Dénes (szerk.): „Szeliden és rendíthetetlenül”: Dr. Koncz Sándor memoranduma 1956. Alsóvadász, 1994.

Az előbbi kettő részéről is a kérésre az utóbbi válaszolt: Állami Egyházügyi Hivatal 141/Eln/1956. június 30-án kelt kiadványában.

Ennek lényege a következő: „Az egyházak közigazgatásának szervezése, vagy annak megváltoztatása ... felett az Egyházkerület, illetve a Zsinat határoz.” A visszaállításra vonatkozó kérést tehát az Egyházkerületnél kell indokolni. A Tiszavidéki és a Dunamelléki Egyházkerület, továbbá a Zsinat tehát az a fórum, ahol a visszaállítás megoldható.

Az állam – mint több nyilatkozatból megállapítható – hangsúlyt helyez az egyház és az állam jó viszonyára. E jó viszony csak erősödik az állam részéről megerősített egyházszervezeti szabadsággal.

5

A Kerület visszaállításával szervezetileg erősödnek gyülekezeteink. A fenyegető diaszpóra-veszély csökkenésével pedig erősödik egyetemes magyar református egyházunk. Megmentő lehet, hogy ezen a területen 100 év alatt szinte diaszpórává vált az evangélikus egyház.

A református egyház erősödése állami szempontból sem közömbös. A római katolicizmus egyházszervezetileg ezen a területen is hagyományosan meglévő formáiban erősödik. Ez a terület az ország egészének viszonylatában nézve, különleges érdekeltsgű nemzetgazdasági vidék /Borsodi iparvidék, Hegyalja, stb./ és már ezért sem lehet közömbös egy egyoldalú egyházi erősödés.

Az egyház szervezetének erősödése a szekta-veszély leküzdésének szempontjából sem lehet közömbös. Tiszáninnen példamutató harmóniába került az ún. hivatalos egyház a különböző típusú missziói népmozgalmakkal.

Nem véletlen, hogy legújabb kori, jövő felé mutató egyházi fejlődésünkre oly nagyjelentőségű Országos Református Misszió Munkaközösség is Kerületünk területén alakult meg. Az ezen tájegységen végbement evangelizációs törekvések nem jelentéktelen hatással kontrakarírozták a szekták működését ezáltal, hogy azok tagjai közül számosan az ellenőrizhetetlenségből tiszáninneri gyülekezeteink keretein belül egészséges evangéliumi-egyházi kontroll alá kerültek.

6

A Kerület visszaállítása a bűnbánatból fakadó egyházi jóvátétel gyakorlati útját is szolgálja.

A megszüntetés egyházunk egységének és arányosságának jelszava alatt történt. E jelszó mögött azonban éppen azóta ijesztő módon nyilvánul meg egyházunk különböző rétegeinek egymástól való elidegenedése és egy eddig soha nem tapasztalt területi aránytalanság.

Nyilvánvaló, hogy maga a Tiszavidéki Egyházkerület is érzi azt, hogy ez a nagykiterjedésű egyházi „vidék” a területi aránytalanság miatt szervezeti egységbe alig fogható. Ebből a felismerésből indult el mindjárt a kezdet-kezdetén a kettős főjegyzőség tiszáninneri vonatkozásokra tekintettel. Ez a folyamat folytatódott azzal, hogy miskolci központtal tiszáninneri területről egyházkerületi „társirodát” emlegetnek, szerveznek, vagy szerveznek egyházkerületi „társelődökkel”.

Mindez olyan „gyarmati alkirálysági” benyomást tesz, melynek felszámolása éppen az önállóság visszaadásával szolgálja azt az igen kívánatos magasabb rendű egységet és arányosságot, melyre annyi szekuláris példa kötelez. E kötele-

zettség csak nő azzal, ha a nagyelfoglaltságú püspök nem egyszer kellemetlenül működő epigonjainak a tüjegyiségen való szereplésére gondolunk.

Az önállóság ezt a területet újra bekapcsolja az egyház ökumenikus vérkeringésébe, hiszen valószínűleg nem szándék nélküli az, hogy 1951 óta hazánkban igen nagyszámban megforduló ökumenikus látogatóból erre az egyházvidékre szinte senki sem jutott el.

A Kerület visszaállítása az egyházi törvényesség helyreállításának biztató ténye, hiszen – mint már említettük is – az egyházi törvényesség útjáról való nagyobb arányú letérés 1951-l kezdődött el, amikor a Kerület lebontása kezdetét vette.

7

A Kerület visszaállítása egyetemes egyházunk tisztuló ügymenetére nézve is fontos. Az ellenőrzés vonalának megerősödése, a nyílt és őszinte eszmecsere azt is eredményezné, hogy az egész test gazdagodására a decentralizáció emeli a perifériák fontosságát a jelenleginél jobban értelmezhető egyházi centralizmus szolgálatában. Ezáltal tömörebbé válik az egyház egysége, mely a törvény szerinti kerületi közgyűlések irányítása alatt a túlfejlődött püspöki hatalmat a presbiterianizmussal egészségesen korlátozza.

8

A Kerület visszaállítása anyagi szempontból előnyös és nem aggályos. Számításokból kiderül, hogy a Tiszáninneri Kerület egyetemes egyházunknak, ahová a Tiszáninnen is befizeti a maga közalapi részesedését, pénzügyileg szinte kevesebbe kerül, mint a mostani állapot fenntartása. A Tiszáninneri Kerület fenntartása a debreceni központúsággal való utiköltségekből, „társmivoltból”, stb. csaknem fedeztet nyer.

De még ehhez vegyük hozzá azt is, hogy Tiszáninnen egyházkerületi irodájának hagyományos egyszerűsége a takarékoság irányában példa gyanánt hathat más kerületekre is. Az egyetemes egyház pénzkezelésében osztozó testvéri gondja, szempontjai, ellenőrzése az anyagi mérleget még pozitívabb oldalra billenti azzal, hogy az egyházi pénz kezelése megbízhatóbb, felelősséggel teljesebb legyen.

9

A Kerület visszaállítására sorrendileg legelsőbbben azért is szükség van, hogy a kollégiumok rekreálásában képviselhesse a Sárospataki Kollégium visszaállításának reális lehetőségeit egyetemes egyházi keretben.

1

A Sárospataki Teológiát sem a Tiszáninneni Egyházkerület, sem annak gyülekezetei nem szüntették meg. Sőt 1951-ben a Kerület határozata félreérthetetlenül ki mondta annak további fenntartását.

Ez a határozat a hagyományos Tiszáninneni Egyházkerület és az ősi Sárospataki Kollégium történetének élő megnyilatkozása.

2

Az egyezményben meghagyott református kollégiumok közül háromnak – közöttük a sárospatakinak is – a megszüntetése olyan időszakra esik, melyben, mely előtt és után a népi demokráciákon belül bizonyos egyházi intézmények nemcsak megmaradtak, hanem újonnan is szerveződtek.

A Szovjetunióban a 2. világháború után több egyházi intézmény rekreálódott. – Prágában az addigi egy fakultásból kettő: a Husz és Comenius szerveződött. A Szlovákiai Református Egyház bizonyos tétovázó évek után határozottan újra szervezkedett. – A kolozsvári teológia egyetemi rangot nyert, s mögötte ott állnak a protestáns egyházaknak vagy ősi, vagy újabbkeletű kerületi szervezetei. – Jugoszláviában is működnek egyházi gimnáziumok.

A magyarországi római katolikusok visszakaptak és meg is tarthattak 9 gimnáziumot. /Ezért egyesek az egyezményben meghagyott református kollégiumok megszüntetését – szóbeszédben – a talán titkosan is működő actio catholica tevékenységével is kapcsolatba hozták, hogy ne legyen „Református Pannonhalma” Sárospatakon./

E példák bővíthetők, s akkor még inkább kiderül a mi kollégiumaink megszüntetésének az általános szituációval is mérhető lehetetlensége. Míg több helyen – megfelelő határokon belül – a fejlődés a többlet irányába mutat, addig református egyházunkban – határokon belül is – a kevesbedés vonala „fejlődött”.

3

Századunk társadalom-politikai szempontból a szocializmus korszaka. A szocializmus pedig a szociális demokráciában a szintetikus kultúrára is épülhet, amiben a kultúra oszthatatlansága alapján a vallásos, az egyházi kultúra is helyet kap.

Mindezt az egyezményben meghagyott ősi református kollégiumok megszüntetése a legszélesebb keretekben bizonyos érthetlenséggel találkozik. Különösen 1953-tól kezdve állami és társadalmi vonalon is mindjobban hangsúlyozzák posszibilis személyek a megszüntetés érthetlenségét. A pápai és sárospataki kollégiumok 425 éves „gimnáziumivá” szűkített ezévi jubileumi ünnepségeivel kapcsolatos világi méltánylásokból, különböző sajtó- és rádió-megnyilatkozásokból elég erőteljesen kicsendül bizonyos rekreálási óhaj. Ezt az óhajt még csak fokozzák

⁵⁵ Dienes Dénes (szer.): „Szeliden és rendíthetetlenül”: Dr. Koncz Sándor memoranduma 1956. Alsóvadász, 1994.

e kollégiumok egészen kimagasló, vagy egyszerűbb szekuláris szolgálatban működő volt diákjainak kívánságai. Sőt a népi demokráciákon belül mind jobban érvényesülő szintetikus kultúra egyik megnyilatkozása volt az, amelyik a Szovjetunió vezetőinek angliai látogatása idején fájalta a sárospataki kollégium kapcsolatainak felszámolását az angol protestantizmus hasonló intézeteivel.

4

Amint világi szempontból a szocializmus korszakában vagyunk, úgy érkeztünk el egyházi szempontból az ökumenizmus időszakához.

A Sárospataki Kollégium – a maga sajátosságaival – egészében véve a világtájak között helyet foglaló ökumenikus intézetnek számíthat. Nem pusztán tanintézet, hanem tanintézeteket is magába foglaló életeres egység.

A terv az volt, hogy Tiszáninnen árva – és aggmenházait /Erdőbénye, Sajósenye, Hejőpapi – hogy az árváknak legyen hol iskolába járni és az aggoknak hol „pepecselni”/ lelki, szellemi és anyagi okok miatt a kollégiumokhoz kapcsoljuk. A kollégiumot így árvaház és aggmenház keretezné, továbbá napközi egészíténé ki.

Az is terv, hogy a kollégiumot az autarkia szempontjából is a politechnikai oktatás különböző tanműhelyeivel /általános szerelő, lakatos, cipész, szabó, cukrász, méhész, szakács, kertész, hizlalda, stb./ szereljük fel a parókiák felé gyakorlati szolgálatot is teremtve /pl. a parókiák parkosítása, gyümölcsösítése, évelőkkel való ellátása, stb./

E sajátos és valóban különleges ökumenikus szint jelentő kollégiummá épülés leírását még folytathatnánk.

Mindebből a lényeg az, hogy a Sárospataki Kollégium ima-áhitat-, tanácskozó-, ebédlő- és hálóhely sorozataival, a 100 évet meghaladó bolthajtásostól a népin át a modernig terjedő internátusaival, bodrogsági csónakházával és iskolai strandjával, a közeli hegyekben létesülő erdei üdülőjével, beépülő tantermi villany-organájával, jellegzetes iskolakertjével, értékes iskola-könyvtárával, egészen ritkaságszámba menő faluszemináriumi – ekklezisztikai gyűjteményével, mintaszerű iskolai kórházával, a várra is támaszkodó történeti háttérével, a hangulatos református temetővel, a református templom tornyába szerelendő liftes kilátóval, a várossal együtt építendő stadionnal és még sok minden egyébvel az ökumenikus találkozás, konferenciák olyan világviszonylatban is számottevő és színeket képviselő helye lehet, ahol protestáns egyházi és magyar népi közelségbe kerülhet a világkeresztyénség. A világkeresztyénségen belül megtalálhatná itt oktatási, nevelési, látogatási, szórakozási, magyarságban való öntudatosodási helyét az egész világba szétszórt magyarok, reformátusok serege, akikre nézve speciális elgondolások élnek Patakon, mely szerint a kollégium missziói híd - intézményfele lenne a diaszpórába szétszórt magyarok felé a Magyarok Világszövetségével és a Magyar Református Világszövetséggel együttműködve.

Egy ilyen jellegű kollégium azt is lehetővé teszi, különösen ha a 3 ezer lelket befogadó gyülekezeti templomra is gondolunk, hogy az ökumenikus teológiai konzultatív és tanácskozó konferenciák mellett – az amerikai Evanston és az ausztráliai Gilbulla mintájára – ún. párhuzamos konferenciák is follyanak, sőt meg-

felelő szabadtéri előadások is. Így kifelé és befelé hitelesebbek lennének a gyülekezetek tagjait ilyen módon is elérő ökumenikus fáradozások.

A magyar kollégiumi nevelés értékes hagyományai: az értelmi képzés, az érzelmi éberség és az akarat – indítás, ökumenikus, továbbképzési, üdülési, stb. lehetőségekkel olyan egyházi szálláshellyé tennék a kollégiumot, ahol a nagymúltú történeti hely meglevő emlékeivel a jelenben szolgáló és mindig a jövőt is építő misszió egyik perspektivisztikus központja lenne. Magyarországon tehát nem lenne szükség – a csupán példának említett Prága és Helsinki mintájára – valamiféle külön ökumenikus intézetre, mert a Sárospataki Kollégium a maga meglevő és kifejelezhető adottságaival a maga egészében nem is annyira ökumenikus intézetnek, mint inkább ökumenikus életnek számítana.

Erre minden jónak mondható alap is megvolt. Hiszen itt olvadt össze építő módon leginkább az ébredés a hagyományos egyházzal. És a fent említett célok elérésének irányában az államnak való átadásig itt folyt le 1 millió Ft-t meghaladó nagyszabású újjáépítés, főleg 1948-tól 1951-ig.

Igen sajnálatos, hogy mind a beruházások tárgyi bizonyítékai, mind a jövő terveinek realitása 1951-ben egyházi vezetőinknél nem talált halló fülekre. Ha arra talált volna, most nem kellene a rekreális problémáival foglalkozni és sok minden olyat megmenthettünk volna, aminek megmentése most esetleg kérdésessé válik.

Ha például egyházunk Patakot meghagyta volna annak, ami volt és hagyta volna fejlődni oda, ahová kívánatos, a Hungarian Church Press-re való hivatkozással a Presbiteri Világszövetség lapjának nem kellene olyasmit írnia, hogy a magyar református egyházban a teológiára jelentkezők felét férő hely hiány miatt el kellett utasítani /The Reformed and Presbyterian World, Marc 1956. Vol. XXIV. No. 1. P.31./

Három feljegyzést készítettünk. Az egyik a Magyarországi Református Egyház életében szükséges átrendeződésről szól. A második a Tiszáninneni Református Egyházkerület, a harmadik a Sárospataki Református Kollégium visszaállítására vonatkozó megfontolásokat foglalja össze.

A feljegyzések egyetemes, kerületi és kollégiumi vonatkozásokat ölelnek tehát fel.

Ezek a feljegyzések becsületes „hitvallások”. Az a hitvalló, ami nyílt és nem titkos.

Azt gondoljuk szeretettel, hogy érdemes a három feljegyzésben foglaltakért küzdeni. Kell is értük küzdeni, hogy ne szégyelljük magunkat a jelen előtt, és ne marasztaljon el minket a jövő.

A küzdelemben a keresztyén szabályszerűség ennyi: szelíden és rendíthetetlenül.

Alsóvadász, 1956. VIII. 31.

Dr. Koncz Sándor, református lelkipásztor

Isten és emberek előtti felelősségben, egyetemes magyar református egyházunk iránti osztatlan szeretetben, annak egységéért munkálkodva, egyházunk és magyar népünk szabad, demokratikus fejlődésének vágyában élve valljuk és egyházi előljáróink testvéri figyelmébe és megértésébe ajánljuk az alábbi pontokba foglaltakat:

1. Egyetértünk mindazokkal a törekvésekkel, amelyek az egyház Ura iránti szeretetből és engedelmségből, magyar református egyházunk egységéért és evangéliumi megújulásáért való buzgóságból fakadnak és táplálkoznak.
2. Kérjük a missziói szabályrendelet evangéliumi és zsinatpresbiteri elvek szerinti felülvizsgálását és helyesbítését a Jézus Krisztus tiszta evangéliumát hirdető, kötetlen lelkipásztori szolgálat és teljesebb gyülekezeti élet érdekében.
3. Kérjük az egyház és az állam közötti egyezmény felülvizsgálását a törvényesség, a szabad egyház szabad államban elv alapján, főként a következőkre tekintettel:
 - a./ a magyar állampolgárok félelem-mentes szabad vallásgyakorlata
 - b./ a fakultatív vallásoktatás bevezetése, illetve biztosítása, általános és összes középiskoláinkban.
 - c./ a szabad egyházi sajtó.
4. Kérjük az állam és egyház között kötött egyezménynek szellemében a volt Tiszáninneni Egyházkerület visszaállítását. Látásunk szerint az egyesítést nem követték a hozzá fűzött reménysek és elsorvadni látszottak a Tiszáninneni Egyházkerület életét jellemző azok a sajátosságok, amelyek egészségesen munkáltak és erősítették a Magyarországi Református Egyház egységét.
5. Kérjük, hogy a zsinat-presbiteri elvnek megfelelően egyházi életünk minden területén és annak minden megnyilatkozásában a törvényesség szempontjai érvényesüljenek; ennek kapcsán mindazoknak az egyházi szolgálatban állott vagy álló személynek ügyei felülvizsgáltassanak, akik az utóbbi években önhibájukon kívül sérelmet szenvedtek.
6. Kérjük az egyetemes egyház, egyházkerületek, egyházmegyék anyagi és egyéb ügykezelésének teljesebb és részletesebb nyilvánosságát.
 Vállaljuk, hogy a fentiek evangéliumi lelkülettel a zsinatpresbiteri elvek szerint való megformálása jelentős mértékben erősíteni Magyarországi Református Egyházunk lelki és anyagi életének egységét és ökumenikus vonatkozásokban is nyereség származnék belőlük.

⁵⁶ Dienes Dénes (szerk.): „Szelíden és rendíthetetlenül”: Koncz Sándor memorandumai 1956. Alsóvadász, 1994.

„...amik csak igazak, amik csak tisztességesek, amik csak igazságosak, amik csak tiszták, amik csak jóhíruk, ... ezekről gondolkozzatok.” Fil. 4:8.
Miskolc, 1956. szeptember 24.

Kóris Lajos s.k. Miskolc-alsóvárosi lelkipásztor, Kádár Zoltán s.k. Miskolc-csabai kapui lelkipásztor, Ilosvay Ferenc s.k. Miskolc-martintelepi lelkipásztor, Nagy József s.k. Miskolc-avasi lelkipásztor, Fodor Lajos s.k. Miskolc-felsővárosi lelkipásztor, Dr. Szilágyi István s.k. Miskolc-tetemvári lelkipásztor, Szilágyi László s.k. Miskolc-felsővárosi lelkipásztor.

47.

*Péter János püspök laudációja kitüntetéshez*⁵⁷

Péter János debreceni református püspök, a zsinat alelnöke, a Békevilág tanács tagja, Hajdu-Bihar megyei tanács tagja, a Megyei Népművelési Állandó Bizottság elnöke.

Született 1910-ben. Apja MÁV munkás. Tanult: Budapesten, Párisban, Glagowban, Berlinben. Négy gyermeke van.

1949. őszén választották debreceni püspökké. Már ezt megelőzően 1949. áprilisában részt vett a Népek Világkongresszusának prágai ülésén, és ott felszólalt. 1950. júniusában és júliusában csehszlovákiai békegyűléseken vett részt, a magyar nép küldöttei között volt 1950. novemberében a Varsóban tartott második Béke Világkongresszuson. Ez a világkongresszus Andics Erzsébet és Lukács György akadémikusokkal együtt a Békevilág tanács tagjává választotta Péter Jánost is. A varsói világkongresszusról és a béke híveinek mozgalmáról a Debreceni Egyetemen tartott előadásában ezeket mondotta: „A békemozgalom történelemformáló erő. Az emberiség történetének legszélesebb mozgalma és dicsőséges vállalkozása, mert meg akar kímélni minden népet a háborús uszítók szándékainak érvényesülésétől, az új világháborútól. A mozgalom győzni fog, mert a földkerekség lakosságának döntő többsége mellette van.” – 1951. februárjában részt vett a Békevilág tanács berlini ülésén. A Békevilág tanács előtt ismertette a magyar nép békeharcának akkori eseményeit. Felszólalásában ezeket mondotta: „A magyar nép békeakarata megmutatkozik a békés építésben, amely megjavítja az emberek gazdasági és kulturális életfeltételeit. A magyar nép – mint a világ többi békeszerető százmilliói – szereti munkájának gyümölcsét, és nem akarja, hogy egy újabb háború megzavarja a dolgozók életét. A mi bizalmunk a Békemozgalom iránt ebből ered: felismertük, hogy a béke megvédésére indult mozgalom a világ hatodik nagyhatalma. A történelem leghatalmasabb mozgalma, amely valaha is egyesítette a népeket.” A Békevilág tanács küldötteként 1951. júniusában Stockholmban járt, a svédországi béke-mozgalom értekezletein vett részt. 1951. októberében Bécsben jelen volt a Békevilág tanács második ülésén. 1952. júliusában a Békevilág tanács berlini harmadik ülésén vett részt, amikor Berlinben előadást tartott a német nép egységéért folyó küzdelemről. 1952. decemberében a magyar nép küldöttei között jelen volt a népek

⁵⁷ TtREL I. 1. e) 97. d. 127/1955

bécsi világkongresszusán. Legutóbb pedig Indiában vett rész egy nagy nemzetközi gyűlésen, és munkájával hozzájárult ahhoz, hogy az a gyűlés az Egyesült Nemzetek Szervezetétől táviratban követelte a koreai vérontás megszüntetését, a nagyhatalmak képviselőinek közvetlen tárgyalását és a vitákat okozó, nemzetközi kérdések békés rendezését.

48.

*Tervezet a Tiszáninneni Egyházkerület önállóságának visszaállítása érdekében hozandó zsinati tanácsi határozatra nézve*⁵⁸
1956. november 28.

1.A Zsinati Tanács figyelembe véve azt, hogy 1952-ben a Tiszáninneni Egyházkerületnek a Tiszántúli Egyházkerülethez csatolása nem az egyházkerülethez tartozó egyházközségek presbitériumainak kérésére és hozzájárulásával, sőt megkérdezésük nélkül történt, most pedig ezek az egyházközségek presbitériumi határozattal kifejezetten kérik a Tiszáninneni Egyházkerület önállóságának visszaállítását, az 1942. évi VII. egyházi tc. 3.§-ában foglalt felhatalmazás alapján kimondja, hogy az 1952. évi 3. egyh. tc-el a Dunamelléki Egyházkerülethez csatolt hevesi egyházmegyének, valamint a Tiszántúli Egyházkerülethez csatolt abaúji, borsodi és zempléni egyházmegyének az egyházi közigazgatás, kormányzás és rendtartás céljából felsőbb hatósága a Tiszáninneni Egyházkerület.

A békési, bihari, csongrádi, debreceni, felsőszabolcsi, hajdúvidéki, nagykunsági, nyírségi és szatmári egyházmegyéknek az egyházi közigazgatás, kormányzás és rendtartás céljából felsőbb hatósága a Tiszáninneni Egyházkerület.

2. Azok, akik a hevesi, abaúji, borsodi és zempléni egyházmegye területéről a Tiszavidéki Egyházkerületben tisztséget viseltek, illetve ilyen megbízatásuk volt, tisztségüket, illetve megbízatásukat a Tiszáninneni Egyházkerületben az egyházkerületi közgyűlés határozatáig megtartják.

3. A Tiszáninneni Egyházkerület újjászervezése tekintetében a szükséges intézkedéseket az egyházkerületi közgyűlés teszi meg.

Az egyházkerületi közgyűlésre azokat kell meghívni, akik a négy egyházmegye területéről akár hivatalból, akár választás alapján a Tiszavidéki Egyházkerületi közgyűlés alkotó tagjai voltak. A közgyűlés elnökségi teendőit a hivatala szerint legidősebb esperes és egyházmegyei gondnok látja el.

4. A püspöki és egyházkerületi főgondnoki tisztséget az egyházkerület szabályszerű választás útján tölti be.

5. A négy egyházmegye területéről lelkészi és világi részről választott konventi és zsinati tagok, mint a Tiszáninneni Egyházkerület konventi és zsinati tagjai folytatják működésüket.

6. Az anyagi vonatkozású, pénzügyi és jogutódlási kérdéseket az érdekelt egyházkerületek egymás között rendezik és ennek megtörténtéről a zsinati tanácsnak tesznek jelentést. A vitás kérdésekben a zsinati tanács dönt.

⁵⁸ Sárospataki Református Kollégium Nagykönyvtár: Analekta 3756.

7. A határozat életbe lépésének napján a Tiszáninneni Egyházkerület területéről a Tiszavidéki Egyházkerületi hatóságok és bíróságok előtt folyamatban lévő ügyeket a Tiszáninneni Egyházkerület hatóságai és bíróságai folytatják tovább. Az előzően eljáró illetékes hatóságok és bíróságok rendelkezései az ügy további intézésénél éppen olyan hatályúak, mintha a tovább eljáró hatóságtól vagy bíróságtól származtak volna.

8. E határozat életbe lépésének napját, valamint azt a napot, amelytől kezdve az önálló Tiszáninneni Egyházkerület, mint önkormányzati testület működését megkezdheti, a zsinat elnöksége a három érdekelt egyházkerület elnökségének maghallgatása után állapítja meg.
Budapest, 1956. november 28.

49.

*Határozati javaslat a Tiszáninneni Egyházkerület visszaállítása tárgyában*⁵⁹
1956. december 20.

I

1. A Zsinati Tanács az 1942. évi VII. egyh. tc. 3.§-ában foglalt felhatalmazás alapján az 1933. évi I. egyh. tc. 178. §-ának h. pontjára utalással elhatározza a Tiszáninneni Egyházkerület visszaállítását.

Indítja erre az, hogy Magyarországi Református Egyházunk Megváltónk missziói parancsát jobban teljesítheti a Tiszáninneni Egyházkerület életre hívásával.

Teszi ezt azért is, mert ez a nagymúltú egyházkerület Anyaszentegyházunk életében olyan történeti sajátosságokkal rendelkezett, amelyről csak kár szenvedésével mondhatott le, és visszaállításával nemcsak megtartani kívánja éltető hagyományait és ősi önkormányzati szervezetét, hanem mindezeket továbbfejleszteni is.

Elhatározza ezt azért is, mert ennek az egyházkerületnek megszüntetése a kebelébe tartozó presbitériumok megkérdése nélkül történt, és így a zsinat-presbiteri elvek lényeges egyházkormányzati kérdésben figyelmen kívül maradtak, míg most e régi egyházkerület presbitériumai a visszaállításra fejezték ki akarataikat.

2. A Tiszáninneni Egyházkerület az egyházi közigazgatás, kormányzás és rendtartás céljából az eddigi Tiszavidéki Egyházkerületből a korábban is ide tartozó abaúji, borsodi és zempléni egyházmegye, a Dunamelléki Egyházkerületből a hevesi egyházmegye felsőbb hatósága.

A Tiszavidéki /volt Tiszántúli/ és Dunamelléki Egyházkerületeken belül az egyházmegyei beosztás egyébként változatlan marad.

3. Azok, akik az abaúji, borsodi, zempléni és hevesi egyházmegye területéről a Tiszavidéki, illetve Dunamelléki egyházkerületben tisztséget viselnek, tisztségüket a Tiszáninneni Egyházkerületben az egyházkerületi közgyűlés határozataig megtartják.

⁵⁹ Sárospataki Református Kollégium Nagykönyvtár: Analekta 3759.

Azok, akik az abaúji, borsodi, zempléni és hevesi egyházmegyében tisztséget viselnek, tisztségüket továbbra is megtartják.

4. A Tiszáninneni Egyházkerület újjászervezése tekintetében a szükséges intézkedéseket az egyházkerületi közgyűlés teszi meg, úgy hogy elsősorban a püspöki és főgondnoki tisztség betöltéséről gondoskodik.

Az egyházkerületi közgyűlésre azokat kell meghívni, akik a négy egyházmegye területéről akár hivatalból, akár választás alapján a Tiszavidéki, illetve a Dunamelléki Egyházkerületi közgyűlés alkotó tagjai. A közgyűlés elnökségi teendőit a hivatala szerint legidősebb esperes és egyházmegyei gondnok látja el.

5. A négy egyházmegye területéről lelkészi és világi részről választott konventi és zsinati tagok, mint a Tiszáninneni Egyházkerület konventi és zsinati tagjai folytatják működésüket, az országos egyházi szervek megújulásáig.

6. Az anyagi vonatkozású, pénzügyi és az ilyen jellegű jogutódlási kérdéseket az érdekelt egyházkerületek egymás között rendezik és ennek megtörténtéről a Zsinati Tanácsnak tesznek jelentést. A vitás kérdésekben a Zsinati Tanács dönt.

7. E határozat életbe lépésének napján a Tiszáninneni Egyházkerület területéről a Tiszavidéki Egyházkerületi hatóságok és bíróságok előtt folyamatban lévő ügyeket a Tiszáninneni Egyházkerület hatóságai és bíróságai folytatják tovább. Az előzően eljárt illetékes hatóságok és bíróságok rendelkezései az ügy további intézésénél éppen olyan hatályúak, mintha a tovább eljáró hatóságtól és bíróságtól származtak volna.

8. E határozat 1957. január 1-én lép hatályba.

Budapest, 1956. december 20.

A sokszorosításért felel: Papp János Budapest XIV. Abonyi u. 21. sz.

50.

Kivonat a Magyarországi Református Egyház Zsinati Tanácsa 1956. december 21-én Budapesten tartott ülésének jegyzőkönyvéből⁶⁰

6. szám

„A Tiszáninneni Egyházkerület visszaállítása” címen kitűzött tárgysorozati ponttal kapcsolatban dr. Farkas Pál lelkészi jegyző, az ügy előadója mindenek előtt felolvassa az egyházkerületek beosztásának megváltoztatásáról szóló 1952. évi III. egyházi törvénycikket a Református Egyház című hivatalos lap 1952. évi december 1-15-i, 23-24. számából.

Ezután előadó felolvassa a Tiszavidéki Egyházkerület kibővített elnökségi tanácsa 1956. november 2-i ülésének 12. számú jegyzőkönyvi kivonatát:

„Elnökségi Tanács a volt Tiszáninneni Egyházkerület visszaállítását helyesnek és szükségesnek tartja s javaslatára Elnökség felkéri Konventünk Elnökségét, hogy addig is, míg e kérdésben az illetékes egyházi felettes hatóságok véglegesen döntenek – a volt Tiszáninneni Egyházkerület életének megindítását a saját hatáskörében soron kívül eszközölni szíveskedjék, s ezzel a volt Kerület szolgálatára nézve legidősebb esperesét és gondnokát bizza meg.”

⁶⁰ SRKLT. P. 69. 3/1957.

Előadó felolvassa továbbá a Dunamelléki Egyházkerület Elnökségének a „Tiszáninneri Egyházkerület visszaállítása és a jelenleg a Dunamelléki Egyházkerülethez tartozó Hevesi Egyházmegye visszabocsátása” tárgyában 1956. december 20-án 2186/1956. szám alatt hozott határozatát:

„A Dunamelléki Egyházkerület Elnöksége helyesli a Tiszáninneri Egyházkerület visszaállítását, s ahhoz a Dunamelléki Egyházkerület nevében hozzájárul, a Dunamelléki Egyházkerülethez csatolt Hevesi Egyházmegyét – régi határai szerint – visszabocsátja.

Megokolás:

Az egyházkerület elnöksége a Tiszáninneri Egyházkerület visszabocsátása ügyében hozott határozatát az ügy sürgősségére való tekintettel hozta meg, miután a Hevesi Egyházmegye elnöksége e jelen határozathoz csatolt határozatában foglalt állást az egyházkerület visszaállítása mellett s az egyházkerület esperesei és gondnoki a folyó évi december hó 18-án tartott esperesi és gondnoki értekezleten teljes egyhangúsággal a visszaállítás mellett nyilatkozott.

Ezek alapján indokolt a határozatban foglalt döntés.”

A Hevesi Egyházmegye elnöksége „a Tiszáninneri Egyházkerület visszaállításának ügyében” 1956. december 17-én 505/1956. szám alatt a következő szöveggű határozatot hozta:

„A Hevesi Református Egyházmegye Elnöksége a Dunamelléki Egyházkerület 2186/1956. számú kérése alapján foglalkozott a Tiszáninneri Egyházkerület visszaállításának kérdésével, s ahhoz a maga részéről hozzájárul.

Így kellett határozni, mivel ismerjük az egyházmegyei tanács tagjainak az egyházkerület visszaállítását kérő véleményét, és a Hevesi Egyházmegye lekipásztorainak 1956. október 9-én Egerben és 1956. október 23-25-én Mátraházán tartott értekezleteinek állásfoglalását, ahol is a visszaállítás mellett nyilatkoztak meg egyhangúan.

Az egyházmegyében még ma is fennálló közlekedési nehézségek miatt az egyházmegyei tanács összehívása nem lehetséges, ezért a fentiek ismeretében az egyházmegye elnöksége határozott.”

Előadó megemlíti még, hogy „az egyház kisebb részei Uruk missziói parancsát eredményesebben és alázatosabb szolgálattal tudják teljesíteni”, utal az ősi Tiszáninneri Egyházkerület szolgálatában Sárospatak szerepére és arra, hogy „a négy év alatt, amelyben összekötött bennünket az idő és történelem Ura, a Tiszáninneri Egyházkerület gyülekezetei és presbitériumai őszinte óhajjal kívánták az egyházkerület visszaállítását.”

Előadó kéri a sokszorosított, s a jegyzőkönyvhöz mellékelt határozati javaslat elfogadását.

Dr. Sz. Gavallér Lajos az előzményekkel kapcsolatban bejelenti, hogy a Tiszavidéki Egyházkerület esperesi és gondnoki értekezlete 1956. december 18-i ülésén a dunamellékihez hasonlóan egyhangúlag állást foglaltak a Tiszáninneri Egyházkerület visszaállítása mellett.

Ezután következett a határozati javaslatnak előbb általánosságban, majd részleteiben való beható megvitatása.

I.

A Zsinati Tanács a határozati javaslatot előbb általánosságban, majd részleteiben egyhangúlag elfogadta, a részletek tekintetében azzal a módosítással, hogy a 6./ pont első sorában „pénzügyi és” ... „jogutódlási” szavak közé az „ilyen jellegű” szavakat kell iktatni.

II.

A Zsinati Tanács felkéri elnökségét, hogy amikor a Zsinati Tanács üléséről az 1942. évi VII. egyházi törvénycikk 3.§-ának második bekezdésében foglaltak alapján jelentést tesz a Zsinatnak, egyúttal tegyen előterjesztést az iránt, hogy a Zsinat az egyházkerületek beosztásának megváltoztatásáról szóló 1952. évi III. egyházi törvénycikket forma szerint is helyezze hatályon kívül.

A kivonat hitelül: Dr. Harsányi György zsinati jegyző.

51.

Kivonat a Magyarországi Református Egyház Zsinati Tanácsa 1956. december 21-én Budapesten tartott ülésének jegyzőkönyvéből⁶¹

6. szám

Határozat a Tiszáninneni Egyházkerület visszaállítása tárgyában.

1./ A Zsinati Tanács az 1942. évi VII. egyh. tc. 3.§-ában foglalt felhatalmazás alapján az 1933. évi I. egyh. tc. 178.§-ának h./ pontjára utalással elhatározza a Tiszáninneni Egyházkerület visszaállítását.

Indítja erre az, hogy Magyarországi Református Egyházunk Megváltónk missziói parancsát jobban teljesítheti a Tiszáninneni Egyházkerület életre hívásával.

Teszi ezt azért is, mert ez a nagymúltú egyházkerület Anyaszentegyházunk életében olyan történeti sajátosságokkal rendelkezett, amelyről csak kár szenvedésével mondhatott le, és visszaállításával nemcsak megtartani kívánja éltető hagyományait és ősi önkormányzati szervezetét, hanem mindezeket továbbfejleszteni is.

Elhatározza ezt azért is, mert ennek az egyházkerületnek megszüntetése a kebelébe tartozó presbitériumok megkérdése nélkül történt és így a zsinat-presbiteri elvek lényeges egyházkormányzati kérdésben figyelmen kívül maradtak, míg most e régi egyházkerület presbitériumai a visszaállításra fejezték ki akaratukat.

2. A Tiszáninneni Egyházkerület az egyházi közigazgatás, kormányzás és rendtartás céljából az eddigi Tiszavidéki Egyházkerületből a korábban is ide tartozó abaúji, borsodi és zempléni egyházmegye, a Dunamelléki Egyházkerületből a hevesi egyházmegye felsőbb hatósága.

A Tiszavidéki /volt Tiszántúli/ és Dunamelléki Egyházkerületeken belül az egyházmegyei beosztás egyébként változatlan marad.

3. Azok, akik az abaúji, borsodi, zempléni és hevesi egyházmegye területéről a Tiszavidéki, illetve Dunamelléki egyházkerületben tisztséget viselnek, tisztségüket a Tiszáninneni Egyházkerületben az egyházkerületi közgyűlés határozataig megtartják.

⁶¹ SRKLt. P. 69. 58/957.

Azok, akik az abaúji, borsodi, zempléni és hevesi egyházmegyében tisztséget viselnek, tisztségüket továbbra is megtartják.

4. A Tiszáninneni Egyházkerület újjászervezése tekintetében a szükséges intézkedéseket az egyházkerületi közgyűlés teszi meg, úgy hogy elsősorban a püspöki és főgondnoki tisztség betöltéséről gondoskodik.

Az egyházkerületi közgyűlésre azokat kell meghívni, akik a négy egyházmegye területéről akár hivatalból, akár választás alapján a Tiszavidéki, illetve a Dunamelléki Egyházkerületi közgyűlés alkotó tagjai. A közgyűlés elnökségi teendőit a hivatala szerint legidősebb esperes és egyházmegyei gondnok látja el.

5. A négy egyházmegye területéről lelkészi és világi részről választott konventi és zsinati tagok, mint a Tiszáninneni Egyházkerület konventi és zsinati tagjai folytatják működésüket, az országos egyházi szervek megújulásáig.

6. Az anyagi vonatkozású, pénzügyi és az ilyen jellegű jogutódlási kérdéseket az érdekelt egyházkerületek egymás között rendezik és ennek megtörténtéről a Zsinati Tanácsnak tesznek jelentést. A vitás kérdésekben a Zsinati Tanács dönt.

7. E határozat életbe lépésének napján a Tiszáninneni Egyházkerület területéről a Tiszavidéki Egyházkerületi hatóságok és bíróságok előtt folyamatban lévő ügyeket a Tiszáninneni Egyházkerület hatóságai és bíróságai folytatják tovább. Az előzően eljárt illetékes hatóságok és bíróságok rendelkezései az úgy további intézésénél éppen olyan hatályúak, mintha a tovább eljáró hatóságtól és bíróságtól származtak volna.

8. E határozat 1957. január 1-én lép hatályba.

A kivonat hitelül: Dr. Harsányi György zsinati jegyző.

52.

*Körlevél a Tiszáninneni Egyházkerület Elnökségétől*⁶²

1956. december 29.

Miskolc, Kossuth u. 17.

Nagytiszteletű Presbitérium!

Az új esztendő alkalmából Isten gazdag áldását kívánjuk minden gyülekezetre és minden presbitériumra. Hisszük, hogy ennek a gazdagabb és boldogabb új esztendőnek egyik fontos biztosító gyülekezeteink számára a Tiszáninneni Egyházkerület újonnan való felállítása, melyet Zsinati Tanácsunk december 21-én egyhangú határozattal kimondott.

Ezt az ünnepi eseményt, amelyet örömmel hozunk minden gyülekezet tudomására, hosszú, hűséges előkészítő munka előzte meg.

Jó ráemlékezni, hogy egyházunk megújulása érdekében az elmúlt tavaszon és nyáron megindult lekipásztori közösségekben egyházkerületünk visszaállítása milyen szorosan kapcsolódott össze a misszió, megújulás és ébredés munkásaival és ügyével. Ez az összekapcsolódás annak záloga bizonyly, hogy egyházkerületünk a misszió és ébredés ügyének hordozója és munkása lesz.

⁶² SRKLt. P. 69. [sz.n.]

Az egyházkerület visszaállításának ügye teljes egységbe forrasztotta egybe gyülekezeteinket. Talán még nem volt olyan ügy, ami mellett gyülekezetek, presbitériumok és lelkipásztorok ilyen egységesen nyilatkoztak volna meg. Ez az eggyéforrottság nagy biztatás és reménység a jövőre, és hisszük, hogy a további feladatok megoldásában is hasonló módon velünk lesz Isten kegyelme.

Bizonyos, hogy ez a határozott egység nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy minden felső egyházi testület teljes határozottsággal állt az egyházkerület visszaállítása mellett, és így lelkes és ünnepélyes egyhangúsággal születhetett meg a zsinati tanács határozata.

Most tehát úgy köszöntünk benneteket, mint ennek az újból élő egyházkerületnek tagjait. Szívünkben ott él a hála Isten iránt, aki ezt az új életet munkálta és lehetővé tette, de ott él a felelősség is aziránt, hogy ez az új megtalálja a maga sajátos célját és hivatását úgy az egyházkerület gyülekezeteinek, mint az egyetemes magyar református egyház életében is.

Bizonyára mindnyájunk szívügye egyházunk megújulása és az a reménységünk, hogy ezt a megújulást fogja szolgálni megújult egyházkerületünk is.

A megújulásban van mindig valami visszatérés az eredetihez, az ősihez, ami az idők során megavult és megromlott. Így tért vissza az őskeresztyén egyház mindig az apostoli hagyományokhoz, a reformáció a Bibliához és az őskeresztyén gyülekezetek életéhez. Így kívánunk visszatérni mi is a régi, drága és jó örökséghez.

De van a megújulásban mindig valami gyökeresen új. Az új élet nem a régi folytatása, nem új folt a régi posztón, vagy újbor a régi tömlőben. Itt is igaz az apostol szava: „A régiek elmúltak, ímé újjá lett minden. Aki Krisztusban van, új teremtés.”

Egyházkerületünk ilyen kettős reménységgel kezdi életét. Nem ott folytatja, ahol elhagyta. Új látások, új feladatok, új megbízatások jelzik egyházkerületünk új szolgálatait.

Egyházkerületünk megújult életét azzal kezdi meg, hogy január első felében tartandó rendkívüli egyházkerületi közgyűlésen elrendeli a szavazást a püspöki és főgondnoki tiszt betöltésére. Reméljük, hogy ez az esemény is példamutató egységben fog végbemenni.

A szavazatbontás utáni törvényes idő elteltével, előre láthatólag február első felében kerül sor arra az ünnepi közgyűlésre, mely méltatja egyházkerületünk újból való felállításának tényét, beiktatja püspökét és főgondnokát, és intézkedik a többi kerületi tisztség betöltése felől.

Amikor mindezekről örömmel és jó reménységgel tájékoztatjuk gyülekezeteinket, szeretettel buzdítjuk arra, hogy tegyenek meg mindent az egyházi élet megújulására és megerősítésére. Gyülekezeteink élő hite és ereje fundamentuma egyházi életünknek. A gyülekezetek megújulása az igazi biztosítéka annak, hogy új éltre kelt egyházkerületünk jó szolgálatokat végezhet egyetemes egyházunkban – magyar népünk javára – Isten dicsőségére.

Így kívánjuk Urunk megtartó kegyelmét és igazi áldásait az új esztendőben, áldott és boldog új esztendőt az egyházkerületünk minden gyülekezetének, presbitériumának és lelkipásztorainak.

Miskolc-Göncz, 1956. december 29.

Dr. Dienes István s.k. főgondnok h., Farkas Elek s.k. püspök h.

53.

*Körlevél a Tiszáninneni Református Egyházkerület Elnöksége⁶³
1957. január 3.*

Miskolc, Kossuth u. 17.

Nagytiszteltető Esperes Úr! Kedves Testvérünk!

Tiszáninneni újjászületett Egyházkerületünk január 15-én reggel 9 órakor tartja rendkívüli közgyűlését, Miskolcon Pálóczy u. 6. sz. a. gyülekezeti teremben.

E közgyűlés után nyomban kb. de. 10 órakor lelkészi értekezlet tartása kívánatos az előtérben lévő kérdések megbeszélésére, így különösen a püspöki és főgondnoki tisztségre való választásra közvélemény kialakítása tekintetében.

Úgy véljük helyesnek, ha ezt a lelkészi értekezletet az egyházmegyék elnöksége, illetve esperese hívja egybe január 15-én de. 10 órára Miskolcra, és az egyházmegyék külön-külön teremben folytatnák le erre vonatkozó tanácskozásait. A kialakult véleményeknek megfelelően azután az egyházmegyei értekezlet küldöttjei még ugyanazon de. összeülnének a tanácskozások eredményét egybefoglalni. Minthogy törvényeink csak hivatalos ajánlást ismerhetnek el, az ily módon kialakult kerületi közvélemény hozatnék az egyházkerület ezidő szerinti előjáróinak tudomására, s ezt lehetne azután ajánlásnak minősíteni.

Mindezek előrebocsátása után arra kérünk fel szeretettel, légy szíves ezen egyházmegyei lelkészi értekezlet összehívása iránt a fentiekben jelzett időre és helyre intézkedni. Erre az értekezletre meghívandóknak véljük az egyházmegye azon világi férfait is, akik buzgólkodásuk és az egyház ügye iránti érdeklődéssel a jó közvélemény kialakulására befolyással lehetnek.

Elgondolásunk az is, hogy a megjelent lelkipásztorok beutazási költségeit ez esetben egyházközségük viselje, mert nem látnánk helyesnek ezzel az egyházkerület tulajdonképpen meg nem is létező pénztárát terhelni.

Magától is értetődőnek tartjuk, hogy a lelkészi értekezletre beutazó lelkipásztorokat és világi férfiakat az egyházkerület rendkívüli közgyűlésére is kedves vendégül meghívjuk és kérjük, hogy a szíves intézkedéseket mindezek tekintetében ennek megfelelően szíveskedjél megtenni.

Atyafiságos szeretettel:

Gönc-Miskolc, 1957. évi január 3-án

Dr. Dienes István főgondnok h., Farkas Elek s.k. püspök h.

A kiadvány hitelül: irodakezelő

⁶³ SRKLT. P. 69. 7/1957.

Sz. 10-1957.

Jelen vannak: Nagy Sándor lelkipásztor elnökle mellett E. Kiss Tamás gondnok, Sinka Mihály, Menyhárt Lajos, Lipcsei János és Szabó Károly presbiterek.

Lelkészelnök a szabályosan egybehívott és határozatképes gyűlést – imád-ság és bibliaolvasás után – megnyitja, a jegyzőkönyv hitelesítésére Menyhárt Lajos és Lipcsei János presbitereket kéri fel

2. Lelkészelnök az egyházi élet általános eseményeiről tájékoztatót nyújt. S ezzel kapcsolatban felolvassa az esperes úr legutóbbi körlevelét, amelyben többek között a január 15-én tartandó egyházmegyei lelkészértekezletről tudósít. Felolvas-sa továbbá az Egyházkerületi Elnökségnek a jan. 15-én tartandó egyházkerületi közgyűlésről szóló értesítését.

Határozat

Presbitérium élénk megbeszélés után a következő határozatokat szegezi le:

1. Presbitérium nem tartja törvényszerű és szabályos intézkedésnek azt, hogy a kerületi közgyűlésre a kerületet alkotó gyülekezeteknek képviselői nem kaptak meghívást.

Presbitérium ugyanis azt tartja, hogy újraalakult Egyházkerületünk ez in-tervallumi idejében, addig ameddig az újraalakulás folyamata be nem végződik, addig csakis az eklézsiák meghívottjai és kiküldöttjei lehetnek a közgyűlés alkotó tagjai. Mert itt egy teljes újonnan való alakulásról van szó.

2. Presbitérium kifejezésre juttatja azt is, hogy ha jogilag nem is egészen így állna – bár szerinte így áll! – akkor is jó lett volna a presbitereket is meghívni a lelkészek értekezletének kiegészítésére. Annnyival is inkább, mert ilyen főbenjáró dolgok a presbitériumok világi elemeire is tartoznak. A főgondnok (egyházkerületi) személyének megválasztása elsősorban és mindenekfelett a presbiteri világi elemre tartozik.

De még a püspökválasztásban is közvetlenül érdekeltnek érzi magát, mint egyházfenntartó elem.

3. Presbitérium újból megerősíti az 1956. dec. 2-i presbiteri gyűlésének e tárgyhoz közel eső határozatait. Ismét kijelenti, hogy nem tartja a zsinat-presbiteri alkotmánnyal összeegyeztethetőnek azt az állapotot, hogy néhány ember kezében összpontosult évtizedeken át az egyházkormányzás, mégpedig olyan formán, hogy 20-30 évekig mint valami kiváltságot élveztek egyesek a megyei, kerületi, konventi és zsinati tisztségeket 3-4 tisztséget halmozva egyre-egyre. Bármily tiszteletremél-tők legyenek is a személyek.

4. Presbitérium szükségesnek látja fenti határozatoknak az Egyházkerületi Elnökséggel való közlését megszívlelés végett.

⁶⁴ SRKLt. P. 69. aa. 23/1957.

E. Kiss Tamás s.k. gondnok, Sinka Mihály s.k. presbiteri jegyző, Nagy Sándor s.k. lelkipásztor, Menyhárt Lajos s.k., Lipcsei János s.k. hitelesítők.
A kivonat hitelül Gelej, 1957. jan. 30. Nagy Sándor lelkipásztor.

55.

*Kivonat a Miskolc-tapolcai református egyház presbitériumának 1957. január 6-án tartott ülése jegyzőkönyvéből*⁶⁵

1. Lelkipásztor ismerteti az Egyetemes Konvent Elnökségének újévi körlevelét. Presbitérium az előterjesztés után az alábbi egyhangú határozatot hozza:

Mindenekelőtt kijelenti, hogy az állammal való viszony alapjául az 1948-ban kötött Egyezményt tekinti, ezt magára nézve kötelezőnek ismeri el, és e viszony időnkénti szabályozásának szervül csakis az Egyezményben kijelölt Állandó Bizottságot fogadja el. Minden más szervezetet, vagy intézkedést illetéktelennek tart. Sőt az egyház mindenkor autonómiájánál, ősi demokratikus szerkezeténél és örökletes zsinat-presbiteri alkotmányánál fogva tiltakozik minden egyházon kívüli szervnek vagy intézkedésnek az egyház belső ügyeibe, vagy személyi kérdéseibe való beavatkozása ellen.

Presbitérium állandó figyelemmel kísérte, helyeselte és támogatta annak a megújulási mozgalomnak küzdelmeit, amelyik – éveken át – bátor bizonyosságtétellel, személyi kockázatok, sőt börtön vállalásával is arra törekedett, hogy egyházunk élete és szolgálata megtisztuljon. Teljes bizalommal veszi körül ennek szellemi irányítóit: Dr. Ravasz Lászlót és Dr. Pap Lászlót. Tiszáninneri vonatkozásban pedig, Dr. Konecz Sándort és mindazokat a lelkipásztorokat, akik egyházi életünk szabadságáért és tisztaságáért küzdöttek. Helyteleníti, hogy mind a nevezettek, mind az általuk vezetett megújulási mozgalom tagjai és meggyőződésői mindmáig nem érvényesültek a kívánt mértékben egyházunk vezetésében.

A fentiek alapján bizalmatlanságát fejezi ki a Konventi Elnöki Tanács és a Zsinati Tanács személyi összetételének nagy többségével szemben. Ennél fogva a jelenlegi egyházi vezetőséget az említett fokokon sem erkölcsileg, sem anyagiilag nem támogatja. Sőt sürgeti az általános és teljes tisztújítást, hogy egyházunk vezetése mielőbb olyanok kezébe kerüljön, akik gyülekezeteink többségének bizalmát bírják.

Végül Presbitérium úgy rendelkezik, hogy az Elnökség a jelen határozatot küldje meg az Egyetemes Konvent, az Egyházkerület, az egyházmegyék Elnökségeinek, az Egyházkerület valamennyi presbitériumának, valamint mindazoknak, akiknek saját belátása szerint szükségesnek látja.

2. Lelkipásztor ismerteti a Tiszáninneri Egyházkerület Elnökségének újévi körlevelét. Továbbá a dec. 13-i egyházkerületi értekezlet és az állam képviselőivel való jan. 4-i budapesti tárgyalások anyagát. Presbitérium az előterjesztés után az alábbi egyhangú határozatot hozza:

Isten iránti hálaadással veszi tudomásul az ősi Tiszáninneri Egyházkerület visszaállítását. Hiszi, hogy az új életet kezdő Egyházkerület be fogja tölteni tőle

⁶⁵ SRKLt. P. 69. 23/1957.

várt missziói szolgálatát. Ehhez a Szent Lélek erejének és világosságának gazdag kiáradását kéri.

Tisztelettel, szeretettel és hálás emlékezéssel gondol a régi Egyházkerület utolsó püspökére: Dr. Enyedy Andorra. Annál is inkább, mivel a tapolcai gyülekezet is megtapasztalta segítő szeretetét – a maga életre kelésében. Mégis – az általános tisztújítás követelményeinek megfelelően – úgy látja kívánatosnak, hogy az új életet kezdő Egyházkerület főtisztségei itt is, mint valamennyi egyházkerületben, szabad választás útján töltsenek be.

Tudomásul veszi azt a tény, hogy a dec. 13-i egyházkerületi lelkészi értekezlet a püspöki tisztre más jelöltet is javaslatba hozott: Dr. Koncz Sándor alsóvadászi lelkipásztor személyében. De megdöbbenve veszi tudomásul azt a másik tény is, hogy az Állandó Bizottság jan. 4-i budapesti értekezletén, állami tényezők – még a kongrua megvonását is kilátásba helyezve – ellenezték ezt a jelölést.

E tények alapján – a személyi kérdésen felülemelkedve, és magát egyenlőre senki irányába le nem kötve – Presbitérium tiltakozik az ellen, hogy bármely egyházi állás, s így a püspöki tisztt betöltésénél is, megsértsék egyházunk alkotmányos szabadságát és – esetleg megfélemlítéssel is – befolyásolják szabad választási jogát. Ugyanakkor bizalmatlanságát fejezi ki mindenki iránt, aki az egyháztól idegen befolyás vagy támogatás útján akarna egyházi vezető tisztséghez jutni. Egyben elítél minden kísérletet, amelyik az Egyházkerületet, a püspöki szék betöltésénél viszálykodások, pártoskodások, és korteskedések színhelyévé akarja tenni.

Presbitérium kéri tehát, hogy az Egyházkerületi Elnökség a püspökválasztásnál tegyen meg mindent a szavazati jog szabad gyakorlásának biztosítására. Amennyiben ez nem állna módjában, Presbitérium tisztelettel javasolja, hogy úgy a jan. 15-i közgyűlés, mint valamennyi presbitérium fontolja meg – a tapolcai Presbitérium állásfoglalásához hasonlóan –, hogy a Krisztusra néző hit útján járva, esetleg anyagi támogatástól függetlenül is, vállalnunk kell az evangélium szolgálatát.

Végül Presbitérium úgy rendelkezik, hogy az Elnökség a jelen határozatot küldje meg az Egyetemes Konvent, az Egyházkerület, az egyházmegyék Elnökségeinek, az Egyházkerület valamennyi presbitériumának, valamint mindazoknak, akiknek saját belátása szerint szükségesnek látja.

K.m.f.

Blanár Gyula s.k. gondnok, Sükös Pálné s.k. presb. jegyző, Sükös Pál s.k. lelkipásztor

A kivonat hitelül: Miskolc-Tapolca, 1957. január 7.

Sükös Pál lelkipásztor

56.

Jogi állásfoglalás Enyedy Andor püspöki tisztségbe való visszahelyezésével kapcsolatosan

1957. január 8.

*Tiszáninnyi Református Egyházkerület Elnökségének!*⁶⁶

⁶⁶ SRKLt P. 69. 26/1957

Dr. Enyedy Andor püspöknek a Tiszáninneni Református Püspöki Hivatalba való visszatérésére vonatkozó egyházjogi szabályok a következőket mondják:

Az egyetemes egyházi református főhatóság 1956. év dec. 21-én elrendelte a régi Tiszáninneni Református Egyházkerület visszaállítását, amely pár évig a Tiszántúli Református Egyházkerülettel egyesítve lett Tiszavidéki Református Egyházkerület név alatt. Ezáltal a Tiszavidéki és a Tiszáninneni Református Egyházkerületek területére vonatkozó jogszabályok változtak, illetve összeütköztek, amit a jogszabályok területi összeütközésének nevezünk. Erre az esetre az általános jogszabályok az ún. enyhébségi elvet mondják ki, mely szerint a szerzett jogokat a legmértányosabban kell elbírálni, tehát úgy, ahogyan az a szerzett jog alanyára a legelőnyösebb. Ez itt legelsősorban dr. Enyedy Andorral kapcsolatos, aki a régi Tiszáninneni Református Egyházkerület püspöke volt, akit a kényszerkörülmények akadályoztak abban, hogy ezen a területen a püspöki jogokat tovább is gyakorolja. Most azonban a Tiszáninneni Református Egyházkerület visszaállított, dr. Enyedy Andornak a püspöki szerzett jogai feléledtek, kapcsolatba jutottak az érvénnyel, érvényesülni kívánnak, hogy megvalósulhassanak. S hogy megvalósulhassanak, hatályba kell lépniük. Dr. Enyedy Andortól függ, hogy akarja-e azokat tovább is gyakorolni vagy nem. Amennyiben tehát dr. Enyedy Andor erre vonatkozóan nem nyilatkozott volna, illetve nem foglalta volna el a püspöki hivatalát, amiben semmi sem gátolja most már, hívja fel a Tiszáninneni Református Egyházkerület Elnöksége dr. Enyedy Andort arra, hogy 15 nap alatt foglalja el püspöki hivatalát, mert különben a püspöki állás betöltésére másképpen fog intézkedni.

Az az enyhébségi elv, mely a jogszabályok területi összeütközésénél általában érvényesül, különösen erős az egyházjog területén; itt teljességgel érvényesül az egyházjogi források területén. „Az Ige testté lett és lakozzék mi közöttünk, Aki teljes vala kegyelemmel is kegyelemért.” (Ján. 1,14-16.) „Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot nyernek.” (Mt. 5,7.) „Mert irgalom nélkül való ítélet vár arra, aki nem cselekszik irgalmasságot, az irgalmasság azonban felülhaladja az ítéletet.” (Jak. 2,13.)

Egyházkerületünkben sok olyan lelkes van, akik alkalmasak püspöki állásra. Ezeknek egyenlőre a várakozásban kell kitartaniok; s ebben a kitartásban az egyház isteni alapítójának a szellemét követve bizonyosságot fognak nyerni arra, hogy az ő szolgálatukra szükség van, s ezért az isten őket meg fogja segíteni az ő törekvéseikben.

Sátoraljaújhely, 1957. év jan. 8-án.

Hittestvéri szeretettel: Dr. Berey Miklós e. ügyész.

*Egyházkerületi közgyűlés bejelentése a hatóságnak
1957. január 11.*

*Miskolci Rendőrség tisztelt Kapitanyságának*⁶⁷

Miskolc

Legfőbb egyházi törvényhozó szervünk, Országos Zsinatunk Tanácsa 1956. évi december hó 21-én hozott határozatában az 1951. év végén a Tiszavidéki Egyházkerületbe beolvasztott Tiszáninnen Egyházkerület visszaállítását határozta el 1957. január 1-től kezdődő hatállyal.

Ösi és megújult egyházkerületünk ehhez képest 1957. január 15-ére, de. 9 órára Miskolcon, Pálóczy u. 4. sz. alatt lévő gyülekezeti terembe közgyűlést hívott egybe a kerületi közgyűlés alkotó tagjai számára bejelenendő ezt a tényt.

A zsinati határozatnak megfelelően a közgyűlésnek kell határoznia első sorban a püspöki és egyházkerületi főgondnoki tisztség betöltéséről.

Arra tekintettel, hogy az eredeti rendelkezésnek megfelelően az ezévi január hó 13-ig tartó gyűléstilalom meghosszabbítást nyert – tudomásunk szerint – ez évi március 31-ig, és gyűlés csak rendőrhatósági engedéllyel tartható, kérjük az engedélynek a szíves megadását.

Gyűlésünk, illetve a kerületi közgyűlés egyedüli lényeges tárgysorozati pontja a püspöki és kerületi főgondnoki állás betöltése felőli intézkedés, ezenkívül, elnöki megnyitó, általános tájékoztatás és szavazatbontó bizottság alakítása történe a szokásos és törvényszerű bevezető és bezáró imádság és éneklésen kívül.

Arra is tekintettel, hogy a püspöki és egyházkerületi főgondnoki állás betöltése, illetve az erre való szavazás elrendelése kérdésében jelölés, illetve illetékes közvélemény kialakítása szükséges, ugyanezen időpontra és helyre egyházkerületi értekezletet hívott egybe, amelyre az egyházkerületünk kebelébe tartozó 4 egyházmegye lelkipásztorai és egyházi tisztséget betöltő világi férfiak hivattak meg, akik a közgyűlés előtt, vagy ennek szünetében értekezletet tartanának az említett tisztségek betöltése kérdésében.

Természetesen ezen egyházkerületi értekezletre is vonatkozik engedély iránti kérelmünk.

A közgyűlésen, illetve értekezleten való résztvevők száma előreláthatólag és hozzávetőleg kb. 300 személyre tehető.

Miskolc, 1957. január 11.

Tisztelettel: Dr. Dienes István egyházkerületi főgondnok helyettes, Farkas Elek püspök helyettes.

⁶⁷ SRKLt. P. 69. 25/1957.

*Kivonat a Monoki Református Egyházközség presbitériumának 1957. január 12-én tartott gyűlésének jegyzőkönyvéből*⁶⁸

Elnöklő lelkipásztor presbitérium előtt felolvassa a Református Egyetemes Konvent Elnökségének újévi körlevelét. Presbitérium a Református Egyetemes Konvent Elnökségének újévi körlevelét meghallgatja, megtárgyalja, és arra vonatkozólag a következő határozatokat hozza:

Presbitérium egyházunknak az államhoz való viszonya alapjául az 1948-ban megkötött Egyezményt tekinti és kéri, hogy úgy Egyházunk vezetősége, mint az állami szervek tartsák tiszteletben azt, és a benne foglaltakat Egyház és Állam igyekezzen megélni. Ne igényelje az Egyház, hogy az Állam beleavassa az állami dolgokba, politikába, viszont az állam se avatkozzon az Egyház belső ügyeibe és személyi kérdéseibe.

Presbitérium Istennek ad hálát Szentlelke megújító erejéért, amellyel megromlott egyházi életünket megújulás felé tereli a Megújulási Mozgalom által. Szerető és imádkozó szívvel hordozza a Megújulási Mozgalom vezetőit, Dr. Ravasz Lászlót, Dr. Papp Lászlót, Dr. Koncz Sándort és mindazokat a lelkipásztorokat, akik egyházi életünk szabadságáért és megtisztulásáért küzdöttek még börtönvállalással is.

Presbitérium Konventi Elnöki Tanácsot és Zsinati tanácsot nem ismeri el személyi összetétele többségeért, és nem támogatja anyagilag sem. Kéri presbitérium az általános és teljes tisztújítást, hogy országos egyházunk vezetése mielőbb olyanok kezébe jusson, akik gyülekezetünk többségének bizalmát bírják.

Elrendeli presbitérium jelen határozatok megküldését Református Egyetemes Konvent Elnökségének, Egyházkerületünk és Egyházmegyénk Elnökségének. Másolat hitelül: Monok, 1957. január 29.

K. György gondnok, Apjok Mihály jegyző, Nagy Ferenc ref. lelkipásztor.

*Kivonat a selyebi református egyházközség presbitériumának 1957. január 13-án tartott gyűlése jegyzőkönyvéből*⁶⁹

1. szám

Lelkipásztor felolvassa az Egyetemes Konvent Elnökségétől érkezett, 1956. karácsony havában kelt körlevelet.

Presbitérium hosszas megbeszélés után megállapítja, hogy a körlevéllel nem ért egyet, aláíróival szemben teljes bizalmatlanságát fejezi ki. Megdőbbenve tapasztalja, hogy az összeomlott zsinat-presbiteri elveket félretevő egyházkormányzati rendszert akarják továbbplántálni a törvényességre hivatkozva.

Helyteleníti, hogy a Zsinati Tanács ahelyett, hogy az összegyűlt egyházi ügyekkel és javaslatokkal foglalkozott volna, tárgyalásokat folytatott az Állami Egyházügyi Hivatallal, nyilván saját pozíciójának magtartása érdekében.

⁶⁸ SRKLi. P. 69. 17/1957.

⁶⁹ SRKLi. P. 69. 3/1957.

Presbitérium általános és teljes tisztújítást javasol az országos egyházban, és felhívja a Konventi Elnökséget, a Zsinati Tanácsot, valamint az Állandó Bizottságot, hogy tárgyalásokat ne folytasson, intézkedéseket ne tegyen, mert a bizalom hiányában ezekben illetéktelen. Ezért a fenti testületeket sem anyagilag, sem erkölcsileg nem támogatja.

A Magyarországi Református Egyház vezetőtestületének a tisztújításig a Megújulási Mozgalmat ismeri el. Teljes bizalommal áll vezetői, Ravasz László és Pap László mellett. Fáradozásukat és szolgálatukat erejéhez képest támogatja. Pelsöczy Béla sk. gondnok, Asztalos Zoltán sk. lelkipásztor, Petró Tivadar s.k. pr. jegyző.

Hiteles! Selyeb, 1957. jan. 13. Asztalos Zoltán lelkipásztor.

60.

Kivonat a Miskolc-Belvárosi Református Egyházközség presbitériumának 1957. január hó 13-án tartott gyűlésének jegyzőkönyvéből⁷⁰

1/1957. számú határozat

Presbitérium kifejezésre juttatja őszinte szeretetét és megbecsülését dr. Enyedy Andor püspök-lelkipásztor iránt, aki 34 éven át a gyülekezet lelkipásztori tisztét is betöltötte, s 1956. január 1-ével nyugdíjaztatott, s 1956. január hó 28-án a gyülekezetben végzett lelkipásztori szolgálatától megvált. Már a nyugdíjaztatást követően presbitérium határozatban méltatta lelkipásztorának érdemeit, s kifejezésre juttatta püspök-lelkipásztora iránti szeretetét és ragaszkodását.

A jelen körülmények között, amikor a Tiszáninneni Egyházkerület 1957. január hó 1-vel újra megkezdte működését, ismételten kifejezi presbitérium dr. Enyedy Andor iránt érzett megbecsülését, s kifejezi azt az óhaját és kérését, hogy dr. Enyedy Andor püspök úr a püspök-lelkipásztori szolgálatba minél hamarabb visszahelyeztessék.

Kéri presbitérium az illetékes egyházi szerveket és fórumokat, hogy szíveskedjenek felülvizsgálni a törvényellenesen nyugdíjazott dr. Enyedy Andor nyugdíjaztatásának körülményeit, s minél előbb döntést hozni arra, hogy dr. Enyedy Andor a Tiszáninneni Egyházkerület püspöki tisztét elnyerhesse, valamint a Miskolc-Belvárosi egyházközségnél betöltött I. püspök-lelkipásztori álláson lelkipásztori szolgálatát is megkezdhesse.

Presbitérium kimondja, hogy ezt a határozatot szolgálati úton felterjeszteni rendeli a nyugdíjintézethez s Egyetemes Konventhez.

A kiadvány hitelül:

Miskolc, 1957. január hó 14.

Ráski Sándor lelkipásztor.

⁷⁰ SRKLt. P. 69. 101/1957.

Kivonat a sátoraljaújhelyi református presbitérium 1957. évi január hó 13-án tartott ülésének jegyzőkönyvéből⁷¹

Református Lelkészi Hivatal

Sátoraljaújhely

14/1957. sz.

3. Presbitérium meghallgatja az Egyetemes Konvent Elnökségének 1660-1956. I-1. sz. újévi körlevelének felolvasását.

Presbitérium örömmel fogadja az Egyetemes Konvent Elnökségének újévi üdvözlését. Isten iránti bizalommal tekint egyházunk vezetőinek a megújulást célzó intézkedéseire. Ugyanakkor azonban kéri az illetékeseket, hogy az egyház és állam viszonyának szabályozása céljából kiküldött állandó közös bizottság tagjai közé az eddigiekhez még néhány olyan egyházi férfit szíveskedjenek delegálni, akik az ún. Megújulási Mozgalom irányvonalát határozottabban képviselhetik.

A kivonat hitelül: Sátoraljaújhely, 1957. január hó 19-én

Nagy Sándor Béla lelképásztor.

Kivonat a Felsőnyárádi Református Egyház presbitériumának 1957. január 19-i jegyzőkönyvéből⁷²

7. Elnök ismerteti az Egyetemes Konvent Elnökségének 1660-1956. I.-1. számú körlevelét.

Presbitérium Isten iránti hálával gondol az elmúlt év eseményeire és arra, hogy az újévben is az Úrnak nagy kegyelme őrzi az Anyaszentegyházat.

Aggodalommal szemléli, hogy az említett körlevél 1956. júniusában tartott püspöki értekezletre hivatkozik, és az EVT Közp. Biz.-nak gallyatetői ülésezésére, amely időpontok után az elnökség „elhatározta a törvényesség helyreállítását, az egyházkerületek autonómiájának tiszteletben tartását, és minden vonatkozásban a zsinat-presbiteri elv érvényesítését”, és e határozatoknak megvalósítása egyre késik, sőt jelek vannak arra, hogy „helyreállítás”, „tiszteletben tartás” és „érvényesítés” helyett a törvénytörés uralkodik némely helyen, és a zsinat-presbiteri elv súlyos sebeket kap.

Az Elnökségi Tanács 1956. október 19-20-i ülésének határozatait tartalmazó jegyzőkönyvébe tisztelettel betekintésre engedelmet kérünk, különösen azokba a határozatokba melyek „végrehajtása késedelmet szenved”.

Aggodalommal szemléli presbitériumunk, hogy még mindig nincs se hivatalos lap, se heti gyülekezeti újság, és így minden tájékoztatás nélkül van az egész református egyház.

Ilyen körülmények között kénytelenek vagyunk az áldozatvállalástól tartózkodni, de javaslatként összehívott országos értekezletre lelképásztorunkat kiküldենk.

⁷¹ SRKLt. P. 69. 47/1957.

⁷² SRKLt. P. 69. aa. 23/1957.

Erre tekintettel jelen 7. pont határozatát jegyzőkönyvi kivonat formájában a Konvent, az Egyházkerület és az Egyházmegye Elnökségeinek felterjeszti és egyben kéri ilyen értekezlet összehívását Budapesten.

Felsőnyárád, 1957. január 23.

A Másolat hiteles. Dr. Elek Béla lelképásztor.

A Tiszáninnen Református Egyházkerület Nagytiszteletű Elnökségének Miskolc

Kossuth u. 17.

63.

Kivonat a Sárospataki Református Egyházközség presbitériumának 1957. január hó 20-án tartott gyűlésének jegyzőkönyvéből⁷³

4. pont

Presbitérium a Konventi Elnökség 1660-1956. I-1. sz. körlevelével behatóan foglalkozva egyhangúlag a következő határozatot hozta:

Presbitérium köszöni a körlevél igéit, tájékoztatását és irányítását. Köszönete mellett azonban, éppen az ügy érdekében, néhány megjegyzést tesz.

Presbitérium nem tud egyetérteni a körlevélnek azokkal a megállapításai-val, amelyek az egyházban uralomra kívánczó megújulási törekvések eredetével foglalkoznak. A körlevél megállapításai azt igyekeznek bizonyos dátumok felsorolásával bizonyítani, mintha az egyházunkban megindult, vagy már megvalósult megújulási törekvések benne lettek volna a „rég püspöki kar”, röviden: az „egyházkormányzat” terveiben. Mintha mindennek a végrehajtása csak azon múlt volna, hogy nem volt idő. Bizonyos, hogy az „egyházkormányzat” is sok minden hibát látott az utolsó hetekben, és némi kétség is mutatkozott benne azok kijavítására vagy felszámolására, bár így is csak a gyülekezetekben már országszerte meglévő és kinyilvánított szükség, és kíváncsalom után ment. Presbitérium mégis azt vallja, hogy az Országos Intéző Bizottság nyilatkozata, körlevele, aztán a Megújulási Mozgalom programja volt az, amely elénk tárta egyházunk igazi és teljes igelátását, hitvallását, tehát tennivalóját. Ezért minket a mi hitünk a Megújulási Mozgalom mellé állít, amint Presbitérium ezt már korábbi határozatával is kinyilvánította.

Presbitérium megjegyzést fűz még a körlevélnek ehhez a részéhez: 'A Konventi Elnökség is teljes erővel támogatni óhajtja a Megújulási Mozgalmat. Az a meggyőződése azonban, hogy ennek a mozgalomnak a törvényesség követelménye s ezen belül az egyház és állam viszonyára vonatkozó egyezmény betartásával kell lefolytania, s óvakodni kell túlságosan előtérbe helyezni a személyi kérdéseket.'

Presbitérium annak az óhajának ad kifejezést, hogy ezek a nagyon bölcs, nagyon helyes megállapítások valahogyan a dolgok elodázásának, a megvalósulásra már megérett megújulások elől való kitérésnek az ürügyei ne legyenek. A „törvényesség” a jónak, a szükségesnek, az igéből felismertnek nem lehet az akadálya. Ha az, akkor a „törvényesség” vizsgálendő meg. Presbitérium is vallja, hogy itt ügyekről, elvi kérdésekről, igelátásokról van szó, és nem személyi kérdésekről.

⁷³ SRKLt. P. 69. 44/1957.

Presbitérium azonban azt is vallja, hogy az elvek megvalósítása során szükségképpen előjönnek a személyi kérdések is. Akkor is, ha azokat nemhogy túlságosan, de egyáltalán nem akarjuk előtérbe helyezni. Ilyenkor a személyi kérdés nem lehet az ügy, a megújulás akadálya. Presbitérium világosan látja és vallja, hogy ma senki sem lehet a magyar református egyházban vezető, aki nem tudja elfogadni a megújulási mozgalom célkitűzéseit. Azokat nem csupán segíteni, hanem elfogadni és megvalósítani kell. A Megújulási Mozgalom célkitűzései nem újak, hanem a bennünk meglévők bölcs, a Lélek által való foglalata.

Olyan is előfordulhat, hogy valaki, mint vezető azt mondja, hogy elfogadja a Megújulási Mozgalom programját, de személye iránt az egyházban (ismételjük: az egyházban) nincs meg a feltétlenül szükséges bizalom. Akinek a személye iránt nincs meg ez a közbizalom, az vonja le alázattal ennek a következményét. Isten az alázat, a bűnbánat és a további hűséges munka nyomán bizonynyal nyilvánvalóan igazolja övét.

Harsányi Gyula s.k. főgondnok, Benke György s.k. jegyző, Darányi Lajos s.k. lelkipásztor.

A kivonat hiteles: Sárospatak, 1957. január 22. Darányi Lajos lelkipásztor

64.

Horváth Zoltán fellebbezése

1957. január 21.

*A Tiszáninnen Református Egyházkerület nagytiszteletű Elnökségének!*⁷⁴

A folyó hó 15-én megtartott, törvény- és alkotmányellenes „előzmények”, keretek között megtartott és lezajlott egyházkerületi közgyűlés a püspöki és főgondnoki állásnak választás útjáni betöltését határozat tárgyává tett döntésének félre tétele mellett e tárgysorozati pontnak sürgősen megtartandó új egyházkerületi közgyűlés elé utalását kérjük az alábbi indokok alapján:

1. Az elnökség a jan. 15-re hirdetett gyűlés tárgysorozatában a püspöki és főgondnoki tisztségnek „választás” útjáni körlevelében „szavazás” útjáni betöltését iktatta és hirdette a gyűlés feladatául. Ez szemben áll a zsinati tanács azzal a döntésével, hogy egy, erre irányuló indítvány elutasításával jelölte meg a tisztségek betöltése tárgyában való intézkedést az egyházkerületi közgyűlés feladatául.

Az elnökség ily irányú téves álláspontja a közgyűlés illetékes döntésére befolyással lehetett.

2. A közgyűlés félbeszakításával ennek, a tévesen meghirdetett „püspökválasztás”-nak kérdését az ugyanabban a teremben, a közgyűlés alkotó tagjai jelenlétében megtartott egyházkerületi lelkészi értekezlet tárgyalása, sőt majdnem meg is ejtett szavazása alá bocsátotta az elnökség, s ott terjesztette elő Arday Janka László egyházkerületi aljegyző útján azt a hivatalos javaslatot, hogy az egyházkerületi közgyűlés ne töltsen be a püspöki széket, hanem a püspöki tisztség megszüntetése iránt terjesszen elő a felettes egyházi hatósághoz javaslatot.

⁷⁴ SRKLt. P. 69. 43/1957.

Ez a lelkeszi értekezlet órákon át a legszenvedélyesebb, az ellenvéleményeket is elnyomó vita anyagává tette a kérdést, sőt azon az öt legszemélyesebben érdeklő, ebben a kérdésben E.T. I. 10.§-a szerint még a tárgyalásból is kizárandó dr. Koncz Sándor püspök jelölt is az egyházkerület tekintélyét is támadó, az evangéliumi ízléssel és szeretettel össze nem férő ismételt felszólalásával kísérelte meg a döntést saját javára kierőszakolni. Mindez a nyomon következően megnyitott egyházkerületi közgyűlés akaratának a kialakulásában, s majd a választást elrendelő többségi határozatában, minden alkotmányos és törvényes alapot, sőt alakot is nélkülöző befolyással bírt.

3. Az egyházkerületi közgyűlés határozatában két indítvány felett döntött: a püspöki tisztnak megszüntetése és illetve vagy ennek választás útján betöltése tárgyában, az utóbbit határozván szótöbbséggel el.

Ellenben nem döntött a zsinati tanács határozatában megrendelt kérdésben: a püspöki és főgondnoki tisztség – nem feltétlenül választás útján betöltése kérdésében –, ezt kellően tárgyalás anyagává sem tette, e fontos kérdésben előadót sem jelölt ki, az egyházkerülethez e tárgyban tett presbitériumi felterjesztéseket sem ismertette.

Ekként nem döntött ez a közgyűlés az E.T. I. 142.§-a utolsó bekezdése szerint mellőzhetetlen törvényes feladatát képező, a zsinati tanács döntése helyes értelmezése szerint is előkérdést képező tárgyban: az egyházkerület utoljára törvényes alakban egyhangúan megválasztott püspöke lemondásának elfogadása és a püspöki tisztség megüresedésének, vagy meg nem üresedésének, ehhez szorosan kapcsolódó kérdése tárgyában.

4. Ezt a kérdést legsürgősebben új-, alkotmányos- és törvényszerűen egybehívott, a tárgyalást és döntést az újonnan felállott egyházkerület alkotmányos tisztségének és méltóságának megfelelő alakban meghozó – sőt nem is új, hanem valószínűs egyházkerületi közgyűlés feladatává kérjük tenni, s az egyházkerület elnökségének ez irányban való sürgős intézkedését kérjük!

5. Amennyiben az egyházkerület elnöksége ezt a kérelmünket nem tartaná bármely alkotmányos szempontból, vagy egyéb okból teljesíthetőnek, tisztelettel kérjük, hogy a jelen előterjesztésünket, esetleg fellebbezésnek, vagy a törvényesség érvényesítése iránti panaszt tekintve, a legfőbb egyházi hatóság vagy még inkább a zsinati tanács elé terjeszteni, ahol is a folyó hó 15-én megtartott egyházkerületi közgyűlés itt vitatott döntésének a hatályon kívül helyezése mellett ezt a kérdést új egyházkerületi közgyűlési döntés tárgyává tenni kérjük.

Kelt Miskolcon, 1957. évi január hó 21-én.

Dr. Horváth Zoltán e. ker. tanácsbíró

A Tiszáninneni Református Egyházkerület nt. Elnökségének, Miskolc.

Feljegyzés arról a tárgyalásról, mely Alsóvadászon, 1957. január hó 21-én a parókián folyt le Veress Pál kormány megbízott úr, továbbá a Borsod megyei Művelődésügyi Osztály vallásügyi előadója és Dr. Koncz Sándor református lelkipásztor között.

Az előadó úr nevére csak hallomás útján, bizonytalanul emlékszem, ezért nem közlöm. A két megbízásban eljáró úr állami autón érkezett. Rendszáma – emlékezetem szerint – AA 136 volt. A megbeszélés du. volt. Fél három táján kezdődött, és körülbelül egy órán át tartott. A tárgyalás anyagát – mindjárt a megbeszélés után – gondolatesoportonként igyekszem összegezni. Lelkiismeretem és legjobb emlékezetem szerint állítottam össze. Az összefoglalás elvi kérdésekben fedi a lényegét. A körítésre és az egymás után következés rendjére nézve nyitott vagyok abban az irányban, hogy jobb emlékeztetés által korrekcióra győztetsem meg. A leírásban VP – Veress Pál kormány megbízott úr, BM – a Borsod megyei vallásügyi előadó úr, KS – Koncz Sándor nevét jelenti a kérdés-felelet formájú leírásban. Az természetes, hogy álláspontok kifejtése miatt a KS közlések hosszabbak. Megjegyzem, hogy a megbeszélés során – a lényegét nem zavaró – némi indulatosság is tapasztalható volt kölcsönösen, olykor.

VP közölte, hogy a kormány megbízásából jött hozzám. Tehát nem csupán a vallásügyi hivatal, vagy a Művelődésügyi Minisztérium, hanem a kormány álláspontját közli velem. Ennek lényege az, hogy a visszaállított Tiszáninneri Egyházkerület püspöki tisztségének betöltésével kapcsolatban a kormány személyemet illetően teljesen bizalmatlan.

KS arról, hogy az Állami Egyházügyi Hivatal, illetve jan. 1-től ennek utóda: a Művelődésügyi Minisztériumba betagolódott egyházügyi osztály, bizalmatlan a szóban forgó tisztséggel kapcsolatban személyemre nézve, már hivatalosan is értesültem. Hivatalosnak kell ugyanis tekintenem az állam és a református egyház között tárgyaló vegyes bizottság református zsinati tanács tagjainak ezzel kapcsolatos közléseit, továbbá azokat az értesüléseket, melyeket január legelején az egyházi ügyekkel foglalkozó hivatalba felhívott tiszáninneri esperesekkel személyemre nézve – egy másik személlyel is kapcsolatban – a továbbadás céljából közöltek. Egyébként arról is tudok, hogy Győry Elemér püspök úrral már előbb is közölték mindezt finomabb formában. A mostani közlésben új momentum, hogy Ön mint kormány megbízott közli ezt velem, nem egy hivatal, nem is egy miniszter, miniszterhelyettes vagy minisztérium megbízásából, hanem a kormány álláspontjaként. Ki kell jelentenem, illetve egyházi helyeken ezzel kapcsolatos kijelentéseimet itt meg kell ismételni, hogy az államnak ilyen mérvű beavatkozása a legsúlyosabb történeti kérdést veti fel egyházunkban. Úgy tudom, hogy még a sötétnek nevezett Bach-korszakban sem fordult elő, hogy az állam az egyház kandidálási jogát előzetes jóváhagyás, vagy tiltakozás formájában gátolta volna úgy, hogy egyházi tisztvi-

⁷⁵ Sárospataki Református Kollégium Nagykönyvtár: Analekta 3718.

selők választásánál az egyikkel szemben vétót emel, a másikat nem-kifogásolás vagy ajánlás formájában támogatja. Mindnyájan értjük azt, hogy itt Enyedy nyugalmazott püspök úrról és rólam van szó. Még ráadásul egy újkeletű szimónia olyan formájában, mely – lévén az egyház saját fegyelme alá vont szervezet – az ezzel támogatott személyre a legkritikusabb árnyékot veti, amint annak országos visszhangja már is kezd kialakulni.

VP Azért is szükségesnek tartom még egyszer a kormány álláspontjaként az Ön személyével kapcsolatos bizalmatlanságot kijelenteni, mert úgy értesültünk, mintha valami olyanfajta kijelentést tett volna egyházi gyűlésen, melyből arra lehetne következtetni, hogy ez a bizalmatlanság nem teljes.

KS Emlékezetem szerint ilyenfajta kijelentést azért nem tehettem, mert nem fedi a most is közölt tárgyilagos igazságot. Azt a reménységemet azonban most is kifejezem, hogyha teljes is a bizalmatlanság, bizonyára nem végleges. Nekem, és esetleg másoknak is, nem volna túlságosan érdemes ebben az országban élni, ha nem táplálna az a remény, hogy a kormány mostani téves információkon alapuló véleményét személyi tekintetben is, jobb, a tényeknek megfelelő véleménynel cseréli fel. A helyes és örömdetes állami korrekcióra sok példa van. Igenis határozottan kifejezem Ön előtt azt a reménységemet, hogy eljőhet az ideje – esetleg rövidesen is annak –, amikor a kormány rehabilitálni fogja velem kapcsolatos mostani vélekedését annál is inkább, mert valószínűleg olyanoktól származik, akikkel, akiknek véleménye ellenére ténylegesen rehabilitálandó vagyok. Ön tehát jelen kiküldetésében nemcsak a kormánytól jön hozzám, hanem tőlem is megy a kormányhoz, s ezért felkérhetem arra, hogy az ezzel kapcsolatos és szükségesnek vélhető eszmecsere irányában, nem személyi érdekből első sorban – hanem az állam javát is szolgáló református kibontakozás érdekében, a közvetítést elvégezni szíveskedjék.

VP Ezt talán vállalhatom is.

KS Erre azért is szükség van, mert ilyen súlyos, s immár egyházközügyivé vált kérdésben nem elég a bizalmatlanság kifejezése, hanem a kifejezésnél szinte lényegesebb a tárgyi megindoklás. Kérem tehát arra, hogy a bizalmatlanság alapját fejtse ki.

VP Erre nem vagyok felhatalmazva.

KS Ha ez így van, akkor pedig Ön nem csodálkozhatik azon, hogy az egész ködnek, homálynak, sötétségnek, félelemkeltésnek tartom, s így az indoklás nélküli, számomra tehát tartalmilag ismeretlen bizalmatlanságot – határozottan visszautasítom. Soha a kormány egyetlen tagja se beszélt velem, tehát a bizalmatlansági információ útján alakulhatott ki. Általános református egyházi, a Tiszáninneni Egyházkerület és a Sárospataki Kollégium visszaállításának ügyében kormánytényezőkkel voltak levelezéseim. Ezekre válaszokat is kaptam. Ön előtt ez nem is lehet ismeretlen. De beszélgetésem velük nem volt.

VP Horváth Jánossal sem?

KS Horváth János elnök úrral sem. Egy kézfogás erejéig találkoztam vele a budapesti teológia 1956-os évzáróján. Az ünnepség után ugyanis Bereczky Albert püspök úr, akivel a református egyház szükséges átrendezése ügyében több levelet váltottam, hozzám jött a teremben, hogy a személyes megbeszélés időpontjára va-

lamelyest megállapodjunk. Az ő társaságában volt Horváth János elnök úr, és így találkoztunk egy kézfogás erejéig a Ráday-teremben. A bizalmatlanságot tehát indoklás nélkül nem fogadhatom el.

VP Ezt megteheti, de miért nem vonul vissza a választástól?

KS Erre két okom van. Mindkettő elsősorban nem személyi. Az első az állam érdekét szolgálja. Nem akarok a magam személyében oka lenni egy olyan hiedelemnek, mintha az állam állampolgárokat feleslegesen ijesztgetne, hogy azok megijedjenek. Az államot nem tartom mumusnak. Az állam által is az állampolgárok számára biztosítani akart félelem nélküli életet én magam azzal kívánom szolgálni, hogy nem félek. Lelkiismeretem nyugodt. A kibontakozásban rám eső részt az állam oldaláról is vállalom, mint állampolgár. A másik okom az, hogy azzal, hogy nem lépek vissza – az adott helyzetben figyelmeztetnünk kell az államot az egyház belső önrendelkezésének természetére. Abban a helyzetben, ami református egyházunk felé mostanában teremtődött, mindez immár nem egyszerű személyi kérdés, hanem az egyház belső autonómiájának kérdése. Az egyház más, mint a világ. S nekünk bizonyosságtévő módon erre a másra kell tanítani az államot is. Még azzal is, hogy szeretettel figyelmeztetjük az államot saját alkotmányára, a mi alkotmányunkra. Úgy mondjuk mi ezt hitvallásszerűen, hogy az egyház az Úr Jézus Krisztus teste. Ezt a „testet” az állam belső önrendelkezésének struktúrájában tapasztalhatja meg. Egyházon kívüli erőknél engedve tehát, nem léphetek vissza. Ez megalkuvás lenne egyházunk belső igazságával. Mint egyházi embernek ezt az igazságot kellett volna elsőnek felhoznom. Dehogy mégis az állami érdeket vettem fel elsőnek, kérem, tekintse udvariassági gesztusnak. Eddig ez a két okom volt. Most azonban még egy harmadik okom is van. Ezt az eddig lefolyt beszélgetés szülte. Azért sem léphetek vissza a választástól, mert nem akarom elismerni ezzel azt a ködöt, amit Ön a kormány részéről megnyilatkozó bizalmatlanság általános megfogalmazásával, egy szóval sem indokol. Az, hogy nem lépek vissza, önvédelmi fellebbezés is egy rosszul informált kormánytól egy személyi ügyemben jobban informált kormányhoz.

VP Önnek tudnia kell, hogy okt. 23. előtt mi hajlandók voltunk Önt püspöknek elismerni. Az okt. 23. események után azonban más a helyzet.

KS Fogalmam sem volt arról, hogy okt. 23. előtt Önök engem hajlandók lettek volna püspöknek elismerni. Ezt eddig így nekem még soha senki nem mondta. Önöknek azonban van egy hivatalos nyilatkozata, mely szerint egyházi téren irányadónak az okt. 23-i helyzetet tekintik. Úgy látszik ezt személyemre nézve nem alkalmazzák? Miért?

VP Nyilván azért, mert bekövetkeztek az említett események, rádiónyilatkozat, körlevél, s olyan is, hogy budapesti teológusok kezükben fegyverrel harcoltak.

KS Mindez körém olyan további ködöt kezd kavarni, mely alaptalanul és indoklás nélkül való. Ha ez arra szolgál, hogy a félelem pszichózisát keltse bennem, még határozottabban ki kell jelentenem, hogy most már amiatt sem léphetek vissza, mert ez egyszerű önvédelemmé vált abban, hogy nem ismerem el a bizalmatlanság meg nem nevezett homályait. Ha valami vaj volna kopasz fejemen, akkor talán be sem vártam volna azt, hogy Ön társadalmi formák között, lakásomban,

az alsóvadászi parókián kifejezze a kormány bizalmatlanságát, hanem disszidáltam volna. Feltételezem, hogy Önök rólam mindent tudnak. Származásomtól kezdve mindent. Talán azt is tudják, hogy 1947-ben ötünket hívtak meg – magyarországi református lelkészeket értek – Amerikába lelkipásztornak. Négyen kimentek. Én itthon maradtam. Önök által ismert vagy feltételezett körülmények miatt esetleg jobb volna, vagy jobb lenne odakint. Én nem így gondolkodom. Helytálok. Helyt maradok.

VP Nem állapodhatnánk-e mi meg abban, hogy a választást alkalmasabb időre, mondjuk: máj-jun-ra elnapoljuk. Hiszen most olyan felzaklatottak a kedélyek. S hátha addig az Ön számára reménylett bizalom a kormány felé helyre áll?

KS Így, hogy mi a választás elhalasztására valamiben is megállapodhatnánk, pontatlan fogalmazás. Mi erre nézve nem állapodhatunk meg semmiben. Azért nem, mert Ön az egyházon kívül áll. Én meg azért nem, mert a kerületi közgyűlésen kívül állok. Egyszerűen nem vagyok annak tagja. Mivel a kerületi közgyűlés határozatát csak maga a kerületi közgyűlés változtathatja meg, illetve hozhat új határozatot, az említett oknál fogva, mi erre nézve semmiben sem állapodhatunk meg. Különben is a választást azért tüzték ki, hogy valahogyan elinduljon a református egyházi kibontakozás, s a Tiszáninneni Kerület missziói és minden szempontból beinduló élete kellő időben elkezdhesse a pataki kollégium visszaállítására vonatkozó ígéret realizálását, lehetőség szerint már őszre.

VP Pedig, ha a febr. 15-ig kitűzött választást nem halasztják el későbbi időpontra, akkor a tiszáninneni lelkipásztorok már febr. elsején sem kapnak kongruát.

KS Megdöbbenéssel hallom ezt az érvelést. Önnek tudnia kell, hogy a legszélesebb egyházi közvélemény felháborodva fogadta, és brutálisnak nevezte már azt is, hogy tiszáninneniek részére a kongrua további folyósítását Enyedy Andor nyugalmazott püspök úrnak a püspöki székbe való valamilyen formában (rehabilitáció, jogfolytonosság, megválasztása előre történő biztosítása) visszatérésétől tette függővé a vallási ügyekkel foglalkozó osztály. Az én megválasztásom esetén pedig a kongrua megvonásával fenyegette meg a tiszáninneni lelkipásztorokat. Szabad legyen néhány őszinte szót mondani a kongruáról. A kongruáról adott helyzetben csak nagy felelősséggel vagyok hajlandó beszélni. Véleményem szerint nem fér össze az állam méltóságával az, hogy törvényesen megállapított államsegély utalása, adminisztratív úton zavarja az állam és egyház kívánatos jó viszonyát. Az állam és egyház közötti esetleges nézeteltérések elintézésére sokfajta törvényes út és mód van. S éppen ezek nem szolgáltatnak alapot az államnak arra, hogy az államsegély megvonásával ártatlan személyek életét veszélyeztesse, különösen pedig, hogy fenyegetse különböző formákban. Ezzel az állam, mint hatalmi szervezet, nullifikálná önmagát, mint erkölcsi szervezetet. Az állam és egyház között semmiféle kultúrharcnak nem vagyok híve. Az az álláspontom, hogy az államban szelid és alázatos határozottsággal kell képviselnünk elveinket az annyira kívánatos kölcsönös megbékélés érdekében. Kongruát, pénzt, cipőtálpát, senkinek semmit adni nem tudok. Nem is ígérek, nem is ígérhetek. A kongrua tehát – meg kell vallanunk – egyházunk elesettségé miatt most még igen fontos anyagi kérdés. Elveink fölé azonban nem igen lehet helyezni, mint ahogy nem helyes ezzel személyi ügyeket

támogatni vagy gáncsolni. Őszintén szólva, azt remélem, hogy a kongruával való fenyegetés talán csak az egyházügyi hivatal megfontolást igénylő gondolata volt. Föltétlenül bízom abban is, hogy az állam a hivataltól a kongrua további törvényes folyósítására megfelelő erkölcsi indoklást kap, ha erre szükség lenne.

VP Adott esetben kénytelenek lennénk a kongrua megvonásának útjára térni.

KS Nagyon kérem, hogy erre semmilyen adott esetben ne térjenek rá. VP Hadd térjek vissza a febr. 15-ig kitűzött püspök választás elhalasztására. Tudom, hogy Ön nem tagja a kerületi közgyűlésnek. Azonban a „legnépszerűbb ember ezen a vidéken”, „okos ember”, „teológus”, „egyházszervező”, vannak „párthivei”, akik az Ön érdekében heves agitációt folytatnak. Ezekkel kellene elintézni az elhalasztást.

KS A népszerűségtől sosem voltam elájulva. Ismerem annak minden csálókását. Realitásom meg is ment attól, hogy arra bármit is építsek. Különbösen is: a népszerűség olyan, hogy egyik hónapban más, mint a másikban. A kongrua megvonásának fenyegetése előtt más, mint utána. Engedje meg, hogy a többi kitételre ne reflektáljak. Azt azonban hadd hangsúlyozzam, hogy „párthiveim” nincsenek.

VP Ne nyargaljunk a szavakon. Van egy „erős pártja”.

KS Jó. Ne nyargaljunk. Tehát valóban sokan voltak a kerületben, akik engem akartak püspöknek. Még ma is vannak. Tehát nem vagyok önjelölt. A kongruával való fenyegetés következtében a szám azonban jelentősen apad.

VP Hány % lehetett eredetileg Ön mellett? 80-90%?

KS Lehet, hogy volt annyi, amikor még azt hitték, hogy szabadon lehet anyagi kötöttség nélkül választani. De pontosan nem tudom, mert én nyilván senkit nem tartottam és tartattam. A rám szavazásra senkit nem kértem. Erre az erkölcsi függetlenségre mindenkivel szemben szükségem van. Nem utolsó sorban Enyedy Andor nyugalmazott püspök úrral szemben, aki saját érdekében ellenem hangolható szöveggel leveleket írkált, amiről Ön bizonyára tudhat. Kinek-kinek lelkiismereti ügye ez az egyház, és nem az én személyem érdekében.

VP Véleménye szerint most hány % lehet?

KS Mindegy, hogy az új szimónia, azaz az anyagi függőség fenyegetésének árnyékában mit mondunk. 51-t, vagy 49-t.

VP Inkább 49-t mondjunk.

KS Mondhatunk 31-t, vagy 29-t is. Nem számít. Visszatérek gondolatmenetemhez. Heves agitációról érdekemben nem nagyon tudok. Az tény, hogy meggyőződésüket az emberek elmondják, s kinek-kinek vérmérséklete szabja meg, hogyan mondja el, esetleg írja meg. Ahol választás van, elvileg és gyakorlatilag eleve lehet számolni a meggyőzés valamilyen lehetőségével. A heves agitációval kapcsolatban őszintén remélem, hogy a kongruamegvonással spékelt agitációt nem az én terhemre írják, hiszen ez más javára szól. Azt is remélem, hogy a körleveles agitációt sem az én terhemre írják, hiszen erre a másik oldal kaphat csak engedélyt, mivel litografálásokról van szó. Agitáció egyáltalán nem lett volna, ha maradhat és több ok miatt nem zavarodik meg az Ön által is célzott valószínűleg többségi vélemény, és nyugodt mederben folyhat az egyházi kibontakozás. Az agitáció, még ha lenne is, aljas nem lehet, mert nincs pénzük.

VP Ön teljesen rosszul vetette fel a választást és az általános tisztújítást.

KS A református egyház szempontjából ez nincs rosszul felvetve. Ilyenformán vetette fel még a saját személyére nézve is – pl. Péter János püspök úr is az ősz folyamán. Ez alkotmányos és zsinat-presbiteri. Másképpen sohasem volt lehetséges és nem lehetséges ma sem az egyházi törvényeink szerint való kibontakozás.

VP De az általános tisztújítás teljesen rossz, mert ez a haladó erők ellen irányul az egyházban.

KS Ugyanúgy nem irányul a haladók ellen, mint ahogy az evangélikus egyházban sem irányult azok ellen. Ha önök a kibontakozás útjául tudomásul veszik egyházunkban az általános tisztújítást, ahogyan ezt tudomásul vették az evangélikus egyházban, akkor haladó erők éppen úgy visszakerülhetnek tisztségükbe választás útján, mint ahogy erre az evangélikusoknál is van példa. És így szent a béke. Mi szeretnénk mostani kibontakozásunkban a több ponton mintául szolgáló evangélikus egyházat követni.

VP Az evangélikus egyház egészen más.

KS Engedjék meg nekünk, hogy mi is egészen mások lehessünk. A magunk megújult egyházi: missziói, szervezeti, stb. életével szolgáljunk népünknek. Az evangélikusoknál Balikó Zoltánt mihamar rehabilitálták Diósgyőr-Vasgyárban, ahová engem is meghívtak, de egyházkormányzati ukázra, amit ugyan később megbántak, nem mehettem el.

VP Mi nem vagyunk az egyházi megújulás ellen. Azt belső egyházi ügynek tartjuk. Sőt azt reméljük, hogy a jövőben még kevesebb okunk lesz arra, hogy egyházi ügyekbe beleszóljunk.

KS Ez a biztató ígélet – sajnos – most messze áll a tényektől. Mindnyájunk közös érdeke, hogy a kibontakozás útját ne gátoljuk, hanem elősegítsük. Azt gondolom, hogy állami vonalon is köztudomású, hogy az egyházi kibontakozásban az októberi események előtt előbb voltunk, mint ma. Péter János püspök úr külföldi útja után ún. egyházkormányzati ellenzékkal, ébredésben szolgálókkal, stb. tárgyalt. Én magam is sokat voltam nála. Három héten át összerakva: egy hetet. A megújulás minden kérdése előjött. Ezt azért hozom fel, hogy ún. szintetikus egyházi felfogásomat kifejtsem. A lényege ennek az, hogy a történeti egyházban minden egyháztagot, csoportot, nézetet, ami nem református ellenes, megbecsülünk és szeretni igyekszünk. Ha ezen az egyházvidéken, még a sárospataki kollégium nemes hagyományaiból datálva, van valami értékünk, akkor ez az, hogy ún. ébredőkkel, volt Bethánistákkal...

VP Nehogy azt gondolja, hogy mi a Bethániát egyházi szempontból kifogásoltuk. Politikai szempontból.

KS Megengedi folytatom... a nyáron átregrutálódott megújulási mozgalommal, régi kegyességi típusok képviselőivel, történeti kálvinistákkal, még azokkal is, akiket szájuk misszióinak mond, de szívük, jellemük állhatatlansága miatt erre nem teszi rá a pecsétet... szóval mindezekkel az egyházi szolgálat érdekében tartani igyekszünk a kapcsolatot. Ebből nem maradtak ki az ún. haladó erők sem. Személy szerint is megnevezhetem azokat, akikkel egyházkerületünk területén eszmélkedő folyamatban vagyunk. De természetes, hogy nem maradtak ki azok sem, akik börtönben voltak, és családjukat a gyülekezeti és személyi segítség eszkö-

zeivel igyekeztünk elérni. Ezeket a színeket, embereket, csoportokat, szolgálatokat összefoglaló elvet nevezem én szintetikus egyházi szemléletnek, amiből az Ön által haladó erőknél nevezett atyafiak nincsenek „kitudva” a szolgálatból.

VP Ha ennyivel igyekszik tartani a kapcsolatot, akkor egyik felszólalásában miért nevezett engem senkinek?

KS Bocsánatot kérek, ez egyszerűen nem igaz. Ha így informálták, jobb informátorra van szüksége. Embert senkinek nem nevezek, tehát Veress Pál osztályvezető urat sem.

VP Ha nem is így mondta, de ez lehetett a lényege. Hiszen azt állította, hogy nincs jogom gyűlést betiltani.

KS Tudom már miről van szó. Nagyon kérem, hogy inkább higgyen annak, amit tőlem, s ne annyira annak, amit rólam hall. Még amit maga mond az ember, jobb meggyőződésre jutás esetén, még az is alá van vetve korrekciónak, hát még az, amit másról hall. Az észak-pesti egyházmegyei gyűlésről hallomás útján beszéltem. Rámutattam arra, hogy az egyház és állam dialektikájának feszültsége eklatánsan érvényesült ezen a gyűlésen, amire München Ferenc belügyminiszter úr egy Ön által közölt tilalom és az engedélyre váró szünet után megadta az engedélyt. Ha kívánja, felszólalásomnak ezt a részét részletesebben is elmondhatom. A dolog lényege itt ez: tessék szíves lenni nekem erre válaszolni: Ön betilthat-e, vagy engedélyezhet-e bármilyen gyűlést? Úgy tudom, hogy ez a belügyminisztérium dolga. A rendőrségé.

VP Valóban nincs ilyen jogköröm. De arra kérek még feleletet, hogy amikor tudomásom szerint Ön is híve a püspöki tisztség megszűnésének, most mégis a választás mellett van.

KS A református megújulásnak valóban egyik kérdése ez. Körülbelül 1936 óta vagyok híve ennek a gondolatnak, helyesebben: ősi, tiszáninneri hagyománynak. Akkor ismertem meg jobban az egyháztörténetből, és Révész Imre akkoriban tartott egyik előadásából. A kérdés humora a jelen szituációban mégis az, hogy választásra szükség van. Újra ismétlem: a református kibontakozás útja az általános tisztújítás és választás. A püspöki tisztség megszüntetésére vonatkozó és a kerületi gyűlés elé kerülő javaslat éppen a választásra nézve nem adott kibontakozást. Sőt mivel a püspöki tisztség megszüntetésére vonatkozólag volt egy tervezet, a zavart növelte az, hogy ugyanakkor a főgondnoki tisztségre vonatkozó szavazás elrendelése egy tárgysorozati pont volt. Pedig a kettőnek együtt kell futni, mert káros egyháztörténeti tapasztalat is van az önmagában való főkurátorságról. Különben is hangsúlyozottan szeretném megértetni, hogy a dolog lényege az egyházon belül szabadon érvényesülő tisztújítás választás útján. Az így megújult szervezet majd megszünteti a szóban forgó tisztségeket. A zsinat-presbiteri elven nyugvó választás gyakorlata azonban az egyház más néven nevezendő vezetőire nézve mindenkorra megmarad. És ez a lényeges most itt.

VP Értse meg, hogy az általános tisztújítás most rossz út.

KS Megértem. Akkor most ne beszéljünk ebben a fogalmazásban. Én ugyan az általános tisztújítást egész országos református egyházunkra értem. Mégis most koncentráljuk az ügyet tiszáninneri problémákra. Azt kérdezem, hogy egy megszüntetett, s most újra beinduló egyházkerületet az érvényben lévő egyházi

törvények szerint hogyan lehet szervezetileg újra felállítani, hogy az törvényellenesség miatt ne legyen megopponálható, ha nem választás útján? Különösen akkor, ha még a régi formájukban visszaállítandó egyházmegyékre is gondolunk.

BM Rendben van. Legyen választás, de elhalasztva máj-jun-ra, hátha a Tiszteletes Úr által reményelt bizalom addig helyreáll, hiszen addig fejlődhet, erősödhet, febr. 15-ig már nincs idő helyreállítani.

KS Erre nézve már kifejtettem álláspontomat, hogy egy tölem függetlenül összehívandó kerületi gyűléstől függ.

VP Úgy tudom Enyedy rehabilitálásának Ön azért nem híve, mert akkor visszatérnek a nyugalmazott esperesek is.

KS Nem annyira azért. Inkább azért, mert a rehabilitáció összekapcsolódott egy jogfolytonossági igénnyel. Még inkább pedig azért, mert szomorú, hogy egyházunkban az állam részéről is ez a deklaratív is orvosolható rehabilitáció jött eddig elő. A súlyos esetek, ami börtönnel, fizetéstelenséggel is össze volt kötve, még nem kerültek elő. Mivel Enyedy nyugalmazott püspök – pl. Ordass püspök úrhoz viszonyítva – sem szabadságában, sem anyagiakban károsodást nem szenvedett, rehabilitációja másképpen áll. De még egyéb okok is lennének, de arra még egy külön óra kellene.

VP Az időből már nem futja.

KS Sebtében akkor összefoglalásul hadd ismételjem el azt, ami eszembe jut:

1. Kérjük a kormányt, hogy ne gördítsen akadályt a református egyház kibontakozása elé, mely belső egyházi tisztújítás, választás útján lehetséges.
2. Engedje meg a kormány, hogy a megújuló egyház kifejtthesse a maga elvi álláspontját.
3. A törvényesen megállapított kongruát ne tegye személyi kérdések alapjává.
4. Rehabilitáljon engem mostani véleménye alól.

Alsóvadász, 1957. január 21. este.

Dr. Koncz Sándor református lelkipásztor, egyetemi magántanár

66.

*Tiszáninneri Református Egyházkerület Ideiglenes Elnökségének kérdése a Zsinat Elnökségéhez*⁷⁶

1957. január 22.

A Tiszáninneri református Egyházkerület Elnöksége

Miskolc, Kossuth u. 17.

44/1957. sz.

Zsinati Tanács Főtiszteletű Elnöksége!

Zsinati Tanácsunk 1956. december 21-én hozott határozatával Tiszáninneri Egyházkerületünk önállóságát visszaállította. E határozat 4. pontjában a következőképpen rendelkezett:

⁷⁶ SRKLt. P. 69. 44/1957.

„A Tiszáninneri Egyházkerület újjászervezése tekintetében a szükséges intézkedéseket az egyházkerület közgyűlése teszi meg úgy, hogy elsősorban a püspöki és főgondnoki tisztség betöltéséről gondoskodik.”

A püspöki és főgondnoki tisztség betöltésével kapcsolatos ezen zsinati határozati rendelkezés az 1957. január 15-én tartott rendes közgyűlésünkön, valamint az ezután egyházkerületünk elnökségéhez érkezett beadványban, de ezenkívül is azt a kérdést vetette fel, hogy e tisztségek, de különösen a püspöki tisztség más úton is betölthető-e, mint választás útján.

Az említett módon olyan álláspont jutott kifejezésre, hogy a püspöki tisztség ún. jogfolytonossági címen is betölthetőnek nyilvánítható akár rehabilitáció, akár a lemondás érvénytelenségének esetleges megállapítása címén.

Mindezt annál is inkább elő kell terjesztenünk, mert ez évi február 5-ére ismét egyházkerületi rendkívüli közgyűlést kellett összehívunk, és egyházkerületünkhez egyik alkotó tagtól beadvány érkezett, melyben kéri, hogy ezen egyházkerületünk közgyűlése vesse el azt az állásfoglalást, mely szerint a püspöki tisztség betölthetőnek nem tekinthető jogfolytonosság címén.

Erre a zsinati elnökségi autentikus magyarázatra annál is inkább szükség van, mert a zsinati határozatra úgy történik egyházkerületi közgyűlésünk egyik tagja által utalás, hogy a zsinati tanács erre vonatkozó határozata, a püspöki tisztséget nemcsak választás útján, hanem jogfolytonosság megállapításával is betölthetné. Még azt is említetnünk kell, hogy a főtiszteletű Zsinati Tanács Elnökségének szerintünk nyilván félreértett más álláspontjára történt hivatkozás.

Miskolc, 1957. évi január hó 22. napján.

Dr. Dienes István főgondnok h., Farkas Elek püspök h.

67.

*Tiszáninneri Református Egyházkerület Ideiglenes Elnökségének körlevele*⁷⁷
1957. január 22.

A Tiszáninneri Református Egyházkerület Elnöksége
Miskolc, Kossuth u. 17.

46/1957. sz.

Nagyfőtiszteletű Lelkipásztor Úr!

Tiszáninneri Egyházkerületünk ezévi január 15-én tartott közgyűlésén a püspöki és főgondnoki tisztségre választást rendelt el oly módon, hogy a presbitériumoknak február 15-ig kell szavazniok.

E közgyűlésünk után újabb lényeges, rendkívüli körülmények merültek fel. Ezek, valamint az, hogy az egyházkerületi közgyűlés határozata a megelőzően tartott egyházkerületi értekezlet általános véleményével nem volt egészen egybevágó, valamint a hozzánk érkezett rendkívül sok észrevételezés, és ezenkívül az egyházkerületi közgyűlés egyik alkotó tagjától újabb közgyűlés összehívására beérkezett indítvány arra készítette az egyházkerület elnökségét, hogy a választás el-

⁷⁷ SRKLt. P. 69. 46/1957.

rendelésével kapcsolatos határozat kérdésében ezévi február 5-re újabb rendkívüli közgyűlést hívjon össze.

Ennek szíves tudomásul vételével arra kérjük nagytiszteletű Lelkipásztor Urat, hogy a presbitériumok szavazására vonatkozó felhívásunk végrehajtását újabb értesítésünkig szíveskedjék felfüggeszteni.

Az a reménységünk, hogy a közbeeső idő, majd az újabb egyházkerületi közgyűlés újabb határozata, egyházi közvéleményünkben olyan megnyugvást tud teremteni, amelyben egyházkerületünk alkotó munkája zavartalanul indulhat meg. Miskolc, 1957. január 22.

Atyafiságos köszöntéssel:

Dr. Dienes István s.k. főgondnok h., Farkas Elek s.k. püspök h.

A kiadvány hitelül: ker. irodakezelő.

68.

*A Selyebi Református Egyházközség felterjesztése*⁷⁸

1957. január 23.

A Selyebi Református Egyházközség Lelkipásztori Hivatala, 25/1957.

Kivonat a Selyebi Református Egyházközség presbitériuma 1957. jan. 23-án tartott gyűlése jegyzőkönyvéből.

Lelkipásztor részletesen ismerteti a Tiszáninneni Egyházkerület újjáalakulását, az egyházkerületi közgyűlés és az azzal kapcsolatos egyházi és állami megnyilatkozásokat.

Presbitérium figyelembe véve a több felől érkező híreket, megállapítja, hogy egy egyházügyi tisztviselők részéről erőteljes fenyegetés hangzott el, hogy - ha a Tiszáninneni Egyházkerületben a tisztségek betöltésénél és a kerület újjászervezésénél nem az állam akarata fog érvényesülni -, az egyházkerulettől megvonják a kongruát.

Presbitérium történelmi felelősségének teljes súlyát átérezve - figyelembe véve az állam és az egyház érdekeit - illő tisztelettel tudással, ünnepélyesen terjeszti elő a következőket:

1. Hazánk szociális átalakulását helyeselve és elősegítve, becsületes emberként, egyházi módon szeretnénk szolgálni népünk életének kibontakozásában.

2. Az elmúlt évtizedben az állami életnek függvénye volt az egyház élete és az ebből következő erőszakos egyházpolitikai intézkedések miatt az egyház olyan súlyos bizalmi válságba jutott, amelyből a kibontakozás csak a teljes tisztújítás által érhető el.

3. Az egyház életébe való bármely külső adminisztratív beavatkozás az Egyezményben biztosított egyházi önkormányzat szuverenitás és a „szabad egyház, szabad államban” elv súlyos megsértését jelenti.

4. A kongruaelvonás fenyegetése kétségtelenül nagy zavart és idegességet okozott lelkészi körökben, az esetleges bekövetkezés pedig súlyos anyagi nyomor-

⁷⁸ SRKLt. P. 69. aa. 23/1957.

ba döntené sok lelkipásztori családot. Egyik sem segíti előbbre az egyház s állam közötti jóviszony kialakulását, annál is inkább, mert az állam a kongruafizetésre nézve feltétel nélküli kötelezettséget vállal az Egyezményben.

5. Az ilyen irányú fenyegetés, megfélemlítési kísérlet nem méltó az államra, mint erkölcsi testületre. Presbitérium reménysége és meggyőződése az, hogy ez a fenyegetés csak néhány állami funkcionárius véleménye, de ezzel a kormány vezetősége nem ért egyet.

Presbitérium felhívja az egyházkerület elnökségét, hogy az egyház és állam jóviszonyának további alakulása érdekében terjesszen államunk vezetői elé hasonló értelmű nyilatkozatot.

Pelsöczy Béla s.k. gondnok, Petró Tivadar s.k. pr. jegyző, Asztalos Zoltán lelkipásztor.

Hiteles!

Selyeb, 1957. jan. 25. Asztalos Zoltán

Főtiszteletű Tiszáninnen Református Egyházkerület Elnökségének, Miskolc.

Presbitériumunk megbízásából tisztelettel terjesztem a fenti jegyzőkönyvi kivonatot a Főtisztelt Egyházkerületi Elnökség elé.

Selyeb, 1957. I. 25.

Atyafiságos szeretettel: Asztalos Zoltán lelkipásztor.

69.

*A Miskolc-tapolcai Református Egyházközség felterjesztése
1957. január 27.*

32/1957. szám

*Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés!*⁷⁹

Alulírottak, mint a Miskolc-Tapolcai Református Egyházközség Elnöksége – Presbitériumunkkal egyező látásban – mély tisztelettel terjesztjük fel alábbi hozzászólásunkat és javaslatainkat a Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés elé:

A múlt év szeptembere óta együttes tusakodásban kísértük figyelemmel részben országos egyházunk, s benne különösen is egyházkerületünk életének elesett állapotát, részben pedig azokat a megújító erőfeszítéseket, melyek az egyház-kormányzati egyháztól a hitvalló egyház felé való kibontakozás útját keresték és munkálták. Hálás örömmel vettük Istennek azt a kegyelmét, hogy múltbeli bűneink ellenére, csodálatos újrakezdés lehetőségeivel ajándékozott meg minket: egyházának gyarló szolgálait és elesett gyülekezeteit.

Mégis új életet kezdő egyházkerületünkben – az utóbbi időkben – végbe-menő események mélységes szomorúsággal és aggodalommal töltenek el bennünket. S úgy érezzük, hogy az egyház Urával, a mi Megváltónkkal szemben lennénk hűtelenek, ha ezt a szorongásunkat és annak okait egyházkerületünk legfőbb testülete előtt elhallgatnánk – mint tettük ezt az elmúlt évek alatt.

Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés!

⁷⁹ SRKLt. P. 69. ad 45/1957.

Az alkotó tagok által is már bizonyára ismert tények alapján az Államhoz való viszony alakulásában nemcsak országosan, hanem ma már egyházkerületünkben is a legnagyobb mértékben veszélyeztetettnek látjuk egyházunk autonómiáját, belső életének szabadságát és zsinat-presbiteri alkotmányának érvényesülését, amint ez a püspöki szék betöltésénél meg is mutatkozott.

Ezért mély tisztelettel legyen szabad felhívni a Közgyűlés figyelmét az apostoli korszak egyházkormányzásának evangéliumi alapelveire, valamint az E.T. I. tc. 140. §-a c. pontjában foglaltakra is. Nevezetesen arra, hogy „az egyházkerületi közgyűlés intézkedik a kormányrendeletek végrehajtásáról, amennyiben ... azok az egyház önkormányzati jogaival megegyeznek; ellenkező esetben felvilágosítást ad a kormánynak, s ha szükségét látja feliratot intéz a kormányhoz és az országgyűléshez”.

Látásunk szerint tehát a püspöki tisztségnek akár a történelmi tradíciók által is támogatott evangéliumból megszüntetéséről, akár a jelenlegi történelmi kényszerűség diktálta szabad választás útján betöltéséről van szó, a febr. 5-ére újból összehívandó egyházkerületi közgyűlés akkor állana bibliai és történelmi hivatása magaslátán, ha mind alkotmányjogi, mind személyi tekintetben, a hivatkozott Egyházi Törvény szerint járna el. Annál is inkább, mivel az egyre félelmetesebb jelek szerint előbb-utóbb kikerülhetetlenné válik ez a megújulni vágyó egyház számára.

Éppen ezért nem hallgathatjuk el, hogy ellenkező döntések esetén – sajnos – nem látunk semmi biztosítékot egyházi életünk szabad kibontakozására, később felmerülő kérdésekben sem. Az elmúlt évek tapasztalataiból ugyanis felismertük azt, hogy jelenlegi történelmi adottságaink között – egyházi életünkben – a személyi kérdés különösen is döntő elvi konzekvenciákkal jár. Ezt a felismerést jövőendő életünk kialakulásában – az egyházon kívüli tényezőkhöz hasonlóan – mi is rendkívül fontosnak tartjuk. Ezért mély tisztelettel azt javasoljuk, hogy a közgyűlés hozzon határozatot az egyházmegyéek általános tisztújításának egy hónapon belüli végrehajtására (a zempléni egyházmegyéhez hasonlóan) és a püspöki tisztség kérdésének valamilyen rendezéséig bízza a kerület kormányzását az újonnan választott esperesekből, gondnokokból és a Megújulási Mozgalom által egyházmegyéenként kijelölt 2-2 tagból álló kollégiumra.

Végül látva, hogy kerületünk lelkipásztorai éppen a mostani időkben maradtak tájékozatlanok és lettek a történelmi helyzetnek sokszor meg nem felelő és ellentmondó magánközlések áldozataivá, mély tisztelettel javasoljuk, hogy rendelje el a közgyűlés az egyházmegyéekben a rendszeres, havonkénti kiskörök és lelkészértekezletek újbóli megtartását, s ezeknek vezetésében adjon megillető helyet azoknak is, akik az egyház Ura és népe iránti hűségüket a megújulás küzdelmeiben is megbizonyították.

Csak ez az út és ezek az intézkedések szolgálhatnak alapul a közgyűlés és az elnökség iránti további bizalomra.

Hozzászólásunkat és ehhez fűződő javaslatainkat azzal a tiszteletteljes kéréssel terjesztjük fel a Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés elé, hogy szíveskedjék azt a tárgysorozatba felvenni, és a határozatról bennünket értesíteni.

Maradunk a Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés iránt atyafiúi szeretettel és mély tisztelettel.

Miskolc-Tapolca, 1957. január hó. A Miskolc-Tapolcai Református Egyházközség elnöksége:

Blanár Gyula s.k. gondnok, Sükös Pál s.k. lelkipásztor.

A Miskolc-Tapolcai Református Egyházközség elnökségének felterjesztésével egyetértek, és ahhoz csatlakozom:

Kiskinizs, 1957. január 27-én, Szűcs Endre lelkipásztor

Kedves Lelkipásztor Testvérünk!

Előrebocsátjuk, hogy a fenti felterjesztéssel akkor is élni fogunk, ha ehhez senki nem csatlakozik. Mégis, hogy nagyobb súlya legyen, arra gondoltunk, hogy mintegy 40 testvérünket felkérjük a csatlakozásra. Kizárólag olyanokat, akikről korábbi jó bizonyosságaink vannak az egy Lélektől megittatás és egyházunk megújulásáért való felelősség tekintetében. Ezért arra kérünk, hogy az idő rövidege miatt csatlakozásod esetén aláírásoddal, ellenkező esetben anélkül, de mindenképpen forduló postával küld vissza felterjesztésünk szövegét.

Felterjesztésünk indokai:

Az elrendelt püspökválasztást az ÁEH folyó hó 19-én telefonon, 21-én személyes tárgyalásban is leállítani kívánta, illetve továbbfolytatás esetén garanciákat kért arra, hogy a választás eredményeképpen dr. E. A. lesz a püspök. Ellenkező esetre közölte – már februári hatállyal – a kongrua megvonását. Az Elnökség az esperesi karral egyetértve, ennek a kívánságnak helyt adott, és az új közgyűlés febr. 5-ére való összehívása felől intézkedett, melyen javaslatot fog tenni a püspökválasztás felfüggesztésére olyan értelemben, hogyha a püspöki tiszt megszüntetése zsinati fokon nyárig meg nem valósítható, úgy augusztusban fogja elrendelni a választást.

Testvéri köszöntéssel:

Miskolc-Tapolca, 1957. január hó. Az Elnökség.

70.

Kivonat a Kazincbarcika-Berentei Református Egyház presbitériumának 1957. jan. 27-én tartott gyűlésének jegyzőkönyvéből⁸⁰

1. Lelkész felolvassa a Tiszáninneri Egyházkerület Elnökségének folyó évi január 22-én kelt 46/1957. sz. levelét, amellyel az elrendelt püspök és főgondnok választási eljárást felfüggesztette.

Presbitérium ezzel kapcsolatosan a következő felterjesztéssel fordul az egyházi felsőbb hatóságokhoz:

a. A törvényes keretek között elrendelt püspök és főgondnok választási eljárás felfüggesztéséből aggodalommal látjuk, hogy egyházi autonómiánk sérel-

⁸⁰ SRKLt. P. 69. [sz.n.] ; A berentei egyházközség külön, de szószerint megegyező irata: 236/1957. sz. alatt.

mére, a zsinat-presbiteri elv mellőzésével az államhatalom befolyása túlságosan érvényesül egyházi belső életünkben.

b. Ezzel kapcsolatosan kinyilatkoztatjuk, hogy azért tusakodunk a Megújulási Mozgalommal együtt, hogy egyházunkban a beígért törvényesség állapota mielőbb helyreálljon, és minden fontos döntés, személyi kérdésekben is, a presbitériumok kinyilvánított akaratának megfelelően történjék.

c. Erre törekedvén általános választásokat is kérünk minden fokon. Bár ezzel az elvvel mi ellentétbe kerültünk mikor Dr. Enyedy Andor püspök visszatérését kértük választási eljárás nélkül, és ezután is csak őt óhajtjuk, de a választási eljárás eddigi visszasságai is azt mutatják, hogy a sok nehézség, a törvényesség és a szeretetben való épülés sérelme nélkül, csak úgy háriható el.

d. Mi abban a reménységben voltunk, hogy Dr. Enyedy Andor a presbitériumok döntésének alapján, választási eljárással is, visszanyeri hamarosan püspöki székét, most, hogy ő ebben megakadályoztatik, a külső befolyás által felfüggesztett választási eljárással, kérjük, hogy a püspöki tisztt betöltéséig az esperesek, gondnokok és a Megújulási Mozgalomból kiküldött 2-2 tagból álló collegium vezesse a kerület ügyeit.

e. Messzebbmenően azonban a püspöki tisztt megszüntetését kérjük, hogy az egyháztól idegen egyházrendszer helyett az egyház, evangéliumi alapelvek szerint önönmagát kormányozza.

A kivonat hitelél.

Kazincbarcika-Berente, 1957. január 28.

Józsa István lelkész.

71.

Tiszántúli lelkipásztorok javaslata

1957. január 30.

Tiszáninneni Református Egyházkerület Elnökségének⁸¹
Miskolc, Kossuth u. 17. Esperesi Hivatal

Tudomásunkra jutott, hogy 1957. február 5-re a Tiszáninneni Református Egyházkerület Közgyűlése összeül, és ezen a közgyűlésen a tárgysorozatban szerepel annak a kérdésnek a megfontolása is, hogy az Egyházkerület az újrászervezése során betöltse-e a püspöki tisztt, vagy az egyházkerület kormányzására a zsinat-presbiteri elvnek megfelelőbb tervet dolgozzon ki.

Amikor ezzel kapcsolatosan véleményünket kifejezzük, nem szándékszunk beleavatkozni illetéktelenül a Tiszáninneni egyházkerület belső dolgaiba, csak éppen testvéri gondolatainknak adunk kifejezést, mint ugyanannak a Magyar Református Egyháznak tagjai és szolgálai. Azt tapasztaltuk január 16-án a szatmári egyházmegye lelkészértekezletén, ahol 43 lelkész vett részt, hogy gondolatainkkal legtöbb lelkész társunk egyetért. Ezért úgy gondoljuk, hogy amikor gondolatainkat a Tiszáninneni Egyházkerület újjászervezésével kapcsolatosan kifejezzük, sok lel-

⁸¹ SRKLt. P. 69. [sz.n.]

késztársunk véleményét fejezzük ki egyházmegyénkben, s ha időnk volna erre, lelkésztársaink aláírásaival is igazolhatnánk ezt.

Egyháztörténetünk meggyőző példák sorával bizonyítja, hogy egyházunk nem cselekedett helyesen, amikor szervezkedése során nem érvényesítette szervezetében is a reformációt és megelégedett egy kompromisszumos megoldással: megtartotta a római egyházszervezetből az episkopalizmust, és ezt csupán csak enyhítette a zsinat-presbiteri rendszerrel. Valljuk, hogy sok más ok mellett egyházunk mélyre jutásának az is egyik oka. Sőt: magának a Tiszáninneri Egyházkerületnek is döntő megszüntetője volt az említett felemás egyházkormányzati rendszer. Éppen ezért látjuk alkalmasnak az időt arra, hogy a Tiszáninneri Egyházkerület az újra szervezkedése során válassza magának a gyökeres megújulást egyházszervezeti vonalon is, és szakítson a püspöki rendszerrel. Az a vágyunk, hogy saját egyházkerületünk is – más evangéliumi egyházak példájára – ilyen módon szervezkedjék újjá. Itt az ideje annak, hogy egyházkormányzásunkban minden fokon érvényesüljön a reformatori elv: a testületi kormányzás. Az egyházkerület ügyeit a két közgyűlés között intézze a kerületi tanács, az egyházkerületek közös ügyeit pedig a zsinat szünetében a Zsinati Tanács. Ha a Zsinati Tanács rendszeresen gyakorolná a maga természetes jogkörét, akkor a Konvent gépezete is feleslegessé válna.

Úgy gondoljuk, hogy egyházkormányzásunk megújulásának a kezdeményezője lehet ebben a történelmi helyzetben a Tiszáninneri Egyházkerület, s az a meggyőződésünk, hogy ezt a kezdeményező lépést a többi kerületben is hasonló lépések fogják követni.

Csengerújfalu, Szamosangyalos, 1957. január 30.

Nagy Ferenc lp. Csengerújfalu, Cs. Kiss Sándor Szamosangyalos, Sipos Károly Komlóstótfalu

72.

Dunántúli Egyházkerület Megújulási Mozgalmának Veszprémi Egyházmegyei Csoportjának javaslata
1957. január 30.

*Tiszáninneri Egyházkerület Elnökségének*⁸²
Esperesi Hivatal, Miskolc, Kossuth u. 17.

Mint a Dunántúli Egyházkerület veszprémi megyéjének megújulási mozgalma ideiglenes megbízottai atyafiságos szívvel nyilvánítjuk ki a magunk és egyházmegyénk állásfoglalását egyházkerületünk és egész egyetemes Magyar Református Egyházunk kormányzatára vonatkozólag. Kíváncsún tartjuk egyházunkban, annak minden kormányzati fokán a testületi vezetés és kormányzás megvalósítását evangéliumi és kálvini alapelveknek megfelelően. Fel kell számolni, és el kell törölni a püspöki tisztelet, s vele kapcsolatban minden episzkopális gondolatot és gyakorlatot, mint nem református, hanem római kovászként itt maradt kormányzati szabványt, s rá kell térni – más evangéliumi egyházak példájára –, a tiszta reformá-

⁸² SRKLt. P. 69. 69/1957.

tus-kálvini formára. Ki kell oldozni az egyház és a gyülekezetek életét az adminisztráció megbénító és gúzsba kötőző béklyóiból, s át kell térni az egyház missziói életformájára, s ezért meg kell szüntetni az egyházkerület és a Konvent nagyméretű s üres gépezetét, helyébe pedig testületi, kisebb létszámú, egyszerűbb és olcsóbb kerületi tanácsot és zsinati irodát kell felállítani, illetve kormányzást kell létrehozni. Ebben a szervezeti megújulásban és reformációban történelmi szerep vár a demokratikus egyházkormányzat ősi fészke s annak 1934-ig hű védelmezőjére, a Tiszáninneni Egyházkerületre. Bízunk, hogy a határozott kezdeményező lépések megtételében történelmi múltjához és szerepéhez méltó módon ismeri fel az anyaszentegyház Urának ma nekiszóló parancsát.

Pétfürdő, 1957. január 30.

Szűj Rezső lelkipásztor.

73.

*Tiszántúli Egyházkerület Megújulási Mozgalmának Hajdúvidéki Egyházmegyei
Csoportjának javaslata
1957. január 31.*

*Tiszáninneni Egyházkerület Elnökségének⁸³
Esperesi Hivatal, Miskolc, Kossuth u. 17.*

Mint a Tiszántúli Egyházkerület hajdúvidéki megyéjének megújulási mozgalma ideiglenes megbízottai atyafiságos szívvel nyilvánítjuk ki a magunk és egyházmegyénk állásfoglalását egyházkerületünk és egész egyetemes magyar református egyházunk kormányzatára vonatkozólag. Kíváncsnak tartjuk egyházunkban, annak minden kormányzati fokán a testületi vezetés és kormányzás megvalósítását evangéliumi és kálvini alapelveknek megfelelően. Fel kell számolni, és el kell törölni a püspöki tisztelet, s vele kapcsolatban minden episzkopális gondolatot és gyakorlatot, mint nem református, hanem római kovászként itt maradt kormányzati szabványt, s rá kell térni – más evangéliumi egyházak példájára –, a tiszta református-kálvini formára. Ki kell oldozni az egyház és a gyülekezetek életét az adminisztráció megbénító és gúzsba kötőző béklyóiból, s át kell térni az egyház missziói életformájára, s ezért meg kell szüntetni az egyházkerület és a Konvent nagyméretű s üres gépezetét, helyébe pedig testületi, kisebb létszámú, egyszerűbb és olcsóbb kerületi tanácsot és zsinati irodát kell felállítani, illetve kormányzást kell létrehozni. Ebben a szervezeti megújulásban és reformációban történelmi szerep vár a demokratikus egyházkormányzat ősi fészke s annak 1934-ig hű védelmezőjére, a Tiszáninneni Egyházkerületre. Bízunk, hogy a határozott kezdeményező lépések megtételében történelmi múltjához és szerepéhez méltó módon ismeri fel az anyaszentegyház Urának ma nekiszóló parancsát.

Nyíradony-Hajdúsámson, 1957. január 31.

Gáll Mihály hajdúsámsoni lelkipásztor, Fehér Ákos nyíradonyi lelkipásztor.

⁸³ SRKLt. P. 69. 69/1957.

*A Bácskiskunsági Református Egyházmegye lelkipásztorainak javaslata
1957. február 3.*

*A Tiszáninneni Református Egyházkerület Főtiszteletű Elnökségének⁸⁴
Miskolc*

A Bácskiskunsági Református Egyházmegye lelkipásztorainak egy része 1956. december 28-án és 1957. január 11-én Kecskeméten összejövetelt tartott. Ezeken az összejöveteleken megfelelő tájékoztatás után egyöntetűen állást foglalt az időszzerű egyházi kérdésekben és ezek között a püspöki tisztség kérdésében is. Az erről szóló állásfoglalás így hangzik:

„Véleményünk szerint Isten most olyan helyzetet adott egyházunkban, melyben fel kell vetni a zsinat-presbiteri elvnek következetes érvényesítéseképpen azt a gondolatot, hogy megfelelő előkészítés után, kellő időben a püspöki tisztt megszüntethető legyen. Ezzel évtizedes megoldásra váró feladatot intéznénk el. Az egyházkerületi közgyűlés keresse meg ezzel a javaslattal a zsinatot.” (1956. december 28-i gyűlés 3. számú határozata.)

E határozatunk meghozatala óta a jelen nem lévő lelkészek nagy része is bejelentette csatlakozását a két gyűlésünkön hozott határozatokhoz.

Amikor ezt a tényt a Tiszáninneni Egyházkerület illetékesei tudomására hozzuk, arra kérjük az egyházkerület lelkészi karát és presbitériumait, hogy álljanak e mellé a gondolat mellé, és munkálkodjanak velünk együtt azért, hogy ezt az alkotmányjogi elvet minél előbb kiépíthessük a Magyar Református Egyházban. Kecskemét, 1957. február 3.

Atyafiúi köszöntéssel:

Egyházmegyei gondnok s.k., lelkészkerületi elnök s.k., esperes s.k..

*A Tiszáninneni Református Egyházkerület Ideiglenes Elnökségének körlevele
1957. február 8.*

Tiszáninneni Református Egyházkerület Elnökségétől⁸⁵

Miskolc, Kossuth u. 17.

77/1957.

Nagytiszteletű Lelkipásztor Úr!

A folyó évi január hó 22-én kelt 46/1957. sz. körlevelünkben közöltük Nagytiszteletű Úrral, hogy a f. évi január hó 15-i közgyűlés által a püspöki és főgondnoki tisztre elrendelt szavazás ügyében újabb közgyűlés összehívása vált szükségessé és kértük, hogy a presbitériumok szavazására vonatkozó felhívásunk végrehajtását újabb értesítésünkig szíveskedjék felfüggeszteni.

Most azt közöljük Nagytiszteletű Úrral, hogy a f. hó 5-én tartott rendkívüli egyházkerületi közgyűlésünk az ezévi január 15-én hozott – püspöki és főgondnoki

⁸⁴ SRKlt. P. 69. [sz.n.]

⁸⁵ SRKlt. P. 69. 77/1957.

tisztségre történő választást elrendelő határozatát – a kerületi elnökségnek a közgyűlést megelőzően tartott értekezleten kialakult vélemény figyelembe vételével készített határozati javaslata alapján hatályon kívül helyezte azzal, hogy e tisztségek tekintetében később összehívandó közgyűlés dönt.

Az elnökséget, a választás elhalasztását célzó javaslatának előterjesztésénél az a megtapasztalása vezette, hogy a választást elrendelő határozat az egyházkerület életében meghasonlást váltott ki.

E meghasonlást fokozta az is, hogy bár a közgyűlés időközében megtartott kerületi értekezlet döntő többségében egyetértett abban az elvi kérdésben, hogy a püspöki intézmény megszüntetése kívánatos, az ilyen előzmények után továbbfolytatott kerületi közgyűlés meghozott határozatában mindez nem jutott kifejezésre.

Nem eredményezte ez a határozat továbbá azt sem, hogy a kerület új életét kiegyensúlyozott, megfelelő légkörben kezdhesse el, és tulajdonképpen életre hívásának, a bensőségesebb egyházi életnek, így a missziói munkának is alkalmas területe legyen.

Ezért a legszentebb és legfőbb cél érdekében mutatkozott szükségesnek ezt a határozatot újabb és jobb megfontolás okából a közgyűlés elé vinni. Ilyen megfontolás után mondta ki közgyűlésünk teljes egyhangúsággal azt a határozatát, amely szerint a külső és belső körülmények által parancsolt egyházkormányzati bölcsességből és a jövőre tekintő megfontolásból az ezévi január 15-én hozott, püspöki és főgondnoki tisztségre történő választást elrendelő határozatát hatályon kívül helyezi, és e tisztségek tekintetében később összehívandó közgyűlés dönt.

Mindezeket szíves tudomására hozva közöljük még dr. Kónya Albert kormánybiztos 852/853-2/2/1957. V. főoszt. számú, 1957. január 29-én kelt rendeletnek alábbi részletét szíves tájékoztatás céljából:

„... az 5/1957.O.K.I./1957.I.I./ és a 852/853-2/1957. V. főoszt. számú utasításokat visszavonva elrendelem, hogy az 1956/57-es tanévben hitoktatásban csak azok vehetnek részt, akiket szüleik e tanév megkezdése előtt hitoktatásra szabályszerűen beíratnak. A hitoktatásra való új jelentkezésekre a következő tanévi beíratkozáskor lesz mód.”

Miskolc, 1957. február 8-án.

Atyafiságos szeretettel: dr. Dienes István s.k. főgondnok h., Farkas Elek s.k. püspök h.

76.

A Hevesi Egyházmegye lelkészi karának felterjesztése

1957. május 17.

Tiszáninneri Református Egyházkerület

*Főtiszteletű Elnökségének*⁸⁶

Miskolc

Főtiszteletű Elnökség!

Tisztelettel közöljük, hogy a Hevesi Egyházmegye lelkészkarja 1957. május 17-én az alábbi közös levelet küldte Főtiszteletű Enyedy Andor püspök úrhoz:

⁸⁶ SRKLt. P. 69. 180/1957.

„A Hevesi Egyházmegye lelkészkarja 1957. május hó 14-17-ig együtt van Mátraházán lelkészevangélizáción. Isten öröme szomorító kegyelme melegségében vagyunk együtt. Sok örömünk van az Úrban és egymásban. Örömlőnk fokozta az a tájékoztatás, mely szerint úgy látszik, hogy minden lehetősége megvan annak, hogy püspök úr megújult egyházkerületünkben a püspöki tisztelet tovább gyakorolja. Erre egyhangú bizalommal kérjük is, szívesen gondolva arra a közeli időre, amikor szolgálatát az egyházkerületben megkezdi. Főtiszteletű Püspök Úr életére és szolgálataira Isten áldását kérjük.”

Főtiszteletű Elnökség! A Hevesi Egyházmegye lelkészkarja sok áldást vette Urától a Mátraházán tartott lelkészevangélizáción. Jó volt nekünk itt lenni, de ugyanakkor örömmel megyünk haza szeretett kerületünk gyülekezeteibe, hogy tovább adjuk az Úrtól nyert örömhírt.

Mielőtt azonban eltávoznánk, meleg testvéri szeretettel küldjük köszöntésünket Istentől rendelt jelenlegi Vezetőinknek és a Főtiszteletű Elnökség életére és szolgálatára Isten gazdag áldását kérjük!

Mátraháza, 1957. május hó 17.

Dózsa Molnár Dániel, Szilvássy János, Szécsényi György, Gulyás István, Illés Lajos, Galambos Lajos, Csorba László, Kőműves Dániel, Palágyi László, Arday Janka László, Szabó Zoltán, Péter József, Hubay Lajos, Szendrey Károly, Botos Péter, Nagy Elek, Gyarmati György, Kovács Gábor, Komjáthy Aladár esperes, Szemerei László, Szilva Sándor, Sipos István, Falucska Benjamin, Denke Gergely.

77.

*A Hevesi Református Egyházmegye Elnökségének felterjesztése
1957. június 3.*

*A Tiszáninneni Egyházkerület Főtiszteletű Elnökségének⁸⁷
Miskolc*

*A Hevesi Református Egyházmegye
Esperesi Hivatala
188-2/1957*

Főtiszteletű Elnökség!

Amint azt közöltük is a Főtiszteletű Elnökséggel, lelkészkarunk a mátraházi lelkészevangélizációnk alkalmával, 1957. május hó 17-én közös levelet intézett Főtiszteletű Enyedy Andor püspök úrhoz. Levelünkben kinyilatkoztattuk afelett való örömlőnk, hogy lehetővé válhatik, hogy ő a püspökséget mielőbb gyakorolja, és kértük is annak elvállalására.

Püspök Úr 1957. május 21-én válaszolt levelünkre. Leveléből az derül ki, hogy reménységgel gondolt a visszaállított egyházkerületben a püspöki szolgálatra, s ha mégis nemleges választ adott, az nagyrészt azért van, mert az egyházkerület

⁸⁷ SRKLt. P. 69. 180/1957.

eddig magatartásában nem láthatta meg a testvéri szeretenek azt a kellő megnyilvánulását, mely számára lehetővé tehetné volna a püspöki szolgálat vállalását.

Püspök Úr válaszát egyházmegyénk lelkipásztoraival megbeszéltük. Mindannyiunkat szomorúsággal töltött el Püspök Úr közlése.

Ezért ezzel kapcsolatosan azt a megbízást kaptuk lelkipásztorainktól, hogy közöljük a Főtiszteletű Elnökséggel, hogy mélyen fájlaljuk, hogy a kerületben Enyedy Andor püspök úr iránt megnyilvánuló bizalom nem kerülhetett számára megfelelő módon az ő tudomására. Ezért lelkipásztoraink arra kéri általunk a Főtiszteletű Elnökséget, hogy a történetek után és ellenére is méltózrasson megtalálni annak a módját, hogy Püspök Úr iránt érzett bizalmuk megfelelő hivatalos formában úgy juthasson tudomására, hogy annak hatására a püspökség gyakorlását mielőbb megkezdhesse szeretett egyházkerületünkben.

Maradunk testvéri köszöntéssel:

Eger, 1957. június 3.

Szemerei László egyházmegyei gondnok, Komjáthy Aladár esperes.

78.

*A Hevesi Református Egyházmegye esperesének felterjesztése
1957. június 15.*

*A Tiszáninneri Egyházkerület Főtiszteletű Elnökségének⁸⁸
Miskolc*

*A Hevesi Református Egyházmegye
Esperesi Hivatala
Ad 188-2/1957*

Főtiszteletű Elnökség!

Szíves tájékoztatásukra tisztelettel közlöm, hogy Enyedy Andor püspök úrtól a következő levelet kaptuk:

„Nagytiszteletű Egyházmegyei Elnökség! Hálás szívvel köszönöm a kerületi elnökséghez intézett felterjesztésük másolatának megküldését. Ha a felterjesztésnek fogamatja lenne, akkor a kerület részéről rendben is volna a dolog, és ha még az országos egyházi helyzet rendezését is hasonló kedvező irányba terelné Isten bölcsessége és kegyelme, boldogan dolgozhatnánk együtt az Úr szőlőjében. Hálás tisztelettel és hűséges szeretettel: Vác, 1957. június 11. Enyedy Andor s.k.”

Atyafiságos köszöntéssel.

Eger, 1957. június 15.

Komjáthy Aladár esperes.

⁸⁸ SRKLt. P. 69. 180/1957.

5. pont

Arday Janka László jegyző beterjeszti jelentését az alábbiakban: A szavazatbontó bizottság 1957. október 8-án tartott gyűlésén számba vette Egyházkerületünk egyházközségeinek leadott szavazatait és megállapította, hogy a püspöki tisztségnél a leadott összes szavazatokat 245-öt Darányi Lajos sárospataki lelkipásztor, a zempléni egyházmegye esperese kapta. Az egyházkerületi főgondnoki tisztségnél a leadott szavazatok 88%-át, 216 szavazatot Dr. Dienes István, a borsodi egyházmegye gondnoka kapta. Ennek alapján a bizottság javasolja, hogy a közgyűlés jelentse ki a megnevezetteket megválasztottaknak, s tőlük az esküt vegye ki.

Egyházkerületi közgyűlésünk Darányi Lajos sárospataki lelkipásztort, a zempléni egyházmegye esperesét a Tiszáninneri Egyházkerület megválasztott püspökének, Dr. Dienes István borsodi egyházmegyei gondnokot a Tiszáninneri Egyházkerület megválasztott főgondnokának jelenti ki, tisztségükben őket megerősíti, és tőlük az esküt kiveszi.

⁸⁹ SRKLt. A Tiszáninneri Református Egyházkerület gyűléseinek jegyzőkönyvei az 1957-58 évben.

Dokumentum⁹⁰

Magyar Dolgozók Pártja Járási Bizottsága
Miskolc Zsolcai kapu 7. Telefon 23-34
MDP Borsodmegyei Bizottság Oktatási Osztály
Miskolc

Jelentés

A Sajóvamosi választásokkal kapcsolatosan

Sajóvamos község egy jobboldali beállítottságú reakciós⁹¹ község. Pártunknak 76 tagja van, ebből 40 fizető.

A választások előtti időkben többször kimentünk Sajóvamosra, hol vezetőségi értekezlet, hol népnevelő értekezletet tartottunk. Közvetlen a választások előtt, amikor kisgyűléseket és házi egyéni agitációt tartottunk, olyan nagy volt az érdeklődés, hogy nekem már akkor is feltűnt, hogy ebben a községben ilyen nagy az érdeklődés a Függetlenségi Népfront, illetve Pártunk iránt, mert biztosan tudtam, hogy ez nem valóság, ez csak egy klikk, amely félre akar vezetni bennünket.

A választások után a jelentésemben, amit a Megyebizottsághoz 3 példányban küldtem el, bőven foglalkoztam, hogy Sajóvamoson egy szervezett bandával van dolgunk, aki látszatot akar kelteni és félre akar vezetni bennünket. A választások napján a járási bizottság által kijelölt 10 községben ellenőrzésem alkalmával 11 óra 30 perckor érkeztem Sajóvamosra. Az I-es körzetbe mentem, amely a község-házán volt. Alighogy ott tartózkodtam, a II. körzetből, amely a római katolikus iskolában volt, 11.40 perckor jelentették, hogy a II. szavazókörzetben megállt a szavazás, mert valaki a fülke feletti mennyezetet átfúrta és egy asszony észrevette és végig az utcán kiabálta, hogy „nem titkos a választás és ő nem fog szavazni.” Természetesen ezt többen is hallották, és ez ürügy volt arra, hogy a többiek is elmaradtak a szavazástól. Én azonnal átmentem a II. szavazókörbe, és ott az udvarban, és kint az utcán is egy tömeg férfi csoportosult és szitkozódva kiabáltak és kíváncsiak, hogy az illetőt, aki a mennyezetet megfúrta, azonnal kutassuk ki. Én bementem a szavazóhelyiségbe, ahol már ott találtam Solymár János rendőr századost, aki rendőri ellenőrzés útján volt, és már vizsgálta a mennyezetben lévő kifúrt lukat. Megállapította, hogy ez friss fúrás, de ezt csak nekem mondta sűgva, hogy más ne hallja. Az iskolaudvarban összegyűlt férfiak közé mentem és mondtam nekik, hogy nincs semmi hiba, a fülkét arról a helyről az iskolának egy másik ré-

⁹⁰ Pártarchívum, 79. fond. 36. ö.e. [Betűhíven közöljük]

⁹¹ A „reakció” kifejezés a korban uralkodó ideológiai paradigmák szerint:

„haladásellenesség, a társadalmi fejlődéssel szemben kifejtett ellenállás, a hanyatló vagy bukott kizsákmányoló osztályok, illetve maradványaik aktív ellenállása a társadalmi haladással szemben; törekvés a történelmileg idejétmúlt társadalmi rendszer fenntartására, illetve visszaállítására.” A jelentést tevő ez esetben ezt értette a reakciós község fogalmon, hogy itt bizony az emberek nem különösebben lelkesednek az éppen bevezetésre kerülő kommunizmusért, és a fekete (papi, klerikális) reakció uszályába kerültek.

szébe helyeztük, bátran lehet szavazni, mert már a fülke teteje is le van takarva. Erre egy páran be is mentek és annak rendje módja szerint le is szavaztak.

Az esetről Solymár János bajtárs a rendőri vonalon, én pedig pártvonalon jelentést tettem a miskolci járási választási irodának, ahol azt a felvilágosítást kaptam, hogy saját belátásomra intézkedjem. Akkor már a választás teljesen megállt. Ez körülbelül délután 3 óra tájban lehetett. Akkor elmentem a templom előtt a jegyzővel és a bíróval és három jó tekintélyes emberrel. Megvártuk, míg a róm. kat. templomból kijöttek, és ott rögtönöztünk egy népgyűlést. Egy órával később ugyanazt tettem a ref. templom előtt. Ugyancsak igénybe vettünk 70 elvtársat, népnevelőt és 10-es csoportbizalmikat, és házról-házra mentek, hogy aki még nem volt szavazni, azonnal jöjjön szavazni, mert mindenkinek saját érdeke, hogy leadja szavazatát. Erre meg is indult a szavazás, úgy hogy 6 óra 30 percre már alig volt a községben, aki nem adta le a szavazatát. Még egyszer megmozgattuk a nevelő gárdát, erre mindenki eljött és leszavazott.

Természetesen a fent említett körutamról én így lemaradtam, és a kocsit hazaküldtem Miskolcra. Csak éjjel 12 órakor jöttem azzal a kocsival, amely hozta az urnát.

Közben kivizsgáltam, hogy mi, és ki okozta a választás menetét. Megtudtam, hogy a mennyezet átfúrása a titkár beismerése szerint túlbuzgóságból történt. Azért fúrta át a mennyezetet Buckó elvtárs, hogy a nyíláson keresztül ki tudja lesni, hogy Szőke Nándor volt földbirtokos és a papok hová fognak szavazni. Erre azonban nem került sor, mert ezek mind nyíltan szavaztak a Függetlenségi Népfontra.

Az észrevételem az volt, hogy dacára annak, hogy a két pap nyíltan ránk szavaztak, mégis több mint valószínű, hogy a klikknek a szervezése tőlük származik, illetve ők irányítják. Az is gyanús nekem, hogy a nyílás, amelyet a fülke felé fúrtak, hogy nem provokáció volt. Ezt abból következtetem, hogy a választásnál a kulákok mind nyíltan szavaztak, de az egyszerű parasztok és volt gazdasági cselédek vagy üres borítékot, vagy pedig egy újságpapírost, sőt Horthy [sic!] kép is volt és imakönyvből kiszakított lap betéve a szavazóborítékba.

Ott tartózkodásom alatt arról is meggyőződtem, hogy nagyon fájlalják a volt református papjuknak a lezárását, ami természetes, hogy jogos volt. Az is feltűnt nekem, hogy a járásunkban, ahol ref. és kat. felekezetű a község, sehol sincsenek olyan jó viszonyban sem a papok, sem a hívők egymással, mint éppen Sajóvamoson. És a volt ref. papnak a felesége, ha ő ugyan nem is megy sehová, de hozzá nagyon sokan járnak felekezeti különbség nélkül és különösen sokan jártak hozzá a választások előtt. Ezek a tények arra hagynak következtetni, hogy a községben a két pap és esetleg a börtönben lévő ref. papnak a felesége vezetik a klikket, ami a választás alatt működött.

Szerintem mind a két papot és a ref. papnak a feleségét el kellene távolítani a községből.

Miskolc, 1949. június 10.

Eltársi üdvözléssel: Jeremi Imre j. prop. vez.⁹²

(Közli Hajdú Imre)

⁹² Járási propaganda vezető

A 6/b/1953. számú megkeresésére az Esperesi Hivatalnak válaszolva a következőket közlöm:

1. Szilvási János ref. lelkésznek Mezőnagymihály községbe való megválasztása ellen benyújtott tiltakozásunkat nem csak, hogy eddig, hanem időtlen időig fenn tartjuk és a visszavonásról szó sem lehet. Mégpedig elsősorban azért, mert maga a választás nem volt titkos és nem is lehetett akkor amikor a reá szavazók fel lettek állítva és névszerint hallhatóan diktálták be, hogy x és y és így tovább akik mellette vannak. De ettől függetlenül és főleg azért nem, mert ez a választás minden volt csak nem lelkész választás és még inkább nem pedig azért, mert ez a választás teljesen politikai síkra lett átvive, aminek jellenségei a következőkben mutatkozt meg és nyert tényleges beigazolást.

2. Ezen választással kapcsolatosan felütötte fejét a kulákság és a klerikális reakció összes csökevénye, sőt egyenesen tetőpontra hágott akkor, amikor elvonva mindenki figyelme az egyéb és talán sokkal fontosabb kötelezettség teljesítéséről. Így történt az, hogy a Tanács és a Párt figyelmeztetése ellenére a legmerészebb módon tovább folyt az agitálás maga a Demokrácia és a Kormányzat ellen, ugyan akkor megfélemlítve arról még az irányító szervek is, hogy ennek az akna munkának nagyon súlyos következménye lesz. Nem tudja a tanács elképzelni azt, hogy kifogja a megtörtént mulasztásért a felelősséget vállalni, mert ezen választás ürügye miatt községünkben eddig: 45 drb. hizottsertés, 18.000 drb. tojás, 109 drb. baromfi és 6000 liter tej beszolgáltatása maradt el, azért, mert sokan a kulákság be folyása és a klérus ügynökeinek karmaiba esve, hittek és még mais hisznek abban, hogy ez így is jó lesz. Tehát joggal kérdezi a Tanács, hogy kivállalja ezekért a megtörtént és helyre hozhatatlan mulasztásokért a felelősséget?

3. A fenti megtörtént hibák további halmozódása, valamint a dolgozónépeknek a mezőgazdasági munkáktól való elvonása (amit Pártunk és Kormányzatunk a legnagyobb eréllyel megtilt és megakadályoz) valamint községünk belsőnyugalma elengedhetetlenül megköveteli és megkívánja, hogy ennek az ügynek a legrövidebb időn belül befejezést kell nyerni és így ragaszkodunk ahhoz, hogy a Tanács és Párt javaslata alapján községünkbe kinevezés folytán Tóth Gustáv bodvalenkei lelkész helyeztessék, mert ennek a lelkésznek ártatlanul beszennyezett becsületes voltát csak így lehet helyre állítani. Ellenkező esetben egy újabb fergeteg fog felharsogni községünkben és egy újabb munkaelvonás, nem kevésbé pedig a soron lévő kötelezettség teljesítésről a megfélemlítettség, mely tény aztán nagyon sok uszályba került embernek büntetés kiszabását és nem utolsó sorban meghurcoltatását tenné szükségessé.

Így a fentiek értelmében már most arra figyelmezteti a Tanács az Esperesi Hivatal Vezetőjét, hogy szíveskedjen ezeket az itt elmondottakat tudomásul venni úgy,

⁹³ Betűhíven közöljük.

hogy a később felmerülő hibáknál aztán a felelősség magát a Hivatal vezetőjét személyében fogja elsősorban a leghatékonyabban érinteni és utána mindazt, aki a jóakarató figyelemztetés ellenére csak azért is másként cselekszik, mint ahogyan azt a községünk belsőélete és rendje megköveteli.

Ezen értesítésünk nem akar fenyegetés lenni, csupán ismerve a helyzetet kívánta a Tanács megírni idejében a való helyzetet és a további vizsály elkerülése céljából javasolja a Tanács Tóth Gustáv bodvalenkei lelkész a községünkbe való kinevezését, vagy helyezését akár csere útján is.

Mezőnagymihály, 1953. február 27-én

Keresztúri Kálmánné

v.b. elnök

(Közli: Dienes Dénes)

Ridentem dicere verum

Ennek a régi, bölcs latin mondásnak igazságát minden korszakban tapasztalhatjuk. A mi nemzedékünknek is volt alkalma megtapasztalni ezt akkor, amikor a református egyházban is törvénné vált a diktatórikus vezetés. Külső célokat szolgáló és terveket végrehajtó vezetőink csak saját igazságukat akarták visszahallani másoktól is. De a vélemény-nyilvánításnak és más igazságok kimondásának utolsó lehetőségeként ott volt a humor: „nevetve megmondani az igazat”.

Az alábbi írás akkor keletkezett, amikor a legnyilvánvalóbbá vált az a szomorú tény, hogy a politikai változások miatt lecserélt egyházi vezetők helyét elfoglaló újak engedtek a kényszernek, és maguk is segédkeztek intézkedéseikkel az egyház elsorvasztásában. 1951-ben bezárták a sárospataki és a pápai Teológiát. A Tiszáninneni Református Egyházkerület nem adta ehhez hozzájárulását, ezért megszüntették magát az egyházkerületet is 1952-ben. Tiszáninnen beolvadt Tiszántúlba, Tiszavidék néven élt együtt a két egyházkerület a debreceni püspöki vezetés alatt.⁹⁴

Dr. Rózsai Tivadar akkori bodroghalmi lelképásztor, későbbi debreceni vallásnár egy sporttudósítás keretében mondta el nevetve az igazságot. Persze nem jelenhetett meg ez az írás akkor nyomtatásban, de ismertté vált gépelt formában, és szerzője túlélte ezt. Az itt használt bibliai elnevezések az akkori egyházkerületeket jelentették. Mezopotámia a Bodrog-Hernád-Sajó közét, a Tiszáninneni Egyházke-

⁹⁴ A korszak egyházpolitikájának és következményeinek bemutatása, elemzése Gombos Gyula: Szűk esztendő. A magyar kálvinizmus válsága. In: A történelem balján. Budapest, 1992. 1-105 p.; Barcza József-Dienes Dénes (szerk.): A Magyarországi Református Egyház története, 1918-1990. Sárospatak, 1999.; Szabó István: Egyházvezetés és teológia a Magyarországi Református Egyházban 1948 és 1989 között. Debrecen, 1995.; Igen tanulságos olvasmány lehetett még: Balla Árpád: Péntekhegyi levelek, Debrecen-Sárospatak, 2000.

területet, Transjordánia Tiszántúlt jelentette. Ugyanígy Transdanubia Dunántúlt, Intertibisciana Dunamelléket. A játékosok pedig valós nevükön szerepelnek, a Tiszántúli Egyházkerület és a megszüntetése előtt Tiszáninnenhez tartozó Zempléni egyházmegye tisztikarát alkotó lelkipásztorok ők. A fegyelmezésnek – és jutalmazásnak – a leghathatósabb módja más, rendszerint, kisebb gyülekezetbe való elhelyezés volt, ill. nagyobb gyülekezetbe helyezés, azaz promoteálás. Jegyzetekkel segítünk abban, hogy azt az időt nem ismerő olvasói is értsék ennek az írásnak elevenségét és humorát.

Dokumentum

Sporttudósítás: A Mezopotámia – Transjordánia nemzetek közötti futballmérkőzésről

A Konventi Sajtóosztály⁹⁵ sportrovatának tudósítója közli: Borongós, viharra hajló, időben zajlott le a Mezopotámia – Transjordánia nemzetek közötti válogatott labdarúgó mérkőzés. A nagy tömegből álló közönség már jóval a mérkőzés megkezdése előtt színültig megtöltötte a Zsinati Stadiont⁹⁶. A két csapat szurkológárdáján kívül igen sokan voltak külföldi vendégek is, különösen Transdanubiából és Intertibiscibiából. A két tábor a mérkőzés lefolyásából próbált magának képet alkotni a rájuk kerülő mérkőzés lehetőségei felől.

Berezky⁹⁷, az intertibiscianai nagyhírű, nemzetközi bíró sájkjelére a következőkép-
pen áll fel a két csapat:

Transjordánia: Gál – Pákozdy, Erdei, Farkas – Illyés, Ferenczy – Orgoványi, Bartha, Péter, Békefi, Török. Tartalék: Szenes.⁹⁸ Mezopotámia: Janka – Novotny, Réti – Szabó Z., Faragó, Nagy S. B. – Bede, Benke, Fiedler, Bárány, Rózsai. Tartalék: Enyedy.⁹⁹

⁹⁵ A Konvent a református egyház vezető szerve volt, 1948 után az egyház „központi bizottságaként” működött. A Sajtóosztály vezetője, vagyis a „propagandista” Kádár Imre volt.

⁹⁶ A zsinat a református egyház törvényalkotó testülete, 1948-at követően pusztá szavazógép.

⁹⁷ Berezky Albert Rákosi Mátyás személyes kívánságára lett püspök, teológiaiilag igazolta a bolsevizmust.

⁹⁸ Szenes Lászlót lelkészt 1953 nyarán, mint politikailag megbízhatatlant eltávolították Debrecenből, Kosdra került lelkésznek. Gál István esperes, Pákozdy László Márton debreceni teológiai tanár, Erdei Ferenc tiszántúli főgondnok, Farkas Pál debreceni esperes, Illyés Endre debreceni teológiai tanár, Ferenczy Károly tiszántúli egyházkerületi főjegyző, Orgoványi György lelkipásztor, Bartha Tibor egyházkerületi missziói előadó, Péter János debreceni püspök, Békefi Benő nyírségi esperes, Török István debreceni teológiai tanár.

⁹⁹ Enyedy Andor tiszáninnen püspököt lemondásra kényszerítették és Vácra internálták. Janka Péter zempléni esperes, Novotny Gyula hernádnémeti lelkipásztor, Réti Gyula cigándi lelkipásztor, Szabó Zoltán sárospataki teológiai tanár, Faragó György szerencsi lelkipásztor, Nagy Sándor Béla sátoraljaujhelyi lelkipásztor, egyházkerületi sajtóelőadó, Bede Gyula tiszakarádi lelkipásztor, Benke Kálmán zempléni esperes, Fiedler István egy-

A község érdeklődése főként a Transjordánia belső támadó hármasa felé fordul, aminek nemzetközi vonatkozásban is félelmes híre van. A sporttudósítók egybehangzó véleménye szerint a Bartha-Péter-Békefi belső hármas minden ellenállást megtör és elsöpör.¹⁰⁰ A Mezopotámia erre a mérkőzésre tartalékosan áll ki, mert Nagy Barnát, aki kiváló képességű középfedezetet az Intertibiscianak II. csapata szerződtette, míg Koncz, a technikás jobbsszélső, sérülése miatt nem játszhat bizonytalan ideig.¹⁰¹

Pontban 2 óra 10 perckor lép a pályára a két csapat. Péter a Transjordánia és Janka a Mezopotámia csapatkapitánya üdvözlí a közönséget, majd egymást, azután a választást ejtik meg. A választás a Transjordániának kedvez, így a Mezopotámia szél ellen kénytelen kezdeni. A sportszakértők véleménye szerint pedig szél ellen nem jó kezdeni.¹⁰²

Ezután Fiedler a Mezopotámia középsatára indítja el a labdát. Kiadja széltre, ahol Rózsai kapja. A bodroghalmi Szajré Egyesületnek ez a fűrgé szélsője viszi a labdát, majd hosszan bead középre. Ott Benke várja a labdát, és áttolja Faragónak, aki közelében tartózkodik. Faragótól elveszik, és a Transjordánia térfeléről Farkas küld felszabadító lövést. A lövést azonban Nagy S. B. balfedezet fogja, és élesen kivágja balszélre, ahol Bárány lesben áll. Bárányt többször is kell figyelmeztetni, mert a balszálen minduntalan lesre fut.¹⁰³ A taktabáji Sokraviszem játékos a most azonban helyén van, és máris átadja a labdát Fiedlernek, aki kapásból lö. A lövést Gál, az Eszményi Egyházmegye kapusa biztosan fogja.¹⁰⁴ Gál régi válogatott játékos, az Eszményi Egyházmegyében fejlődött ki komoly erővé. Kilövését Farkas, a Debreceni Krematórium centere¹⁰⁵ továbbítja Barthának, aki rögtön szökteti Békefit. Békefi egy pillanatig habozik, mert Szabó Z., a Sárospataki Ezermester Sportegylet játékos a támadja. Békefi hazaad Péternek, aki hátrahúzódik, majd előretör, és fejjel átemeli a labdát Szabó Z.-on, őt kicselezi, és közvetlen közélről, a csodálkozó Janka mellett a hálóba lövi a labdát. GÓÓL! 1:0 a Transjordánia javára.¹⁰⁶

házmegyei főjegyző, Bárány István békeügyi előadó, Rózsai Tivadar bodroghalmi lelkipásztor.

¹⁰⁰ Célzás a diktatórikus egyházvezetésre.

¹⁰¹ A pataki teológia megszűnése után Nagy Barnát Budapesten foglalkoztatták, rövidesen ott is teológiai tanár lett. Koncz Sándor nem volt hajlandó nyilatkozatot adni arról, hogy a sárospataki locálpatriotizmus a „titóizmussal” rokon, ezért helyzete még bizonytalannak számított.

¹⁰² Utalás a „politikai széljárásra”, melybe beállt a debreceni csapat.

¹⁰³ Bárány István közismerten baloldali, ún. „békápap” volt. Péter János és Bartha Tibor után a „szocialista állam” harmadik kitüntetettje a református lelkészi karban.

¹⁰⁴ Utalás a Nyírségi Egyházmegyére, melyből Békefi esperes minta-egyházmegyét kívánt faragni, ahol a lelkészek „engedelmesen járnak az ige időszerű üzenete felismerésének útján”.

¹⁰⁵ A debreceni lelkipásztorok sok temetési munkájára utalás.

¹⁰⁶ Szabó Zoltánnak gyülekezetbe kellett kimennie a teológia megszűnése után. Tiszáninnen szeretett volna maradni, de nem volt lehetőség az „alkudozásra”, a Békefi Benő esperes egyházmegyéjében (a kortársak „Fegyházmegye” néven emlegették) levő Öfhehértóra kellett mennie.

A váratlan lerohanás megzavarja a Mezopotámia játékosait, akik nem szoktak ilyen gyors akcióhoz.

Középkezds után a labda Benkéhez kerül, aki óvatos, és nem mer keményen támadni. Érthető: a családja...¹⁰⁷ Inkább továbbad Faragónak, de Faragó is kerül az összecsapást az őt támadó Ferenczyvel. Inkább hazaad Novotnynek, az Egyházmegyei Tatarozó Vállalat játékosának.¹⁰⁸ Novotnytól kerül a labda Bedéhez, Bede továbbad Nagy S. B.-nak. Őt támadják ugyan, de erősen áll a lábán, és minden támadást elhárít. Nagy S. B. átad a jól helyezkedő Fiedlernek, aki Rózsait próbálja kiugratni. Rózsai egy darabig ugrik is, aztán lemond, és Novotny vállalja a labdát. Illyés szereli őt, előread Orgoványinak, Orgoványi átmege a Transjordánia térfeléről és szökteti Békefit. Békefi viszi a labdát egyedül, mellette fut Bartha is, mind a kettő jól fut, hátulról támogatja az akciót Péter. Réti áll a labda útjában, ezért hazaadnak Ferenczynek. Ferenczy feljön a labdával, és Rétivel kerül ellentétbe. Az ellentét elsimul, mert a labdát átadja Péternek. Péter már a Mezopotámia kapuja előtt van, még mindig Rétivel játszik. Janka a kapuból izgatottan figyeli a párharcot. Végül is Réti a 11-es vonalon belül szabálytalanul gáncsolja Pétert. A bíró sípja jelez, és büntető rúgást mutat. A büntetőt Ferenczy értékesíti; éles, erős lövése már ül is a hálóban. GÓÓL! (Csenyété)¹⁰⁹ már 2:0 a Transjordánia javára. Kiderül, hogy Rétit szabálytalan támadás miatt kiállították a pályáról.

Középkezds után egy ember hiányával, erősen meginog a Mezopotámia harci kedve. Ez látszik a fiúkon. Viszont a Transjordánia újra támad. Illyés ráül az emberére, és nem hagyja szabadon az ellenfél játékosait, átad Töröknek, aki szilárdan állja a védelmet, és előreküldi a labdát a Mezopotámia térfelére. Ott Orgoványi kapja el, egy kis szerep neki is jut, de továbbad Péterhez. A pálya közepén jön fel Péter, és Bede próbálja szerelni. Péter Ferenczyvel kicselezi Bedét, majd fordulatból, váratlanul a félpályáról hosszú, de erős lövést küld Janka kapuja felé. Janka úgy meg van lepődve, hogy nem is nagyon nyúl a labdáért, így az a balfelső sarokba fűrődik. GÓÓL! (Dunapataj) 3:0.¹¹⁰

Rövid mezőnyjáték után a bíró sípja félidőt jelez. A szünetben a Transjordánia meglegedetten számolja az adott gólokat, és kiértékeli a helyezeteiket. A bíró tanácsot ad a Transjordánia csapatának, és megbeszéli a további támadások taktikáját.¹¹¹

A Mezopotámia öltözőjében hasonlóképpen taktikai megbeszélés folyik a játékosok között. Janka csapatkapitány tanácsára helycserével próbálkoznak. Most már Faragó Új pozíciót kap: Nagy S. B. játszik a Novotny helyén, Faragót pedig Fiedler váltja fel.¹¹² Réti kiállítása után helye még betöltetlen, a lerúgott Bede he-

¹⁰⁷ Benke Kálmán esperes igyekezett lojális lenni. Agglegény maradt!

¹⁰⁸ Építésügyi előadó volt.

¹⁰⁹ Réti Gyula cigándi lelkészt először a nagy cigándi gyülekezetből a kis Csenyétébe mozdították el büntetésből, „reakciós” magatartása miatt, majd fegyelmissel megfosztották lelkész állásától.

¹¹⁰ Bede Gyula tiszakarádi lelkipásztort Dunapatajra helyezték át.

¹¹¹ Utalás arra, hogy Tiszáninnen megszüntetésében Bereczky Albert és Péter János azonos álláspontot képviseltek.

¹¹² Utalás egyházmegyei tisztségek változtatására.

lyére pedig Simon Ernő áll be, a Tiszakarádi „Legyen úgy, mint régen volt” Futballegylet új játékosa.

A kivonuló csapatokat a közönség üdvözlí. A Transjordánia és Intertibisciana közönsége együttesen és ütemesen buzdítja csapatát, míg a tribünnek azon az oldalán, ahol a Mezopotámia szurkolói ülnék, fojtott sírás csuklik fel, amit még az ugyanott helyet foglaló transdanubiai nézők is erősítenek egy-egy feltörő sóhajjal.

Szünet után néhány percig mezőnyjáték folyik, mintha a Mezopotámia helycseréje javított volna a csapatok kondícióján. De nem sokára újra fergeteges transjordániai támadások veszélyeztetik Janka kapuját. Különösen Bartha és Békefi jön gyakran fel a térfelükre, és megjelenésüknek mindig gól-szaga van, veszélyes és kellemetlen. Így esik, hogy a második félidő 10. percében újra Péternél van a labda. Ő Békefit küldi előre, Békefi Barthával együtt hajráz. Egymást szöktetve érik el a Mezopotámia kapuját. A kapu előtt Rózsai próbálja szerelni, de egyedül van, átjátszanak rajta, Békefi Bartának ad át, aki élesen vág a felső jobb sarok felé. Már-már gólnak látszik (Tokaj)¹¹³, de Janka bravúros védelemmel öklöz. A labda újra Rózsaihoz kerül, aki próbálja magáról lerázni Békefi makacs támadását, de nem tudja. Békefi fordulatból hirtelen megemeli a labdát, és fejével bevágja a bal sarokba. GÓÓÓ! (Szakoly)¹¹⁴. 4:0 a Transjordánia javára.

Lapzártakor a mérkőzés még tart.

Nyilatkozatok a sajtónak: Győry, a Transdanubia edzője: Ilyen nagy iramú mérkőzést még nem láttam. Előre félek, ha ránk kerül a sor. Mi sem sokáig maradunk a pályán.¹¹⁵

Ferenczy: rutin dolga az egész. Tudniillik mi szél ellen is tudunk... Bereczky, a bíró: Sokszor küldött már izenetet a Szövetség a Mezopotámiának, hogy jobban készüljön fel, de a türelmi időnek vége.¹¹⁶ Az ilyen csapatot fel fogjuk számolni. Készületlenül álltak fel. A Transjordánia megérdemelten győzött, mert megtanulta a helyes taktikát. Janka: Elismerem gyengeségünket, de a fiúk önfeláldozóan küzdöttek. A mi bajunk az, hogy ilyen nagy pályához még nem szoktunk hozzá, és a labda is nehéz. Különösen a fejelést nem tudjuk. A második félidőben azonban valamivel jobb volt a csapat, a helycsere hasznosnak bizonyult. Ha lehet, ezzel az összeállítással maradunk, amennyiben mód és lehetőség lesz erre. Kirúgott játékosaink felé részvétellel tekintünk. Bartha: A mi győzelmünk titka az, hogy a játékosok egymással koinoniában vannak. Azután van már nemzetközi, ökumenikus gyakorlatunk is. Ebben a csapatban érdemes játszani. De nem vagyok elfogult,

¹¹³ Nem egészen érthető. 1954-ben Bárány István kapta jutalmul a tokaji gyülekezetet, talán 1952-ben is politikai célok kötődtek a jelentős egyházközséghez.

¹¹⁴ Rózsai Tivadarnak is mennie kellett Bodroghalomról politikai okok miatt. Békefivel tárgyalva szakolyi elhelyezése felől ezt mondta Békefi esperesnek: „Szakoly, Szakoly – ne erőszakolj!” Hazaérve pedig így számolt be feleségének a tárgyalás eredményéről: „Aszszony, pakolj, irány Szakoly!”

¹¹⁵ Győry Elemér dunántúli püspök; a pápai teológia is ugyanarra a sorsra jutott, mint a pataki, s tervben volt a terület megszüntetése is.

¹¹⁶ Utalás a Testvéri Izenetre, melyet a kollaboráns egyházvezetés 1950-ben adott ki, s az addig széles körben folytatott missziói munkát szorította szűk és ellenőrzött keretek közé.

és mindent elkövetünk, hogy módszerünket a Mezopotámiának is átadjuk. Van egy nagyszerű elgondolásom a jövő idényre, amit a Szövetségénél javasolni fogok. Ez pedig az, hogy ezután ne játszunk két kapura, mert az a csapat belső elszektásodásához vezet. Nem lehet, hogy a játékosok zárt közösségben futballozzanak, ki kell cserélni őket. Remélem, hogy egy év múlva már egykapus edzéseket tudunk folytatni. Faragó: Nagyon szégyellem a vereséget, de tudtam előre. A csapat elbizakodott. A múlt idényben, a kerületi bajnokságban Borsod és Abaúj mögött a harmadik helyen végeztünk, és ez elbizakodottá, könnyelművé tette a fiúkat. A vidéki csapatoknak sokkal többet kell áldozniuk erre a célra. Rózsai: Én csak annyit mondok, hogy áldozat voltaképpen nincs is. Hálával kell fogadni, hogy ilyen szép harmóniában játszhatunk. Nem szeretem a disszonáns támadásokat. Bevallom egyébként, hogy a 4. gól után, mikor Tokajnál Bartha úgy rálőtt, azt hittem, hogy magam is kirepülök a pályáról. Még szerencse, hogy a kapufélfában meg tudtam kapaszkodni. Jövőre a Transjordánia leszerződött, és ott fogok játszani, de azért szívem örökre Mezopotámiáé! Fiedler: Igaz, hogy kikaptunk, de győzhettünk volna. Én legalábbis éjt nappallá teszek, hogy győzzünk. Hiba a csapatban, hogy még nem ismeri az ő kategóriájukat. Baj van a munkamódszerrel és a munkatervvel is. Majd én misszionálom a csapatot. Már van is egy ifjú játékosom, akit tanítok. Egyelőre még nem nagy a gyakorlatom, mert nem régen állok a csapat tengelyében. De ígérem, hogy mire a csapatot teljesen széjjelrúgják, komoly előhaladást fogok mutatni a védelemben is. Békefi, a Nyíregyházi Minta játékosa: Nem akarok dicsekedni, de csapatunk most kiváló rúgóformában van. Nincsen olyan helyzet, amiből egy-két gólt kapásból ne tudnánk löni. Igaz, hogy kozmikus felelősség is terheli a csapatot. Nagy S. B.: Én nem csodálkozom a vereségen. Egyszerű oka az, hogy a csapat nem ismeri a szaksajtót... De majd én megismertetem velük. Péter: A nemzetközi futballélet számba jöhető összes csapatát és játékosát jól ismerem. Még ilyen mezőnyben is jónak minősítem játékosainkat. Ezzel az erővel bizalommal nézek jövőre az Evanstonban sorra kerülő világbajnoki mérkőzés elé.¹¹⁷ Ami Rétit illeti, durván támadott, és ki kellett állítani.

(Kelt Bodroghalomban, 1953. dec. 15.)

(Közlő: Benke György)

¹¹⁷ Nagy előkészületek előzték meg az Egyházak Világtanácsának az USA-beli Evanstonban tartott nagygyűlését. A református egyház vezetősége bizonyítani kívánta itt a szocialista országokban „maradéktalanul működő” vallásszabadságot.

A TISZÁNINNENI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET MEGSZÜNTETÉSE ÉS VISSZAÁLLÍTÁSA

A Tiszáninneni Református Egyházkerület megszüntetése részét képezte annak az egyház-zsugorítási programnak, amelyet a kommunista államhatalom kívánságára, a vele kollaboráló református egyházi vezetők dolgoztak ki és hajtottak végre.¹¹⁸ Ugyanakkor van létjogosultsága annak a felvetésnek is, hogy a Sárospataki Teológiai Akadémia megszüntetése során tanúsított kerületi magatartás büntetéseként alkalmazták,¹¹⁹ hiszen Dunántúllal kapcsolatban nem érvényesítették, a kerületek összevonásának tervét.

A tiszáninneni kerületi közgyűlés 1951. október 15-én kinyilvánította, hogy ragaszkodik a pataki Teológiai Akadémiához. A december 4-i közgyűlés azonban már kénytelen volt tudomásul venni a Zsinat ellentétes döntését. Enyedy Andor püspök jelentéséből azonban kitűnik, hogy ez a tudomásul vétel nem a megalkuvás jegyében történt. *„Egyház-kerületünk életének, bizonyára régóta és még nagyon sokáig, legfájdalmasabb eseménye sárospataki teológiai akadémiánk megszűnése. Október 15-én tartott rendkívüli közgyűlésünk e tárgyban hozott, és a zsinat tagjaival közölt határozata egyházi felsőbbségünknel rossz benyomást keltett. Theologus ifjaink azzal akarták az ügyet a maguk kedve szerint előre vinni, hogy intézetüket elhagyva, hazajöttek. Amilyen megértéssel voltunk szívük vágya és fájdalma iránt, olyan erélyesen intettük őket a tanulmányi rend, valamint illetékes elöljáróik iránti engedelmességre. Mi a lelkésképzés kérdésében elmondtuk a magunk érveit, elsírtuk a magunk könnyeit. Most már nincs részünkről sem egyéb hátra, mint tudomásul venni a zsinat törvényerejű döntését, és a megmaradó két teológiai akadémia jó és eredményes működését minden erőnkkel szolgálni”*¹²⁰ Ugyanez a közgyűlés hangsúlyozta, hogy a pataki gimnáziumban szép munka folyik, az őszi szuplikáció pedig igazolta, *„hogy népünk szívébe zárta és szíven hordozza most már négy osztályú gimnáziumra csökkent ősi kollégiumunkat”*. Nem valószínű, hogy Enyedy püspök ne értesült volna a Bereczky Albert vezette kollaboráns egyházi hatalom szándékáról a református középiskolák felajánlását illetően. Inkább arról van szó, hogy annak tudatában jelezte Tiszáninnen ragaszkodását a megmaradt gimnáziumhoz. Ennek összefüggésében érthető meg, hogy az államhatalmat feltétlenül kiszolgáló országos egyházi vezetés a tiszáninneni püspöki utódlásról kezdett gondolkodni. Megkeresték *Koncz Sándort*, a megszüntetett pataki Teológia volt profeszszorát, aki előtt feltárták, hogy munkás származása miatt alkalmasnak tartják erre a tisztségre. Szükség volt azonban arra, hogy alkalmasságát ő maga is igazolja. Ezért cikksorozatot kértek tőle, amelynek tárgya lett volna *„a sárospataki lokálpatriotizmus, ami helytelen sovinizmus és rokonságot mutat a titoizmussal.”* Koncz Sándor azonban visszautasította a méltatlannak érzett feladatot, így ez a kísérlet megbukott. Később ezt úgy értékelték, hogy Tiszáninnen *„nem volt püspöknek alkalmas személy”*.¹²¹ Megnyugtatóbbnak érezhette a református egyház vezetése - ami egy-

¹¹⁸ Lásd fentebb Ladányi Sándor tanulmányának vonatkozó részét.

¹¹⁹ Lásd fentebb Szentimrei Mihály tanulmányát.

¹²⁰ SRKlt. PK-28. 1951. dec. 4.

¹²¹ SRKNk. An. 37314.

ben figyelmeztetés gyanánt is szolgálhatott - a kerület önállóságának megszüntetését. Az általános népszerűségnek örvendő Enyedy Andornak le kellett mondani tisztról, a „nyugodt átmenet” biztosítása érdekében, még a tervezett közgyűlés előtt. Majd 1952. október 3-án az egyházkerületi rendkívüli közgyűlés határozatban kérte a zsinatot, hogy intézkedjék a tiszáninneri egyházmegyének a Dunamelléki, illetve a Tiszántúli Kerülethez való csatolásáról. Fontos elolvasnunk az erről szóló előterjesztést: „Az egyetemes konvent elnökségi tanácsának 1952. szeptember 9-i ülésén az egyházkerületek elnökségei beható megbeszélést folytattak egyházunk és különösen a tiszáninneri egyházkerület jelenlegi helyzetéről.

A megbeszélés során egyházunk legfőbb órállói arra a meggyőződésre jutottak, hogy helyesnek látnák, ha a tiszáninneri egyházkerület kebelébe tartozó egyházmegyék a tiszántúli, illetőleg a Dunamelléki Egyházkerület egyházmegyéibe (sic!) egyesülve ezeknek az egyházkerületeknek a keretében folytatnák tovább életműködésüket.

Szükségessé teszi ezt a lépést jövő fejlődésünk, egyházunk egységének hálás megőrzése és ápolása, annak a kegyelemnek és irgalomnak felismerésében, hogy egyházunk a maga egészében megvan és él.

Ezt a meglátást indokolja a koncentráció szükségessége, amelynek következményeit szervezeti vonalon is le kell vonnunk, elsősorban a gyülekezeti szolgálat érdekében. De szükségessé teszi ezt az átalakulást az anyagi javainkkal való helyes sáfárkodás és takarékoskodás, figyelemmel arra is, hogy az egyezményben biztosított államsegély egy év múlva jelentős mértékben csökken. Mindezeknek a következményeit időben le kell vonni.

Már az egyházmegyei határok újrarendezése is egyházunk szervezetének egyszerűsítése és korszerűsítése érdekében történt. Most egy lépéssel tovább kell haladnunk, Isten iránt való engedelmisséggel felismerve azt, hogy nincs külön magyar református egyház Miskolcon, Budapesten vagy Debrecenben. Isten új leckéje, hogy össze vagyunk kötve, egymásra vagyunk utalva, és ezt szervezeti vonatkozásban is ki kell fejeznünk. Olyan mértékben válik ez könnyűvé, ahogy a gyülekezetekben az ige szolgálatára nézünk. Vállalnunk kell abban a reményben, hogy ebből fejlődés és előrehaladás származik.

Megítélésünk szerint a kerületre háruló kormányzási, igazgatási és fegyelmezési feladat ebben a nagyobb egységben jobban biztosítható, hitünk szerint pedig ezáltal magyarországi református anyaszentegyházunk ereje megújul, és kerületünk jobban betöltheti azt a szolgálatot, amelyet eddig több mint 400 éven át Isten dicsőségére és népünk javára végzett”.¹²²

Az egyházi szakzsargonnal nyakon öntött szövegből világosan kitűnik, hogy a döntést nem Tiszáninnen széles református közvéleménye hozta, hanem egy szűk csoport Budapesten. A budapesti konventi döntés után mindössze négy nappal került sor a rendkívüli egyházkerületi közgyűlésre. Ilyen rövid idő alatt lehetetlen volt a kérdés megfelelő átgondolása Tiszáninnen. Az itteni presbitériumokat meg sem kérdezték, a gyülekezetek jogait teljesen figyelmen kívül hagyták. Az országos konventi vezetés diktatórikus módszereinek ez tökéletesen megfelelt, s amúgy sem bízott semmit a véletlenre. Még egy ellentmondó tiszáninneri határozatot nem

¹²² SRKLT. PK-28. 1952. okt. 3.

lehetett megkockáztatni. A közgyűlésen Kiss Roland és Péter János társaságában Bereczky Albert is jelen volt, s „meleg testvéri szót” intézett a jelenlévőkhez az Efézusi levél 4,3-ra utalva.¹²³ Kifejtette, hogy „egyházunk a koncentráció helyes útját” találta meg.¹²⁴ „Uralkodjék tehát a bennünk lévő engedetlenség felett, jó és rossz érzések felett uralkodjék Istennek a békessége. [...] Engedjétek meg, hogy mikor egységünk, békességünk és szolgálatunk kihangsúlyozása mellett testvéri szeretettel köszöntlek titeket külön is, még annyit hadd mondjak, hogy egyházkerületi és egyházmegyei alakulatoknak az egy magyar református egyház területén való elhelyezése nem okozhat lelki akadályt annak a számára, aki a ma kapott ígét a szívére vette”.

Az egyházkerület tisztségviselői közül többen ezen a közgyűlésen mondtak le, némelyek azonban ennek a formaságnak sem tettek eleget, egyszerűen tudomásul vették, hogy tisztük megszűnik. Akik lemondtak, inkább tiltakozásukat fejezték ki ezzel, mintsem egyetértésüket.

A teljes szervilizmus jegyében működő közgyűlés ellentmondás nélkül elfogadta az egyházkerületi tanács június 27-i határozatát a Sárospataki Kollégium felajánlásáról az államnak. Mindez csak úgy érthető meg, ha feltesszük, hogy az egyházkerület vezető személyiségeit megfélemlítették a megelőző hónapok során.

A megroppantott gerincű tiszáninzeniek látszat-demokratikus döntése után a színjáték tovább folytatódott. Előbb a zsinat 1952. évi ülészakán foglalkoztak az ügygel.¹²⁵ Az indoklás itt is a már megszokott volt: „egyházunk egységének megőrzése és ápolása, lelki és anyagi erőinek gazdaságos összpontosítása céljából” kell megszüntetni Tiszáninnen önállóságát. A zsinaton Bereczky Albert nagy beszédet mondott, amely igen figyelemre méltó, mert benne nyíltan megfenyegette azokat, akik nem azonosultak a legfőbb vezetés irányelveivel. „Amikor zsinatunk 1948-ban egyezményt kötött az új magyar állam kormányával, hitbéli döntést hozott, s egyházunk engedelmes útját szabta meg. Ennek az útnak keresésében voltak zavarok és bizonytalanságok. Az úton való járásban is mutatkoztak, és fájdalom, még mindig mutatkoznak engedetlenségek. Egyházunk őrállói tudatában voltak annak a veszélyes kísértésnek, amelyet némelyek bizalmatlansága, bizonytalansága, vagy éppen tudatos engedetlensége egyházunk döntésével szemben jelent. Ezért adtuk ki 1950. decemberében azt a Testvéri Izenetet, amelyben eligazítást adtunk. [...] Ez a Testvéri Izenet időben adott és bizonyos értelemben, bizonyos köröknek utóljára adott figyelmeztetés volt. [...] Aki nem értette meg a szót 1950-ben, még mindig megértheti 1952-ben. [...] Különösen fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy a magyar református egyház és benne a gyülekezetek egységét Isten ajándékul és feladatul adta

¹²³ Uo.

¹²⁴ A kerület megszüntetése indoklásának hamisságára híven rávilágít a fő végrehajtók körében lejátszódott epizód, amit Pap László budapesti teológiai tanár jegyzett fel. Bereczky Albert, Péter János és Kiss Roland a közgyűlés előtti napon megérkezett Miskolcra, és a Korona szállóban szálltak meg. „Vacsora után Bereczky korán lefeküdt, Kiss és Péter pedig együtt ittak, s mikor éjfél körül már emelkedett volt a hangulatuk, felmentek Bereczky szobája elé, és az ajtót kezdték verni: 'Nyissa ki, itt az ÁVO!' kiáltozással, s mikor Bereczky ajtót nyitott, szeme közé röhögtek, hogy csak meg akarták tréfálni”. „Egyházunk legfőbb őrállói” ilyen imádságos lélekkel készültek a nagy horderejű döntésre! Pap László: Tíz év, s ami utána következett 1945-1963. Szerk. Bárczay Gyula, Bern/Bp. 1992. 90.

¹²⁵ Református Egyház 1952. 21. sz. 1-5.

nékünk. Ennek az egységnek következménye, hogy lelki és szellemi erőinket bölcsen koncentráljuk... Bizonyára ez a zsinati ülősszak is ezt fogja tovább szolgálni törvényeivel és határozataival”.

Bereczky tehát minden kertelés nélkül kimondta, hogy semmilyen ellentmondást nem tűr el a legfőbb egyházi vezetés. A Tiszáninnen ügyében hozott döntés ennek megfelelően született meg. Bereczky elégedetten nyugtázhatta, hogy a határozat „nem csak az erők koncentrációját szolgálja, hanem az egymás iránti bizalmunk koncentrációját is”. Az új Tiszavidéki Egyházkerület megbízható ellenőrzés alá került, szolgái engedelmissége - melyre oly nagy hangsúlyt helyezett a konventi elnök - biztosítva volt. Az állami jóváhagyás szövege hűen tükrözi a református egyház alávetett helyzetét: „A magyarországi Református Egyháznak engedelemmel összehívott és 1951. október 24-én megnyílt hatodik budapesti zsinata, második debreceni ülősszakán 1952. évi október 31-én alkotott, a zsinati elnökség által elem terjesztett 1952. évi III. egyházi törvénycikket jóváhagyom és megerősítem. Budapest, 1952. november 19-én Horváth János s. k. az Á.E.H. elnöke”.¹²⁶ A törvényt nem véletlenül datálták a reformáció emléknapijára. A mélyen egyházellenes, ateista államhatalmat kiszolgáló Bereczky Albert és társai reformátori szerepkörben tetszelegtek.

Ezzel a bibliai mázba burkolt szemfényvesztésnek még nem volt vége. A Tiszántúli Egyházkerület 1953. évi közgyűlésén, előre kiosztott szerep szerint, álszent érzelmességgel fűtötten, a tiszáninneniek kérték a befogadásukat.¹²⁷ Farkas Elek abaúji esperes: „A múlt igaz értékeit megbecsülve, a ma feladatait hűséggel betöltve, egymás testvéri kezét szorososan megfogva, induljunk el együtt tiszántúliak és tiszáninneniek, várva Istennek a Jézus Krisztusban onnan felülről való elhívása jutalmát”. Nádházy Bertalan borsodi esperes: „Fogadjanak minket a Tiszántúli Egyházkerület kebelébe szeretettel! Szeretettel jövünk, s tudjuk, megnyerjük a viszonzó szeretetet. Dienes István borsodi gondnok a hivatalos indoklást is visszhangozta: „Az evangélium megláttatja velünk, hogy nem a kerületi határbeosztások a lényegesek, hanem az egy közös keresztyén anyaszentegyház egységének minél jobb kifejezése. A tiszáninneniek és tiszántúliak közös jó múlttal rendelkező régi kapcsolata most szervezett egységgé válik. Indokolja ezt a szervezeti egységbe kapcsolást a gazdasági erőinkkel való előrelátó takarékoskodás is”. Elég ehhez most annyit hozzáfűzni - amire egy alább ismertetendő dokumentum is kitér - hogy Debrecenből irányítani az észak-magyarországi régiót jóval többbe kerülhet, mint Miskolcra szervezni az itteni életet. Tiszáninnen megszüntetése a legdurvább egyházleépítési akciója volt a Bereczky-csoportnak, amelyből semmilyen „lelki vagy gazdasági” előny nem származhatott.

A mélyen igazságtalan döntést a tiszáninneniek lelkipásztorok jelentős többsége lelke mélyén nem fogadta el. Amint a politikai légkör enyhült, azonnal el is kezdődött az oktrojált határozat felülvizsgálásának munkálása. A szándék nyilvános fórumot kapott 1956 tavaszán az egyházmegyei lelkészértelmezéseken, lelkészi kiskörökben. A tiszáninneniek kezdeményezés szálait Koncz Sándor igyekezett össz-

¹²⁶ SRKLt. Püspöki iratok 2039/1952.

¹²⁷ Péter János: Szolgálatunk az egyetemes keresztyénség életében. III. püspöki jelentés. 1953. ápr. 23. Bp. 1953.

szefogni, akit „büntetésből” az Abaúj megyei Alsóvadászra helyeztek lelkipásztornak. Tevékenységének azzal kívánt súlyt adni, hogy prominens állami vezetőket is megkeresett a kerület ügyében.¹²⁸ Miután azok - álszent módon - egyházi belügynek nyilvánították a kérdést, Koncz Sándor tárgyalásokat folytatott Péter János tiszavidéki püspökkel. Koncz ugyanis, miként az ügygel foglalkozó lelkipásztorok, alkotmányosan gondolkodott, nem tartotta megkerülhetőnek az egyházi vezetést, ugyanakkor változást remélt az egyházkormányzók politikai magatartásában is, annak ellenére, hogy azok erősen kompromittálódtak, és hitelüket elvesztették az egyházi közvélemény előtt. Péter János püspök „Az Út” című református lap 41. számában cikket írt az egyház időszerű kérdéseiről, melyben felvetette az „újrakezdések lehetőségét”, de a kérdések gyakorlati útra terelését lényegében elodázta. Az abaúji, borsodi és zempléni egyházmegye elnökségeinek tanácsa 1956. október 5-i nyilatkozatában Tiszáninnen ügyében elegendőnek tartotta, „ha a presbitériumok figyelemmel kísérik az egyházi sajtó közleményeit, közöttük Péter János püspök úrnak” említett írását.¹²⁹ Ezt az óvatoskodó, lényegében a kérdés megoldását pusztán a konventi vezetéstől váró, magatartást a tiszáninnen lelkipásztorok nem tartották elegendőnek. Ezért a presbitériumok október folyamán sorra csatlakoztak a miskolci lelkipásztorok által 1956. szeptember 24-én kiadott memorandumhoz. Az emlékirat az általános egyházi kérdések mellett állást foglalt a kerület ügyében is. „Kérjük az állam és az egyház között kötött egyezménynek szellemében a volt tiszáninnen egyházkerület visszaállítását. Látásunk szerint az egyesítést nem követték a hozzá fűzött reménységek, és elsorvadni látszottak a tiszáninnen egyházkerület életét jellemző azok a sajátságok, amelyek egészségesen munkálták és erősítették a magyarországi református egyház egységét”.¹³⁰ Koncz Sándor is közölt egy több kérdéskört tárgyaló nyilatkozatot az egyházban „szükséges átrendeződésről”.¹³¹ Az emlékirat számos lelkipásztorral folytatott egyeztető beszélgetés során született. Tiszáninnen ügyével részletesen foglalkozik.

„I. A Tiszáninnen Református Egyházkerület (Kerület) lebontása 1951-ben azzal kezdődött el, hogy a Kerület határozata ellenére felszámolták a Sárospataki Theológiai Akadémiát. A rákövetkező években a Kerület formálisan megszűnt. A formális megszüntetése azonban hiába kapott jogi keretet, a Tiszáninnen Református Egyházkerület ma is él. Él evangéliumi gyökerű közvetlenségében, őszinte egyszerűségében, az ébredés és hagyományos egyház harmóniájában, patriarchális viszonylataiban, stb.

Él történeti hagyományaiban a reformáció színeinek, a Rákócziaknak, a szabadságharcoknak, Kossuth Lajosnak, Kazinczy Ferencnek, Szemere Bertalannak, stb. ősi földjén.

Él jogérzékében. Bizonyára nem véletlen, hogy egyetemes egyházunk életében az adminisztratív intézkedések, egyházi törvényellenességek elharapózása összefüggésbe hozható Tiszáninnen felszámolásával is.

¹²⁸ Alsóvadász, Református Egyházközség irattára, 133/1956, 141/1956.

¹²⁹ Uo. 259/1956.

¹³⁰ Uo. 240/1956. Nem írta alá mindegyik miskolci lelkész. Aláírták: Fodor Lajos, Ilosvay Ferenc, Kádár Zoltán, Kóris Lajos, Nagy József, Szilágyi László, dr. Szilágyi István.

¹³¹ A dokumentumot 1956. augusztus 31-én öntötte végső formába. SRKNk. An. 3717.

2. A Kerület visszaállítása lényegében az élő érzelmi-tartalmi helyzet újra való formális elismerése.

3. A visszaállítás ugyanazon az adminisztratívnak is nevezhető módon mehet végbe, ahogyan a megszüntetés történt.

A Kerület megszüntetésének még a gondolatával sem foglalkoztak sem a gyülekezetek, sem a presbitériumok. A Tiszántúli Egyházkerület jogkörének a Tiszáninnenre való kiterjesztésével tehát nem „alulról” induló, az egyházi demokráciának, a presbiterianizmusnak megfelelő akarat érvényesült. Ez - a Dunamellékhez került terület minoritásának mértékéig - jóval kisebb arányban a Dunamelléki Egyházkerületre is vonatkozik. Mivel adminisztrációs egybeolvasztás történt, adminisztrációs különválasztás is lehetséges. A visszaállításban például szolgálhatnak a Szovjetunióban és a népi demokratikus államokban, közöttük hazánkban is végbement (a katolikus Grösz érseki jogköre, az evangélikus Ordas püspöki személye) vagy végbemenő egyházi rekreációk.

4. A Kerület visszaállításának ügyében informatív jellegű kérést intéztünk a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsához, a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségéhez és az Állami Egyházügyi Hivatalhoz.

Az előbbi kettő részéről is a kérésre az utóbbi válaszolt: Állami Egyházügyi Hivatal 141/Eln 1956. június 30.-án kelt kiadványában.

Ennek lényege a következő: 'Az egyházak közigazgatásának szervezése, vagy annak megváltoztatása felett az Egyházkerület, illetve a Zsinat határoz.' A visszaállításra vonatkozó kérést tehát az Egyházkerületnél kell indokolni. A Tiszavidéki és a Dunamelléki Egyházkerület, továbbá a Zsinat tehát az a fórum, ahol a visszaállítás megoldható.

Az állam - mint több nyilatkozatból megállapítható - hangsúlyt helyez az egyház és az állam jó viszonyára. E jó viszony csak erősödik az állam részéről megerősített egyházszervezeti szabadsággal.

5. A Kerület visszaállításával szervezetileg erősödnek gyülekezeteink. A fenyegető diaszpóra-veszély csökkenésével pedig erősödik egyetemes magyar református egyházunk. Mementó lehet, hogy ezen a területen 100 év alatt szinte diaszpórává vált az evangélikus egyház.

A református egyház erősödése állami szempontból sem közömbös. A római katolicizmus egyházszervezetileg ezen a területen is hagyományosan meglevő formáiban erősödik. Ez a terület az ország egészének viszonylatában nézve, különleges érdekelttségű nemzetgazdasági vidék (Borsodi iparvidék, hegyalja, stb.) és már ezért sem lehet közömbös egy egyoldalú egyházi erősödés.

Az egyház szervezetének erősödése a szekta-veszély leküzdésének szempontjából sem lehet közömbös. Tiszáninnen példamutató harmóniába került az ún. hivatalos egyház a különböző típusú missziói népmozgalmakkal. Nem véletlen, hogy legújabb kori, jövő felé mutató egyházi fejlődésünkre oly nagyjelentőségű Országos Református Misszió Munkaközösség is Kerületünk területén alakult meg. Az ezen

tájégségen végbement evangelizációs törekvések nem jelentéktelen hatással kontrakarizáltak a szekták működését ezáltal, hogy azok tagjai közül számosan az ellenőrizhetetlenségből tisztáninnyi gyülekezeteink keretein belül egészséges evangéliumi-egyházi kontroll alá kerültek.

6. A Kerület visszaállítása a bűnbánatból fakadó egyházi jóvátétel gyakorlati útját is szolgálja.

A megszüntetés egyházunk egysége és arányosságának jelszava alatt történt. E jelszó mögött azonban éppen azóta ijesztő módon nyilvánul meg egyházunk különböző rétegeinek egymástól való elidegenedése és egy eddig soha nem tapasztalt területi arányosság.

Nyilvánvaló, hogy maga a Tiszavidéki Egyházkerület is érzi azt, hogy ez a nagykitérésű egyházi „vidék” a területi aránytalanság miatt szervezeti egységbe alig fogható. Ebből a felismerésből indult el mindjárt a kezdet-kezdetén a kettős főjegyzőség tisztáninnyi vonatkozásokra tekintettel. Ez a folyamat folytatódott azzal, hogy miskolci központtal tisztáninnyi területéről egyházkerületi „társírodát” emlegetnek, szerveznek, vagy szerveznek egyházkerületi „társelőadókat”.

Mindez olyan „gyarmati alkirálysági” benyomást tesz, melynek felszámolása éppen az önállóság visszaadásával szolgálja azt az igen kívánatos magasabbrendű egységet és arányosságot, melyre annyi szekuláris példa kötelez. E kötelezettség csak nő azzal, ha a nagyfoglaltságú püspök nem egyszer kellemetlenül működő epigonjainak a tájégségen való szereplésére gondolunk.

Az önállóság ezt a területet újra bekapcsolja az egyház ökumenikus vérkeringésébe, hiszen valószínűleg nem szándéknélküli az, hogy 1951 óta hazánkban igen nagyszámban megforduló ökumenikus látogatóból erre az egyházvidékre szinte senki sem jutott el.

A Kerület visszaállítása az egyházi törvényesség helyreállításának biztató ténye, hiszen - mint már említettük is - az egyházat törvényesség útjáról való nagyobbarányú letérés 1951-el kezdődött, amikor a Kerület lebontása kezdetét vette.

7. A Kerület visszaállítása egyetemes egyházunk tisztuló ügymenetére nézve is fontos. Az ellenőrzés vonalának megerősödése, a nyílt és őszinte eszmecsere azt is eredményezné, hogy az egész test gazdagodására a decentralizáció emeli a perifériák fontosságát a jelenleginél jobban értelmezhető egyházi centralizmus szolgáltatában. Ez által tömörebbé válik az egyház egysége, mely a törvény szerinti kerületi közgyűlések irányítása alatt a túlfejlődött püspöki hatalmat a presbiterianizmussal egészségesen korlátozza.

8. A Kerület visszaállítása anyagi szempontból előnyös és nem aggályos. Számításokból kiderül, hogy a Tisztáninnyi Kerület egyetemes egyházunknak, ahová a Tisztáninnyi is befizeti a maga közalapi részesedését, pénzügyileg szinte kevesebbe kerül, mint a mostani állapot fenntartása. A Tisztáninnyi Kerület fenntartása a debreceni központúsággal való útiköltségekből, „társmivoltból”, stb. csaknem fedezetet nyer.

De még ehhez vegyük hozzá azt is, hogy Tiszáninnen egyházkerületi irodájának hagyományos egyszerűsége a takarékoság irányában példa gyanánt hathat más kerületekre is. Az egyetemes egyház pénzkezelésében osztozó testvéri gondja, szempontjai, ellenőrzése az anyagi mérleget még pozitívabb oldalra billenti azzal, hogy az egyházi pénz kezelése megbízhatóbb, felelősséggel teljesebb legyen.

9. A Kerület visszaállítására sorrendileg legelsőbben azért is szükség van, hogy a kollégiumok rekreálásában képviselhesse a Sárospataki Kollégium visszaállításának reális lehetőségeit egyetemes egyházi keretben.

A forradalmi események felgyorsították a kerület ügyének alakulását. A tiszáninneri gyülekezetek presbitériumai sorra csatlakoztak a Megújulási Mozgalomhoz, s a kerületi kérdés megoldását is annak szellemében, a megújulás és megtisztulás igényével óhajtották munkálni. Így kapott jelentős hangsúlyt a visszaállítás során az általános tisztújítás. A forradalom véres eltiprása után, 1956. december 21-én mondta ki a Zsinati Tanács Tiszáninnen visszaállítását: „*Indítja erre az, hogy magyarországi református egyházunk Megváltónk missziói parancsát jobban teljesítheti a Tiszáninneri Egyházkerület életrehívásával.*”¹³² A döntésről a tiszáninneri gyülekezeteket értesítő körlevelet ugyanazok fogalmazták - Farkas Elek és Dienes István - akik tiszáninneri részről fő ideológusai voltak a megszüntetésnek. Egyetlen szóval sem utaltak arra, hogy a megszüntetés lényegében törvénytelen volt, hazug szólamokkal alátámasztva. Természetesen nagyon hálásak voltak Isten iránt az új lehetőségért, és igen remélték, hogy Tiszáninnen megtalálja célját és hivatását az egyetemes magyar református egyház életében.¹³³ A rendkívüli egyházkerületi közgyűlést január 15-re tűzték ki, amely a püspöki és főgondnoki tisztre rendelte volna el a szavazást, a Zsinati Tanács határozatát követve. Ez a szándék a lelkipásztorok többségének elképzelésével ütközött, mert ők általános tisztújítást óhajtottak. Erre nézve több presbitérium is határozatot hozott. A Zsinati Tanács által megbízott ideiglenes elnökség azonban mindent megtett, hogy megakadályozza az általános tisztújítást.¹³⁴ Ezzel a magatartással az újra pozícióhoz jutott kommunista hatalom elvárásainak igyekezett megfelelni. Ennek érdekében a püspökválasztást is el akarták kerülni, Enyedy Andor reaktiválása útján. Az erről szóló határozati javaslatot, egy megelőző, a közgyűlésnél szűkebb körben lefolyt egyházkerületi értekezlet álláspontja alapján, előre megfogalmazták. A közgyűlés azonban ragaszkodott a választáshoz, bár az általános tisztújítást nem tudta elérni, így ennek ügyét elnapolta. A püspöki tiszttel kapcsolatban a többségi akarat Koncz Sándor személye körül körvonalazódott. Mivel azonban ő az általános tisztújítás mellett foglalt állást, személye nem volt kívánatos a kompromittált, tisztségüket a diktatúra iránti feltétlen lojalitással elnyerő vagy megtartó egyházmegyei vezetőknek. A közgyűlés heves vitájában még a püspöki tiszttel eltörlése is felvetődött, hivatkozva a régi tiszáninneri hagyományra. Arra az ellentmondásra fel sem figyeltek, hogy akkor

¹³² SRKLt. Püspöki iratok 58/1956.

¹³³ Uo. 1956. dec. 29-i körlevél, (jelzet nélkül).

¹³⁴ Uo. Közgyűlési iratok 1957. január-február.

minek a főgondnoki tisztre kiírni a szavazást!? Végül a közgyűlés a két főtisztségre elrendelte a szavazást február 15-i határidővel.

A következő napok, az ideiglenes elnökség számára, Koncz Sándor megválasztásának lehetetlenné tételével teltek. A miskolci lelkipásztorok január 20-án körlevelet bocsátottak ki Enyedy Andor mellett, amivel lényegében az általános tisztújítás ellen foglaltak állást.¹³⁵ A kommunista államgépezet is beindult - olyan fontos volt a tisztújítás kérdése - s január 21-én Koncz Sándorhoz kiszálltak az Egyházügyi Hivatal illetékesei Veres Pál vezetésével.¹³⁶ Világosan a tudomására hozták egyrészt, hogy általános tisztújításról szó sem lehet, hiszen az „teljesen rossz, mert a haladó erők ellen irányul az egyházban”. Másrészt közölték azt is, hogy püspökké választásához nem járul hozzá az állam. Személye azért nemkívánatos, mert kapcsolatban áll a forradalmi (akkor még nem ellenforradalmi mondták!) írókkal, külföldi ismerősei vannak, s erőszakos befolyása alatt tartja a lelkészeket. A lelkipásztoroktól személyéhez való ragaszkodásuk esetén, megvonják az állami támogatást, a kongruát. A tiszáninneri lelkészek jelentős többségének tisztetségét mutatja, hogy ez a fenyegetés nem hatott a kellő súllyal, így a püspökválasztás hosszú hónapokig elhúzódott.

Dokumentálni nem tudjuk, de a jelek arra engednek következtetni, hogy a Koncz Sándortól távozó államiak egyeztettek az ideiglenes elnökséggel, mert a következő napon, január 22-én Farkas Elek és Dienes István aláírásával körlevél jelent meg, amely felfüggesztette a választást. Az indoklás szerint „újabb lényeges, rendkívüli körülmények merültek fel. Ezek, valamint az, hogy az egyházkerületi közgyűlés határozata a megelőzően tartott egyházkerületi értekezlet általános véleményével nem volt egészen egybevágó, valamint a hozzánk érkezett rendkívül sok észrevételezés, és ezen kívül az egyházkerületi közgyűlés egyik alkotó tagjától újabb közgyűlés összehívására beérkezett indítvány arra késztette az egyházkerület elnökségét, hogy a választás elrendezésével kapcsolatos határozat kérdésében ezévi február 5-re újabb kerületi közgyűlést hívjon össze”.¹³⁷ A lényeges, rendkívüli körülmény csak az ÁEH közbelépése lehetett. A rendkívül sok észrevételezésnek az iratok között nincs nyoma, viszont az ideiglenes elnökség eljárását többen kárhoztatták. (Lehet persze, hogy valamely fatális véletlen folytán ez utóbbi iratok maradtak csak fenn!) Az pedig, hogy a közgyűlés másként határozott, mint a megelőző szűkebb körű értekezlet, nem indokolja az újabb közgyűlés összehívását, hiszen a közgyűlés a döntő fórum és nem az értekezlet. Végül a közgyűlés egyetlen tagjának utólagos felszólalása nem elegendő a határozat felfüggesztésére és új közgyűlés összehívására. S aligha véletlen, hogy ez az egyetlen felszólalás éppen január 21-én kelt, amikor az ÁEH illetékesei is akcióba léptek. Abban is van valami különös, hogy a kötelességtudó ideiglenes elnökség - egyik tagja Miskolcon, a másik Göncön - másnap már azonnal intézkedett.

A közgyűlés határozatával szemben felszólaló tanácsbíró az elnökséggel egyetértésben Enyedy Andor reaktiválását tűzte ki újólág célul.¹³⁸ Az elnökség

¹³⁵ Alsóvadász, Ref. Egyházközség irattára 23/1957.

¹³⁶ SRKNk. An. 3718.

¹³⁷ SRKLt. Püspöki iratok, 46/1957.

¹³⁸ Uo. 43/1957, 44/1957.

azzal a kérdéssel fordult a Zsinati Tanácshoz, hogy vajon a kerületi főtisztviségek, „de különösen a püspöki tisztség más úton is betölthető-e, mint választás útján”. Ugyanakkor továbbra is életben tartották a püspöki tisztségek megszüntetésének kérdését, sokakat megtevesztve az epizkopalizmus elleni küzdelem álcájával. Országos visszhangot kapott a kérdés, Tiszántúlról és Dunamellékről is érkeztek támogató nyilatkozatok. Tisztességtelennek minősíthető az elnökség részéről az Enyedy Andor melletti kardoskodás is, hiszen a valóságos cél az általános tisztújítás elkerülése volt. Hihető, hogy a törvénytelenül félreállított egykori püspök visszahívását szorgalmazók nem látták kellőképpen át az ÁEH-val együttműködő Farkas Elek és Dienes István (s még néhány társuk) szándékát. Ugyanakkor Enyedy reaktiválása kínos lett volna a hatalom számára, hiszen azt a látszatot kelthette, hogy minden félreállított „rég” ember visszatérhet, s mindenképpen felvetette volna a súlyos jogsértések és törvénytelenések jóvátételének igényét. A kommunisták viszont éppen újabb törvénytelenések végrehajtásával voltak elfoglalva, s nem igen értek rá a régiek miatt bűnbánatot gyakorolni.

A február 5-i közgyűlés előtt az ideiglenes elnökség szűk körű értekezletet tartott, az egyházmegyék elnökségeinek és megbízható lelkipásztorok bevonásával. Ez a fórum előre eldöntötte a határozati javaslatot a püspökválasztás tárgyában. A közgyűlés pedig a január 15-én hozott határozatot „a kerületi elnökségnek a közgyűlést megelőzően tartott értekezleten kialakult vélemény figyelembe vételével készített határozati javaslata alapján hatályon kívül helyezte azzal, hogy e tisztségek tekintetében később összehívandó közgyűlés dönt”.¹³⁹

Ezt a közgyűlést azonban szeptember 10-ig nem hívták össze. Időközben a lelkészek között tovább élt Enyedy Andor visszatérésének igénye és reménye. A Hevesi Egyházmegye lelkészi kara ezt testületileg is kinyilvánította május folyamán, s az egykori püspök is reménykedett reaktiválásában.¹⁴⁰ A háttérben viszont más irányt szabtak az eseményeknek. Megszületett ugyanis az Elnöki Tanács 1957. évi 22. sz. törvényerejű rendelete, amely a magasabb egyházi tisztségek betöltését előzetes állami beleegyezéshez kötötte. A püspöki tisztre ezt a hozzájárulást Darányi Lajos sárospataki lelkész, zempléni - és Komjáthy Aladár egri lelkipásztor, hevesi esperes kapta meg. A főgondnoki tisztségre Dienes István borsodi -, valamint Szemerey László hevesi egyházmegyei gondnok nyert állami zöld utat. A választás kiterjedt minden egyházkerületi tisztségre.¹⁴¹

Úgy tűnik, hogy a kettős jelölés csak a demokrácia látszatáért volt. Legalább is erre következtethetünk abból, hogy az ideiglenes elnökség - amely mint ügyvivő ilyesmire nem is lehetett törvényesen felhatalmazva - élt az ajánlás lehetőségével, miközben hangoztatta a gyűlekezetek szabad választásának jogát. Így választották meg csaknem teljes egyhangúsággal püspöknek Darányi Lajost, főgondnoknak Dienes Istvánt.

A „biztosra menő” ideiglenes elnökség azonban nem tudta kiküszöbölni így sem a „szabad választáson” sötét foltot ejtő botrányt. Anélkül ugyanis, hogy egyáltalán jelölték volna, Koncz Sándor a főjegyzői tisztre kapott 78 szavazatot. A tiszt-

¹³⁹ Uo. 77/1957.

¹⁴⁰ Uo. 180/1957.

¹⁴¹ Uo. 331/1957.

ségre újra ki kellett volna írni a pótválasztást a hatályos törvény szerint, az elnökség azonban körlevélben tudatta, hogy Koncz Sándor visszalépett.¹⁴² A baj az volt, hogy ezt Koncz Sándor is csak a körlevélből tudta meg.¹⁴³ Később hivatkoztak arra, hogy félreértettek bizonyos megnyilatkozásokat, valamint, hogy ez egyrészt „kerületi érdek”,¹⁴⁴ másrészt az övé is, mert így megóvják a letartóztatástól. A fő érv nagyon egyszerű volt: az állam nem járult hozzá, hogy bármilyen közegyházi tisztséget betöltsön.

1956 nyarán a kerület visszaállítása mellett az a remény is felcsillant, hogy a Sárospataki Kollégium államosítását felülvizsgálja a kormányzat. Nem tudjuk eldönteni, hogy mennyi valós alapja volt ennek az elvárásnak. A forradalom leverése után azonban a kommunista hatalom ismét mélyen beavatkozott a református egyház életébe, amiről a Tiszáninneni Egyházkerület visszaállításának hosszasan vajúdó eseménysorozata is tanúskodik. Ebben a helyzetben a Kollégium visszaadása már komolyan fel sem merülhetett.

Záró értékelés gyanánt szembeállítunk néhány gondolatot. A mozgalmas 1957. esztendő végén Koncz Sándor ezeket vetette papírra: *„Nem az a tételünk, hogy az egyházban is a szocializmust építjük, hanem az, hogy a szocializmusban is az egyházat építjük. [...] Amikor az egyháznak megvan ez a szabadsága a valóságban önmaga építésére s ezzel együtt a környezet javára való szolgálatra, ugyanakkor az egyház tilalomfát állít fel a marxista ideológia felé, melynek a saját területén nem tehet tartalmi engedményeket”*.¹⁴⁵ Ezekben a napokban volt a református egyház vendége egy kínai anglikán küldöttség K. H. Ting püspök vezetésével. December 13-án a tiszáninneni lelkészek „békegyűlésen” találkoztak vele. Ting püspök így tanított: *„Az imperializmusra tekintve látjuk, mily rút dolog a kapitalizmus célja: önmagát tegye gazdaggá, mások veszedelme árán. Fő a profit, az értékpapír a háborús veszélytől függ. Az amerikaiak nem akarják a háborút, mert félnek, de békét sem akarnak, mert kevesebb lenne a pénzük. Nekik feszültség kell. Rádióállomásaik zavaró munkát végeznek. [...] Csak egy idióta mondhatja, hogy ehhez semmi köze nem volt a múlt évi októberi eseményeknek. - Nos itt van a mi szocialista rendszerünk! A szocializmus szervezett szeretet. Erkölcsi, morális értéké(t) mutatja): a háború a legeslegutolsó dolog, amit igényelne egy szocialista rendszer. A szocializmus a béke fellegvára. A kapitalisták örülnének az egység lazulásának. - Ezek után kedves kínai udvariassággal egy nehéz kérdést vetett fel Ting püspök, így szólva: nem kívánom, hogy egyetértsetek velem, de gondolkozzatok el! Kell egy vezető fej a szocialista tábornak. Ennek vezetője csak a Szovjetunió lehet. Reménység tárgya lett a Szovjetunió. [...] Valaki azt mondta, hogy a Szovjetunió csapatai*

¹⁴² Uo. 384/1956.

¹⁴³ SRKNk. An. 3714.

¹⁴⁴ SRKLt. Püspöki iratok, 405/1957. Előbb alá akartak vele íratni egy október 19-re, a válótanságot állító körlevél keltének napjára antedatált nyilatkozatot, majd megelégedtek az úgy megbeszélésének napjára (október 25) keltezett utólagos lemondó nyilatkozattal. (Másolata az alsóvadászi ref. egyház-község irattárában: 212/1957).

¹⁴⁵ SRKNk. An. 3714. Koncz Sándor 1965-ig nem publikálhatott, évekig húzódó fegyelmet indítottak ellene. 1965-ben Sárospatakon a levéltár vezetője lett, ettől kezdve megjelenhettek írásai az egyházi folyóiratokban.

megszállás alatt tartják Magyarországot. Barátsági szerződés alapján van. [...] Az emberi életben legszörnyűbb, amikor a barátok értik félre egymást. Róm. 5,9 arra tanít, hogy mikor még ellenségek (bűnösök) voltak, Krisztus értetek meghalt. Valamiképpen érvényes ez a szovjet-magyar kapcsolatra is. Mikor félreértjük barátainkat, a barát áldozik érteünk. Nacionalizmusunkat rendeljük alá nemzetköziségünknek”.¹⁴⁶

Az előbbi szöveg akár az új életre kelő egyházkerület programja is lehetett volna. Az utóbbiból kitetszik, hogy miért nem lehetett.

¹⁴⁶ SRKLt. Püspöki iratok 1957. (P-70 sz. doboz) jelzet nélkül.

Tartalomjegyzék

ELŐSZÓ	5
Az államhatalom kiküldötteinek megjegyzései a Sárospataki Református Főiskola ellen, 1948. március 8.	6
Az Egyetemes Konvent állásfoglalása a teológiai akadémiák összevonásáról 1951. július 25.	7
Kivonat a Tiszáninneri Református Egyházkerület Tanácsának 1951. augusztus 14-én tartott ülésének jegyzőkönyvéből 1951. augusztus 28.	11
Enyedy Andor püspök levele a debreceni és a budapesti teológiai akadémiák vezetőségéhez 1951. szeptember 20.	11
Enyedy Andor püspök levele a volt sárospataki teológusokhoz 1951. szeptember 20.	12
Fügedi Erik levele Esze Tamás levéltári előadóhoz 1951. szeptember 20.	13
Volt pataki teológusok levele Enyedy Andor püspökhöz Debrecenből 1951. szeptember 25.	13
Pap László budapesti dékán levele Enyedy Andor püspökhöz 1951. szeptember 26.	15
Az 1951. szeptember 28-án tartott konvent elnökségi tanács egyes határozatai Volt pataki diákok levelei Koncz Sándorhoz 1951. szeptember 24-28.	15
Tóth Endre debreceni dékán levele Enyedy Andor püspökhöz 1951. október 3.	19
Volt pataki teológusok levele Enyedy Andor püspökhöz Budapestről 1951. október 4.	21
Jegyzőkönyv a Tiszáninneri Egyházkerület Miskolcon, 1951. október 15-én tartott rendkívüli közgyűléséről	22
Pro memoria Tiszáninneri Theol. Akadémiai hallgatóknak Debrecenből történt távozása ügyében 1951. október 18.	33
Kivonat a Debreceni Református Theológiai Akadémia 1951. évi december hó 4-én, kedden délután 16 órai kezdettel tartott III. rendkívüli ülése jegyzőkönyvéből	37
Nagy Sándor egyházkerületi tanácsos levele Enyedy Andor püspökhöz 1951. december 5.	43
Megbüntetett diákok levele Sárospatakra 1951. december 8.	47
Kivonat a Tiszáninneri Református Egyházkerületi Tanács Miskolcon 1952. június 27-én tartott ülésének jegyzőkönyvéből	48
1952. évi III. egyházi törvénycikk az egyházkerületek beosztásának megváltoztatásáról 1952. október 30.	50

A Tiszántúli Református Egyházkerület Elnökségétől 1953. január 7.	52
Benke György naplójegyzetei	52
Névtelen levél Péter János püspökhöz 1952. november 2.	58
Névtelen levél Péter János püspökhöz	59
Illyés Bertalan egyházkerületi előadó levele Péter János püspökhöz 1952. november 11.	60
Kövér Pál református lelkipásztor levele Erdei Ferenc főgondnokhoz 1952. november 15.	60
Novák István presbiter levele Péter János püspökhöz 1953. január 20.	61
Péter János püspök levele Illyés Bertalan egyházkerületi tanácsosnak 1953. február 13.	62
Fekete Sándor Péter János számára készített feljegyzése 1953. június 12.	62
Szabó Lajos református lelkipásztor levele Péter János püspökhöz 1953. szeptember 14.	64
Virágh József református lelkipásztor levelei Péter János püspökhöz 1953. október 14.	65
Kivonat a zempléni református egyházmegye Sárospatakon, 1953. no- vember 19-én tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyvéből.	67
Fakas Elek esperes levele Péter János püspökhöz 1953. december 31.	67
Névtelen levél Péter János püspökhöz	67
Péter János püspök levele Virágh József egyházi főelőadóhoz 1954. március 31.	68
Janka Péter esperes levele Péter János püspökhöz 1954. szeptember 20.	68
Id. Szabó Dániel lelkipásztor levele Péter János püspökhöz 1954. október 29.	69
Győri József lelkipásztor levele Péter János püspökhöz 1955. január 30.	71
Bárány István lelkipásztor Péter János püspökhöz 1955. szeptember 7.	72
Debreceni teológiai hallgatók levele Péter János püspökhöz 1955. szeptember 13.	73
Czeglédy Zoltánné lelkipásztor feleség levele Péter János püspökhöz 1955. szeptember 30.	73
Péter János püspök levele az AEH elnökhelyettesnek 1955. október 21.	76
Nyilatkozat az ébredési mozgalmat pártfogoló lelkészek, egyháztagok részéről a Magyar Református Egyház kormányzata felé	76
Valószínűleg 1956 nyara	
Koncz Sándor	80

Feljegyzés a Magyarországi Református Egyházban szükséges átrendeződésről	
1956. augusztus 31.	
Koncz Sándor	81
Feljegyzés a Tiszáninneri Református Egyházkerület visszaállításáról	
1956. augusztus 31.	
Koncz Sándor:	84
Feljegyzés a Sárospataki Református Kollégium visszaállításáról	
1951. augusztus 31.	
A miskolci lelkipásztorok memoranduma	87
1956. szeptember 24.	
Péter János püspök laudációja kitüntetéshez	88
Tervezet a Tiszáninneri Egyházkerület önállóságának visszaállítása érdekében hozandó zsinati tanácsi határozatra nézve	89
1956. november 28.	
Határozati javaslat a Tiszáninneri Egyházkerület visszaállítása tárgyában	90
1956. december 20.	
Kivonat a Magyarországi Református Egyház Zsinati Tanácsa 1956. december 21-én Budapesten tartott ülésének jegyzőkönyvéből	91
Kivonat a Magyarországi Református Egyház Zsinati Tanácsa 1956. december 21-én Budapesten tartott ülésének jegyzőkönyvéből	93
Körlevél a Tiszáninneri Egyházkerület Elnökségétől	94
1956. december 29.	
Körlevél a Tiszáninneri Református Egyházkerület Elnöksége	96
1957. január 3.	
Kivonat a Geleji Református Egyházközség presbitériuma 1957. január 6-i ülésének jegyzőkönyvéből	97
Kivonat a Miskolc-tapolcai református egyház presbitériumának 1957. január 6-án tartott ülése jegyzőkönyvéből	98
Jogi állásfoglalás Enyedy Andor püspöki tisztségbe való visszahelyezéseivel kapcsolatosan	99
1957. január 8.	
Egyházkerületi közgyűlés bejelentése a hatóságnak	101
1957. január 11.	
Kivonat a Monoki Református Egyházközség presbitériumának 1957. január 12-én tartott gyűlésének jegyzőkönyvéből	102
Kivonat a selyebi református egyházközség presbitériumának 1957. január 13-án tartott gyűlése jegyzőkönyvéből	102
Kivonat a Miskolc-Belvárosi Református Egyházközség presbitériumának 1957. január hó 13-án tartott gyűlésének jegyzőkönyvéből	103
Kivonat a sátorlajújhelyi református presbitérium 1957. évi január hó 13-án tartott ülésének jegyzőkönyvéből	104
Kivonat a Felsőnyárádi Református Egyház presbitériumának 1957. ja	104

nuár 19-i jegyzőkönyvéből	
Kivonat a Sárospataki Református Egyházközség presbitériumának 1957. január hó 20-án tartott gyűlésének jegyzőkönyvéből	105
Horváth Zoltán fellebbezése	106
1957. január 21.	
Koncz Sándor feljegyzése	108
1957. január 21.	
Tiszáninneni Református Egyházkerület Ideiglenes Elnökségének kérdése a Zsinat Elnökségéhez	115
1957. január 22.	
Tiszáninneni Református Egyházkerület Ideiglenes Elnökségének körlevele	116
1957. január 22.	
A Selyebi Református Egyházközség felterjesztése	117
1957. január 23.	
A Miskolc-tapolcai Református Egyházközség felterjesztése	118
1957. január 27.	
Kivonat a Kazincbarcika-Berentei Református Egyház presbitériumának 1957. jan. 27-én tartott gyűlésének jegyzőkönyvéből	120
Tiszántúli lelkipásztorok javaslata	121
1957. január 30.	
Dunántúli Egyházkerület Megújulási Mozgalmának Veszprémi Egyházmegyei Csoportjának javaslata	122
1957. január 30.	
Tiszántúli Egyházkerület Megújulási Mozgalmának Hajdúvidéki Egyházmegyei Csoportjának javaslata	123
1957. január 31.	
A Bácskiskunsági Református Egyházmegye lelkipásztorainak javaslata	124
1957. február 3.	
A Tiszáninneni Református Egyházkerület Ideiglenes Elnökségének körlevele	124
1957. február 8.	
A Hevesi Egyházmegye lelkészi karának felterjesztése	125
1957. május 17.	
A Hevesi Református Egyházmegye Elnökségének felterjesztése	126
1957. június 3.	
A Hevesi Református Egyházmegye esperesének felterjesztése	127
1957. június 15.	
A Tiszáninneni Református Egyházkerület 1957. január 15-én Miskolcon tartott közgyűlésének jegyzőkönyve	128
	129

FÜGGELÉK

Jelentés a Sajóvamosi választásokkal kapcsolatosan

Mezőnagymihály községi tanács vb.-tól
Ridentem dicere verum

A Tiszáninneni Református Egyházkerület
megszüntetése és visszaállítása

